Ministerstwo Rozwoju

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W POLSCE

Warszawa, wrzesień 2017

Opracowanie:

Ministerstwo Rozwoju
Departament Strategii Rozwoju

przy współudziale departamentów:

Innowacji; Małych i Średnich Przedsiębiorstw; Współpracy Międzynarodowej; Inwestycji i Rozwoju; Doskonalenia Regulacji Gospodarczych; Oceny Ryzyka Regulacyjnego; Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym

SPIS TREŚCI

WSTĘP ... **5**

SYNTEZA ... **6**

KONTEKST STRATEGICZNY ... **9**

1. GLOBALNE UWARUNKOWANIA MAKROEKONOMICZNE W 2016 R. ... **16**

1.1 OGÓLNA SYTUACJA W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ ... 17
1.2 REALNY WZROST GLOBALNEGO HANDLU TOWAROWEGO W 2016 R. ... 19
1.3 ZMIANY OBROTÓW NA GŁÓWNYCH RYNKACH ... 21
1.4 PERSPEKTYWY ROZWOJU HANDLU ŚWIATOWEGO W 2017 R. ... 24
1.5 GLOBALNE FINANSE PUBLICZNE ... 26

2. MAKROEKONOMICZNA SYTUACJA POLSKI W 2016 R. ... **31**

2.1 WZROST GOSPODARCZY I JEGO CZYNNIKI ... 32
2.3 HANDEL ZAGRANICZNY I KURS WALUTOWY ... 35
2.4 RYNEK PRACY ... 38
2.5 KOSZTY PRACY ... 41
2.6 FINANSE PUBLICZNE ... 44
2.7 INFLACJA I POLITYKA PIENIĘŻNA ... 46

3. CHARAKTERYSTYKA POLSKICH PRZEDSIĘBIORSTW ... **49**

3.1 DEMOGRAFIA POLSKICH PRZEDSIĘBIORSTW ... 50
3.2 POLSKA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W ŚWIETLE SMALL BUSINESS ACT ... 55
3.3 SYTUACJA EKONOMICZNO-FINANSOWA FIRM W 2016 R. ... 57
3.4 ANALIZA SEKTORA MIKROPRZEDSIĘBIORSTW W 2015 R. ... 63
3.5 ZMIANA STRUKTURALNA – UJĘCIE SEKTOROWE ... 66

4. PROCESY ROZWOJOWE W PRZEDSIĘBIORSTWACH ... **73**

4.1 INNOWACYJNOŚĆ I ROZWÓJ TECHNOLOGICZNY ... 74
4.2 UMIĘDZYNARODOWIENIE DZIAŁALNOŚCI ... 91
4.3 WSPÓŁPRACA PRZEDSIĘBIORSTW W RAMACH SPECJALNYCH STREF EKONOMICZNYCH ORAZ KLASTRÓW ... 101
4.4 BARIERY PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI ... 106

5. OTOCZENIE DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW ... **118**

5.1 OTOCZENIE PRAWNO-INSTYTUCJONALNE ... 119
5.2 FINANSOWANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ ... 133
5.3 INFRASTRUKTURALNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI ... 142

6. POZYCJA KONKURENCYJNA POLSKIEJ GOSPODARKI ... **150**

6.1 MIĘDZYNARODOWE RANKINGI KONKURENCYJNOŚCI ... 150
6.2 POLSKA NA TLE KRAJÓW UE ... 153

ANEKS I TABELE STATYSTYCZNE – DANE DOT. PRZEDSIĘBIORSTW ... **156**

ANEKS II RANKING WOJEWÓDZTW POD WZGLĘDEM ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI ... **164**

ANEKS III WDRAŻANIE SMALL BUSINESS ACT W POLSCE W 2016 R. ... **167**

WSTĘP

Przedsiębiorczość jest jednym z kluczowych pojęć dla opisu polskiej rzeczywistości gospodarczej, charakteryzującej się 99,8-proc. udziałem małych i średnich przedsiębiorstw. Udział sektora MŚP jest więc identyczny, jak średnio w UE, ale już bliższy wgląd w strukturę wskazuje na większy niż średnio w UE udział mikroprzedsiębiorstw. Zdecydowaną ich większość stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Są one przykładem podejścia opartego na gotowości do podejmowania ryzyka, samorealizacji, kreatywności, elastyczności a nierzadko innowacyjności, a więc cech w pełni opisujących postawę przedsiębiorczą. Przedsiębiorczość to jednak pojęcie szersze, w zamyśle autorów obejmujące cały sektor polskich przedsiębiorstw i uwarunkowania jego rozwoju.

Tegoroczny raport *Przedsiębiorczość w Polsce* jest 15. edycją opracowania stanowiącego całościową analizę polskich przedsiębiorstw i ich otoczenia. Ukazano w nim, na tle procesów w gospodarce globalnej oraz krajowych warunków makroekonomicznych, sytuację ekonomiczno-finansową polskich przedsiębiorstw oraz warunki instytucjonalne ich funkcjonowania. Zaprezentowane informacje dotyczą przede wszystkim 2016 r. oraz zmian, jakie miały miejsce w środowisku przedsiębiorców od prezentacji poprzedniego raportu.

W 2016 r. wzrost gospodarczy w Polsce wyniósł 2,7%. In minus oddziaływały procesy inwestycyjne, głównie związane z wydatkami publicznymi, choć inwestycje prywatne również wyraźnie się obniżyły. Niemniej mijający rok zaznaczył się poprawą większości podstawowych wskaźników ekonomiczno-finansowych. Wzrosły przychody z całokształtu działalności, wyniki finansowe oraz wskaźniki rentowności. Znacznie szybciej od przychodów ogółem wzrosły przychody ze sprzedaży na eksport. Zwiększyła się również liczba pracujących oraz przeciętne zatrudnienie.

Choć ścieżka rozwoju innowacyjnego jest wybierana jeszcze przez nieliczną grupę przedsiębiorstw, widać pozytywne zmiany w tym zakresie, mierzone np. szybkim, na przestrzeni ostatnich lat, udziałem sektora prywatnego w finansowaniu nakładów na B+R. Innowacyjnemu wzrostowi gospodarki będzie sprzyjać realizacja *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, przyjętej przez rząd w lutym 2017 r. W kierunki strategiczne polityki rządowej wpisują się prowadzone konsekwentnie działania na rzecz poprawy warunków prawnych prowadzenia działalności, np. pierwszy pakiet 100 ułatwień w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Informacje przedstawione w zasadniczej części raportu (rozdziały 1-6) uzupełnia syntetyczne sprawozdanie z wdrażania *Small Business Act* w Polsce (Aneks III), stanowiącego plan działań wobec małych i średnich przedsiębiorstw, realizowanych zarówno na poziomie wspólnotowym, jak i poszczególnych krajów członkowskich. Ponadto w aneksach przedstawiono dane statystyczne dotyczące sektora przedsiębiorstw (Aneks I) oraz ranking województw pod względem syntetycznej oceny rozwoju przedsiębiorczości (Aneks II).

SYNTEZA

Po blisko dekadzie od ostatniego kryzysu finansowego, globalna gospodarka w 2016 roku znowu znalazła się w pułapce niskiego wzrostu. Według szacunków Międzynarodowego Funduszu Walutowego światowy wzrost gospodarczy w roku 2016 wyniósł 3,2% i był najniższy od 2009 r. W decydującej mierze było to uwarunkowane znacznym spowolnieniem wzrostu w krajach rozwiniętych, podczas gdy rynki rozwijające się i słabiej rozwinięte odnotowały taki sam wzrost jak w 2015 r.

Jednym z ważniejszych czynników, które zadecydowały o spowolnieniu globalnego wzrostu gospodarczego był utrzymujący się w 2016 r. słaby popyt oraz wyhamowanie wymiany handlowej, co miało negatywny wpływ na produktywność. W 2016 r. proces liberalizacji handlu znacząco wyhamował. Co więcej, poszczególne kraje coraz częściej sięgały po działania protekcjonistyczne. Zgodnie z danymi Banku Światowego w 2016 r. państwa G20 zastosowały więcej restrykcji handlowych niż środków ułatwiających handel. Ubiegły rok w gospodarce światowej zaznaczył się również niskim poziomem zarówno publicznych, jak i prywatnych inwestycji. Jako przyczynę wyhamowania inwestycji, obok luki pomiędzy kolejnymi perspektywami finansowymi dla państw UE, najczęściej przywołuje się zwiększoną niepewność w otoczeniu makroekonomicznym.

Utrzymująca się niepewność co do rozwoju sytuacji na świecie była jednym z głównych czynników determinujących poziom aktywności gospodarczej w Polsce. Po wyraźnym przyspieszeniu w latach 2014-2015, wzrost gospodarczy w 2016 r. wyniósł 2,7%. Niemniej, na tle innych krajów sytuacja Polski pozostała korzystna. Spośród krajów naszego regionu szybciej rozwijały się jedynie Rumunia, Bułgaria i Słowacja.

Spowolnienie wzrostu było wynikiem spadku tempa procesów inwestycyjnych, głównie związanych z wydatkami publicznymi. Związane to było z zakończeniem wydatków z poprzedniej perspektywy finansowej, nie zrekompensowane jeszcze odpowiednio wysokim wykorzystaniem środków z aktualnej perspektywy. Jednocześnie zarówno konsumpcja, jak i eksport rosły w tempie przewyższającym poziom z 2015 roku. Pomimo wyższego tempa wzrostu eksportu (w cenach stałych), wkład eksportu netto był niższy niż przed rokiem i wyniósł 0,3 pkt. proc, wobec 0,6 pkt. proc. w roku 2015. Było to konsekwencją silnego wzrostu importu (wzrost o 8,9%, wobec 6,6% przed rokiem, w cenach stałych).

Wg danych GUS polski eksport towarowy wzrósł o 2,9%, do 184,8 mld EUR, a import o 2,1%, do 180,9 mld EUR. Pomimo znacznie niższego tempa wzrostu eksportu niż średnio na przestrzeni ostatnich 15 lat, utrzymana została tendencja do szybszego wzrostu eksportu niż PKB. Ponadto drugi rok z rzędu wartość eksportu przewyższała import, co pozwoliło wygenerować nadwyżkę obrotów w wysokości ponad 3,9 mld EUR, tj. o blisko 1,6 mld EUR wyższą niż w 2015 r. Niższy niż w poprzednich latach wzrost polskich obrotów wpisał się w ogólnoświatową tendencję gwałtowanego wyhamowania handlu w 2016 r. Na polski handel w 2016 r. największy wpływ miała sytuacja na ważniejszych rynkach unijnych, zwłaszcza w Niemczech.

Rok 2016 roku zaznaczył się zdecydowaną poprawą na rynku pracy. Wskaźnik zatrudnienia wzrósł szósty rok z rzędu, osiągając 69,3%, a więc jedynie 1,7 pkt. proc. mniej niż wyznaczony do 2020 roku cel dla Polski, zgodnie ze strategią *„Europa 2020”*. Pomimo pozytywnych tendencji w tym zakresie, jest to wciąż jeden z niższych poziomów w UE.

Dzięki spadkowi, o prawie ćwierć miliona, liczby osób bezrobotnych, stopa bezrobocia BAEL wyniosła nienotowane dotychczas 6,1%. Z kolei stopa bezrobocia rejestrowanego ukształtowała się na poziomie 8,3% i była o 1,4 pkt. proc. niższa niż przed rokiem.

Według danych OECD, tzw. klin podatkowy w Polsce dla przeciętnego wynagrodzenia wyniósł w 2016 r. 35,8%, czyli o 1,1 pkt. proc. więcej niż rok wcześniej. Tym samym jego poziom był nieznacznie niższy od średniej dla OECD (36,0%).

Obraz kondycji polskiej gospodarki w 2016 r. uzupełniają poprawiające się wyniki przedsiębiorstw. Przychody ogółem firm zatrudniających powyżej 9 osób osiągnęły prawie 3,2 bln zł, a ich dynamika (3,4%) była wyższa niż w 2015 roku (3,1%). Przychody ze sprzedaży na eksport wzrosły aż o 8,5%, do poziomu 683,8 mld zł, osiągając 21,4% udziału w przychodach ogółem. Te ostatnie wzrastały w tempie szybszym od kosztów ich uzyskania, co skutkowało dynamicznym wzrostem wyników finansowych i wskaźników rentowności. Wyniki brutto i netto osiągnęły poziom odpowiednio 163,9 mld zł i 138,3 mld zł wykazując przyrost o prawie 15%. Poprawiły się również wskaźniki rentowności.

Poprawiającej się kondycji finansowej firm towarzyszył spadek aktywności inwestycyjnej. Nakłady inwestycyjne spadły o 11,3%, osiągając wartość 145,6 mld zł. Przy jednoczesnym wzroście zarówno nadwyżki finansowej (o 3,1%), jak i środków pozostających w dyspozycji przedsiębiorstw (o 8,2%) skutkowało to wzrostem potencjalnych możliwości samofinansowania inwestycji. Zadłużenie ogółem (1.249,6 mld zł) zwiększyło się o 8,4%, a więc w tempie 2,5-krotnie szybszym od tempa wzrostu przychodów, powodując zmniejszenie potencjalnych możliwości spłaty zadłużenia osiąganymi przychodami. W badanych podmiotach pracowało 5.359 tys. osób (wzrost o 3,2%), a przeciętne zatrudnienie wyniosło 5.092 tys. osób i było wyższe o 2,9%.

Na koniec 2016 r. w rejestrze REGON znajdowało się ponad 4,2 mln podmiotów gospodarki narodowej (o 1,3% więcej niż rok wcześniej). Tradycyjnie – największą grupę podmiotów rejestru, stanowią osoby fizyczne prowadzące własną działalność gospodarczą (ok. 70,1%), wyraźnie wyprzedzając spółki handlowe (ok. 11,8%) oraz cywilne (ok. 6,8%). Niemniej ostatni rok wpisał się w korzystny trend zmniejszania się udziału osób fizycznych i wzrostu udziału spółek. Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów wyniosła 349,2 tys.

W grupie aktywnych firm niefinansowych, w 2015 r. (ostatnie dostępne dane) w Polsce prowadziło działalność gospodarczą 1.914 tys. przedsiębiorstw niefinansowych , tj. o 3,9% więcej niż rok wcześniej. Podobnie jak w latach poprzednich, wśród wszystkich przedsiębiorstw niefinansowych dominowały mikropodmioty (96,0%). Udział podmiotów małych, średnich i dużych wynosił odpowiednio: 3,0%, 0,8% i 0,2%. Zatem na przestrzeni ostatnich lat nie zaszły pozytywne zmiany w strukturze wielkościowej firm. Charakteryzuje ją większy, na tle średniej UE, udział firm mikro (0-9 zatrudnionych), kosztem zmniejszonego udziału małych firm (10-49 zatrudnionych).

Polska zajmuje odległe miejsce w międzynarodowych rankingach innowacyjności. W unijnym rankingu *European Innovation Scoreboard 2017* zajęła 25. pozycję (*ex aequo* z Chorwacją) i pozostała w grupie tzw. umiarkowanych innowatorów. Polska na przestrzeni ostatnich lat poprawiła swoje wyniki w zakresie przyjaznego otoczenia czy inwestycji, natomiast pogorszyła m.in. w zakresie aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw (MŚP), współpracy pomiędzy różnymi podmiotami i sprzedaży innowacji zawansowanych technologicznie wyrobów.

Jednym z ważniejszych mierników innowacyjności gospodarki i postępu technologicznego są nakłady na działalność badawczo-rozwojową. Rok 2015 był kolejnym rokiem wzrostu tych nakładów w cenach bieżących. Wyniosły one ponad 18 mld zł, osiągając poziom 1% PKB, a więc wciąż poniżej średniej UE-28 (2,03%). Niemniej Polskę charakteryzuje relatywnie wysokie tempo przyrostu nakładów (11,2% w latach 2011-2015). Pozytywnie należy ocenić silny wzrost, na przestrzeni kilku ostatnich lat, udziału

podmiotów sektora przedsiębiorstw w nakładach wewnętrznych na działalność B+R. O ile w 2010 r. wynosił 26,6%, w 2015 r. było to już 46,5%.

Od publikacji ostatniego raportu *Przedsiębiorczość w Polsce* kontynuowano działania ułatwiające prowadzenie działalności gospodarczej. Przykładowo, z początkiem 2017 r. weszła w życie ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. *o zmianie niektórych ustaw w celu poprawy otoczenia prawnego przedsiębiorców*. Celem ustawy jest redukcja niektórych obowiązków administracyjnych, wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, usprawnienie procesu inwestycyjnego. Nowe przepisy przewidują m.in. zmniejszenie uciążliwości kontroli. Wprowadzono „klauzulę pewności prawa", która ma dać ochronę przed negatywnymi skutkami wstecznej zmiany praktyki interpretacyjnej organów, w tym – organów podatkowych.

Szerszy kontekst analizy konkurencyjności polskiej gospodarki umożliwiają międzynarodowe raporty i rankingi. Wykorzystane w ich opracowywaniu porównywalne kryteria oceny pozwalają na wyrobienie sobie poglądu na temat naszej sytuacji na tle innych gospodarek. Przykładowo w najnowszej edycji raportu Banku Światowego – Doing business 2017 – Polska zajęła 24. miejsce (w gronie 190 państw) w ogólnym rankingu łatwości prowadzenia działalności gospodarczej (*ease of doing business*). Uwzględniając coroczną zmianę metodologii oraz aktualizację danych, oznacza to poprawę o 1 miejsce w stosunku do raportu z 2016 r.

Działania ułatwiające prowadzenie działalności mają charakter ciągły. Aktualnie trwają m.in. prace nad pakietem „Konstytucja Biznesu", stanowiącym drugi etap reformy polskiego prawa gospodarczego. Na ten pakiet składa się m.in. projekt nowej ustawy *Prawo przedsiębiorców*, określającej warunki wykonywania działalności gospodarczej w Polsce, która zastąpi obowiązującą ustawę z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej.

KONTEKST STRATEGICZNY

W okresie 2004-2015 dystans pomiędzy Polską a średnią UE-28, mierzony PKB na mieszkańca (wg. PPP), zmalał o 20 pp. Tempo konwergencji jednak słabnie, a towarzyszy temu wzrost nierówności wewnętrznych w wymiarze społecznym, ekonomicznym i terytorialnym. Na skutek niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych, a także z uwagi na wyczerpywanie się w Polsce prostych rezerw wzrostu, uruchomionych po transformacji ustrojowej (m.in. tania siła robocza), przy braku nowych czynników napędowych, wzrost gospodarczy w ostatnich latach spowolnił. Jednocześnie polska gospodarka boryka się – a jest to zjawisko ogólnoeuropejskie – z negatywnymi trendami demograficznymi. Dochodzi do tego niskie tempo wzrostu produktywności pracy oraz jedna z najniższych w regionie Europy Środkowo-Wschodniej stopa inwestycji. Na te negatywne tendencje nakładają się różnorakie wyzwania gospodarcze, takie jak zmiany klimatyczne, zwiększająca się konkurencja o zasoby, czy też dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii teleinformatycznych. Bardziej drobiazgowa analiza ww. zjawisk pozwoliła zdiagnozować bariery rozwojowe (tzw. pułapki rozwojowe), które mogą się dalej utrwalać i utrudnić zerwanie z modelem rozwoju częściowo zależnego: (1) pułapka średniego dochodu, (2) pułapka braku równowagi, (3) pułapka przeciętnego produktu, (4) pułapka demograficzna, (5) pułapka słabości instytucji.

Celem uniknięcia tak zdefiniowanych pułapek określono nową wizję rozwoju, ujętą w przyjętej 14 lutego 2017 r. przez Radę Ministrów ***Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)***. Strategia precyzuje wizję strategiczną, zasady, cele i priorytety rozwoju kraju w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym w perspektywie roku 2020 i 2030. Zawarta w niej koncepcja odpowiedzialnego rozwoju odnosi się zarówno do kwestii gospodarczych, społecznych, środowiskowych, terytorialnych, jak i instytucjonalnych. Oznacza rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej. Chodzi również o zapewnienie korzyści wszystkim grupom społecznym zamieszkującym różne miejsca Polski, bez umniejszania szans przyszłych pokoleń.

Głównym celem *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* jest **tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym**. Najważniejszym zakładanym rezultatem realizacji *Strategii* będzie zwiększenie przeciętnego dochodu rozporządzalnego brutto gospodarstw domowych na 1 mieszkańca wg PPP do 76-80% w stosunku do średniej UE do roku 2020, a do roku 2030 zbliżenie dochodu rozporządzalnego brutto na 1 mieszkańca w PPP do poziomu średniej UE, przy jednoczesnym dążeniu do zmniejszania dysproporcji w dochodach rozporządzalnych brutto między poszczególnymi regionami.

Wyodrębniono również trzy cele szczegółowe, którym przypisano określone obszary interwencji:

Cel szczegółowy I - Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną

1. Reindustrializacja przeprowadzona przy jak najpełniejszym wykorzystaniu polskich zasobów.
2. Rozwój innowacyjnych firm tj. m.in. zwiększanie stopnia zaawansowania technologicznego produktów, stymulowanie powstawania nowych rozwiązań technologicznych i organizacyjnych w oparciu o własne zasoby przedsiębiorstw.
3. Małe i średnie przedsiębiorstwa - czyli rozwijanie potencjału polskich firm tak, by stawały się one coraz większe dzięki działaniom w zakresie m.in. otoczenia prawnego prowadzenia biznesu.

4. Kapitał dla rozwoju poprzez zmobilizowanie środków finansowych, w tym sektora prywatnego, w celu znacznego zwiększenia poziomu inwestycji w Polsce.
5. Ekspansja zagraniczna polskich przedsiębiorstw będąca elementem pomnażania rodzimego kapitału poprzez zwiększenie ekonomii skali oraz wzmocnienie obecności na dotychczasowych i wchodzenie na nowe, w szczególności szybko rozwijające się rynki.

Cel szczegółowy II - Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony

1. Spójność społeczna – jako warunek gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia, dobrej jakości miejscami pracy i dużą skalą przedsiębiorczości.
2. Rozwój zrównoważony terytorialnie – uznając włączenie w procesy rozwojowe obszarów problemowych, także mniejszych miast i peryferyjnych obszarów wiejskich. Korzyści z rozwoju gospodarczego kraju powinny być dostępne dla wszystkich obywateli, bez względu na miejsce zamieszkania.

Cel szczegółowy III - Skuteczne państwo i instytucje gospodarcze służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu

1. Prawo w służbie obywatelom i gospodarce - poprawa jakości stanowionego prawa, w tym zmniejszenie obciążeń regulacyjnych w celu zapewnienia lepszych warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce i realizacji potrzeb poszczególnych grup obywateli.
2. Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem – zapewnienie instytucji sprzyjających budowie przewag konkurencyjnych kraju i działających w nim podmiotów gospodarczych i społecznych, a także budowa takiego systemu zarządzania rozwojem, który pozwoli na sprawną koordynację najważniejszych procesów gospodarczych i społecznych oraz wzmocni rolę planowania przestrzennego.
3. E-państwo – wykorzystanie w skali gospodarki możliwości oferowanych przez dostępne technologie cyfrowe. Elektronizacja procesów obsługi obywateli i przedsiębiorców, jak również wewnątrz administracji.
4. Finanse publiczne - realizacja celu strategicznego polityki państwa, jakim jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym, wymaga stabilnych, efektywnych i zrównoważonych finansów publicznych.
5. Efektywność wykorzystania środków UE - przeorientowanie sposobu wykorzystania środków europejskich pod względem zakresu, koordynacji i form wsparcia, w kierunku objęcia dofinansowaniem przedsięwzięć w obszarach interwencji kluczowych dla zdefiniowanych celów rozwojowych, przedsięwzięć cechujących się wysoką wartością dodaną i trwałością efektów.

Realizacji celu głównego oraz celów szczegółowych *Strategii* będą służyć działania w obszarach związanych z (1) kapitałem ludzkim (wysokie kompetencje i kwalifikacje dostosowane do wyzwań zmieniającej się rzeczywistości) oraz szeroko rozumianym (2) kapitałem społecznym (postawy sprzyjające kooperacji, kreatywności oraz komunikacji, zwiększenie partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne oraz potencjał kulturowy), a także zestaw polityk z triady: (3) transport, (4) energia, (5) środowisko. Jednocześnie, wśród niezbędnych warunków odpowiedzialnego rozwoju państwa wskazano (6) zapewnienie bezpieczeństwa narodowego. W dobie dynamicznie zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa oraz pojawiania się nowych zagrożeń konieczne jest posiadanie odpowiedniego potencjału i zdolności państwa do przeciwdziałania wewnętrznym i zewnętrznym zagrożeniom.

Kluczowa dla realizacji *Strategii* jest selektywność podejścia tj. koncentracja na tych produktach, technologiach, sektorach, które mają istotne znaczenie dla realizacji celów SOR w dłuższej

perspektywie czasowej, a więc mających wpływ przede wszystkim na zwiększanie produktywności i powiększanie dochodów ludności oraz poprawę jakości życia. Co prawda w krótkiej perspektywie wsparte będą sektory decydujące o naszej aktualnej konkurencyjności czy mające znaczący udział zarówno pod względem produkcji, jak i wpływu i powiązań z innymi sektorami. Jednak kluczowe jest postawienie na technologie i sektory stanowiące o przewadze konkurencyjnej w przyszłości. Wybór sektorów przyszłości będzie opierał się zarówno na potencjale wewnętrznym polskiej gospodarki, jak i na analizie megatrendów w gospodarce światowej.

Dotychczasowy system wsparcia przedsiębiorczości i innowacyjności miał charakter horyzontalny. Opierał się głównie na działaniach deregulacyjnych oraz intensywnych zachętach dla inwestycji zagranicznych. Pozwalało to wykorzystywać przewagi konkurencyjne oparte o rentę demograficzną, tj. głównie niskie koszty pracy relatywnie dobrze wykształconej siły roboczej. W nowym modelu, będącym połączeniem działań horyzontalnych i sektorowych, **celem jest stały wzrost produktywności poprzez budowanie ramowych warunków dla lepszej samoorganizacji ekosystemów technologiczno-przemysłowych**. Jednocześnie podtrzymywana będzie konkurencyjność tych sektorów krajowego przemysłu, które w troku transformacji osiągnęły status najbardziej znaczących, wykorzystujących jednocześnie efekt skali – takich jak: spożywcza, chemiczna, metalowa, samochodowa, czy meblarska.

Kluczowe w nowym podejściu jest wspieranie wspomnianych sektorowych ekosystemów technologiczno-przemysłowych, spełniających określone kryteria, takie jak np.: wysoki efekt linkowania/sieciowania/klasteryzacji, wysoki poziom wartości dodanej (w ogniwach łańcucha wartości ulokowanych w Polsce), wysoka intensywność technologiczna przy relatywnie krótkim cyklu innowacyjnym, niska zasobochłonność, minimalizacja negatywnego oddziaływania na środowisko i człowieka. Na podstawie analizy przeprowadzonej przy zastosowaniu powyższych kryteriów i uwzględnieniu potencjału krajowych firm można obecnie wskazać **szereg sektorów strategicznych**, które mają szanse stać się przyszłymi motorami polskiej gospodarki. Są to:

1. sektor produkcji środków transportu (np. e-busy, pojazdy szynowe, statki specjalistyczne),
2. elektronika profesjonalna (np. inteligentne liczniki energii, falowniki, ładowarki do samochodów, sensory),
3. sektor specjalistycznych technologii teleinformatycznych (np. fintech, automatyka maszyn i budynków, cyberbezpieczeństwo, gry komputerowe, bioinformatyka),
4. sektor lotniczo-kosmiczny (np. drony, elementy satelitów),
5. sektor produkcji leków, wyrobów medycznych i nowoczesnych usług medycznych (np. e-medycyna, wyroby medyczne, terapie, leki biopodobne).,
6. sektor systemów wydobywczych (np. inteligentna kopalnia),
7. sektor odzysku materiałowego surowców,
8. sektor ekobudownictwa (np. budynki pasywne, pikoenergetyka, budownictwo drewniane),
9. sektor żywności wysokiej jakości,
10. sektor systemów militarnych.

Lista ta będzie cyklicznie aktualizowana w procesie przedsiębiorczego odkrywania, co umożliwi weryfikację listy w kontekście przyszłościowych sektorów. Identyfikacja sektorów strategicznych będzie służyła **przeorientowaniu systemu wsparcia z rozproszonego w zintegrowany i skoncentrowany**. Możliwe działania w ramach polityk publicznych obejmą między innymi: działania regulacyjne, wsparcie w ramach programów rządowych (np. na rzecz wzmocnienia kadr czy zwiększenia innowacyjności), wsparcie internacjonalizacji polskich firm, ułatwienia fiskalne, dostęp do informacji i promocji.

Przewiduje się zaprojektowanie nowego instrumentu – kontraktu branżowego, zawieranego pomiędzy podmiotami publicznymi a reprezentantami danego sektora. Będzie on formą dostosowanego do potrzeb danego sektora pakietu ww. działań, którego celem jest wydłużenie perspektywy strategicznej i – poprzez zapewnienie stabilności otoczenia – pobudzenie inwestycji.

Obszarem SOR związanym w największym stopniu z rozwojem przedsiębiorczości jest obszar „Małe i średnie przedsiębiorstwa". Interwencja państwa wobec MŚP jest ukierunkowana na przedsiębiorczość wzrostową. Celem jest zwiększenie ich potencjału gospodarczego, tak aby w konsekwencji wzrósł udział średnich i dużych firm w zbiorowości podmiotów gospodarczych. Jednym z postulowanych kierunków działań w tym obszarze jest polepszenie otoczenia prawnego prowadzenia działalności. Małe podmioty, z uwagi na ich ograniczone możliwości reagowania na bieżąco na nowe wymogi prawne i administracyjne, zmiany w tym zakresie odczują najmocniej. Kolejnym elementem polityki jest wypracowanie bardziej partnerskiego podejścia do zewnętrznych interesariuszy przez administrację publiczną w Polsce. Zdiagnozowane potrzeby dotyczą m.in. zmniejszenia represyjności systemu kontroli przedsiębiorcy. Poprawie komunikacji na linii administracja – przedsiębiorcy będzie służyć również szersze niż dotychczas wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Zidentyfikowana luka w zaspokojeniu potrzeb podmiotów sektora MŚP (w zakresie finansowania kapitałowego i dłużnego) uwydatnia z kolei konieczność działań na rzecz pozyskiwania przez sektor MŚP środków na finansowanie i tworzenie warunków rozwoju**.** Jednocześnie z uwagi na ograniczone zasoby - niezbędne jest zwiększenie selektywności wsparcia (ukierunkowanego na działania prorozwojowe) oraz lepsze dostosowanie instrumentów do potrzeb przedsiębiorców (w zależności od skali i rodzaju prowadzonej działalności bądź etapu życia przedsiębiorstwa). Ważnym źródłem kapitału dla MŚP może być rozwój akcjonariatu pracowniczego, nowe publiczne instrumenty gwarancyjne, a także możliwości stworzone przez polski rynek kapitałowy. W realizacji wyżej postawionych celów istotną rolę będzie odgrywała Grupa Polskiego Funduszu Rozwoju (PFR).

Wprowadzanie innowacji jest fundamentalnym czynnikiem wpływającym na pozycję firmy na rynku. Wysoka innowacyjność spowoduje, że podmioty gospodarcze będą uzyskiwać więcej ze sprzedaży produktów, co przełoży się na wyższe wydatki na B+R oraz wyższe wynagrodzenia. Zwiększenie innowacyjności polskich przedsiębiorstw na rynku krajowym i rynkach zagranicznych jest niezbędne dla stworzenia nowych przewag konkurencyjnych. Zgodnie z selektywnym podejściem, wsparcie skoncentrowane będzie na wybranych obszarach i technologiach. Z działaniami na rzecz innowacyjnego rozwoju firm koresponduje inteligentna reindustrializacja, polegająca na wdrażaniu nowych cyfrowych rozwiązań techniczno-technologiczno-organizacyjnych, jak również rozwoju nowych gałęzi przemysłu opartych na technologiach cyfrowych, zdolnych do tworzenia produktów przełomowych. Działania te będą impulsem dla rozwoju wielu innych dziedzin gospodarki. Oznaczać to zarazem będzie możliwość rozwoju tradycyjnych sektorów, które wdrażając najnowocześniejsze technologie produkcyjne i zarządcze, mają szansę przesunąć się w górę łańcucha wartości.

Obok działań stymulujących innowacyjność i mobilizujących kapitał na rozwój, w przedsiębiorczość wzrostową wpisuje się również ekspansja zagraniczna. Istotnym elementem polityki eksportowej będzie koncentracja wsparcia na branżach stanowiących ważną pozycję eksportową kraju oraz na tych sektorach, które mogą w przyszłości decydować o pozycji konkurencyjnej Polski w świecie. Działania zintegrowanego, spójnego systemu promocji gospodarki, wspierającego polski eksport i inwestycje, przyniosą poprawę rozpoznawalności polskich produktów i usług za granicą, umacniając również wizerunek Polski jako pożądanego partnera do współpracy gospodarczej. Przyczynią się one również do otwarcia nowych kierunków ekspansji polskich firm.

Strategia społeczno-gospodarcza Polski wpisuje się w przyjętą przez Radę Europejską 17 czerwca 2010 r. strategię *„Europa 2020”*. Od siedmiu lat jest ona podstawowym instrumentem koordynacji polityki gospodarczej w Unii Europejskiej. Podstawowym dokumentem wdrażającym strategię na poziomie państw członkowskich jest tzw. *Krajowy Programy Reform.* Polski *Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020”* (KPR), został przyjęty przez Radę Ministrów 26 kwietnia 2011 r. i zakłada korelację polskich celów rozwojowych z priorytetami wyznaczonymi w strategii *„Europa 2020”*, tj.:

1. rozwojem gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach (ang. smart growth),
2. promowaniem gospodarki zrównoważonej – mniej obciążającej środowisko, efektywniej wykorzystującej zasoby, a zarazem konkurencyjnej (ang. sustainable growth),
3. wzmacnianiem gospodarki charakteryzującej się wysokim zatrudnieniem oraz spójnością ekonomiczną, społeczną i terytorialną (ang. inclusive growth).

Polska zadeklarowała w KPR osiągnięcie w 2020 r. m.in. 71% stopy zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat, 1,7% udziału w PKB nakładów na B+R oraz 45% odsetka osób z wykształceniem wyższym w wieku 30-34 lat.

Koordynacja polityki gospodarczej w UE i wdrażania strategii *„Europa 2020”* przebiega w ramach Semestru Europejskiego, formalnie wdrożonego z początkiem 2011 r. Opublikowanie przez Komisję Europejską 16 listopada 2016 r. *Rocznej Analizy Wzrostu Gospodarczego na 2017 rok* (*Annual Growth Survey 2017* - AGS 2017) formalnie rozpoczęło kolejny, siódmy cykl Semestru Europejskiego. W AGS 2017 KE przedstawiła gospodarcze i społeczne priorytety, na których UE i jej państwa członkowskie powinny się skupić w nadchodzącym roku, aby wzmocnić ożywienie gospodarcze, które przyniesie korzyści wszystkim stronom, w szczególności słabszym grupom społecznym, zwiększy społeczny wymiar jednolitego rynku oraz sprawi, że będzie on bardziej sprawiedliwy. Podstawą tych priorytetów jest strategia polityki gospodarczej oparta na trzech fundamentach – inwestycjach, reformach strukturalnych i odpowiedzialnych finansach publicznych – realizowana przez KE od początku jej kadencji w 2014 r.

Zgodnie z rytmem Semestru Europejskiego, 25 kwietnia 2017 r. Rada Ministrów przyjęła dokument pn. *Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020”. Aktualizacja 2017/2018* (KPR 2017/2018). Jest to już szósta, coroczna aktualizacja przyjętego w 2011 roku KPR. Biorąc pod uwagę obecną sytuację makroekonomiczną, prognozy i priorytety gospodarcze rządu, określone w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, a także zalecenia Rady UE, skierowane do Polski 12 lipca 2016 r., oraz oceny zawarte w opublikowanym przez KE 22 lutego 2017 r. *Sprawozdaniu krajowym – Polska 2017*, KPR 2017/2018 wskazuje najważniejsze działania, które przekładają się na realizację krajowych celów strategii *„Europa 2020”* w zakresie zatrudnienia, innowacyjności, energetyki, edukacji oraz przeciwdziałania ubóstwu.

22 maja 2017 r. Komisja Europejska opublikowała komunikat pt. *Europejski Semestr na 2017 r.: zalecenia dla poszczególnych krajów COM(2017) 500*, któremu towarzyszył projekt opinii i zaleceń Rady dla poszczególnych państw członkowskich w sprawie aktualizacji Krajowych Programów Reform i Programów Stabilności lub Konwergencji, przedstawionych przez te państwa w kwietniu 2017 r. Projekt zaleceń był następnie przedmiotem prac formacji Rady UE (ECOFIN i EPSCO). Po akceptacji politycznej przez Radę Europejską 22 czerwca 2017 r., zalecenia zostały 11 lipca formalnie przyjęte przez Radę ECOFIN, zgodnie z Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Po przeprowadzeniu przez KE oceny KPR 2017/2018 oraz aktualizacji Programu Konwergencji uznano, że scenariusz makroekonomiczny przyjęty w tych dokumentach jest optymistyczny. W szczególności

KE wskazała na ryzyko wystąpienia pewnego odchylenia od sformułowanego w zaleceniu Rady z 12 lipca 2016 r. wymogu dokonania w 2017 r. rocznej korekty budżetowej wynoszącej 0,5% PKB. W związku z tym KE stwierdziła, że w 2018 r. Polska powinna dokonywać dalszego dostosowania prowadzącego do osiągnięcia średniookresowego celu budżetowego, którym jest deficyt strukturalny wynoszący 1% PKB. W ocenie KE, dostosowanie to wymaga, aby stopa wzrostu nominalnego publicznych wydatków pierwotnych netto nie przekraczała 3,7% w 2018 r. KE stwierdziła, że w przypadku utrzymania dotychczasowego kursu polityki istnieje ryzyko wystąpienia znacznego odchylenia od tego wymogu.

W związku z tym KE uznała, że Polska powinna być gotowa do wprowadzenia w 2017 r. dodatkowych środków, a w 2018 r. podjęcie takich środków będzie konieczne, aby zapewnić spełnienie warunków Paktu Stabilności i Wzrostu. Drogę do osiągnięcia tego celu KE widzi m.in. w działaniach na rzecz zwiększenia efektywności wydatków publicznych oraz ograniczenia stosowania obniżonych stawek VAT, które w jej opinii nie stanowią skutecznego instrumentu polityki społecznej. Za wprowadzeniem mechanizmów oceniających skuteczność i efektywność wydatków publicznych przemawia w szczególności presja na wydatki związana ze starzeniem się społeczeństwa.

KE zwróciła uwagę na wyzwania, jakie stoją przed polskim rynkiem pracy w związku z ubytkiem ludności w wieku produkcyjnym oraz wyraziła obawę, że niektóre przyjęte rozwiązania prawne (nowe świadczenie wychowawcze, zniesienie obowiązku przedszkolnego dla pięciolatków, obniżenie ustawowego wieku emerytalnego) mogą zmniejszyć aktywność zawodową, w szczególności kobiet, osób o niskich umiejętnościach zawodowych i osób starszych. Utrzymuje się też wysoka segmentacja rynku pracy. Trwające prace nad nowymi projektami kodeksów pracy powinny, zdaniem KE, być wykorzystane do likwidacji barier utrudniających szersze stosowanie umów na czas nieokreślony. Niezbędne są też działania w sektorach edukacji i szkolnictwa wyższego w celu dostosowania do potrzeb rynku pracy. KE ponowiła negatywną ocenę specjalnego systemu zabezpieczenia społecznego rolników (KRUS), który jej zdaniem jest kosztowny i przyczynia się do niskiej mobilności pracowników i ukrytego bezrobocia w sektorze rolnictwa.

W obszarze infrastruktury i działalności inwestycyjnej, KE zwróciła ponownie uwagę na słabości planowania przestrzennego i niski stopień pokrycia Polski planami zagospodarowania przestrzennego, co zwiększa obciążenia administracyjne i ryzyko dla inwestorów przy uzyskiwaniu pozwoleń na budowę. Przy ogólnie korzystnym otoczeniu biznesowym, w opinii KE źródłem niepewności są również częste zmiany przepisów i ograniczona skala konsultacji społecznych niektórych ważnych ustaw. W tym kontekście wskazała również na kluczowe znaczenie praworządności i niezależnego sądownictwa. Za wymagające szczególnej uwagi KE uznała występujące poważne problemy z wdrażaniem projektów w sektorze kolejowym, jeden z najniższych w całej UE poziom elektroenergetycznych połączeń międzysystemowych, konieczność wycofania dużych mocy wytwórczych w elektrowniach ze względu na wiek generatorów, zagrożenie nieosiągnięcia wiążącego krajowego celu na 2020 r. dotyczącego energii ze źródeł odnawialnych.

W świetle powyższych ocen Rada UE zaleciła Polsce podjęcie w latach 2017 i 2018 działań mających na celu:

1. Realizację znacznego wysiłku fiskalnego w 2018 r. zgodnie z wymogami części zapobiegawczej paktu stabilności i wzrostu, z uwzględnieniem potrzeby wzmocnienia obecnego ożywienia koniunktury i zapewnienia stabilność finansów publicznych Polski. Podjęcie działań w celu zwiększenia efektywności wydatków publicznych oraz ograniczenia stosowania obniżonych stawek VAT.

2. Podjęcie działań w celu zwiększenia uczestnictwa w rynku pracy, w szczególności w odniesieniu do kobiet, osób o niskich kwalifikacjach i osób starszych, w tym przez wspieranie odpowiednich umiejętności i usunięcie przeszkód dla bardziej trwałych form zatrudnienia. Zapewnienie stabilności i adekwatności systemu emerytalnego przez wprowadzenie środków służących podwyższeniu rzeczywistego wieku przejścia na emeryturę i przez rozpoczęcie reformy preferencyjnych systemów emerytalno-rentowych.
3. Podjęcie działań w celu usunięcia przeszkód dla inwestycji, w szczególności w sektorze transportu.

Krajowa strategia gospodarcza wpisuje się również w przyjętą przez 193 państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych we wrześniu 2015 r. Rezolucję ONZ *„Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju”.* Jest to program działań o bezprecedensowym zakresie i znaczeniu, definiujący model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Jego ramy wykraczają daleko poza Milenijne Cele Rozwoju przyjęte w 2000 r. Zgodnie z Agendą 2030 współczesny wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach, przy równoczesnej realizacji szeregu celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Agenda 2030 ma charakter uniwersalny, horyzontalny i jest bardzo ambitna. Obejmuje 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs) oraz powiązanych z nimi 169 zadań, które oddają trzy wymiary zrównoważonego rozwoju – gospodarczy, społeczny i środowiskowy. Stwarza to szansę na silne powiązanie strategicznych kierunków rozwoju różnych obszarów na rzecz budowania zrównoważonej przyszłości. Szczególne możliwości i szanse na zmianę swojego modelu działania, skorzystania z nowych ścieżek rozwoju ma biznes. Najważniejszym zadaniem w całościowej realizacji Agendy 2030 jest jednak kwestia adekwatności zdefiniowanych problemów do sytuacji w poszczególnych państwach. Implementacja Agendy 2030 wymaga zatem dostosowania globalnych celów do realiów każdego kraju i wyznaczenia narodowych priorytetów rozwojowych.

Polska perspektywa działań na rzecz zrównoważonego i odpowiedzialnego rozwoju gospodarczego została sformułowana w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, która ze względu na swoją rolę i przypisane jej zadania stanowi instrument elastycznego zarządzania głównymi procesami rozwojowymi kraju. Wskazuje cele i niezbędne działania, instrumenty realizacyjne i kluczowe projekty zapewniające jej wdrożenie. Ustala również system koordynacji, wyznaczając role poszczególnym podmiotom publicznym oraz sposoby współpracy ze światem biznesu, nauki i społeczeństwem. Strategia jest kompleksowa, a jej założenia i cele dobrze wpisują się w postanowienia Agendy 2030.

Złożoność i przenikanie się SDGs wymaga szerokiego zaangażowania w realizację i odpowiedzialnej współpracy całej administracji publicznej i wszystkich zainteresowanych stron. Ministerstwo Rozwoju, będące krajowym koordynatorem wdrażania Agendy 2030 i jej SDGs, podejmuje współpracę z partnerami reprezentującymi różne grupy społeczne. W czerwcu br. zainicjowane zostało Partnerstwo na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju, do którego przystąpiło Ministerstwo Rozwoju oraz 46 podmiotów reprezentujących głównie środowiska biznesowe, dając wyraz gotowości do aktywnej współpracy na rzecz realizacji SDGs w Polsce. Wraz ze złożeniem podpisu pod wspólną wizją współpracy, sygnatariusze złożyli indywidualne zobowiązania (ang. *commitments*) potwierdzające rzeczywiste zaangażowanie i realizację konkretnych inicjatyw, projektów przyczyniających się do osiągania SDGs. Zainicjowane Partnerstwo jest dobrowolne i otwarte dla wszystkich zainteresowanych i służyć ma kreowaniu synergii działań podejmowanych w Polsce w zakresie wdrażania SDGs.

1. GLOBALNE UWARUNKOWANIA MAKROEKONOMICZNE W 2016 R.

Rok 2016 r. zaznaczył się m.in. wyhamowaniem wymiany handlowej i inwestycji. Nałożyło się na to rosnące niezadowolenie wobec postępującej globalizacji i międzynarodowej integracji gospodarczej, a także spadek zaufania do rządów oraz współpracy międzynarodowej.. Nasileniu uległy tendencje protekcjonistyczne, a proces liberalizacji handlu spowolnił. Wśród państw wysoko rozwiniętych ten proces najbardziej wyhamował w Stanach Zjednoczonych oraz Japonii. Z kolei państwa azjatyckie w coraz większym stopniu zaczęły koncentrować się na regionalnych łańcuchach produkcji kosztem łańcuchów o wymiarze globalnym.

Decydujący wpływ na rozczarowujące wyniki handlu w 2016 r. miały przede wszystkim ceny ropy naftowej i metali, co przełożyło się na redukcję popytu importowego w krajach-eksporterach surowców. Ponadto, pomimo wzrostu obrotów w Ameryce Północnej, region ten w dużym stopniu przyczynił się do spowolnienia światowego importu w 2016 r. Z drugiej strony pozytywny wkład we wzrost globalnego importu w 2016 r. miała Azja oraz Europa.

Natomiast największym spadkiem eksportu dotknięta została Wspólnota Niepodległych Państw. Na liście globalnych eksporterów towarów na czołowej pozycji uplasowały się Chiny, które prowadzą w tym rankingu już siódmy rok z rzędu. Z kolei na czele listy głównych światowych importerów towarów w 2016 r. uplasowały się – podobnie jak w minionych latach – Stany Zjednoczone, Chiny oraz Niemcy. W rankingu krajów dominujących w globalnym handlu usługami liderem zarówno w eksporcie, jak i imporcie pozostają Stany Zjednoczone, z udziałami wynoszącymi odpowiednio 15,4% oraz 10,4%. Dzięki wzrostowi eksportu usług, Polska znalazła się na 25. pozycji wobec 27. miejsca przed rokiem.

Według szacunków międzynarodowych i krajowych ośrodków analitycznych, w roku 2017 nastąpi ożywienie globalnego handlu. Zadecyduje o tym ogólna poprawa koniunktury gospodarki globalnej, w tym szczególnie w krajach-eksporterach surowców, jak również przyspieszenie inwestycji i ożywienie popytu. W kierunku wyższej dynamiki globalnego handlu w 2017 r. powinien także działać spodziewany wzrost cen. To powinno przełożyć się na pobudzenie importu i koniunktury gospodarczej eksporterów surowców.

Biorąc pod uwagę globalną sytuację fiskalną można stwierdzić, że z rokiem 2016 zakończył się pięcioletni trend stopniowej konsolidacji fiskalnej. Luzowanie polityki fiskalnej w znacznej mierze zależało od uwarunkowań i specyfiki poszczególnych państw, chociaż generalny trend był wypadkową trzech głównych czynników. Po pierwsze, ekspansywna polityka fiskalna miała na celu wspieranie odbudowy wzrostu gospodarczego (wzmacnianie wzrostu w krótkim okresie, tworzenie warunków dla wzrostu zatrudnienia) w warunkach wysokiej niepewności co do dalszych perspektyw. Polityka fiskalna stała się zdecydowanie bardziej antycykliczna w gospodarkach rozwiniętych niż w minionych dwóch dekadach. Po drugie, wiele państw ponosiło znaczne wydatki w ramach inwestycji publicznych, prowadzące do wzrostu ich udziału w relacji do PKB. Po trzecie, zwiększeniu w skali świata uległy wydatki socjalne, obejmujące m.in. wyższe świadczenia społeczne dla osób starszych, jak i wsparcie dla uchodźców w odpowiedzi na kryzys migracyjny.

1.1 Ogólna sytuacja w gospodarce światowej

Po blisko dekadzie od ostatniego kryzysu finansowego, globalna gospodarka w 2016 roku znowu znalazła się w pułapce niskiego wzrostu. Według szacunków Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) światowy wzrost gospodarczy w roku 2016 wyniósł 3,2%, czyli był o 0,2 pkt. proc. wolniejszy niż przed rokiem i jednocześnie najniższy od 2009 r. W decydującej mierze było to uwarunkowane znacznym spowolnieniem wzrostu w krajach rozwiniętych (z 2,1% w 2015 r. do 1,6% w 2016 r.), bowiem rynki rozwijające się i słabiej rozwinięte odnotowały taki sam wzrost jak w 2015 r. (tj. 4,1%).

Tabela 1. Zmiany prognoz wzrostu PKB dla świata i wybranych rynków na rok 2016 (przedstawione w kolejnych projekcjach MFW, w %)

Państwo / grupa państw	Wzrost PKB							Różnica (VII 2017 – I 2016)
	I 2016	IV 2016	VII 2016	X 2016	I 2017	IV 2017	VII 2017	
Świat	3,4	3,2	3,1	3,1	3,1	3,1	3,2	-0,2
Kraje rozwinięte	2,1	1,9	1,8	1,6	1,6	1,7	1,7	-0,4
Stany Zjednoczone	2,6	2,4	2,2	1,6	1,6	1,6	1,6	-1,0
Strefa euro	1,7	1,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8	0,1
Niemcy	1,7	1,5	1,6	1,7	1,7	1,8	1,8	0,1
Francja	1,3	1,1	1,5	1,3	1,3	1,2	1,2	-0,1
Włochy	1,3	1,0	0,9	0,8	0,9	0,9	0,9	-0,4
Hiszpania	2,7	2,6	2,6	3,1	3,2	3,2	3,2	0,5
Japonia	1,0	0,5	0,3	0,5	0,9	1,0	1,0	0,0
Wielka Brytania	2,2	1,9	1,7	1,8	2,0	1,8	1,8	-0,4
Kanada	1,7	1,5	1,4	1,2	1,3	1,4	1,5	-0,2
Kraje rozwijające się	4,3	4,1	4,1	4,2	4,1	4,1	4,3	0,0
WNP	0,0	-1,1	-0,6	-0,3	-0,1	0,3	0,4	0,4
Rosja	-1,0	-1,8	-1,2	-0,8	-0,6	-0,2	-0,2	0,8
Rozwijające się kraje Azji	6,3	6,4	6,4	6,5	6,3	6,4	6,4	0,1
Chiny	6,3	6,5	6,6	6,6	6,7	6,7	6,7	0,4
Indie	7,5	7,5	7,4	7,6	6,6	6,8	7,1	-0,4
Wolumen światowego handlu (towary i usługi)	3,4	3,1	2,7	2,3	1,9	2,2	2,3	-1,1

Źródło: DSR MR[1] na podstawie danych MFW.

Wśród ważniejszych czynników, które zadecydowały o spowolnieniu globalnego wzrostu gospodarczego oraz o korektach *in minus* jego projekcji należy wskazać m.in.:

(a) Utrzymujący się w 2016 r. słaby popyt oraz wyhamowanie wymiany handlowej, co miało negatywny wpływ na produktywność

Według sprawozdania Komisji Europejskiej dotyczącego barier dla handlu i inwestycji, o ile w roku 2016 usunięto aż 20 różnych przeszkód wpływających na unijny eksport, to jednocześnie odnotowano wyraźny wzrost protekcjonizmu, który wpłynął niekorzystnie na europejskie przedsiębiorstwa i ich pracowników. Najwięcej barier handlowych i inwestycyjnych utrzymały państwa grupy G-20. W chwili

[1] Departament Strategii Rozwoju Ministerstwa Rozwoju.

opracowywania sprawozdania w bazie danych dostępu do rynku były zarejestrowane ogółem 372 przeszkody w handlu i inwestycjach. Najwięcej ograniczeń zaobserwowano w Rosji (33). Na 2. miejscu znalazły się *ex aequo* Brazylia, Chiny i Indie (po 23). Większość nowych środków protekcjonistycznych zgłoszonych w 2016 r. pojawiła się w Rosji i Indiach oraz w Szwajcarii, Chinach, Algierii i Egipcie. Na czele listy państw, w których unijne działania w 2016 r. spowodowały zniesienie barier, znalazły się Korea Południowa, Chiny, Izrael oraz Ukraina.

(b) Niski poziom zarówno publicznych, jak i prywatnych inwestycji

Jako przyczynę wyhamowania inwestycji, obok luki pomiędzy kolejnymi perspektywami finansowymi dla państw UE, najczęściej przywołuje się zwiększoną niepewność w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym przedsiębiorstw, co spowodowane było m.in. wynikami referendum w Wielkiej Brytanii czy wynikami wyborów prezydenckich w Stanach Zjednoczonych.

(c) Spowolnienie wzrostu PKB i wymiany handlowej w Chinach

Chińska gospodarka od kilku lat odnotowuje spowolnienie wzrostu gospodarczego. Niższe tempo wzrostu PKB wpisuje się w zapowiadane przez chińskie władze procesy związane z transformacją gospodarczą, określane jako *new normal*. Oznacza to niższe tempo wzrostu gospodarczego, który w ostatnich dekadach oparty był przede wszystkim na inwestycjach infrastrukturalnych, wzroście produkcji przemysłowej i eksporcie, oraz przejście na nowe czynniki pobudzania wzrostu gospodarczego, takie jak rozwój sektora usług, konsumpcji, innowacyjności oraz prywatnej przedsiębiorczości. Po raz ostatni Chiny odnotowały dwucyfrowy wzrost PKB (10,6%) w 2010 roku. W kolejnych latach z roku na rok tempo wzrostu gospodarczego było coraz niższe. W 2014 r. PKB wzrósł o 7,3%, w 2015 r. tempo wzrostu gospodarczego spowolniło do 6,9%, a w 2016 r. wzrost PKB Chin wyniósł 6,7%, co oznacza najniższy wskaźnik od 26 lat.

Chiny są największym eksporterem i drugim największym importerem na świecie. Wartość wymiany towarowej Chin w 2016 r. wyniosła 3 685 mld USD, w tym eksport 2 098 mld USD, a import 1 587 mld USD. Niemniej wartość wymiany handlowej w 2016 r. spadła w porównaniu do 2015 r.: eksportu o 7,7%, a importu o 5,5%. W 2016 r. Chiny osiągnęły nadwyżkę obrotów towarowych z zagranicą, wynoszącą 511,7 mld USD.

(d) Narastający brak zaufania społeczeństw do rządów, polityk narodowych oraz do współpracy międzynarodowej

Wielka Brytania, druga co do wielkości gospodarka Europy, rozpoczęła procedurę wyjścia z UE. Efektem referendum z 23 czerwca 2016 roku, w którym głosowało 72% uprawnionych, spośród których niemal 52% opowiedziało się za opuszczeniem Unii przez Zjednoczone Królestwo, były również zmiany na scenie politycznej WB. Po referendum z funkcji premiera brytyjskiego rządu zrezygnował David Cameron. Reakcja rynków finansowych była natychmiastowa – funt mocno się osłabił i wobec dolara amerykańskiego osiągnął najniższy poziom od 31 lat w październiku 2016 r.

Nie bez znaczenia dla rynków finansowych były też wybory w Stanach Zjednoczonych. Bezpośrednim skutkiem było osłabienie kursu amerykańskiej waluty. Warto podkreślić, że ekonomia według zapowiedzi Donalda Trumpa, w skrócie „Trumponomics", skupić się ma na obniżeniu podatków dochodowych (również dla korporacji) czy renegocjacji umów handlowych np. między ws. NAFTA, co bezpośrednio wpłynie na globalną gospodarkę w roku 2017.

(e) Utrzymanie sankcji gospodarczych wobec Rosji

Od marca 2014 r. – w odpowiedzi na bezprawną aneksję Krymu i celową destabilizację Ukrainy – państwa zachodnie stopniowo wprowadziły embargo. Ograniczenia w stosunkach gospodarczych objęły zakaz wprowadzony w czerwcu 2014 r. dotyczący importu towarów z Krymu i Sewastopola oraz

ograniczenia handlowo-inwestycyjne wprowadzone w lipcu tego samego roku w niektórych sektorach gospodarki i projektach infrastrukturalnych. Ponadto od grudnia 2014 r. oprócz zakazu świadczenia usług turystycznych obowiązuje również całkowity zakaz inwestowania na Krymie. UE zabroniła też eksportu kolejnych towarów kluczowych w określonych sektorach, w tym urządzeń do poszukiwania, wydobywania i produkcji ropy naftowej, gazu i surowców mineralnych. Głównym problemem rosyjskiej gospodarki w wyniku nałożonych sankcji był brak możliwości dalszego pozyskiwania tanich kredytów długoterminowych z Zachodu, które przyczyniły się wcześniej do rozwoju rosyjskich firm, przede wszystkim sektora energetycznego i bankowego.

(f) Dalsze spadki cen ropy naftowej

O ile cena ropy naftowej w końcu 2016 rok była wyraźnie powyżej poziomu z 2015 roku, to średnia cena w całym minionym roku była niższa niż rok wcześniej. Przeciętny poziom notowań ropy Brent w całym 2016 roku wyniósł 44 USD/bbl i był o 15% niższy niż rok wcześniej. Wynika to z tego, że mimo znaczącego popytu na produkty naftowe, relatywnie wysoka produkcja i rekordowy poziom zapasów wywierały presję na notowania surowca przez większość 2016 roku. Sytuacja uległa zmianie dopiero w ostatnich tygodniach roku, po osiągnięciu porozumienia OPEC i producentów spoza kartelu w sprawie ograniczenia wydobycia w pierwszej połowie 2017 roku. Warto zaznaczyć, że podjęto taką decyzję po raz pierwszy od 2008 roku.

W oparciu o dane amerykańskiej Agencji Informacji Energetycznej (EIA), produkcja ropy w USA w 2016 roku spadła o ponad 500 tys. baryłek dziennie. Pomimo to EIA szacuje wydobycie na 8,9 mln baryłek dziennie, co jest drugim najwyższym wynikiem od 1985 roku.

EIA szacuje, że łączna produkcja ropy i innych węglowodorów ciekłych przez OPEC wyniosła w 2016 roku 39,3 mln baryłek dziennie, o 3 proc. więcej niż rok wcześniej. Według kartelu naftowego OPEC nadpodaż ropy na rynkach światowych utrzyma się do 2017 roku. Powodem ma być odporność przemysłu wydobywczego w USA na spadek cen ropy.

(g) Trwające w różnych regionach świata napięcia geopolityczne oraz nasilanie się terroryzmu

W ostatnim czasie wydarzenia na świecie uwypukliły geopolityczne napięcie na wielu frontach, które bezpośrednio miało wpływ na sytuację gospodarczą na świecie poprzez zakłócenie światowego handlu, utrudnienie sytuacji na rynkach finansowych czy zmniejszenie napływu turystów do niektórych regionów.

Jak wynika z badań prowadzonych przez Instytut Badania Konfliktów (HIIK), w minionym roku na świecie toczyło się 226 konfliktów zbrojnych –, zaś 18 z nich określono jako wojny o najwyższym stopniu eskalacji (w 2015 roku było ich 19). W porównaniu z 2015 rokiem „Barometr konfliktów" odnotował trzy nowe wojny: po nieudanej próbie puczu w Turcji w lipcu, walki różnych grup opozycyjnych i islamistycznych w Syrii oraz wojnę rządu z bojówkami islamistów w Jemenie.

1.2 Realny wzrost globalnego handlu towarowego w 2016 r.

Rok 2016 był okresem narastającego niezadowolenia wobec postępującej globalizacji i integracji gospodarczej. Procesy te zaczęły być obwiniane za niski wzrost gospodarczy, bezrobocie, stagnację wynagrodzeń i nierówności społeczne. W konsekwencji proces liberalizacji handlu znacząco wyhamował. Co więcej, poszczególne kraje coraz częściej sięgały do środków protekcjonistycznych. Zgodnie z danymi Banku Światowego w 2016 r. państwa G20 zastosowały więcej restrykcji handlowych niż środków ułatwiających handel. Znacząco także spowolnił proces fragmentaryzacji produkcji w ramach międzynarodowych łańcuchów produkcji (ang. *Global Value Chains*). Wśród państw wysoko rozwiniętych ten proces najbardziej wyhamował w Stanach Zjednoczonych oraz Japonii. Z kolei

państwa azjatyckie w coraz większym stopniu zaczęły się koncentrować na regionalnych łańcuchach produkcji kosztem łańcuchów o wymiarze globalnym.

Wiele z niekorzystnych zjawisk, które miały miejsce w 2016 r., można tłumaczyć brakiem odpowiednich działań ze strony rządzących, w tym rezygnacją z reform strukturalnych. Wg OECD, po kryzysie finansowym, proces przeprowadzania reform gospodarczych w wielu krajach wyraźnie wyhamował, coraz bardziej uwidaczniały się nierówności społeczne, co z kolei zaczęło rodzić wrogość wobec elit rządzących.

Wszystko to przełożyło się na wyhamowanie globalnego handlu. Według MFW w 2016 r. wolumen światowego handlu towarów i usług wzrósł - nie licząc kryzysowego roku 2009 - najwolniej od 2001 r. W 2016 r. sytuacja w globalnym handlu pogarszała się tak dynamicznie, że projekcje dotyczące jego wzrostu podlegały systematycznym korektom *in minus*, i to w stopniu znacznie bardziej drastycznym i częstszym niż globalnego PKB. Zgodnie z ostatnimi danymi MFW z lipca 2017 r., globalny wolumen handlu w 2016 r. wzrósł o 2,3%, tj. o 0,3 pkt. proc. wolniej niż przed rokiem i jednocześnie o 0,9 pkt. proc. wolniej niż światowy PKB.

Relatywnie niskie tempo wzrostu obrotów odnotowano zarówno w krajach rozwiniętych gospodarczo, jak i rozwijających się, z tym, że dla tej pierwszej grupy oznaczało to znaczące spowolnienie w stosunku do roku poprzedniego (do 2,3% w 2016 r.), podczas gdy dla drugiej wyraźne ożywienie (do 2,2%).

Tabela 2. Tempo zmian wolumenu handlu towarami i usługami oraz PKB w latach 2015-2016 (r/r) w %

	2015	2016
Wolumen obrotów towarami i usługami		
Świat (śr. eksportu i importu)	2,6	2,3
Kraje rozwinięte gospodarczo	4,0	2,3
Kraje rozwijające się gospodarczo	0,3	2,2
PKB		
Świat	3,4	3,2
Kraje rozwinięte gospodarczo	2,1	1,7
Kraje rozwijające się gospodarczo	4,3	4,3

Źródło: DSR MR na podstawie danych MFW z lipca 2017 r.

Według danych Światowej Organizacji Handlu (WTO) wolumen światowego handlu samymi towarami zwiększył się w 2016 r. o 1,3%, co oznaczało 2-krotne spowolnienie w stosunku do roku 2015. Analitycy z WTO wskazali, że słaby wzrost handlu był spowodowany zarówno czynnikami cyklicznymi jako że aktywność gospodarcza w większości dziedzin gospodarczych spowolniła, jak również głębszymi zmianami strukturalnymi w relacjach pomiędzy handlem a produkcją. Co więcej, o zmniejszeniu popytu na import w roku 2016 zadecydowały także: spadek wydatków inwestycyjnych w Stanach Zjednoczonych oraz reformy gospodarcze w Chinach.

Na rozczarowujące wyniki handlu w 2016 r. znaczący wpływ miały także ceny towarów i kurs walutowy. Ceny ropy naftowej i metali spadały od połowy 2014 r., co przełożyło się na redukcję popytu importowego w krajach-eksporterach surowców. Wg opinii analityków z WTO, ustabilizowanie cen towarów i ich powrót do poziomu sprzed kilku lat nie będzie możliwe dopóki zapasy naftowe pozostaną wysokie, a dolar amerykański silny.

Realny wzrost eksportu towarów krajów rozwiniętych gospodarczo spowolnił blisko 2-krotnie, do 1,4% w 2016 r. Przywóz do nich wzrósł z kolei o 2%, czyli o 2,7 pkt. proc. wolniej niż przed rokiem. Natomiast w przypadku krajów słabiej rozwiniętych odnotowano 1,3-proc. wzrost wywozu oraz 0,2-proc. wzrost przywozu w 2016 r. wobec odpowiednio: 2-proc. i 0,5-proc. w roku 2015.

W 2016 r. istniały wyraźne dysproporcje w wynikach handlu zagranicznego towarami między poszczególnymi rejonami świata, szczególnie po stronie importu.

Tabela 3. Tempo zmian wolumenu światowej wymiany towarowej dla wybranych regionów świata w latach 2015-2016 (r/r) w %

	Eksport		Import	
	2015	2016	2015	2016
Ameryka Północna	0,7	0,5	6,7	0,4
Ameryka Południowa i Środkowa	2,5	2,0	-5,8	-8,7
Europa	3,6	1,4	4,3	3,1
Azja	1,1	1,8	2,9	2,0
Pozostałe regiony*	4,3	0,3	-5,1	-2,4

Źródło: DSA MG na podstawie danych WTO z kwietnia 2017 r.; Afryka, Bliski Wschód, WNP.*

Spadek importu w Ameryce Południowej i rynkach określanych jako pozostałe regiony (Afryka, Bliski Wschód i WNP) wynikał głównie z utrzymujących się na niskim poziomie cen surowców oraz co się z tym ściśle wiązało z recesją gospodarczą w wielu państwach regionu (w tym min. w Brazylii i Rosji).

Pomimo wzrostu obrotów w Ameryce Północnej, region ten w dużym stopniu przyczynił się do spowolnienia światowego importu w 2016 r. O ile w 2015 r. kontrybucja Ameryki Północnej w globalny wzrost importu (na poziomie 2,9%) wyniosła 1,2 pkt. proc., to w 2016 r. już tylko 0,1 pkt. proc. (globalny wzrost wyniósł 1,2%). Z drugiej strony największy wkład we wzrost globalnego importu w 2016 r. miała Azja (1,9 pkt. proc.) oraz Europa (1,6 pkt. proc.).

1.3 Zmiany obrotów na głównych rynkach

W 2016 r., już drugi rok z rzędu, obroty towarowe na świecie w ujęciu dolarowym zmniejszyły się, tj. o 3,3% po stronie eksportu (do 15,5 bln USD) oraz o 3,2% po stronie importu (15,8 bln USD). O ile odnotowano spadek globalnego eksportu w ujęciu wartościowym, to w ujęciu wolumenowym wzrósł o 1,3%, co wynikało ze znaczącego spadku poziomu cen surowców, w tym w szczególności surowców energetycznych. W związku z tym w roku 2016 charakterystyczną cechą handlu światowego był spadek eksportu w regionach bazujących na produkcji surowców, w tym ropy naftowej i innych węglowodorów. Wartość eksportu krajów WNP, Afryki, Bliskiego Wschodu, Ameryki Południowej i Ameryki Północnej, spadła odpowiednio o 16,2%, 11,5%, 9,5%, 5,6% i 3,2%. Biorąc pod uwagę poszczególne regiony świata, największa cześć obrotów realizowana była przez Europę i Azję. Udział krajów europejskich w 2016 r. wyniósł 38,4% w światowym eksporcie i 37,5% w imporcie, zaś udział rynków azjatyckich odpowiednio 34,0% i 30,2%.

Wartość eksportu towarów w Europie zmniejszyła się o 0,3%, do 5,94 bln USD, a importu wzrosła o 0,2%, do 5,92 bln USD. W takim samym tempie, tj. o 0,3%, zmniejszył się eksport z Unii Europejskiej, osiągając wartość 5,37 bln USD. Wzrosła natomiast sprzedaż zagraniczna największej w regionie gospodarki niemieckiej – o 1%, do 1,34 bln USD. Wśród pozostałych głównych gospodarek unijnych

jedynie we Włoszech odnotowano wzrost eksportu, tj. o 0,9% (do 462 mld USD), podczas gdy w Niderlandach utrzymał się on na poziomie z roku 2015 (570 mld USD), natomiast we Francji i w Wielkiej Brytanii odnotowano spadek odpowiednio o 0,9% (do 501 mld USD) i aż o 11% (do 409 mld USD). Import całej UE zwiększył się o 0,1% (do 5,33 bln USD), w tym do Niemiec o 0,3% (do 1,1 bln USD) oraz do Wielkiej Brytanii o 1,5% (636 mld USD). Z kolei przywóz na rynki francuski (573 mld USD), włoski (404 mld USD) oraz niderlandzki (503 mld USD) zmniejszył się kolejno o 0,1%, 1,6% i 1,9%.

Tabela 4. Zmiany obrotów towarowych na świecie w latach 2010-2016 (w ujęciu USD)

	Eksport					Import				
	2016	2010-2016	2014	2015	2016	2016	2010-2016	2014	2015	2016
	mld USD	w %				mld USD	w %			
Świat	15 464	0,6	0,3	-13,5	-3,3	15 799	0,7	0,6	-12,5	-3,2
Ameryka Północna	2 219	2,1	3,1	-8,0	-3,2	3 067	2,3	3,4	-4,5	-2,9
Stany Zjednoczone	1 455	2,2	2,6	-7,3	-3,2	2 251	2,3	3,6	-4,0	2,8
Kanada	390	0,1	3,9	-13,9	-4,8	417	0,6	0,9	-9,1	-4,5
Meksyk	374	3,8	4,4	-4,1	-1,8	398	4,2	5,3	-1,5	-1,9
Ameryka Środkowa i Południowa	511	-2,4	-7,0	-21,1	-5,6	533	-1,5	-4,0	-16,4	-14,5
Brazylia	185	-1,4	-7,0	-15,1	-3,1	143	-4,7	-4,5	-25,2	-19,8
Pozostałe	326	-2,9	-6,9	-24,1	-6,9	389	-0,2	-3,7	-12,3	-12,4
Europa	5 942	0,8	0,5	-12,5	-0,3	5 920	0,0	1,2	-13,2	0,2
Unia Europejska	5 373	0,6	1,3	-12,5	-0,3	5 330	-0,3	2,2	-13,4	0,1
Niemcy	1 340	1,0	3,4	-11,2	1,0	1 055	0,0	2,2	-12,9	0,3
Francja	501	-0,7	-0,1	-12,9	-0,9	573	-1,1	-0,7	-15,3	-0,1
Niderlandy	570	-0,1	0,2	-15,3	0,0	503	-0,4	0,0	-12,9	-1,9
Wielka Brytania	409	-0,36	-6,6	-8,9	-11,0	636	1,2	4,6	-9,3	1,5
Włochy	462	0,5	2,2	-13,7	0,9	404	-3,0	-1,1	-13,3	-1,6
Wspólnota Niepodległych Państw	419	5,5	-5,8	-31,9	-16,2	333	-3,6	-11,7	-32,4	-2,6
Rosja	282	-5,7	-4,8	-31,3	-17,5	191	-4,3	-9,8	-37,3	-0,8
Afryka	346	-6,6	-7,6	-29,6	-11,5	501	0,7	0,4	-13,8	-9,5
Republika Południowej Afryki	75	-3,2	-4,1	-11,7	-7,8	92	-0,9	-3,5	-14,2	-12,5
Pozostałe kraje Afryki	271	-7,4	-8,25	-33,2	-12,5	409	1,1	1,3	13,8	-8,8
Kraje eksportujące ropę*	113	-14,4	13,6	-44,6	-27,6	143	-0,7	1,2	-19,1	-12,6
Pozostałe	158	1,7	1,6	-15,4	2,8	266	2,2	1,3	-10,4	-6,6
Bliski Wschód	766	-2,8	-4,3	-34,4	-9,5	665	2,3	2,1	-7,7	-7,2
Azja**	5 262	1,9	2,6	-7,9	-3,7	4 781	0,9	0,1	-14,5	-4,7
Chiny	2 098	4,9	6,0	-2,9	-7,7	1 587	2,2	0,5	-14,3	-5,5
Japonia	645	-2,9	-3,5	-9,5	3,2	607	-2,2	-2,5	-20,2	-6,3
Indie	264	2,6	2,5	-17,1	-1,3	359	0,4	-0,5	-15,1	-8,6
Nowo uprzemysłowione kraje Azji***	1 131	0,3	1,3	-11,1	-3,5	1 041	-0,9	1,1	-16,6	-5,8

** Algieria, Angola, Kamerun, Czad, Kongo, Gwinea Równikowa, Gabon, Libia, Nigeria, Sudan; ** Azja obejmuje również Australię i Oceanię; *** Hongkong, Republika Korei, Singapur i Tajwan*
Źródło: DSR MR na podstawie danych WTO z kwietnia 2017.

Z kolei na liście globalnych eksporterów towarów na czołowej pozycji uplasowały się Chiny, które prowadzą w tym rankingu już siódmy rok z rzędu. W roku 2016 ich udział wyniósł 13,2% wobec 13,8% w 2015 r. i 12,4% w roku 2014. Kolejne miejsca w światowym eksporcie zajęły – podobnie jak rok wcześniej – Stany Zjednoczone oraz Niemcy, których udział wyniósł odpowiednio 9,1% i 8,4%, co w przypadku USA oznaczało utrzymanie poziomu z 2015 r., a dla Niemiec zwiększenie udziału o 0,3 pkt. proc. Natomiast w wyniku wspomnianego wcześniej wzrostu eksportu o 3,2%, udział Japonii w globalnym eksporcie zwiększył się do 4,0% wobec 3,8% rok wcześniej, co umocniło ją na czwartej pozycji w roku 2016. Warto odnotować spadek Republiki Korei na ósmą pozycję (z udziałem 3,1%) wobec szóstej w 2015 roku z podobnym jednak udziałem jak przed rokiem.

Z kolei na czele listy głównych światowych importerów towarów w 2016 r. uplasowały się – podobnie jak w minionych latach – Stany Zjednoczone (13,9%), Chiny (9,8%) oraz Niemcy (6,5%).

Polska awansowała o dwie pozycje w rankingu światowych eksporterów towarów i z udziałem 1,3% (203 mld USD) zajęła 22. pozycję. Podobnie po stronie importu przesunęliśmy się o trzy pozycje w górę, plasując się na miejscu 21., z udziałem 1,2% (197 mld USD).

Wartość światowego eksportu usług osiągnęła w 2016 roku poziom niemal 4,8 bln USD, czyli o 0,1% wyższy niż przed rokiem. Usługi stanowiły blisko 24% łącznych światowych obrotów towarami i usługami. W ujęciu przedmiotowym najszybciej zwiększył się eksport usług produkcyjnych, związanych z przetwarzaniem towarów, tj. o 2,1% oraz usług turystycznych – o 1,8%. Spadek natomiast odnotowano w przypadku eksportu usług transportowych – o 4,7%.

Blisko połowa światowego eksportu usług (47%) w roku 2016 przypadała na Europę, gdzie odnotowano nieznaczny spadek ich eksportu o 0,3%, do 2,3 bln USD. Jednocześnie region ten stanowił 42% importu usług, a jego wzrost sięgnął 1,1% (do 2,0 bln USD). Eksport usług w Unii Europejskiej zwiększył się o 0,2% (do 2,0 bln USD), a import o 1,1% (do 1,8 bln USD). Wśród głównych gospodarek europejskich najlepsze wyniki odnotowano w Niemczech (267 mld USD), Wielkiej Brytanii (329), Francji (235 mld USD), Niderlandach (174 mld USD) oraz Irlandii (146 mld USD).

W rankingu krajów dominujących w globalnym handlu usługami liderem zarówno w eksporcie, jak i w imporcie pozostają Stany Zjednoczone, z udziałami wynoszącymi odpowiednio 15,4% w eksporcie oraz 10,4% w imporcie. Kolejne miejsca w eksporcie usług – podobnie jak w minionych kilku latach – utrzymały Wielka Brytania (6,9%) i Niemcy (5,6%). Natomiast w imporcie na drugiej pozycji umocniły się Chiny (z udziałem 9,7%), a na trzeciej Niemcy (6,5%).

Polska w roku 2016 na liście światowych eksporterów usług znalazła się na 25. pozycji wobec 27. miejsca przed rokiem, o czym zdecydował wzrost eksportu usług o 7,8%, do 49 mld USD (1,0% udziału w światowym eksporcie). Z kolei w imporcie, podobnie jak przed rokiem, Polska zajęła 30. miejsce, z udziałem 0,7%, tj. 34 mld USD.

Tabela 5. Najwięksi eksporterzy i importerzy towarów na świecie w 2016 roku

Lp.	Eksporterzy	Wartość	Udział	Roczna zmiana	Lp.	Importerzy	Wartość	Udział	Roczna zmiana
		mld USD	w %				mld USD	w %	
1	Chiny	2 098	13,2	-8	1	Stany Zjednoczone	2 251	13,9	-3
2	Stany Zjednoczone	1 455	9,1	-3	2	Chiny	1 587	9,8	-5
3	Niemcy	1 340	8,4	1	3	Niemcy	1 055	6,5	0
4	Japonia	645	4,0	3	4	Wielka Brytania	636	3,9	1
5	Niderlandy	570	3,6	0	5	Japonia	607	3,7	-6
6	Hong Kong	517	3,2	1	6	Francja	573	3,5	0
7	Francja	501	3,14	-1	7	Hong Kong	547	3,4	-2
8	Republika Korei	495	3,1	-6	8	Niderlandy	503	3,1	-2
9	Włochy	462	2,9	1	9	Kanada	417	2,6	-5
10	Wielka Brytania	409	2,6	-11	10	Republika Korei	406	2,5	-7
11	Belgia	396	2,5	0	11	Włochy	404	2,5	-2
12	Kanada	390	2,4	-5	12	Meksyk	398	2,5	-2
13	Meksyk	374	2,3	-2	13	Belgia	367	2,3	-2
14	Singapur	330	2,1	-5	14	Indie	359	2,2	-9
15	Szwajcaria	303	1,9	5	15	Hiszpania	309	1,9	-1
16	Hiszpania	287	1,8	2	16	Singapur	283	1,7	-5
17	Federacja Rosyjska	282	1,8	-17	17	Szwajcaria	269	1,7	6
18	Tajwan	280	1,8	-2	18	Tajwan	231	1,4	-3
19	Zjednoczone Emiraty Arabskie	266	1,7	-2	19	Zjednoczone Emiraty Arabskie	225	1,4	-2
20	Indie	264	1,7	-1	20	Turcja	199	1,2	-4
21	Tajlandia	215	1,3	0	21	Polska	197	1,2	0
22	Polska	203	1,3	2	22	Australia	196	1,2	-6
23	Australia	190	1,2	1	23	Tajlandia	195	1,2	-4
24	Malezja	189	1,2	-5	24	Federacja Rosyjska	191	1,2	-1
25	Brazylia	185	1,2	-3	25	Wietnam	174	1,1	5
26	Wietnam	177	1,1	9	26	Malezja	168	1,0	-4
27	Arabia Saudyjska	175	1,1	-14	27	Austria	157	1,0	1
28	Republika Czeska	163	1,0	3	28	Brazylia	143	0,9	-20
29	Austria	152	1,0	0	29	Republika Czeska	142	0,9	1
30	Indonezja	144	0,9	-4	30	Szwecja	140	0,9	1
	Łącznie	**13 458**	**84,3**	**-**		**Łącznie**	**13 332**	**82,2**	**-**
	Świat*	**15 955**	**100,0**	**-3**		**Świat***	**16 225**	**100,0**	**-3**

** dane uwzględniają wartość reeksportu oraz importu służącego reeksportowi;*
Źródło: DSR MR na podstawie danych WTO z kwietnia 2017.

1.4 Perspektywy rozwoju handlu światowego w 2017 r.

Według szacunków międzynarodowych i krajowych ośrodków analitycznych, w roku 2017 nastąpi ożywienie globalnego handlu. Zadecyduje o tym ogólna poprawa koniunktury gospodarki globalnej, w tym szczególnie w krajach-eksporterach surowców, jak również przyspieszenie inwestycji i ożywienie popytu.

Według MFW wolumen światowego handlu towarów i usług w roku 2017 wzrośnie o 4,0%, czyli o 1,7 pkt. proc. szybciej niż w 2016 r. Analitycy MFW spodziewają się większego ożywienia obrotów

w krajach słabiej rozwiniętych i rozwijających się, który w 2017 r. ma wzrosnąć o 4,1%, niż w krajach rozwiniętych (wzrost o 3,9%).

W kierunku wyższej dynamiki globalnego handlu w 2017 r. powinien także działać spodziewany wzrost cen. Zgodnie z szacunkami MFW, ceny ropy wzrosną do ok. 52 USD za baryłkę w latach 2017-2018, w porównaniu do średniej na poziomie ok. 43 USD w 2016 r. To powinno przełożyć się na pobudzenie importu i koniunktury gospodarczej eksporterów surowców.

Komisja Europejska ocenia wzrost światowego eksportu towarów i usług w 2017 r. na 3,4%, a importu na 3,5% wobec wzrostów odpowiednio 2,1% i 1,9% w 2016 r. Z kolei jedną z najbardziej optymistycznych prognoz dot. globalnego handlu prezentują analitycy z OECD. Według nich w 2017 r. wolumen światowego handlu (towarów i usług) wzrośnie o 4,6%[2], czyli przyspieszy blisko 2-krotnie w stosunku do roku 2016 (2,4%). Szczególne ożywienie obrotów eksperci z OECD przewidują dla Chin (o 8,2%), Brazylii (o 4,9%) oraz Rosji (o 4%).

Tabela 6. Prognoza zmian wolumenu obrotów handlowych (towary i usługi) w wybranych krajach OECD w latach 2016-2017 (r/r) w %

	Eksport		Import	
	2016	2017*	2016	2017*
Niemcy	2,5	4,2	3,7	4,1
Wielka Brytania	1,8	1,9	2,8	3,8
Czechy	4,0	3,8	3,0	3,0
Francja	1,2	2,5	3,5	4,4
Polska	**9,0**	**7,8**	**8,9**	**6,5**
Stany Zjednoczone	0,4	2,9	1,1	4,7
Japonia	1,2	6,4	-2,3	3,2

*Źródło: DSR MR na podstawie danych OECD z czerwca 2017; * prognoza.*

Poprawę sytuacji w światowym handlu przewidują także eksperci ze Światowej Organizacji Handlu, z tym że inaczej niż MFW, KE oraz OECD, WTO prezentuje szacunki dla handlu towarami (a nie towarami i usługami). Zgodnie z danymi WTO, w 2016 r. wolumen światowego handlu towarami wzrósł zaledwie o 1,3%, a w 2017 roku przyspieszy do 2,4%. Prognoza ta zakłada 2,7% wzrost globalnego PKB, przy czym gospodarki rozwinięte mają prowadzić ekspansywną politykę pieniężną i fiskalną, podczas gdy gospodarki słabiej rozwinięte i rozwijające się mają wchodzić na ścieżkę rozwoju. Przewiduje się, że w 2017 r., po raz pierwszy od kilku ostatnich lat wszystkie rejony gospodarki światowej odnotują wzrost obrotów. Stanowić to powinno dodatkowy impuls dla pobudzenia handlu. Jednocześnie analitycy WTO podkreślają, że ze względu na głęboką niepewność dot. rozwoju sytuacji gospodarczej i politycznej oraz brak jasności co do działań rządów w zakresie polityki monetarnej, podatkowej i handlowej w najbliższym czasie, prognoza ta obarczona jest dużym ryzykiem. Biorąc to pod uwagę podają, że w zależności od rozwoju wydarzeń, globalny handel wzrośnie w przedziale 1,8%-3,6%.

Według szacunków WTO w 2017 r. analogicznie jak w dwóch poprzednich latach, wyższe tempo wzrostu obrotów towarowych odnotują rynki rozwinięte (w ujęciu realnym eksport ma się zwiększyć

[2] OECD Economic Outlook, czerwiec 2017 r.

o ok. 2,8%, a import o 3%), niż kraje słabiej rozwinięte (zarówno eksport, jak i import mają wzrosnąć o 2,2%).

Tabela 7. Zmiany globalnych obrotów towarowych i światowego PKB w latach 2015-2018 (r/r) w %

	2015	2016	2017*	2018*
Wolumen obrotów towarami				
Świat (śr. eksportu i importu)	**2,6**	**1,3**	**2,4 (1,8-3,6)**	**2,1-4,0**
Eksport				
Kraje rozwinięte gospodarczo	2,7	1,4	2,8 (1,9-4,0)	2,1-4,2
Kraje rozwijające się gospodarczo	2,0	1,3	2,2 (1,8-3,4)	2,0-4,0
Import				
Kraje rozwinięte gospodarczo	4,7	2,0	3,0 (2,2-4,4)	2,0-4,0
Kraje rozwijające się gospodarczo	0,5	0,2	2,2 (1,8-3,3)	2,5-4,3
Realny PKB				
Świat	**2,6**	**2,3**	**2,7**	**2,8**
Kraje rozwinięte gospodarczo	2,2	1,6	2,0	2,0
Kraje rozwijające się gospodarczo	3,5	3,5	4,0	4,2

*Źródło: DSR MR na podstawie danych WTO z kwietnia 2017; * prognoza.*

Należy tutaj podkreślić, że aktualne prognozy obarczone są dużym ryzykiem. Wśród czynników mogących wpłynąć na rozwój wymiany handlowej w 2017 r. wymienia się m.in: postępy w negocjacjach przyszłych relacji Wielkiej Brytanii z UE, wyniki wyborów w Niemczech, polityka handlowa i gospodarcza USA, rozwój stosunków handlowych USA z Chinami, rozwój sytuacji gospodarczej Chin, polityka Rosji oraz napięcia geopolityczne.

1.5 Globalne finanse publiczne

W 2016 r. gospodarki wysoko rozwinięte złagodziły swoją politykę fiskalną, zwiększając ekspansję budżetową o 0,2% PKB i kończąc tym samym pięcioletni trend stopniowej konsolidacji fiskalnej. W największym stopniu przyczyniły się do tego Włochy, Hiszpania i USA, w mniejszym – Kanada i Niemcy. Luzowanie polityki fiskalnej w znacznej mierze zależało od uwarunkowań i specyfik poszczególnych państw, chociaż generalny trend był wypadkową trzech głównych czynników. Po pierwsze, ekspansywna polityka fiskalna miała na celu wspieranie odbudowy wzrostu gospodarczego (wzmacnianie wzrostu w krótkim okresie, tworzenie warunków dla wzrostu zatrudnienia) w warunkach wysokiej niepewności co do dalszych perspektyw. Polityka fiskalna w gospodarkach rozwiniętych stała się zdecydowanie bardziej antycykliczna niż w minionych dwóch dekadach. Po drugie, wiele państw ponosiło znaczne wydatki w ramach inwestycji publicznych. Po trzecie, obserwowany był wzrost wydatków socjalnych, obejmujących m.in. wyższe świadczenia społeczne dla osób starszych, jak i wydatki związane z kryzysem migracyjnym.

W przypadku państw rozwijających się i gospodarek wschodzących, deficyty budżetowe pogłębiły się czwarty rok z rzędu, ze średniego poziomu 0,9% PKB w 2012 r. do najwyższego od 20 lat poziomu 4,8% PKB. Pogorszenie się sytuacji budżetowej w tej grupie państw było następstwem wolniejszego tempa wzrostu gospodarczego, ograniczenia cen surowców, występowania czynników geopolitycznych,

a także – w odniesieniu do Chin – stosowania instrumentów polityki fiskalnej celem wspierania wzrostu. W analizowanej grupie państw za pogorszenie się sytuacji fiskalnej w największym stopniu odpowiadały Chiny, Brazylia oraz państwa będące eksporterami ropy naftowej.

Tabela 8. Wynik sektora finansów publicznych UE, USA i Japonii w latach 2011-2018

		Procedura nadmiernego deficytu		Wynik (nadwyżka / deficyt) sektora g.g. jako % PKB							
Państwo / grupa państw	grupa*	status**	termin korekty	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017^	2018^
Austria	EA			-2,6	-2,2	-1,4	-2,7	-1,1	-1,6	-1,3	-1,0
Belgia	EA			-4,1	-4,2	-3,1	-3,1	-2,5	-2,6	-1,9	-2,0
Bułgaria	D			-2,0	-0,3	-0,4	-5,5	-1,6	0,0	-0,5	-0,3
Chorwacja	D	EDP		-7,8	-5,3	-5,3	-5,4	-3,4	-0,8	-1,1	-0,9
Cypr	EA			-5,7	-5,6	-5,1	-8,8	-1,2	0,4	0,2	0,7
Czechy	D			-2,7	-3,9	-1,2	-1,9	-0,6	0,6	0,3	0,1
Dania	ERM II / O			-2,1	-3,5	-1,0	1,4	-1,3	-0,9	-1,3	-0,9
Estonia	EA			1,2	-0,3	-0,2	0,7	0,1	0,3	-0,3	-0,5
Finlandia	EA			-1,0	-2,2	-2,6	-3,2	-2,7	-1,9	-2,2	-1,8
Francja	EA	EDP		-5,1	-4,8	-4,0	-3,9	-3,6	-3,4	-3,0	-3,2
Grecja	EA	EDP		-10,3	-8,9	-13,1	-3,7	-5,9	0,7	-1,2	0,6
Hiszpania	EA	EDP		-9,6	-10,5	-7,0	-6,0	-5,1	-4,5	-3,2	-2,6
Irlandia	EA			-12,6	-8,0	-5,7	-3,7	-2,0	-0,6	-0,5	-0,3
Litwa	EA			-8,9	-3,1	-2,6	-0,7	-0,2	0,3	-0,4	-0,1
Luksemburg	EA			0,5	0,3	1,0	1,4	1,4	1,6	0,2	0,3
Łotwa	EA			-3,3	-1,0	-1,0	-1,6	-1,3	0,0	-0,8	-1,8
Malta	EA			-2,5	-3,7	-2,6	-2,0	-1,3	1,0	0,5	0,8
Niderlandy	EA			-4,3	-3,9	-2,4	-2,3	-2,1	0,4	0,5	0,8
Niemcy	EA			-1,0	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,8	0,5	0,3
Polska	D			-4,8	-3,7	-4,1	-3,5	-2,6	-2,4	-2,9	-2,8
Portugalia	EA	EDP		-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2,0	-1,8	-1,9
Rumunia	D			-5,4	-3,7	-2,1	-1,4	-0,8	-3,0	-3,5	-3,7
Słowacja	EA			-4,3	-4,3	-2,7	-2,7	-2,7	-1,7	-1,3	-0,6
Słowenia	EA			-6,7	-4,1	-15,1	-5,4	-2,9	-1,8	-1,4	-1,2
Węgry	D			-5,5	-2,3	-2,6	-2,1	-1,6	-1,8	-2,3	-2,4
Włochy	D			-3,7	-2,9	-2,9	-3,0	-2,7	-2,4	-2,2	-2,3
Szwecja	O	EDP		-0,2	-1,0	-1,4	-1,5	0,3	0,9	0,4	0,7
Wlk. Brytania	EA			-7,5	-8,2	-5,6	-5,7	-4,3	-3,0	-2,9	-2,3
Strefa euro	nie dot.	nie dot.	nie dot.	-4,2	-3,6	-3,0	-2,6	-2,1	-1,5	-1,4	-1,3
EU	nie dot.	nie dot.	nie dot.	-4,6	-4,3	-3,3	-3,0	-2,4	-1,7	-1,6	-1,5
Japonia	nie dot.	nie dot.	nie dot.	-9,1	-8,3	-7,6	-5,4	-3,5	-4,2	-4,0	-3,3
USA	nie dot.	nie dot.	nie dot.	-9,6	-7,9	-4,4	-4,0	-3,5	-4,4	-4,0	-4,5

*Legenda: *EA - strefa euro, *ERM II - uczestnik ERM II; *D - państwo z derogacją; *O - państwo z klauzulą opt-out, **EDP - rekomendacja Rady Ecofin ws. terminu likwidacji nadmiernego deficytu; ^- prognoza Komisji Europejskiej, Economic Forecast - Spring 2017, dla USA i Japonii – MFW;*
Źródło: DSA MR na podstawie danych Eurostat i MFW, KE Economic Forecast - Spring 2017.

Sytuacja gospodarcza w Unii Europejskiej w 2016 r. była niejednoznaczna. Z jednej strony obserwowano poprawę perspektyw gospodarczych, domykanie luki produktowej, powrót stopy bezrobocia do poziomów sprzed kryzysu lat 2007-2008, podczas gdy z drugiej strony w dalszym ciągu odsetek osób długotrwale bezrobotnych utrzymywał się na wysokim poziomie. Towarzyszyła temu niska

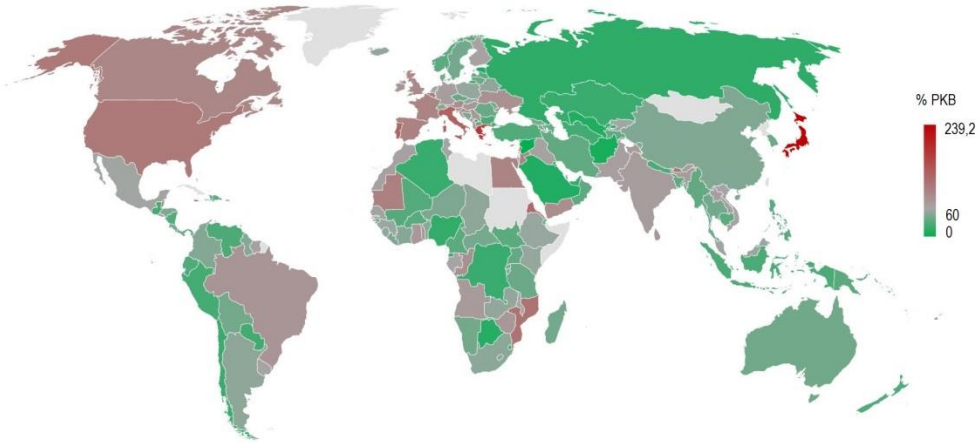
inflacja oraz spowolnienie w inwestycjach. Miało to miejsce w warunkach utrzymujących się na historycznie niskim poziomie stóp procentowych.

Jednocześnie, większość krajów Wspólnoty starała się eliminować problem zadłużenia. Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2016 r. w UE-28 wyniósł -1,7% PKB wobec notowanych rok wcześniej -2,4% PKB. 12 krajów nie wykazało deficytu finansów publicznych, a niektóre państwa (Niemcy, Estonia, Luksemburg, Szwecja, a nawet Grecja) zamknęły rok nadwyżką. O poprawie sytuacji budżetowej w państwach UE-28 świadczy ograniczenie liczby państw objętych procedurą nadmiernego deficytu (EDP). Na koniec 2016 r. (jak i w czerwcu 2017 r.) procedurą objętych było 6 państw (Chorwacja, Francja, Grecja, Portugalia, Hiszpania i Wlk. Brytania), podczas gdy tylko 5 państw utrzymywało deficyt na poziomie niższym od 3% PKB w 2010 r. W przypadku państw strefy euro deficyt zmniejszył się o 0,6 pkt. proc. do poziomu 1,5% PKB.

Relacja długu do PKB w państwach wysoko rozwiniętych zwiększyła się o ok. 2 pkt. proc. i sięgnęła 107,6% PKB. Zgodnie z szacunkami MFW, w średnim okresie utrzyma się ona na takim poziomie. W jeszcze większym stopniu zadłużały się państwa rozwijające się. W tej grupie krajów relacja długu publicznego do PKB wzrosła w ciągu roku o 10 pkt. proc. do poziomu 47,4% PKB.

W UE-28 dług publiczny zmniejszył się w wyniku rosnącej odpowiedzialności w większości krajów w zarządzaniu finansami publicznymi, zarówno wyrażony w relacji do PKB (z 84,9% PKB w 2015 r. do 83,5% w 2016 r.), jak i w wartościach bezwzględnych (o ponad 106 mld EUR). Mimo to w wielu państwach pozostaje on na wysokim poziomie. Najwyższy poziom długu publicznego w relacji do PKB notowany był w Grecji (179,0%), we Włoszech (132,6%) oraz w Portugalii (130,4%). Na przeciwnym biegunie plasowały się Estonia (9,5%) oraz Bułgaria (29,5%).

Rysunek 1. **Dług sektora finansów publicznych**

Źródło: DSR MR na podstawie danych MFW.

Tabela 9. Dług sektora finansów publicznych UE, USA i Japonii w latach 2011-2018

Państwo / grupa państw	Dług sektora general gevernment jako % PKB							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017^	2018^
Austria	82,6	82,0	81,3	84,4	85,5	84,6	82,8	81,2
Belgia	102,6	104,3	105,6	106,7	106,0	105,9	105,6	105,1
Bułgaria	15,2	16,7	17,0	27,0	26,0	29,5	26,8	26,0
Chorwacja	65,2	70,7	82,2	86,6	86,7	84,2	81,9	79,4
Cypr	65,2	79,3	102,2	107,1	107,5	107,8	103,4	99,8
Czechy	39,8	44,5	44,9	42,2	40,3	37,2	36,2	35,6
Dania	46,1	44,9	44,0	44,0	39,6	37,8	36,7	36,0
Estonia	6,1	9,7	10,2	10,7	10,1	9,5	9,5	9,6
Finlandia	48,5	53,9	56,5	60,2	63,7	63,6	65,5	66,2
Francja	85,2	89,5	92,3	94,9	95,6	96,0	96,4	96,7
Grecja	172,1	159,6	177,4	179,7	177,4	179,0	178,8	174,6
Hiszpania	69,5	85,7	95,5	100,4	99,8	99,4	99,2	98,5
Irlandia	109,6	119,5	119,5	105,3	78,7	75,4	73,5	72,7
Litwa	37,2	39,8	38,7	40,5	42,7	40,2	42,4	38,9
Luksemburg	18,7	21,7	23,4	22,4	21,6	20,0	22,0	22,3
Łotwa	42,7	41,2	39,0	40,9	36,5	40,1	38,5	36,0
Malta	70,4	68,1	68,7	64,3	60,6	58,3	55,8	52,5
Niderlandy	61,6	66,4	67,7	67,9	65,2	62,3	59,8	57,2
Niemcy	78,7	79,9	77,5	74,9	71,2	68,3	65,8	63,3
Polska	54,1	53,7	55,7	50,2	51,1	54,4	54,6	55,4
Portugalia	111,4	126,2	129,0	130,6	129,0	130,4	128,5	126,2
Rumunia	34,2	37,3	37,8	39,4	38,0	37,6	39,3	40,9
Słowacja	43,7	52,2	54,7	53,6	52,5	51,9	51,5	49,8
Słowenia	46,6	53,9	71,0	80,9	83,1	79,7	77,8	75,5
Szwecja	37,5	37,8	40,4	45,2	43,9	41,6	39,1	37,0
Węgry	80,7	78,2	76,6	75,7	74,7	74,1	72,6	71,2
Wlk. Brytania	81,6	85,1	86,2	88,1	89,0	89,3	88,6	87,9
Włochy	116,5	123,4	129,0	131,8	132,1	132,6	133,1	132,5
Strefa euro	86,8	91,4	93,7	94,3	92,5	91,3	90,3	89,0
EU	81,6	85,3	87,4	88,4	86,5	85,1	84,8	83,6
Japonia	230,6	236,6	240,5	242,1	238,0	239,2	239,2	239,4
USA	99,9	103,4	105,4	105,2	105,6	107,4	108,3	108,9

^ - *prognoza Komisji Europejskiej, Economic Forecast - Spring 2017, dla USA i Japonii – MFW.*
Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat i MFW.

Podczas gdy w odpowiedzi na rosnący problem zadłużenia w czasie kryzysu wiele państw realizowało programy zacieśnienia fiskalnego celem zagwarantowania stabilności fiskalnej w warunkach niepewności, a w latach 2014-2015 działania w ramach polityki fiskalnej były raczej neutralne, o tyle w 2016 r. stały się one bardziej ekspansywne.

W listopadzie 2016 r. Komisja Europejska przedstawiła komunikat „W kierunku pozytywnego kursu polityki budżetowej w strefie euro", w którym podkreśliła potrzebę wyznaczenia bardziej pozytywnego kursu polityki budżetowej, wskazując na istnienie możliwości jego realizacji. Przez pozytywny kurs polityki budżetowej rozumiany jest kierunek ekspansywny, jak i struktura korekty budżetowej, w odniesieniu do podziału wysiłków między państwami oraz rodzajów związanych z tym wydatków lub opodatkowania.

Osiągnięcie pozytywnego kursu polityki budżetowej wymaga podejścia zbiorowego, uwzględniającego krajowe specyfiki. W przypadku państw członkowskich, które przekraczają swoje cele budżetowe konieczne jest wykorzystanie przestrzeni fiskalnej, celem wspierania popytu wewnętrznego oraz wysokiej jakości inwestycji. W przypadku państw członkowskich, które potrzebują dalszych korekt budżetowych w ramach funkcji zapobiegawczej paktu stabilności i wzrostu konieczne jest zapewnienie zasadniczej zgodności z wymogami PSiW. Z kolei w przypadku państw członkowskich objętych funkcją naprawczą PSiW wymagane jest przeprowadzenie terminowej korekty nadmiernych deficytów, w tym przez zapewnienie buforów fiskalnych na wypadek nieprzewidzianych okoliczności.

Komisja zaleca ekspansję budżetową w wysokości do 0,5% PKB w 2017 r. dla całej strefy euro. W ocenie KE przyczynić się to powinno do „zrównoważonej kombinacji polityki budżetowej i pieniężnej, aby wspierać reformy i wzmacniać ożywienie gospodarcze".

2. MAKROEKONOMICZNA SYTUACJA POLSKI W 2016 R.

Jednym z głównych czynników determinujących poziom aktywności gospodarczej w 2016 r. była utrzymująca się nadal niepewność co do rozwoju sytuacji na świecie. Powodowały ją głównie nieprzewidywalne wydarzenia polityczne m.in. decyzja Wielkiej Brytanii o wyjściu ze Unii Europejskiej, czy wybory prezydenckie w USA. Gospodarka światowa w dalszym ciągu rozwijała się w relatywnie wolnym tempie.

Czynnikiem krajowym determinującym sytuację gospodarczą Polski w roku 2016 był spadek aktywności inwestycyjnej. Choć ogólnie oceniając kondycja przedsiębiorstw była dobra i poprawiała się na przestrzeni roku to zarówno wśród eksporterów, jak i inwestorów krajowych panowała duża ostrożność co do decyzji inwestycyjnych. W 2016 r. inwestycje przedsiębiorstw spadły o 11,5% (w agregacji ogółem – o 11,8%). W strukturze nakładów odnotowano istotne zmiany; zmniejszył się udział budynków i budowli z 39,3% w roku 2015 do 35,3% w roku 2016, wzrósł natomiast udział maszyn i urządzeń z 46,4% do 51,0%. Najniższą aktywność wykazywały przedsiębiorstwa budowlane, które najbardziej odczuwały konsekwencje niskich inwestycji.

Jednocześnie wzrosła nadwyżka inwestycyjna, która zwiększyła możliwości samofinansowania inwestycji. W 2015 r. nadwyżką inwestycyjną można było sfinansować nakłady wyższe o 58% od poniesionych faktycznie, podczas gdy w roku 2016 wyższe o 86%. Decydujące w tym procesie pozostawały jednak przedsiębiorstwa publiczne, będące pod wpływem finansowania z funduszy europejskich. Zmieniająca się perspektywa finansowa i opóźnienia w realizacji nowych programów spowodowały znaczny spadek inwestycji w tym sektorze.

Aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw obniżyła się mimo dobrej sytuacji finansowej sektora. Przy malejącej skali inwestycji rosły zarówno przepływy pieniężne firm (wzrost o 5,6%, r/r), jak i stan zadłużenia z tytułu długoterminowych kredytów i pożyczek (wzrost o 8,3%). Poprawiające się wyniki finansowe przedsiębiorstw oraz dopływ finansowania kredytowego będą czynnikami skłaniającymi do zwiększania inwestycji w kolejnym roku.

Tempo wzrostu eksportu towarowego było najniższe od czasu kryzysu finansowego w 2009 r. oraz ok. 4-krotnie niższe niż średnioroczne tempo wzrostu eksportu w ciągu ostatnich 15 lat. Pozytywnym zjawiskiem było jednak to, że w 2016 r. została utrzymana tendencja do szybszego wzrostu eksportu niż PKB. Należy dodać, że drugi rok z rzędu wartość eksportu przewyższała import, co pozwoliło wygenerować nadwyżkę obrotów i miało dodatni wpływ na kształtowanie PKB. W 2016 r. analogicznie jak w roku poprzednim korzystnie na polski eksport oddziaływał kurs walutowy, co wpłynęło na zwiększenie konkurencyjności cenowej naszych towarów.

Od początku 2016 r. obserwowany jest wzrost zatrudnienia, które przeciętnie w 2016 r. w sektorze przedsiębiorstw było o 2,8%, a w gospodarce o 2,5% wyższe niż w 2015 r. Realne roczne tempo wzrostu płac utrzymało się powyżej 4%.

Warunki panujące w otoczeniu gospodarczym Polski w 2016 r. w porównaniu do roku 2015 nieco się pogorszyły. Utrzymujący się w 2016 r. słaby popyt oraz wyhamowanie wymiany handlowej miało negatywny wpływ na produktywność. Gospodarka europejska, w wyniku spowolnienia inwestycji, wykazała się mniejszą aktywnością, a efekt niskiej bazy w handlu z partnerami ze Wschodu pozwolił na wzrost dynamiki eksportu na te rynki.

Polska należy do krajów, które w dużej mierze wykorzystują swoją atrakcyjność gospodarczą. Wstępne dane NBP wskazują, że napływ BIZ do Polski wyniósł w 2016 r. ok. 5,8 mld EUR[3].

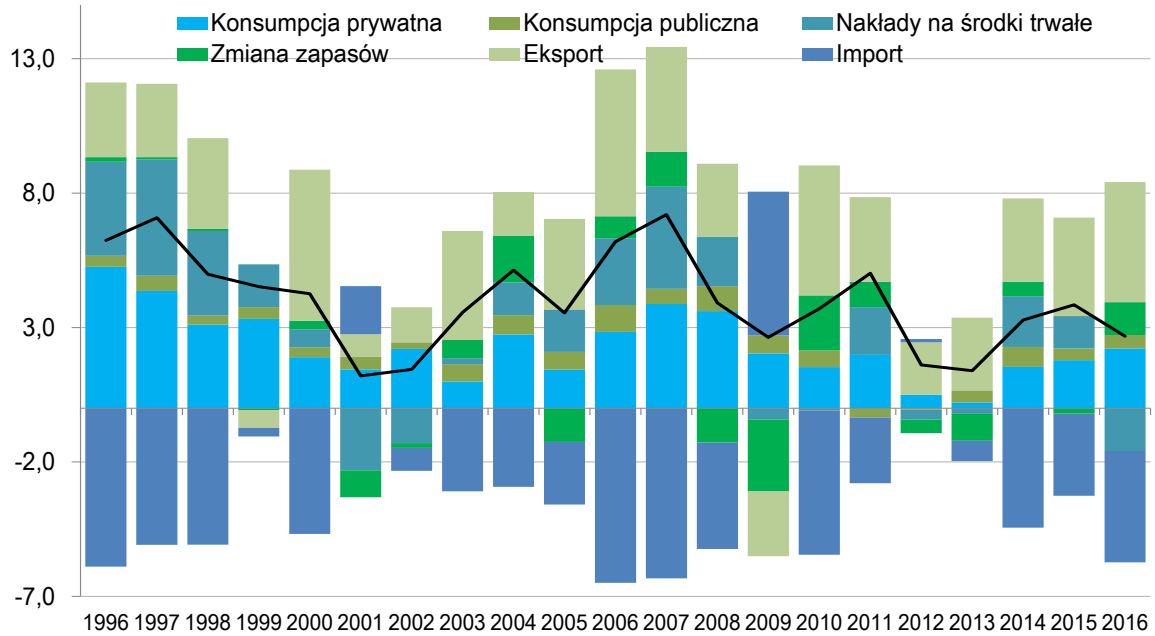
W 2016 r. deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych ukształtował się na poziomie minus 2,4% PKB, natomiast dług sektora wyniósł 54,4% PKB. Obniżenie deficytu sektora było efektem dalszego wzrostu dochodów ze składek na ubezpieczenie społeczne oraz dochodów z podatków.

2.1 Wzrost gospodarczy i jego czynniki

Po wyraźnym spowolnieniu obserwowanym w latach 2012 i 2013 (kiedy wzrost gospodarczy wyniósł odpowiednio 1,6% i 1,4%) oraz wyraźnym przyspieszeniu w latach 2014-2015 (wzrost 3,3% i 3,8%), wzrost gospodarczy w roku 2016 spowolnił do 2,7%. Spowolnienie dotknęło większość krajów UE, w efekcie wolniej rozwijała się zarówno UE (wzrost o 1,9%, wobec 2,2% w 2015 roku), a także strefa euro (odpowiednio 1,8% i 2%). Na tle innych krajów sytuacja Polski pozostała korzystna, spośród krajów naszego regionu szybciej rozwijały się jedynie Rumunia, Bułgaria i Słowacja. W porównaniu z rokiem 2008, a więc sytuacją sprzed kryzysu finansowego, wyższy skumulowany wzrost PKB odnotowały w 2016 roku jedynie Irlandia (po znaczącej rewizji danych za rok 2015) oraz Malta, która w ostatnich czterech latach odnotowała średnie tempo wzrostu w wysokości 6,3% rocznie. PKB Polski był wyższy o 26,9%, niż w roku 2008, zaś dla całej UE wskaźnik ten wyniósł jedynie 4,2%.

Spowolnienie kwartalnej dynamiki PKB w pierwszych dwóch kwartałach 2016 do poziomu 3%, było szczególnie odczuwalne na tle ostatnich dwóch kwartałów 2015, kiedy to dynamika wyniosła średnio 4,1%, zaś w czwartym kwartale, w związku z końcem realizacji wydatków z poprzedniej perspektywy finansowej dynamika PKB wyniosła 4,6%.

Wykres 1. Dekompozycja popytowa wzrostu PKB

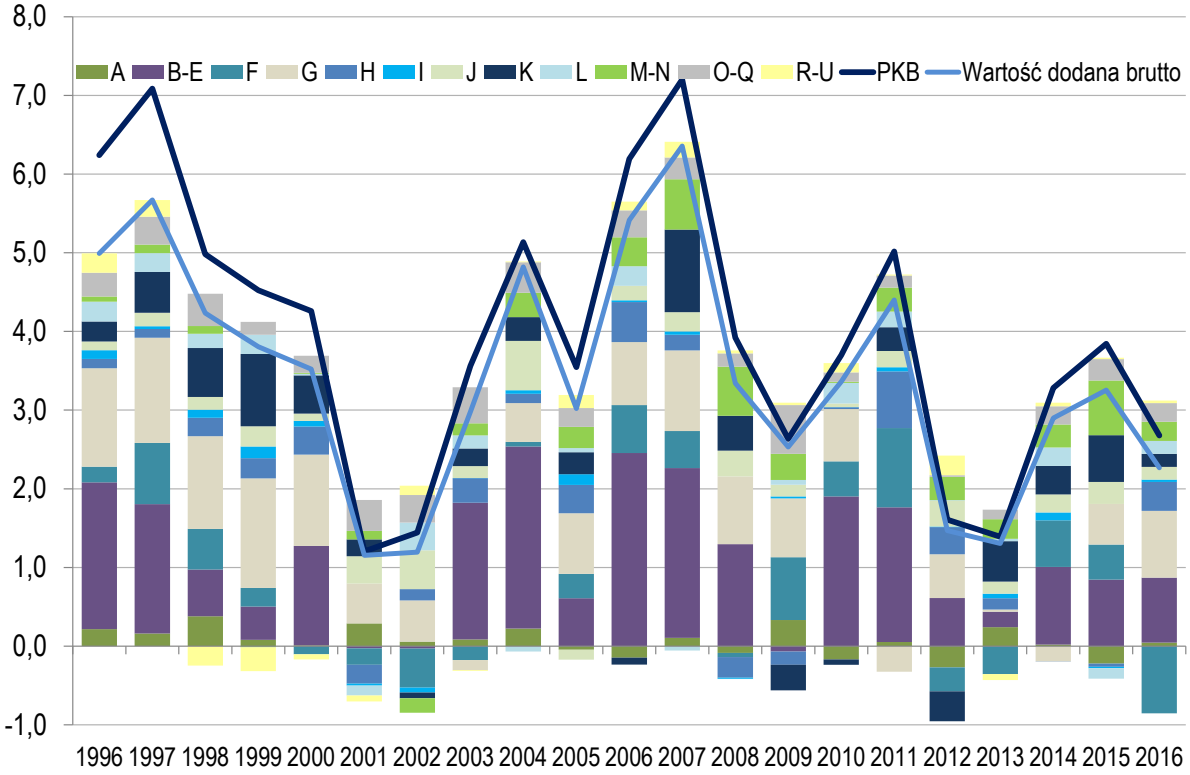
Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

[3] Wg danych UNCTAD 6,4 mld USD, przeliczone po kursie średniorocznym EUR/USD=1,1063

2,7-proc. Wzrost PKB w 2016 roku to wypadkowa spadku tempa procesów inwestycyjnych, przy jednoczesnym wzroście zarówno konsumpcji, jak i eksportu w tempie przewyższającym poziom z 2015 roku. Konsumpcja prywatna, która w 2015 roku rosła stabilnie na poziomie 3,1%, stopniowo przyśpieszała, z 3,4% w pierwszej połowie roku do 4,5% w ostatnim kwartale 2016 roku. Stopniowo słabła zaś dynamika konsumpcji publicznej. Pomimo wyższego tempa wzrostu eksportu (w ujęciu wolumenowym), który w 2016 roku wzrósł o 9%, wobec 7,7% w roku 2015, wkład eksportu netto był niższy niż przed rokiem i wyniósł 0,3 pkt. proc, wobec 0,6 pkt. proc. w roku 2015. Było to konsekwencją silnego wzrostu importu (wzrost o 8,9%, wobec 6,6% przed rokiem, w ujęciu wolumenowym).

Główne czynniki stymulujące wzrost popytu konsumpcyjnego w poszczególnych kwartałach 2015 r. to stopniowa poprawa sytuacji na rynku pracy (rosnące zatrudnienie oraz spadające bezrobocie), a także szybki, choć stopniowo spowalniający, wzrost płac realnych. Stabilny wzrost zatrudnienia (o 2,3%), którego tempo jest zbliżone do 2% już od trzech lat, a także stabilnie rosnące płace (realny wzrost płac w 2015 i 2016 r. przekroczył 4%), spowodowały, że konsumpcja w mniejszym zakresie była oparta o kredyt, a zobowiązania gospodarstw domowych rosły wolniej niż w latach poprzednich.

Wykres 2. Dekompozycja sektorowa PKB w latach 1996-2016[4]

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS

[4] Poszczególne litery na legendzie oznaczają następujące sektory (sekcje PKD): A Rolnictwo; B-E Przemysł; F Budownictwo; G Handel, naprawa pojazdów samochodowych; H Transport i gospodarka magazynowa; I Zakwaterowanie i gastronomia; J Informacja i komunikacja; K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; L Obsługa rynku nieruchomości; M-N Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; Administrowanie i działalność wspierająca; O-Q Administracja publiczna i obrona narodowa; Obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; Edukacja; Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; R-U Kultura, rozrywka i inne usługi; pozostałe.

Dekompozycja PKB na mieszkańca pozwala na wskazanie uwarunkowań wzrostu związanych z wykorzystaniem czynnika pracy oraz jego produktywnością. Trwały wzrost produktywności w przeliczeniu na godzinę pracy wskazuje na kluczowe znaczenie tego czynnika dla wzrostu gospodarczego, w szczególności w długim okresie. Warto jednak zwrócić uwagę na znaczenie innych czynników. Pośród nich jest stopa wzrostu aktywności ekonomicznej ludności, która od 2008 roku rośnie dość stabilnie. W ostatnich kilku latach wzrosło znaczenie ograniczania bezrobocia, a także dodatni wkład bardziej intensywnego wykorzystania czynnika pracy, związany ze wzrostem liczby godzin przepracowanych przez pracowników. Negatywnym czynnikiem, którego znaczenie będzie się utrwalać, jest spadek udziału pracowników w wieku produkcyjnym w całkowitej populacji. Każdy z tych procesów wymaga działań polityki strukturalnej.

2.2 Inwestycje

Skala spadku nakładów inwestycyjnych w 2016 r. może być porównywalna jedynie z obserwowaną w 2010 roku, co uprawdopodabnia hipotezę, iż jest ona wywołana przez ten sam czynnik, tj. zakończenie wydatków z poprzedniej perspektywy finansowej. Podobny, a nawet bardziej dotkliwy, spadek nakładów odnotowały także inne gospodarki naszego regionu. Spadek nakładów sektora publicznego o 1,1% PKB, był zbliżony do odnotowanego w 2012 roku. Spowolnienie inwestycji prywatnych o 1 pkt. proc. w relacji do PKB było jednak znacznie słabsze niż notowane w roku 2010 (spadek o 1,7 pkt. proc.).

Nakłady inwestycyjne ogółem obniżyły się w 2016 roku o 11,8%, wobec wzrostu o 7,1% w roku 2015 i 9,5% w roku 2014[5]. Głównym powodem był znaczący spadek nakładów na budynki niemieszkalne, a także maszyny i urządzenia. Nakłady na budynki na cele mieszkaniowe rosły w całym 2016 roku, po spadkach w 2015 roku. Spadek nakładów na maszyny i urządzenia w pierwszej połowie roku dotyczył głównie innych maszyn, podczas gdy w ostatnim kwartale wynikał głównie ze spadku nakładów na środki transportu.

Tabela 10. Nakłady inwestycyjne brutto sektora publicznego jako procent PKB

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Polska	4,5	4,8	5,0	5,6	5,8	4,7	4,1	4,5	4,4	3,3
UE-28	3,2	3,4	3,7	3,5	3,3	3,1	3,0	2,9	2,9	2,7

Źródło: DSR MR na podstawie danych AMECO.

Po okresie wzrostu udziału nakładów brutto sektora publicznego w PKB, od 2012 roku obserwujemy odmienną tendencje. W przypadku Polski oraz krajów naszego regionu spadek nakładów sektora publicznego był związany ze stopniowym finalizowaniem poprzedniej perspektywy finansowej UE. W Bułgarii, na Węgrzech i Słowacji udział nakładów sektora publicznego do PKB, spadł o więcej niż 3 pkt. proc. Także w przypadku Rumunii, Czech i Słowenii spadek ten miał większą skalę niż w Polsce.

Udział nakładów inwestycyjnych sektora prywatnego zbliżył się do notowanego w 2010 roku, gdy obserwowaliśmy spowolnienie aktywności inwestycyjnej. Udział ten jest także niższy o ponad 1 pkt. proc. niż wieloletnia średnia (od 2004 roku, średni udział nakładów wyniósł 15,8).

[5] Dynamika w cenach stałych

W najbliższej perspektywie oczekuje się jednak znaczącego przyśpieszenia inwestycji także w sektorze prywatnym. Podstawowe przesłanki, obok rosnącego wykorzystania środków z nowej perspektywy finansowej, to wysokie wykorzystanie mocy produkcyjnych, dobra sytuacja finansowa przedsiębiorstw, wciąż niskie stopy procentowe, a także poprawa nastrojów wśród przedsiębiorców. Ważnym impulsem dla inwestycji w dłuższym okresie będą także działania w ramach *Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, poprzez mobilizację kapitału dla rozwoju, zwiększenie oszczędności prywatnych i pobudzanie inwestycji ze środków krajowych.

Transakcje BIZ w 2015-2016 roku na świecie – podobnie jak w latach poprzedzających – przebiegały w warunkach zawirowań gospodarczych i geopolitycznych. Stabilność Polski w wielu aspektach sprzyjała kształtowaniu dobrego klimatu inwestycyjnego, co zaowocowało realizacją wielu projektów inwestycyjnych w naszym kraju. Lata 2015-2016 przyniosły ważne i znaczące dla polskiej gospodarki nowoczesne inwestycje z branży motoryzacyjnej, spożywczej, AGD, IT, B+R, oraz centra usług. Wg szacunków UNCTAD w 2016 roku napłynęło do Polski ok. 5,8 mld EUR[6].

Tabela 11. Nakłady inwestycyjne brutto sektora prywatnego jako procent PKB

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Polska	18,0	18,3	16,4	14,7	14,8	15,1	14,7	15,2	15,7	14,7
UE-28	19,3	19,1	16,8	16,6	16,9	16,7	16,3	16,4	16,6	17,0

Źródło: DSR MR na podstawie danych AMECO.

Należy podkreślić, że inwestycje bezpośrednie są wrażliwą kategorią i są ściśle powiązane z uwarunkowaniami zewnętrznymi i wewnętrznymi gospodarki przyjmującej. Ministerstwo Rozwoju dąży do stwarzania warunków w polskiej gospodarce, które umożliwią przyciąganie inwestycji, sprzyjających wzrostowi wartości dodanej i dynamizujących rozwój polskich przedsiębiorstw. Takie inwestycje, będące ważnym nośnikiem technologii, umożliwiają rozwój gospodarki opartej w większym stopniu na wiedzy i innowacjach.

2.3 Handel zagraniczny i kurs walutowy

Rok 2016 przyniósł wzrost polskiego eksportu o 2,9%, do 184,8 mld EUR oraz importu o 2,1%, do 180,9 mld EUR. Tempo wzrostu eksportu było najniższe od czasu kryzysu finansowego w 2009 r. oraz ponad 4-krotnie niższe niż średnioroczne tempo wzrostu eksportu w ciągu ostatnich 15 lat. Pozytywnym zjawiskiem było jednak to, że w 2016 r. została utrzymana tendencja do szybszego wzrostu eksportu niż PKB oraz drugi rok z rzędu wartość eksportu przewyższała import, co pozwoliło wygenerować nadwyżkę obrotów w wysokości ponad 3,9 mld EUR, tj. o blisko 1,6 mld EUR wyższą niż w 2015 r.

Niższy niż w poprzednich latach wzrost polskich obrotów wpisał się w ogólnoświatową tendencję gwałtowanego wyhamowania handlu w 2016 r. Na polski handel w 2016 r. największy wpływ miała z naturalnych względów sytuacja na ważniejszych rynkach unijnych, zwłaszcza w Niemczech. Zgodnie z danymi Eurostatu, w 2016 r. PKB UE wzrósł o 1,9%, czyli o 0,3 pkt. proc. wolniej niż rok wcześniej. Tempo wzrostu gospodarczego strefy euro z kolei wyhamowało, do 1,8% wobec 2% wzrostu w 2015 r. Głównym motorem wzrostu krajów unijnych była konsumpcja prywatna. Ponadto czynnikami korzystnie oddziałującymi na wzrost w UE były niskie ceny ropy naftowej, niski kurs wymiany euro oraz poprawa na rynku pracy. Z drugiej strony rok 2016 przyniósł – analogicznie jak w skali globalnej – wyraźne

[6] Wg danych UNCTAD 6,4 mld USD, przeliczone po kursie średniorocznym EUR/USD=1,1063

wyhamowanie unijnego handlu. Po notowanym w 2015 r. wzroście wolumenu eksportu towarów i usług UE o ok. 6,5%%, w kolejnym roku spowolnił on do ok. 3,5%, w tym w strefie euro do 3,3%. Z kolei wolumen importu spowolnił do 4,5% w przypadku UE oraz do 4,6% w strefie euro podczas gdy przed rokiem były to wzrosty na poziomie odpowiednio: 6,5% i 6,8%.

Gospodarka naszego najważniejszego partnera handlowego, Niemiec rozwijała się w tempie 1,9%[7]. Był to wzrost o 0,2 pkt. proc. wyższy niż w 2015 r. i jednocześnie wyższy niż średni z ostatnich 10 lat. Głównym motorem wzrostu gospodarki niemieckiej była konsumpcja. Wzrost gospodarczy naszego sąsiada był także wspierany przyspieszeniem nakładów brutto na środki trwałe, w tym szczególnie w sektorze budowlanym. Z drugiej strony, co jest szczególnie ważne z punku widzenia naszego handlu, niekorzystne zmiany zanotowano w niemieckich obrotach. W 2016 r. wolumen niemieckiego eksportu towarów i usług wzrósł zaledwie o 2,7% (wobec 5,2% w 2015 r.), a importu o 3,8% (wobec 5,5% w 2015 r.).

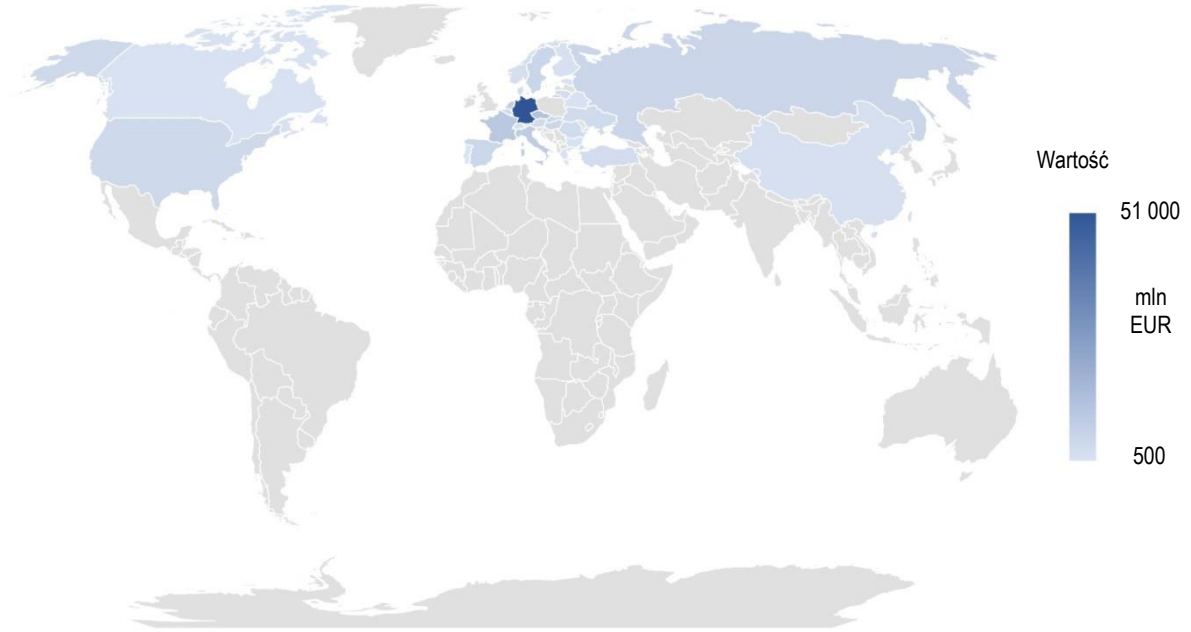
Na wyniki polskich obrotów towarowych z zagranicą w 2016 r. znaczący wpływ miała także sytuacja ekonomiczna Wspólnoty Niepodległych Państw, w tym szczególnie Rosji i Ukrainy. Gospodarka rosyjska pozostała w recesji (0,2%), jakkolwiek znacznie łagodniejszej niż przed rokiem (2,8%). Podobnie jak w roku poprzednim zadecydowały o tym dalsze głębokie spadki cen ropy. W 2016 r. średnia cena za baryłkę wyniosła 42,8 USD[8], czyli była ponad 15% niższa niż w 2015 r. Jednym z większych sukcesów Rosji w 2016 roku było natomiast wyhamowanie inflacji do poziomu 7% podczas gdy przed rokiem sięgnęła ona ponad 15%. Z kolei Ukraina, po dwóch latach recesji, w 2016 r. wróciła na ścieżkę rozwoju (wzrost PKB o 2,3%).

W 2016 r. analogicznie jak w roku poprzednim korzystnie na polski eksport oddziaływał kurs walutowy. W rezultacie aprecjacji kursu euro w złotych o 4,3% (r/r), a dolara o 4,6%, nominalny efektywny kurs walutowy (kurs koszyka walut w PLN przy strukturze: 65% EUR, 25% USD, 10% PLN) umocnił się o 4,2%. Oznacza to, że w 2016 r. nastąpił dalszy wzrost konkurencyjności cenowej naszych towarów.

Eksport na rynki rozwinięte zwiększył się o 3,7% (do blisko 159,6 mld EUR), a import o 4,2% (do prawie 123,5 mld EUR), co oznaczało odpowiednio: 2,8-krotne oraz 1,6-krotne spowolnienie w stosunku do 2015 r. Nadwyżka obrotów z tą grupa krajów osiągnęła 36,1 mld EUR, czyli poziom o blisko 0,7 mld EUR wyższy niż w roku poprzednim.

[7] Dane Eurostatu.
[8] Dane MFW.

Rysunek 2. Najwięksi polscy partnerzy eksportowi w 2016 r.

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

Eksport do UE zwiększył się o 3,5%, do blisko 147,6 mld EUR. W 2016 r. wzrost sprzedaży odnotowano do 22 krajów unijnych, z tym że do 19-stu z nich był on wolniejszy niż rok wcześniej. Wśród najważniejszych krajów UE najbardziej wyhamowała sprzedaż do: Niemiec (do 4%),Wielkiej Brytanii (do 1,6%), Czech (do 2%), Włoch (do 1,5%) oraz Niderlandów (do 4,2%). Z drugiej strony ożywienie naszej sprzedaży nastąpiło m.in. do Finlandii, gdzie eksport wzrósł o ok. 11%.

Import z UE rósł szybciej niż eksport, tj. o 4,2%, (do ok. 110,8 mld EUR), co oznacza jego spowolnienie o 2,8 pkt. proc. w porównaniu z rokiem 2015. Nadwyżka obrotów towarowych z krajami unijnymi wyniosła 36,7 mld EUR, tj. poziom o prawie 0,6 mld EUR wyższy niż przed rokiem. Poprawę salda odnotowano z 16. krajami unijnymi, w tym najwyższą ze/z: Szwecją (o ok. 545 mln EUR), Niemcami (o ok. 355 mln EUR), Danią (o ok. 330 mln EUR), oraz Wielka Brytanią (o 310 mln EUR).

Relatywnie korzystne wyniki odnotowano w eksporcie do pozostałych krajów rozwiniętych (spoza UE), który w 2016 r. zwiększył się o 5,4% (do 12 mld EUR). W głównej mierze wynikało to z szybkiego zwiększenia eksportu do Stanów Zjednoczonych (o 7,6%), Kanady (o ok. 12%), Szwajcarii (o 8,3%) oraz Izraela (o 12%). Z drugiej strony, już trzeci rok z rzędu, notowano spadki sprzedaży do Norwegii (o prawie10% w 2016 r.).

Jednocześnie w 2016 r. wyhamował przywóz z pozaunijnych krajów rozwiniętych, do 4,2% (ok. 12,6 mld EUR), o czym w szczególności zadecydowały spadki importu z Norwegii (o 14%) oraz Szwajcarii (o ok. 3,2%). Wyniki te zaowocowały redukcją deficytu z tą grupą rynków o ok. 0,1 mld EUR, do 0,62 mld EUR w 2016 r.

Rok 2016 przyniósł także pewne ożywienie sprzedaży na rynki WNP. Po dwóch latach głębokich spadków, w 2016 r. zwiększyła się o 4,4%, (do 10,6 mld EUR), w tym do Rosji o 1,8%, na Ukrainę o ok. 16% oraz na Białoruś o 2%. Należy jednak zaznaczyć, że te relatywnie korzystne wyniki są efektem niskiej bazy odniesienia. W ujęciu wartościowym bowiem sprzedaż do krajów WNP pozostaje wciąż niska, w tym zdecydowanie niższa niż w roku 2013 (o ponad 30% niższa w przypadku krajów

WNP, o ok. 35% Rosji). Jednocześnie po stronie importu z WNP notowano dalsze głębokie spadki (o 15,5%, do 13,6 mld EUR), w tym z Rosji o 19%. Zmiany w obrotach z krajami WNP zaowocowały 2-krotną redukcją deficytu, do poziomu 3 mld EUR w 2016 r., czyli najniższego od 2004 r. Z Rosją ujemne saldo zostało zmniejszone o 2,5 mld EUR, do 5,2 mld EUR, czyli poziomu najniższego od 2005 r. Jednocześnie w 2016 r. Rosja ponownie uplasowała się na 1. miejscu wśród państw, z którymi Polska odnotowała największą poprawę salda.

W ujęciu przedmiotowym niższą niż przed rokiem dynamikę eksportu odnotowano w przypadku większości grup produktów. Wzrost sprzedaży, najważniejszych w obrotach, wyrobów elektromaszynowych spowolnił do 2,7% (wobec ponad 11% wzrostu w 2015 r.), artykułów rolno-spożywczych do 1,9% (wobec ponad 9%), a sprzedaż wyrobów metalurgicznych spadła o 1,9% (wobec niewielkiego wzrostu w roku poprzednim). Wywóz wyrobów przemysłu lekkiego, czyli produktów, których eksport od początku roku wyróżniał się wysoką dynamiką, wzrósł z kolei o 10,7%. Jakkolwiek był to bardzo dobry wynik na tle innych grup towarów, to jednocześnie o 6,7 pkt. proc. gorszy niż przed rokiem.

Największa poprawa stanu zrównoważenia obrotów została wygenerowana w obrotach produktami elektromaszynowymi (o 1,6 mld EUR) oraz produktami mineralnymi (o prawie 1 mld EUR). Z drugiej strony najbardziej pogorszył się bilans w wymianie artykułami rolno-spożywczymi (o ok. 0,8 mld EUR) oraz wyrobami metalurgicznymi (o 0,75 mld EUR).

2.4 Rynek pracy

W 2016 roku sytuacja na rynku pracy zdecydowanie się poprawiła i wykazuje pozytywne tendencje. Liczba pracujących w wieku 15 lat i więcej wynosiła 16,2 mln, a w grupie 20-64 lata 15,8 mln (w obu przypadkach wzrost o 0,1 mln w porównaniu z rokiem 2015). W tym okresie wskaźnik zatrudnienia, określający udział ludności pracującej w wieku 20-64 lata w ogólnej liczbie ludności tej grupy wiekowej wyniósł 69,3% (wyznaczony do 2020 roku cel dla Polski zgodnie ze strategią „Europa 2020" to 71%).

Tabela 12. Sytuacja na rynku pracy w Polsce w latach 2003-2016 w grupie wiekowej 20-64 (średniorocznie, %)

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
współczynnik aktywności zawodowej	70,9	70,4	70,9	69,7	69,4	69,9	70,6	71,1	71,3	71,9	72,3	73,0	73,2	73,8
wskaźnik zatrudnienia	57,3	57,0	58,3	60,1	62,7	65,0	64,9	64,3	64,5	64,7	64,9	66,5	67,8	69,3
stopa bezrobocia BAEL	19,3	19,0	17,7	13,8	9,6	7,0	8,1	9,5	9,5	10,0	10,2	8,9	7,4	6,1
stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec roku*	20,0	19,0	17,6	14,8	11,2	9,5	12,1	12,4	12,5	13,4	13,4	11,4	9,7	8,3

Źródło: DSR MR na podstawie danych: współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia BAEL – Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności - Eurostat; stopa bezrobocia rejestrowanego - GUS.

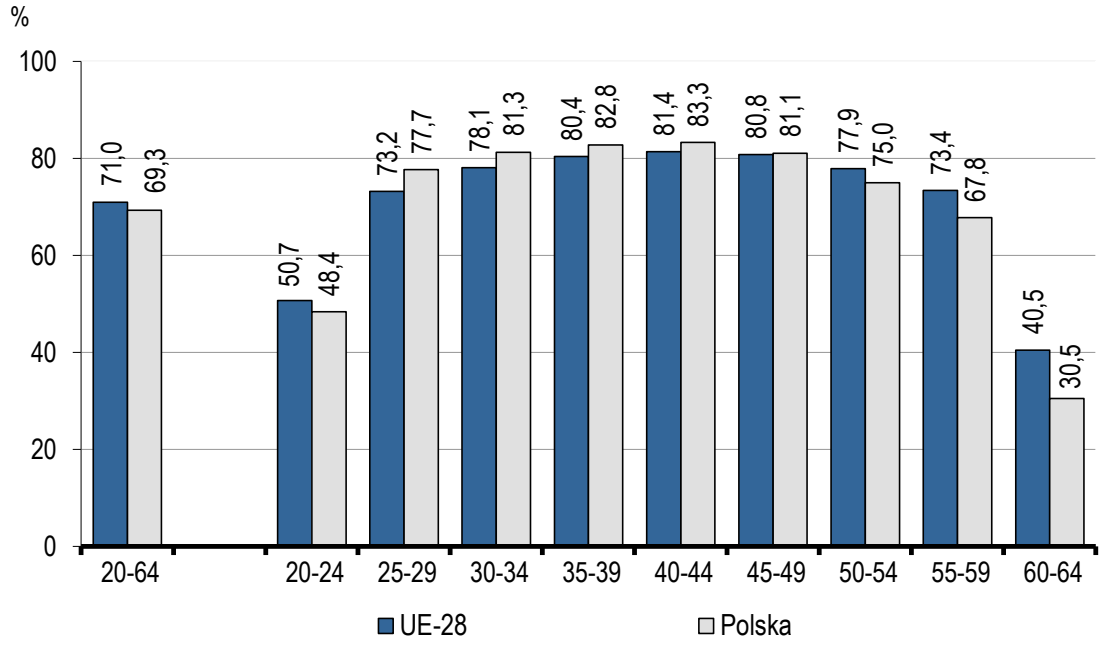
** dotyczy osób, które ukończyły 18 lat i nie osiągnęły wieku emerytalnego.*

Po systematycznym wzroście wskaźnika zatrudnienia dla UE-28 od roku 2002, wskutek kryzysu gospodarczego w latach 2009 i 2010 nastąpiło odwrócenie trendu i spadek wartości wskaźnika odpowiednio o 1,3 pkt. proc. i 0,4 pkt. proc. W roku 2016 wskaźnik ukształtował się na poziomie 71,1%

(wzrost o 1 pkt. proc.). Wskaźnik zatrudnienia w Polsce (69,3%) jest nadal jednym z niższych w Unii Europejskiej. Niższy od Polski wskaźnik zatrudnienia odnotowano na Cyprze (68,8%), w Bułgarii (67,7%), Belgii (67,7%), Rumunii (66,3%), Hiszpanii (63,9%), we Włoszech (61,6%), Chorwacji (61,4%) oraz Grecji (56,2%).[9]

W Polsce, podobnie do większości krajów UE, istotnym problemem jest poziom zatrudnienia wśród osób młodych. Tylko nieliczne kraje mogą poszczycić się wysokimi wskaźnikami zatrudnienia w tej grupie wiekowej - Niderlandy i Wielka Brytania mają wskaźnik bliski 70%. Wraz z pogorszeniem sytuacji gospodarczej w następstwie światowego kryzysu finansowego w roku 2009, nastąpiło odwrócenie trendu poprawy wskaźników zatrudnienia najmłodszej grupy pracowników. W 2016 r. pracowało blisko 24% młodych Greków i prawie 30% Włochów oraz ponad 30% osób w wieku 20-24 w Bułgarii czy Hiszpanii. Polska ze wskaźnikiem 48,4% odstaje *in minus* od średniej UE (50,7%). Wyraźna dysproporcja (9,1 pkt. proc.) pomiędzy danymi dla Polski i UE widoczna jest w grupach wiekowych osób starszych (przedział wiekowy 55-64).

Wykres 3. Wskaźniki zatrudnienia dla Polski i UE-28 wg grup wiekowych (grupa 20-64), 2016 r.

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat.

W 2016 r. poziom przeciętnego zatrudnienia[10] wyniósł 8.484 tys. (wzrost o 2,3% w porównaniu z 2015 r.). Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw ukształtowało się na poziomie 5.760 tys., tj. o 2,8% więcej niż w 2015 r. (wobec wzrostu o 1,3% przed rokiem). Wzrost odnotowano m.in. w administrowaniu i działalności wspierającej; informacji i komunikacji; przetwórstwie przemysłowym oraz zakwaterowaniu i gastronomii. Najbardziej obniżyło się zatrudnienie w górnictwie i wydobywaniu; wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę oraz obsłudze rynku nieruchomościami.

[9] Dane BAEL Eurostat dla grupy osób w wieku 20-64 lata.

[10] Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, oraz bez rolnictwa indywidualnego, fundacji, stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społecznych, organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego oraz w działalności związanej z obroną narodową i bezpieczeństwem publicznym.

Tabela 13. Przeciętne zatrudnienie (w tys.) w sektorze przedsiębiorstw w latach 2013-2016

	2013	2014	2015	2016	2016/2015
Ogółem	5 494	5 529	5 602	5 760	102,8
Przemysł	2 446	2 473	2 511	2 567	102,2
Górnictwo i wydobywanie	168	157	146	135	92,7
Przetwórstwo przemysłowe	2 029	2 071	2 124	2 194	103,2
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	136	128	122	118	96,1
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	114	116	118	120	102,0
Budownictwo	444	410	386	383	99,3
Handel;naprawa pojazdów samochodowych	1 115	1 130	1 154	1 190	103,1
Transport i gospodarka magazynowa	484	484	495	510	103,1
Zakwaterowanie i gastronomia	110	108	103	106	103,2
Informacja i komunikacja	175	180	194	203	104,7
Obsługa rynku nieruchomości	94	96	94	93	99,1
Administrowanie i działalność wspierająca	322	330	343	379	110,3

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

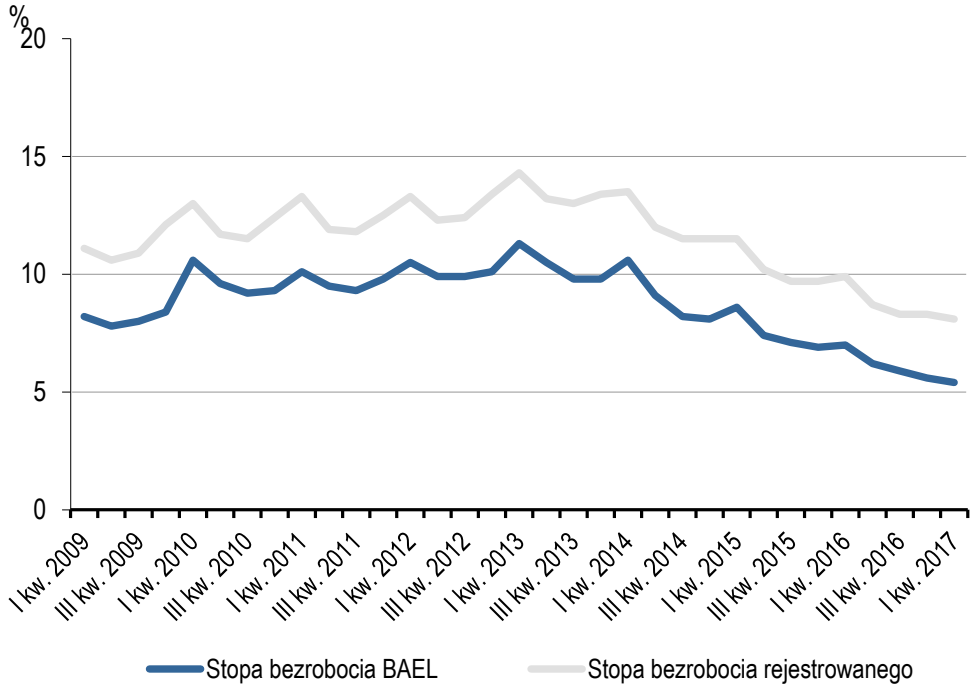
W 2016 roku liczba osób bezrobotnych w Polsce w grupie wiekowej 20-64 lata wyniosła 1.020,6 tys. osób. W stosunku do roku 2015 liczba bezrobotnych spadła o 242,4 tys. Stopa bezrobocia (BAEL) wyniosła 6,1%, przy czym w przypadku kobiet stopa bezrobocia wyniosła 6,1%, a w przypadku mężczyzn 6%.[11]

Według statystyk bezrobocia rejestrowanego, na koniec 2016 roku bez pracy pozostawało 1.335,2 tys. osób (o 14,6% mniej niż w 2015 r.). Stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 8,3% i była o 1,4 pkt. proc. niższa niż przed rokiem.

W końcu 2016 r. w porównaniu z 2015 r. poziom bezrobocia rejestrowanego obniżył się we wszystkich województwach, jednak utrzymało się wysokie terytorialne zróżnicowanie bezrobocia. Najwyższą stopę bezrobocia zanotowano w województwach warmińsko-mazurskim (14,2%), kujawsko-pomorskim (12,1%), podkarpackim (11,6%), zachodniopomorskim (11,0%) i świętokrzyskim (10,8%). Najniższą stopą bezrobocia charakteryzowały się województwa: wielkopolskie (5,0%), śląskie (6,2%) małopolskie (6,7%), mazowieckie (7,2%) oraz dolnośląskie (7,3%).

[11] Dane BAEL Eurostat dla grupy osób w wieku 20-64 lata.

Wykres 4. Stopa bezrobocia BAEL i bezrobocia rejestrowanego w Polsce w latach 2009-2017

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat i GUS.

Bezrobocie ma w Polsce w znacznym stopniu charakter długookresowy. Wśród zarejestrowanych w urzędach pracy bezrobotnych ponad 40,7% to osoby długotrwale bezrobotne (powyżej 12 miesięcy).

2.5 Koszty pracy

W porównaniu z rokiem 2015, w 2016 roku koszty pracy (wyrażone w EUR) wzrosły w 24 państwach Unii Europejskiej, natomiast w trzech spadły. Średni wzrost kosztów pracy w państwach UE wyniósł 1,6%. W największym stopniu koszty pracy wzrosły w Rumunii – o 11,6% oraz w Bułgarii – o 7,8%. W tym samym czasie spadek kosztów pracy odnotowano w Wielkiej Brytanii o 10,1%, we Włoszech o 0,8% i w Polsce o 0,2% r/r.

Według danych Eurostat wskaźnik kosztów zatrudnienia ogółem dla UE-28 (bez rolnictwa i administracji publicznej) wyniósł w 2016 r. 25,4 EUR, przy czym najwyższy był w Danii (42,0 EUR), a najniższy w Bułgarii (4,4 EUR). W przypadku państw strefy euro koszt pracy wyniósł 29,8 EUR.

Mimo wzrostu kosztów pracy w Polsce w latach 2004-2016 o 83%, Polska z kosztem płacy na poziomie 8,6 EUR[12] należy w dalszym ciągu do grona państw charakteryzujących się najniższymi kosztami pracy w Unii Europejskiej. Jeszcze słabiej opłacani są pracujący w Bułgarii i Rumunii, Litwie i Łotwie i na Węgrzech.

[12] W przeliczeniu na 1 godzinę pracy 1 pracownika.

Na koszty pracy składają się koszty płac oraz koszty pozapłacowe. Rola tej drugiej kategorii kosztów jest w dalszym ciągu znacząca w takich państwach jak: Francja, czy Szwecja, gdzie koszty pozapłacowe stanowiły w 2016 r. ok. 1/3 całkowitych kosztów pracy. Najniższe pozapłacowe koszty pracy ponosili pracodawcy na Malcie, gdzie w 2016 r. stanowiły one 6,6% łącznych kosztów pracy. W przypadku Polski odsetek ten kształtował się na poziomie 18,4%.

Relatywnie niskie koszty płac, dominujące w strukturze kosztów przedsiębiorstw, przez długi czas stanowiły o konkurencyjności polskiej gospodarki i pozwalały na pozyskiwanie inwestycji zagranicznych. Wraz z postępującymi procesami rozwojowymi w Polsce i na świecie, Polska stała się mniej atrakcyjna od państw azjatyckich, gdzie masowo zaczęto realizować inwestycje bazujące na niskich kosztach pracy. Tym samym, koszty pracy jako jedno z głównych źródeł kształtowania pozycji konkurencyjnej Polski zaczęły tracić na znaczeniu na rzecz jakości – w tym jakości kapitału ludzkiego. Obecnie to poziom wykształcenia kadr jest jednym z głównych czynników jakie przyciągają zagraniczny kapitał do Polski. Ważną rolę ogrywają m.in. nowoczesne centra usług dla biznesu tworzące dużą liczbę miejsc pracy wymagających często specjalistycznych umiejętności, czyniąc nasz kraj jednym z liderów w tym zakresie.

W dalszym ciągu większość firm, zwłaszcza krajowych, postrzega koszty pracy jako jedną z głównych determinant prowadzonej działalności. Wyniki badań koniunktury w poszczególnych działach gospodarki przeprowadzanych przez GUS, wg stanu na 2016 r.[13] wskazują, że koszty pracy są istotną barierą dla 52,5% firm funkcjonujących w przemyśle, 59,5% firm budowlanych, 54,9% w handlu detalicznym, 54,1% działających w obszarze transportu i gospodarki magazynowej. We wszystkich przypadkach odsetki wskazań, z wyjątkiem handlu detalicznego, są niższe niż na koniec 2015 r.

Koszty pracy są ważnym czynnikiem kształtującym ceny w branżach, w których stanowią one znaczną część całkowitych kosztów tj. w sektorze budownictwie, gastronomii, hotelarstwie. Koszty pracy stanowią duże obciążenie zwłaszcza dla małych i średnich firm i jednocześnie, w opinii przedsiębiorców, poważną barierę w ich rozwoju, zważywszy na fakt, że wynagrodzenie brutto wypłacane pracownikowi to tylko część ponoszonych przez firmę kosztów związanych z zatrudnieniem pracownika.

W 2016 roku tempo wzrostu przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń nominalnych brutto w sektorze przedsiębiorstw było wyższe niż w 2015 roku. Ze względu na niską dynamikę cen konsumpcyjnych w stosunku do 2015 r., przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce[14] wzrosło realnie o 4,2% i wyniosło 4 047 zł. Natomiast przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw było wyższe realnie o 4,4% w porównaniu z 2015 r. i wyniosło 4.277 zł (nominalnie wzrost o 3,8%).

Najwyższe wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw uzyskiwali pracujący w sekcjach: informacja i komunikacja (7.581 zł), górnictwo i wydobywanie (6.752 zł) oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w wodę i energię elektryczną (6.858 zł). Najsłabiej opłacani byli pracujący w zakwaterowaniu i gastronomii (3.095 zł), handlu detalicznym (3.065 zł) oraz administrowaniu i działalności wspierającej (2.985 zł),

[13] *Koniunktura w przemyśle, budownictwie, handlu i usługach 2000-2016*, http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/koniunktura/koniunktura/koniunktura-w-przemysle-budownictwie-handlu-i-uslugach-2000-2016,4,8.html [24.06.2014], dane za III kwartał 2016 w przypadku przemysłu, dane za grudzień 2016 w przypadku budownictwa, handlu oraz transportu i gospodarki magazynowej.

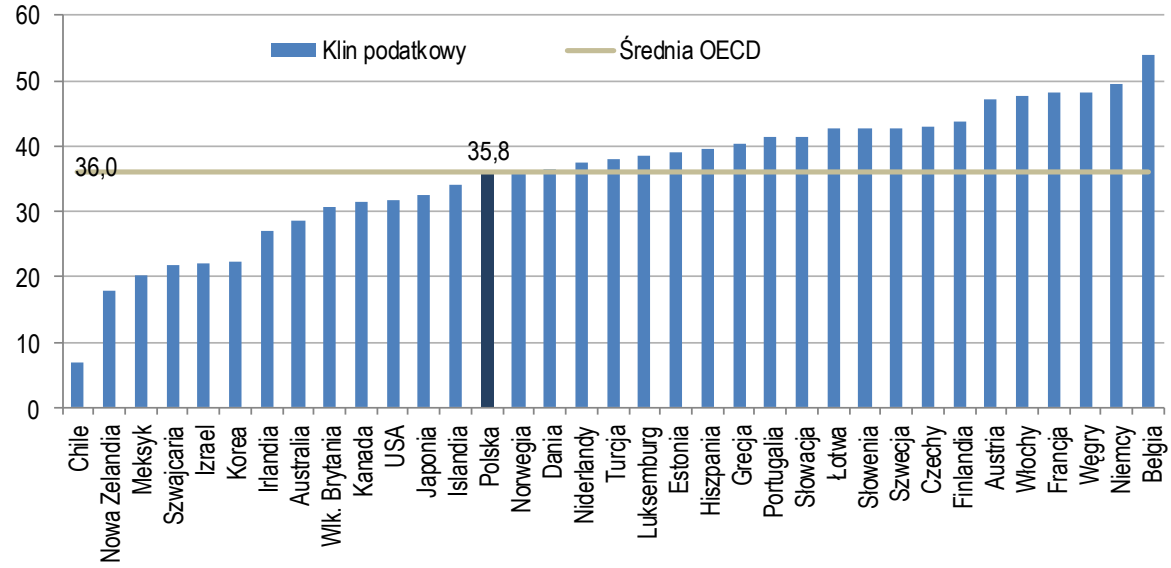
[14] Dane dla pełnej zbiorowości.

W 2016 r. w sektorze przedsiębiorstw najszybszy wzrost wynagrodzeń odnotowano w zakwaterowaniu i gastronomii (o 7,2% r/r) oraz w handlu i naprawie pojazdów samochodowych (o 5,3%). Spadek płac odnotowano w górnictwie i wydobywaniu (2,5% w skali roku).

Wzrost wynagrodzeń w ujęciu nominalnym obserwowany jest w Polsce od wielu lat, również w wymiarze wojewódzkim. Wynagrodzenia charakteryzuje jednak znaczne zróżnicowanie terytorialne i nierównomierny wzrost. Różnica między województwem o najniższym i najwyższym wynagrodzeniu w 2016 r. wyniosła ok. 1. 670 zł.[15] W latach 2006-2016 wzrost wynagrodzeń w skali kraju wyniósł 62,4%. W jedenastu województwach wzrost wynagrodzeń przewyższał średni wzrost wynagrodzeń w skali kraju. W największym stopniu wzrosły wynagrodzenia w woj. łódzkim (o 74,5%), lubelskim (o 72,1%) i małopolskim (o 71,2%), podczas gdy w województwach śląskim, mazowieckim i świętokrzyskim płace wzrosły w tym okresie najwolniej (odpowiednio o 53,5%, 54,4% oraz 60,3%).

Według danych OECD, tzw. klin podatkowy w Polsce dla przeciętnego wynagrodzenia wyniósł w 2016 r. 35,8%, czyli o 1,1 pkt. proc. więcej niż rok wcześniej. Jego poziom był nieznacznie niższy od średniej dla OECD (36,0%), co plasowało Polskę na 14. miejscu w zestawieniu obejmującym 35 państw. Specyfika klina podatkowego w Polsce (mniej niż proporcjonalny wzrost wraz ze wzrostem uposażeń) wskazuje na znaczną skalę obciążenia osób o najniższych wynagrodzeniach[16]. Wielkość klina podatkowego w Polsce zwiększa się od 2009 r. Chociaż zmiany roczne nie są znaczące, to w okresie 2009-2016 zwiększył się on o ok. 3 pkt. proc. Spośród krajów OECD najmniejszy klin zanotowano w Chile (7%), zaś najwyższy w Belgii (54%).

Wykres 5. Klin podatkowy w Polsce i innych krajach należących do OECD w 2016 r.[17]

Źródło: Taxing Wages 2017, OECD 2017.

[15] Bank Danych Lokalnych.

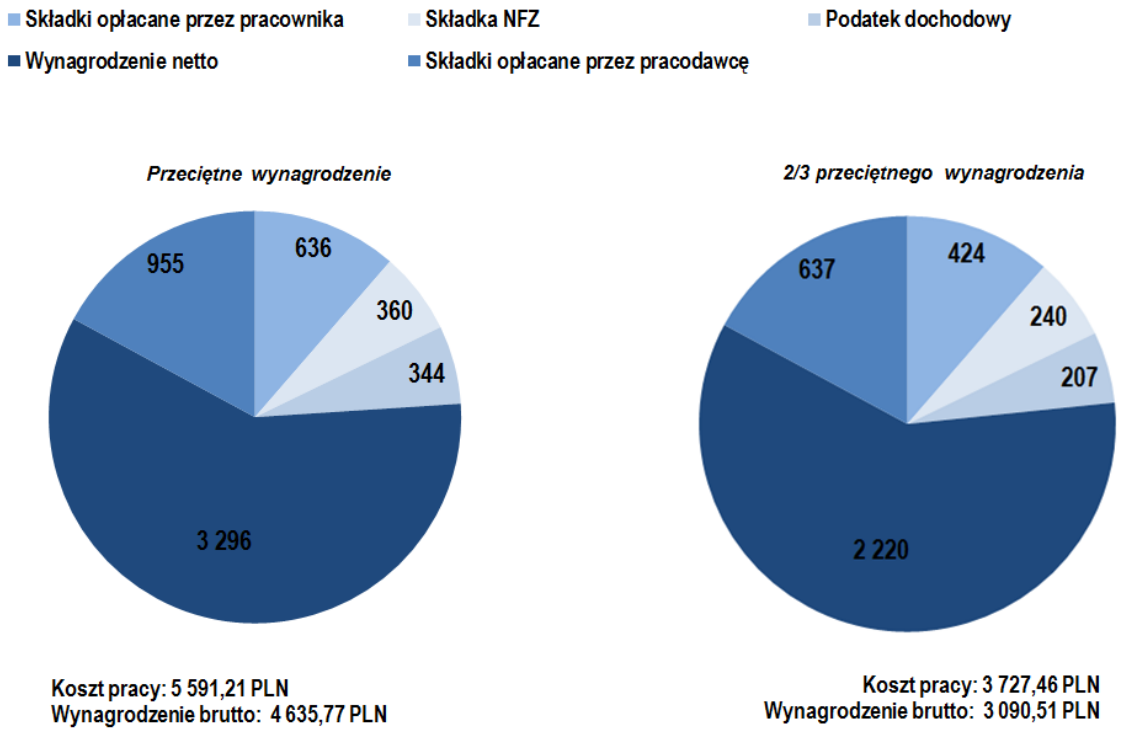
[16] Zasadniczą część kosztów pracy – obok samego wynagrodzenia netto – stanowią składki na ubezpieczenie społeczne płacone przez pracodawcę i pracownika. Rola podatku dochodowego jest w niższych przedziałach dochodowych nieznaczna.

[17] Dla osoby samotnej otrzymującej przeciętne wynagrodzenie.

Wielkość klina podatkowego w Polsce jest znacznie niższa w porównaniu z wartościami notowanymi przez państwa naszego regionu. W 2016 r. był on niższy o 5,7 pkt. proc. niż na Słowacji, o 7,2 pkt. proc. niż w Republice Czeskiej i o 12,4 pkt. proc. niższy niż na Węgrzech. Wśród państw UE niższe obciążenia od Polski miały, podobnie jak w 2015 roku, jedynie Wielka Brytania i Irlandia.

W rodzinie z dwójką dzieci, w której tylko jeden rodzic pracował i otrzymywał za to przeciętne wynagrodzenie, klin podatkowy w Polsce wyniósł 30,8% (21. miejsce w rankingu). Lepiej wypadły Czechy (27,2%) oraz Słowacja (28,9%).

Wykres 6. Struktura kosztów pracy dla przeciętnego wynagrodzenia oraz 2/3 (przeciętnego wynagrodzenia) w sektorze przedsiębiorstw w 2016 r. (wg stawek z grudnia 2016).

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

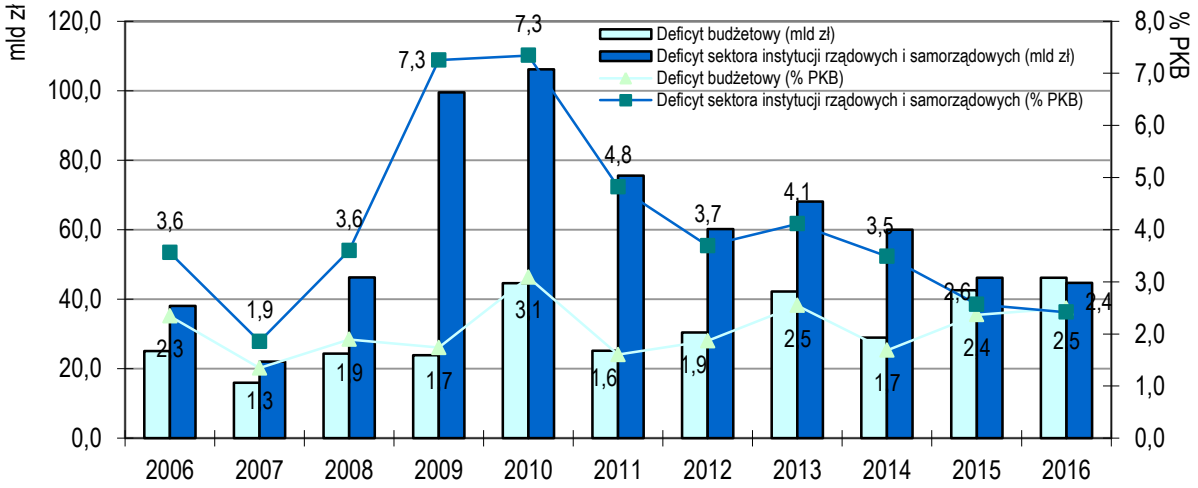
2.6 Finanse publiczne

Możliwość elastycznego kształtowania wydatków, wzrostu udziału wydatków o charakterze prorozwojowym, przy zapewnieniu stabilnych dochodów budżetowych jest jednym z kluczowych wyzwań polityki fiskalnej. Sytuacja w tym zakresie jest ważna dla sektora przedsiębiorstw nie tylko z punktu widzenia tworzenia zrównoważonego i trwałego otoczenia makroekonomicznego, ale również potrzeb pożyczkowych państwa. Konieczność finansowania zadłużenia publicznego wiąże się z pozyskiwaniem przez państwo środków z sektora finansowego przez sprzedaż papierów skarbowych. Ogranicza to możliwość skorzystania z tych środków przez podmioty gospodarcze. Ponadto oczekiwane przez przedsiębiorstwa wprowadzenie udogodnień podatkowych, które ograniczają wpływy do budżetu, jest trudne do zrealizowania, szczególnie w przypadku zwiększonych potrzeb wydatkowania zasobów finansowych budżetu państwa.

Mimo stale obserwowanego ujemnego salda w zakresie finansów publicznych, stopniowo poprawiająca się koniunktura, wynikająca m.in. z akcesji Polski do Unii Europejskiej oraz dobrej koniunktury w skali globalnej, pozwoliły na znaczące ograniczenie nierównowagi budżetowej całego sektora instytucji rządowych i samorządowych. W latach 2003–2007 wskaźnik deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych Polski do PKB obniżył się z poziomu 6,1% do 1,9%.

Odwrócenie pozytywnego trendu nastąpiło w roku 2008 i kontynuowane było w latach kolejnych. Wraz z nadejściem kryzysu finansowego, przy utrzymującym się wysokim poziomie deficytu strukturalnego budżetu państwa, doszło do znaczącego rozwarstwienia między poziomem wydatków i dochodów budżetu państwa. Wynikiem tego było ukształtowanie się w 2009 r. ponad dwukrotnie wyższego deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych w porównaniu do roku poprzedniego, na poziomie 99,5 mld zł tj. 7,3% PKB. W roku 2010 negatywne tendencje w finansach publicznych państwa zostały podtrzymane. W efekcie ujemnego salda każdego z podsektorów sektora instytucji rządowych i samorządowych jego deficyt osiągnął w 2010 r. najwyższy historycznie poziom 106,1 mld zł.

Wykres 7. Deficyt budżetu państwa[18] i deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (mld zł i % PKB)

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat oraz wstępnych danych GUS.

W 2016 roku deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 44,7 mld zł (2,4% PKB), a dług sektora stanowił 54,4% PKB.

[18] W 2004 r. zmianie uległ sposób klasyfikowania w budżecie państwa transferów rekompensujących ubytek składki w FUS. Do 2003 r. transfer z budżetu państwa rekompensujący FUS ubytek składki z tytułu przekazania części składek osób objętych reformą emerytalną do OFE, finansowany był w formie dotacji z budżetu państwa. Przepisy ustawowe pozwalają na finansowanie kosztów reformy emerytalnej wpływami z prywatyzacji, tj. „spod kreski". W związku z powyższym od 2004 r. kwota rekompensująca ubytek księgowana jest po stronie rozchodów budżetu państwa, natomiast w FUS pojawiła się nowa pozycja przychodów „refundacja z tytułu przekazania składek do OFE". Powyższa zmiana wpłynęła bezpośrednio na poziom wydatków budżetu państwa, a tym samym na jego wynik. W związku z tym dane z 2004 r. nie są w pełni porównywalne z latami poprzednimi.

Tabela 14. Dług publiczny (mld zł i % PKB)

		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*
Państwowy dług publiczny	mld zł	506,3	527,4	597,8	669,9	747,9	815,3	840,5	882,3	826,8	877,3	965,2
	% PKB	47,3	44,4	46,5	48,8	51,7	52,0	51,6	53,3	48,1	48,8	52,1
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (g.g.)	% PKB	46,9	44,2	46,3	49,4	53,1	54,1	53,7	55,7	50,2	51,1	54,4

* *Szacunki Ministerstwa Finansów.*
Źródło: Ministerstwo Finansów.

Ramka 1. Wieloletni Plan Finansowy Państwa na lata 2017-2020, Program konwergencji – Aktualizacja 2017 i ustawa budżetowa na 2018 r.

Rada Ministrów przyjęła w kwietniu 2017 r. **Wieloletni Plan Finansowy Państwa na lata 2017-2020**. Dokument ten, na mocy znowelizowanej w 2013 r. ustawy o finansach publicznych, został opracowany w nowym układzie i składa się obecnie z dwóch części: Programu konwergencji – Aktualizacja 2017 oraz określenia celów głównych funkcji państwa wraz z miernikami stopnia ich realizacji. Jednym z priorytetów polityki gospodarczej rządu pozostaje stworzenie warunków do szybkiego i zrównoważonego wzrostu przy zapewnieniu optymalnego tempa konsolidacji finansów publicznych. Przyjęte w dokumencie cele oraz działania są spójne z priorytetami wyznaczonymi w strategii „Europa 2020", odzwierciedlonymi również w tegorocznej edycji Krajowego Programu Reform.

Polska przedstawiła Komisji Europejskiej Program Konwergencji – Aktualizacja 2017, prezentujący trzyletnią perspektywę rozwoju gospodarczego kraju. Polska pozostaje poza procedurą nadmiernego deficytu, która wszczynana jest wobec państwa którego deficyt przekracza 3% PKB. W roku 2016 Polska zredukowała deficyt do 2,4% PKB, tj. poniżej wymaganego poziomu 3% PKB (z 3,5% PKB w 2014 r. po rewizji).

Szacowany wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB w latach 2017–2020, wynosi odpowiednio: -2,9%; -2,5%; -2,0%; -1,2%. Oszacowany wg tej samej metodologii dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB w latach 2017–2020 kształtować się będzie odpowiednio na poziomie: 55,3%; 54,8%; 54,0%; 52,1%.

Zgodnie z notyfikacją fiskalną 'kwiecień 2017' deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2016 r. wyniósł 2,4% PKB, natomiast dług ukształtował się na poziomie 54,4% PKB.

Projekt ustawy budżetowej na 2018 rok zakłada, że **przyszłoroczne dochody państwa wyniosą 355,7 mld zł, wydatki – 397,2 mld zł, zaś deficyt ma być nie większy niż 41,5 mld zł.** PKB według założeń rządu ma wzrosnąć w przyszłym roku o 3,8%, **deficyt sektora finansów publicznych ma wynieść 2,5% PKB**, a inflacja – 2,3%. Projekt przewiduje też, że nominalny wzrost przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej wyniesie 4,7%, wzrost zatrudnienia w gospodarce narodowej – 0,8%, a wzrost spożycia prywatnego – w ujęciu nominalnym o 3,5%. Wpływy ze środków europejskich określono na 64,8 mld zł, wydatki – na 80,2 mld zł, a deficyt budżetu środków europejskich – na 15,5 mld zł.

2.7 Inflacja i polityka pieniężna

Wśród czynników charakteryzujących otoczenie przedsiębiorstw jednym z ważniejszych pozostaje stabilność cen oraz, będący jej pochodną, koszt pozyskania pieniądza. Wpływają one bowiem na decyzje przedsiębiorców dotyczące wielkości produkcji, a co za tym idzie także, zatrudnienia i nakładów inwestycyjnych. Na przebieg procesów inflacyjnych oddziałują różne czynniki wewnętrzne i zewnętrzne. Podczas gdy pierwsze w zdecydowanej większości kontrolowane są za pomocą narzędzi charakterystycznych dla polityki monetarnej, to oddziaływanie na przebieg drugich jest bardzo ograniczone. Problemem pozostaje także rozpoznanie ich charakteru oraz intensywności

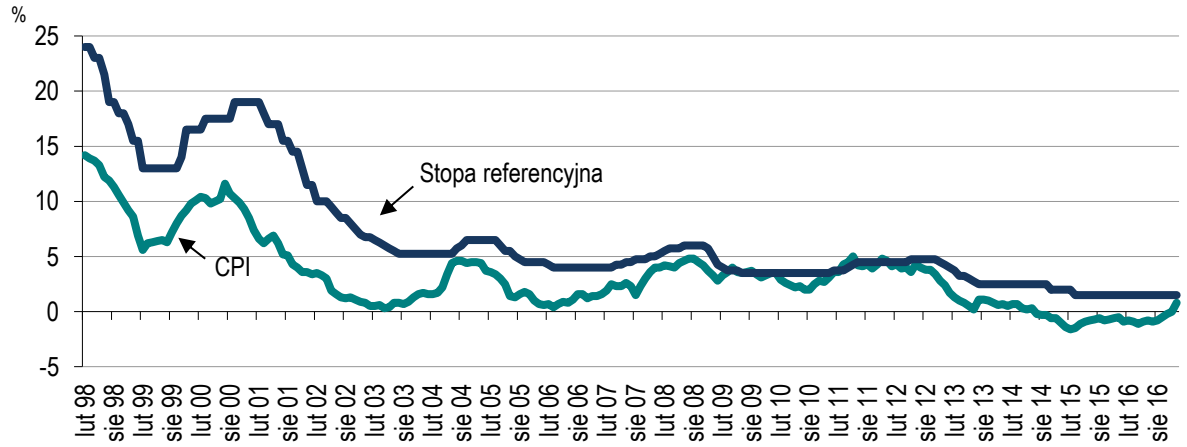
oddziaływania. W 2016 r. na dynamikę krajowych cen towarów i usług konsumpcyjnych oddziaływały głównie czynniki zewnętrzne, przede wszystkim wzrost cen surowców energetycznych oraz wzrost cen żywności na rynkach światowych. Inflacja bazowa w 2016 r. pozostawała zbliżona do zera, co związane było z niską, choć rosnącą, presją popytową oraz umiarkowaną dynamiką jednostkowych kosztów pracy.

Zapoczątkowane w drugiej połowie 2014 r. spadki cen, utrzymywały się jeszcze przez cały rok 2015 i większą część roku 2016. Ujemna dynamika cen była spowodowana głównie silnym spadkiem cen surowców energetycznych na światowych rynkach pod koniec 2015 r. i na początku 2016 r., przy ograniczonej krajowej presji popytowej. Niższe ceny surowców energetycznych wpływały korzystnie na sytuację ekonomiczną większości podmiotów gospodarczych, w efekcie czego deflacja nie miała negatywnego wpływu na koniunkturę w Polsce. Przedsiębiorstwa wskazywały, że utrzymująca się deflacja nie ma istotnego wpływu na ich sytuację finansową i plany inwestycyjne. Wśród podmiotów gospodarczych nie pojawiły się oczekiwania deflacyjne.

W całym roku średni poziom cen dóbr i usług konsumpcyjnych pozostawał wyraźnie poniżej celu inflacyjnego NBP. Dynamika cen towarów i usług konsumpcyjnych w 2016 r. diametralnie odbiegała od tempa zmian cen przyjętego w założeniach do ustawy budżetowej (1,7%) i wyniosła średnio -0,6% (wobec -0,9% w roku 2015), przy czym pod koniec roku osiągnęła wartości dodatnie.

Dynamika zmian cen w 2016 r. determinowana była głównie zmiennością cen surowców na rynkach międzynarodowych. W I połowie roku ceny surowców były wyraźnie niższe niż w poprzednich latach, przez co ich roczna dynamika była ujemna. W II połowie roku nastąpił ich wzrost, co znalazło odzwierciedlenie w stopniowym zwiększaniu się dynamiki cen energii, która jednak osiągnęła wartości dodatnie dopiero pod koniec roku. Jednocześnie w kierunku wyższej dynamiki cen towarów oddziaływał słabszy niż w poprzednim roku kurs złotego oraz dodatnia dynamika cen żywności i usług, powodowana utrzymującym się na rynkach światowych przez niemal cały rok wzrostem cen wielu surowców rolnych i niższą krajową podażą owoców i warzyw. Z kolei wzrostowi cen usług sprzyjał coraz szybciej rosnący popyt konsumpcyjny wspierany przez wzrost zatrudnienia i płac, wypłaty świadczeń wychowawczych w ramach programu „Rodzina 500 plus", a także bardzo dobre nastroje konsumentów i stabilny wzrost akcji kredytowej.

Wykres 8. Stopa referencyjna NBP a inflacja

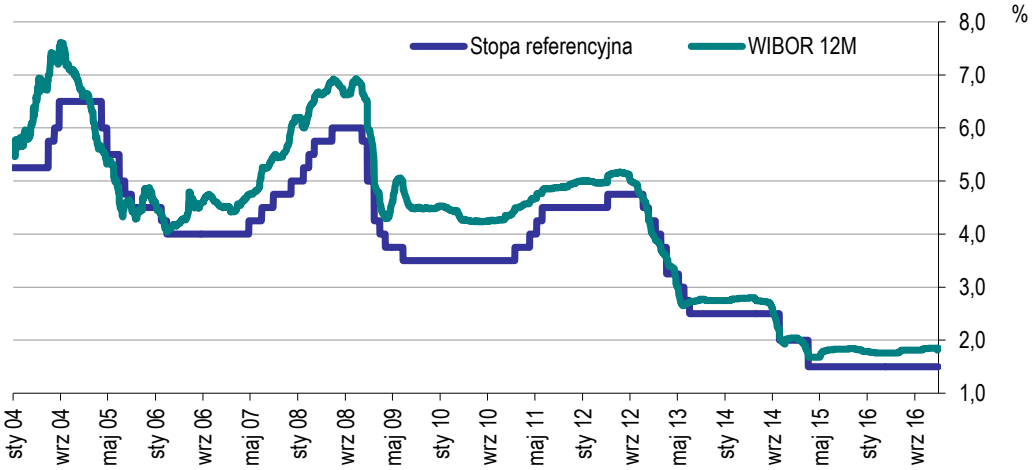

Źródło: NBP.

Główną determinantą kształtowania sytuacji na rynku pieniężnym w Polsce w 2016 r. były tempo i perspektywy wzrostu aktywności ekonomicznej w otoczeniu gospodarczym Polski. Zgodnie z zapowiedziami, RPP utrzymała stopy procentowe na dotychczasowym poziomie. Członkowie Rady podtrzymali ocenę, że stabilizacja nominalnych stóp procentowych sprzyja utrzymaniu polskiej gospodarki na ścieżce zrównoważonego wzrostu oraz pozwala zachować równowagę makroekonomiczną.

Ostatnia zmiana stóp procentowych miała miejsce 4 marca 2015 r. W związku z wyraźnym odchyleniem inflacji od celu inflacyjnego, które mogłoby stanowić zagrożenie dla stabilności cen w średnim okresie, Rada dokonała dostosowania polityki pieniężnej do zmieniającej się sytuacji gospodarczej poprzez obniżkę stóp procentowych do najniższego poziomu w historii. Wysokość stóp procentowych została ustalona wówczas na następujących poziomach: referencyjna – 1,5% (-0,5 pkt. proc.), depozytowa – 0,5% (-0,5 pkt. proc.), lombardowa – 2,5% (-0,5 pkt. proc.), redyskonta weksli – 1,75% (-0,5 pkt. proc.).

Wykres 9. Kształtowanie się stopy referencyjnej** i **indeksu WIBOR 12 M

Źródło: NBP.

Poprzez kształtowanie stopy procentowej bank centralny pośrednio oddziałuje na wysokość oprocentowania kredytów i depozytów w bankach komercyjnych. Średnie oprocentowanie złotowych kredytów dla przedsiębiorstw wzrosło z 3,6% - na koniec 2015 r., do 3,9% - na koniec 2016 r., zgodnie z nową metodyką EBC.

3. CHARAKTERYSTYKA POLSKICH PRZEDSIĘBIORSTW

Polskie przedsiębiorstwa kolejny raz pokazały swoją zdolność do działania w dynamicznie zmieniającym się międzynarodowym otoczenie. Zamknięcie rynków wschodnich, jak również rosnąca konkurencja na pozostałych międzynarodowych i perspektywicznych rynkach nie przeszkodziły przedsiębiorcom w rozwoju.

Jak pokazują dane GUS[19], w całym 2016 r. zarejestrowano ok. 350 tys. nowych podmiotów w rejestrze REGON (spośród których 250 tys. to przedsiębiorstwa niefinansowe), a wyrejestrowano jedynie ok. 290 tys. (saldo dodatnie wyniosło ok. 60 tys.). Spowodowało to, iż na koniec roku liczba podmiotów w rejestrze wyniosła ponad 4,2 mln rekordów. Należy przy tym pamiętać, iż w świetle szacunków GUS, liczba podmiotów gospodarczych w Polsce mających w REGON status aktywnych wynosi ok. 2,4 mln[20], przy czym samych przedsiębiorstw niefinansowych jest ok. 1,9 mln[21].

Poza wzrostem ogólnej liczby aktywnych podmiotów, warto odnotować polepszenie podstawowych wskaźników ekonomiczno-finansowych charakteryzujących przedsiębiorstwa. W 2016 r. wzrosły przychody z całokształtu działalności, wyniki finansowe oraz wskaźniki rentowności. Ponadto znacznie szybciej od przychodów ogółem wzrosły przychody ze sprzedaży na eksport. Zwiększyła się również liczba pracujących oraz przeciętne zatrudnienie. Niemniej analiza wykazała również negatywne zjawiska - spadek inwestycji oraz wysoki wzrost zadłużenia, którego tempo przyrostu było szybsze od tempa przyrostu przychodów.

Niemniej, pomiędzy poszczególnymi gałęziami polskiej gospodarki, a także wynikami osiąganymi przez podmioty publiczne oraz prywatne występują zasadnicze różnice, jeśli chodzi o podstawowe wskaźniki ekonomiczno-finansowe. Szczególnie trudna sytuacja nadal występuje w sektorze budowlanym oraz w górnictwie i wydobywaniu. Kolejny rok z rzędu swoje wyniki polepszyły sektory: przetwórstwa przemysłowego oraz handlu i napraw[22].

Chociaż sytuacja polskiego sektora MŚP poprawia się (m.in. wzrost wskaźników przeżywalności), w dalszym ciągu szereg parametrów go charakteryzujących jest gorszych niż unijna średnia. Dotyczy to zarówno udziału mikro- (wyższego) i małych (niższego) przedsiębiorstw niefinansowych w całej populacji sektora, jak również niższego udziału wartości dodanej wytwarzanej przez polski sektor usługowy. Z drugiej strony – polskie średniej przedsiębiorstwa niefinansowe oraz szeroko rozumiany sektor przemysłowy osiąga, w świetle danych KE, wyraźnie lepsze wyniki niż unijna średnia.

Wyniki ekonomiczne wskazują na konieczność przyspieszenia ilościowych i jakościowych przemian polskich przedsiębiorców. Widoczne są już pierwsze efekty podejmowanych działań, choćby w poszerzeniu kierunków eksportowych. Niemniej w dalszym ciągu sektor przedsiębiorstw wymaga wsparcia ze strony władz publicznych.

[19] *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON - 2016 r.*, GUS, Warszawa 2017 r., str. 33.
[20] *Wybrane wskaźniki przedsiębiorczości w latach 2011 – 2015,* GUS, Warszawa 2017 r., str. 57.
[21] *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2015*, GUS, Warszawa 2016 r., str. 24.
[22] Pełna nazwa: handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (sekcja G PKD).

3.1 Demografia polskich przedsiębiorstw

3.1.1. Liczba przedsiębiorstw, sektory własności

Na koniec 2016 r. w rejestrze REGON[23] znajdowało się ok. 4.237,7 tys. podmiotów gospodarki narodowej (o 1,3% więcej niż rok wcześniej). Przy czym liczba podmiotów mających status aktywnych nie przekracza ok. 2,4 mln.

Zdecydowaną większość spośród nich stanowiły podmioty prywatne (ok. 96,1%, ponad 4,1 mln podmiotów). Tradycyjnie – największą grupę podmiotów rejestru, stanowią osoby fizyczne prowadzące własną działalność gospodarczą (ok. 70,1%), wyraźnie wyprzedzając spółki handlowe (ok. 11,8%) oraz cywilne (ok. 6,8%).

W 2016 r. nieznacznie zmalała liczba zarejestrowanych osób fizycznych (0,1%). Równocześnie wyraźnie wzrosła liczba zarejestrowanych spółek handlowych (o 9,6%), przy czym odnotowano bardzo wysoki przyrost liczby spółek komandytowych (25,7%), wysoki – spółek z ograniczoną odpowiedzialnością (10%) oraz niewielki spółek akcyjnych (3,4%). Bardzo wysoki przyrost spółek komandytowych może być powiązany z reformą prawa skarbowego przeprowadzoną w 2014 r. (gdy spółki komandytowo-akcyjne stały się płatnikami podatku dochodowego). Jednocześnie kolejny rok z rzędu wzrasta w Polsce liczba aktywnych spółdzielni (na koniec 2016 r. było ich już ponad 17 tys.).

W ciągu ostatnich lat liczba przedsiębiorstw nowo zarejestrowanych przeważała nad liczbą podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON.

W 2016 r. liczba nowo zarejestrowanych podmiotów wyniosła ok. 349,2 tys. Największy procentowy wzrost liczby podmiotów nowo zarejestrowanych zaobserwowano w sekcjach: *wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę* (11,9%) oraz *informacja i komunikacja* (6,8%). Warto podkreślić, iż wśród województw o najwyższym procentowym przyroście nowo zarejestrowanych podmiotów można wyróżnić: świętokrzyskie (2,4%) oraz podkarpackie (0,8%).

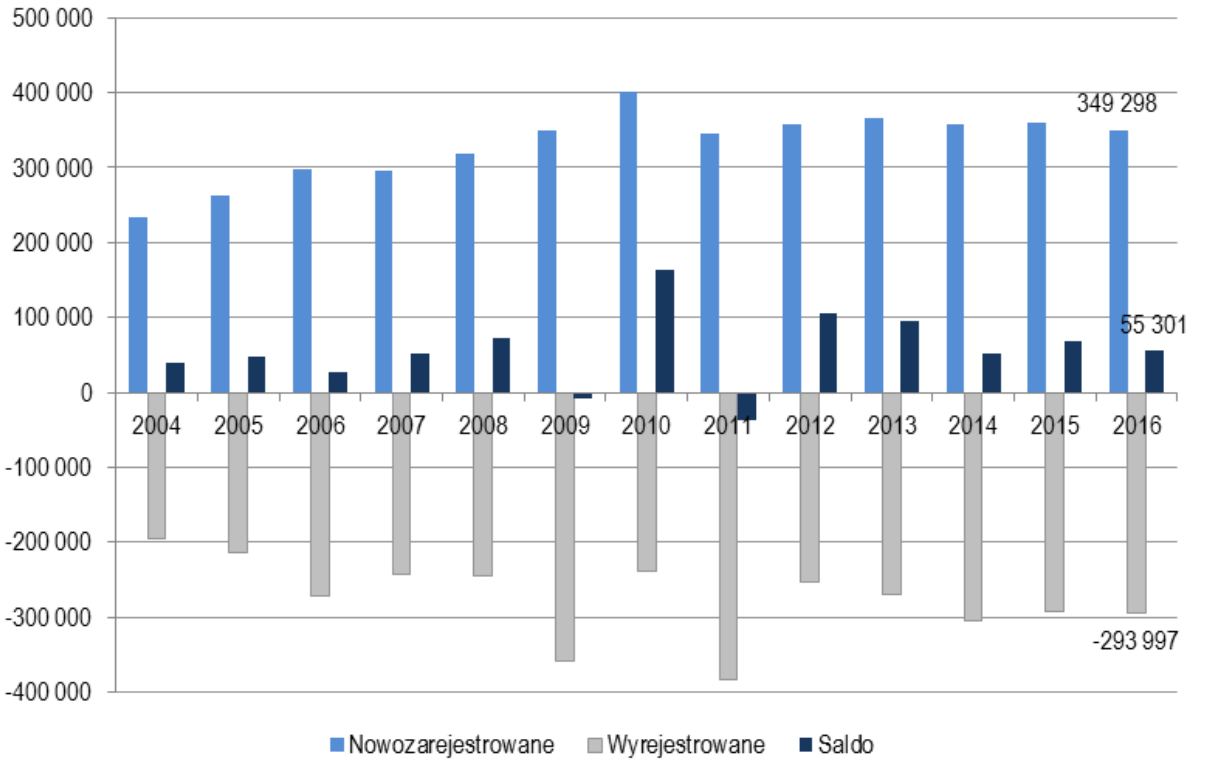
Natomiast liczba wyrejestrowanych podmiotów wyniosła ok. 293,3 tys. Największy procentowy wzrost liczby wykreśleń zaobserwowano w sekcjach: *informacja i komunikacja* (10,5%) oraz *administrowanie i działalność wspierająca* (8,5%). Wśród województw o najwyższym procentowym przyroście wykreśleń podmiotów można wyróżnić: mazowieckie (3,6%), lubuskie (2,7%) oraz śląskie (2,7%).

Ciekawe dane dotyczą liczby podmiotów, których działalność jest zawieszona – między 2015 a 2016 rokiem nie zaszły praktycznie żadne zmiany w ilości takich podmiotów, ale uwidoczniły się zmiany o charakterze strukturalnym. Wyraźnie widać, iż liczba zawieszonych działalności wzrasta w przypadku szeroko rozumianego sektora usług rynkowych[24] (np. obsługa rynku nieruchomości – wzrost o 8,9%,

[23] *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON - 2016 r.*, GUS, Warszawa 2017 r., str. 33.
[24] Przez sektor usług rynkowych należy rozumieć następuje sekcje PKD 2007: G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle), H (transport i gospodarka magazynowa), I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi), J (informacja i komunikacja), K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa), L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości), M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) oraz N (działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca), R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją) oraz S (pozostała działalność usługowa).

działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 7,4%), rzadziej sektora produkcyjnego[25] (np. wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – 23,9%). Problematyczne wyniki dotyczą również sektora usług nierynkowych[26], które charakteryzuje z jednej strony utrzymanie dotychczasowego wyniku, z drugiej dynamiczny wzrost wybranych kategorii (administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne – 100%).

Wykres 10. Saldo nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych podmiotów rejestru REGON

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

W ujęciu regionalnym w przypadku większości województw liczba podmiotów wzrosła o nie więcej niż 1%. Wyższy przyrost liczby podmiotów w rejestrze REGON odnotowano jedynie w przypadku: woj. mazowieckiego (2,9%), małopolskiego (2,0%), pomorskiego (1,8%), podkarpackiego (1,6%), wielkopolskiego oraz dolnośląskiego (1,2%). Jedynym województwem, w którym odnotowano spadek liczby podmiotów było województwo opolskie (o 0,1%).

3.1.2. Przedsiębiorstwa aktywne, struktura wielkości, rodzaj prowadzonej działalności

Jak wskazuje GUS, w 2015 r. w Polsce prowadziło działalność gospodarczą ok. 1.914 tys. przedsiębiorstw niefinansowych[27], tj. o 3,9% więcej niż rok wcześniej. Podobnie jak w latach

[25] Przez sektor produkcyjny/przemysłowy należy rozumieć następuje sekcje PKD 2007: B (górnictwo i wydobywanie), C (przetwórstwo przemysłowe), D (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych) oraz E (dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją).

[26] Przez sektor usług rynkowych należy rozumieć następuje sekcje PKD 2007: O (administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne), P (edukacja) oraz Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna).

[27] Nie uwzględniono sekcji: A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), K (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa), O (Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne).

poprzednich, wśród wszystkich przedsiębiorstw niefinansowych dominowały mikropodmioty (96,0%). Udział podmiotów małych, średnich i dużych wynosił odpowiednio: 3,0%, 0,8% i 0,2%.

Wyraźnie wzrosła liczba mikroprzedsiębiorstw (o 4,2% r/r), natomiast mniejszy przyrost dotyczył podmiotów średniej wielkości oraz dużych: odpowiednio 1,0% oraz 2,3%. Z kolei liczba aktywnych małych podmiotów zmniejszyła się (spadek o 4,1% r/r).

Liczba mikropodmiotów nieprzerwanie wzrasta od 2010, za wyjątkiem 2013 r. Ich udział w ogólnej liczby aktywnych podmiotów wahał się w analizowanym okresie od 95,6% do 96%, nie wykazując przy tym jednoznacznych trendów.

Firmy średnie to jedyna kategoria, której liczebność uległa zmniejszeniu w latach 2010 – 2015. Wydaje się jednak prawdopodobne, iż w roku 2013 osiągnięto lokalne minimum – zarówno w 2014 jak i 2015 liczba średnich przedsiębiorstw wzrasta. Natomiast liczba dużych podmiotów w ujęciu bezwzględnym wzrasta w sposób stabilny – z ok. 3,1 tys. podmiotów na koniec 2010 r. do ok. 3,4 tys. podmiotów na koniec 2015 r. Ich udział w całej populacji aktywnych przedsiębiorstw nie zmienił się – utrzymując poziom 0,18% w całym analizowanym okresie.

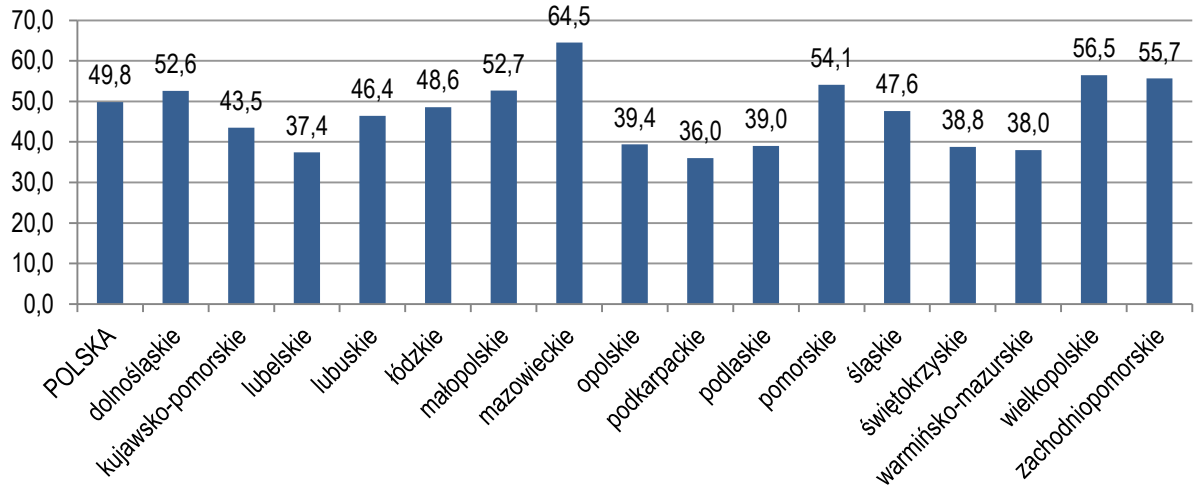
Tabela 15. Liczba aktywnych przedsiębiorstw niefinansowych (w tys.) w Polsce wg klasy wielkości

	ogółem	0-9 pracujących	10-49 pracujących	50-249 pracujących	250 i więcej pracujących
2010	1 726,7	1 655,1	52,6	15,8	3,2
2011	1 784,6	1 710,6	55,0	15,8	3,2
2012	1 794,9	1 719,2	57,1	15,5	3,2
2013	1 771,5	1 693,8	59,1	15,3	3,2
2014	1 842,6	1 764,6	59,2	15,5	3,4
2015	1 914,1	1 838,4	56,7	15,6	3,4

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

W ujęciu regionalnym najwięcej aktywnych przedsiębiorstw (podobnie jak w latach poprzednich) znajdowało się w woj. mazowieckim (17,9% wszystkich podmiotów), śląskim (11,1%), wielkopolskim (10,3%) oraz małopolskim (9,3%). Analiza wskaźnika liczby przedsiębiorstw na tysiąc mieszkańców wskazuje, iż podobnie jak w latach poprzednich, wyniki gorsze niż średnia dla kraju, osiągają woj.: podkarpackie, lubelskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, podlaskie, opolskie, kujawsko-pomorskie, lubuskie, śląski oraz łódzkie.

Wykres 11. Liczba aktywnych przedsiębiorstw na tysiąc mieszkańców (dane na koniec 2015 r.)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

Jak wskazują dane GUS, dotyczące przedsiębiorstw niefinansowych, prowadzących działalność, największy odsetek podmiotów prowadzi działalność handlową (26,0% ogółu wszystkich aktywnych przedsiębiorstw). Kolejne rodzaje działalności wg popularności wśród podmiotów aktywnych to: działalność budowlana (12,8%), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (12,7%), działalność przemysłowa (10,4%). W przypadku wyodrębnienia sektora MŚP – struktura ta praktycznie się nie zmienia.

Podobnie jak w latach poprzednich, najpopularniejszą forma prowadzenia ewidencji księgowej wśród przedsiębiorstw (w ujęciu ilościowym) pozostała podatkowa księga przychodów i rozchodów (wykorzystywana przez przede wszystkim mikro i małe przedsiębiorstwa). Księga rachunkowa jest dopiero trzecią wybieraną formą, za ewidencją przychodów.

Tabela 16. Forma prowadzenia ewidencji księgowej przez przedsiębiorstwa niefinansowe w 2015 r.

	Ogółem	0-9 pracujących	10-49 pracujących	50-249 pracujących	250 i więcej pracujących
księgę rachunkową	221 182	164 631	37 783	15 336	3 432
W tym osoby fizyczne	27 359	17 381	7 972	1 887	119
W tym osoby prawne	193 823	147 250	29 811	13 449	3 313
podatkową księgę przychodów i rozchodów	1 279 341	1 260 192	18 854	295	0
ewidencję przychodów	332 153	332 083	70	0	0
kartę podatkową	81 465	81 459	6	0	0

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

3.1.3. Przeżywalność przedsiębiorstw, struktura wiekowa, potencjał rozwojowy

Jak wskazują dane GUS[28], spośród powstałych w 2015 roku 254,6 tys. przedsiębiorstw, 175,4 tys. było dalej aktywnych po roku działalności (wskaźnik przeżywalności na poziomie 68,9%). Zgodnie z oczekiwaniami, przeżywalność rośnie wraz ze wzrostem wielkości podmiotu: w podmiotach mikro

[28] *Przedsiębiorstwa niefinansowe powstałe w latach 2011 – 2015*, GUS, Warszawa 2017, str. 31-32, 57.

i małych zarejestrowanych w 2015 r. wskaźnik przeżycia pierwszego roku wyniósł około 69%, a wśród średnich i dużych - przekraczał 80%.

Ponadto GUS realizuje badania dotyczące potencjału rozwojowego przedsiębiorstw (w oparciu o wspólną metodologię OECD oraz Eurostatu - Program Wskaźników Przedsiębiorczości). W zależności od średniorocznego tempa przyrostu (lub spadku) uzyskiwanych przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, wydzielono pięć typów przedsiębiorstw[29]. Przy czym ww. analiza dotyczy jedynie podmiotów zatrudniających powyżej 9 pracowników oraz prowadzących księgi rachunkowe.

Tabela 17. Przedsiębiorstwa wg potencjału rozwojowego (wg metodologii GUS)

Rok	ogółem	szybkiego wzrostu	gazele	wzrostowe	stabilne	schyłkowe	szybkiego spadku
	liczba	%					
2011	37 356	10,0	0,8	37,7	23,3	23,9	5,1
2012	38 611	13,7	1,0	39,0	22,8	20,1	4,4
2013	38 194	10,5	0,7	36,9	25,6	22,3	4,7
2014	38 745	8,6	0,6	34,6	27,5	24,6	4,7
2015	39 051	9,6	0,8	35,8	26,8	23,6	4,2

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

Analizując zmiany w strukturze badanej grupy przedsiębiorstw na przestrzeni lat 2011-2015, trudno wysnuć jednoznaczne wnioski. Zauważalny jest jednak, szczególnie od 2012 r., spadek udziału firm rosnących (*szybkiego wzrostu, gazel* i *wzrostowych*) oraz szybkiego spadku oraz wzrost udziału firm stabilnych.

W ujęciu regionalnym, najwięcej firm przedsiębiorstw *szybkiego wzrostu* zidentyfikowano w woj. mazowieckim (727), śląskim (490), wielkopolskim (385), małopolskim (358) oraz dolnośląskim (331). Natomiast – najmniej opolskim (72) oraz świętokrzyskim (75).

3.1.4. Firmy rodzinne

Istnieje szereg trudności z podaniem dokładnej liczby przedsiębiorstw rodzinnych w Polsce. W znacznej mierze jest to efekt zróżnicowania metodologicznego przyjmowanego przez autorów opracowań nt. tych podmiotów.

[29] Wyróżnia się:
1. przedsiębiorstwa szybkiego wzrostu – jednostki wykazujące, w trzyletnim okresie średnioroczny przyrost przychodów 20% i więcej;
2. przedsiębiorstwa wzrostowe – podmioty, których tempo wzrostu przychodów wynosiło od 10% do 20%;
3. przedsiębiorstwa stabilne – podmioty uzyskujące w badanych trzyletnich okresach zbliżone wartości przychodów (tj. w ostatnim roku ich wartość stanowiła od 90% do 110% wartości uzyskanej na początku);
4. przedsiębiorstwa schyłkowe – podmioty, których tempo spadku przychodów wynosiło od 10% do 20%;
5. przedsiębiorstwa szybkiego spadku – jednostki wykazujące, w trzyletnim okresie średnioroczny spadek przychodów 20% i więcej.

Ze zbiorowości przedsiębiorstw szybkiego wzrostu wyodrębniono grupę tzw. gazel, tj. przedsiębiorstw szybkiego wzrostu funkcjonujących na rynku maksymalnie 5 lat.

Jak wskazują badania m.in. PARP[30], Instytutu Firm Rodzinnych[31] czy Konfederacji Lewiatan[32], w przypadku Polski, przedsiębiorstwa, które identyfikują się jako firmy rodzinne to ok. 36-42% wszystkich aktywnych przedsiębiorstw. Natomiast w przypadku zastosowania szerokiej definicji firm rodzinnych, ich udział może wynosić nawet ok. 78% ogółu. Dla porównania: w Europie udział ten waha się od 55% (Szwecja) do ponad 90% (Cypr)[33], a w USA – 90%.

Szacunki PARP (dane za 2015 r.) wskazują, iż ok. 30% firm rodzinnych to mikropodmioty, ok. 38% - małe, ok. 15% - średnie oraz ok. 7% - duże przedsiębiorstwa. Dane te potwierdza również raport Konfederacji Lewiatan.

Firmy rodzinne najczęściej działają w branży handlowej oraz usługowej (G - handel, H – transport, M+N – usługi profesjonalne i administracyjne). Wysoko reprezentowany jest również przemysł i przetwórstwo przemysłowe. Natomiast najrzadziej – w branży edukacyjnej oraz finansowej.

3.2 Polska przedsiębiorczość w świetle *Small Business Act*

Podobnie jak w przypadku poprzednich raportów[34], polski sektor MŚP wciąż wykazuje niekorzystne różnice względem europejskiej średniej, przede wszystkim w odniesieniu do struktury wielkościowej przedsiębiorstw oraz wydajności mikro- i małych przedsiębiorstw.

Udział mikropodmiotów jest wyższy niż średnia unijna o ok. 2 pkt. proc., a liczba zatrudnionych przez te podmioty w Polsce jest wyższa niż średnia unijna o ok. 6 pkt. proc. Jednocześnie polskie mikropodmioty wytwarzają o ponad 3 pkt. proc. mniej niż wynosi średnia unijna.

Zauważalny jest również mniejszy udział małych podmiotów w całej populacji przedsiębiorstw niefinansowych. Dodatkowo sytuacja tych przedsiębiorstw jest również gorsza niż wśród ich unijnych odpowiedników w przypadku zarówno zatrudnienia, jak i wartości dodanej (wynik o ok. 4-5 pkt. proc. gorszy niż unijna średnia).

Warto podkreślić, iż polskie średnie przedsiębiorstwa wykazują relatywnie lepsze wskaźniki (w odniesieniu do liczby zatrudnionych oraz wartości dodanej) niż średnia unijna.

[30] *Firmy rodzinne w Polsce '2014*, PARP, Warszawa 2015 r.
[31] *Firma Rodzinna to Marka*, Instytut Firm Rodzinnych, Łódź 2016 r.
[32] M. Starczewska-Krzysztoszek, *CV Firm Rodzinnych*, Konfederacja Lewiatan, Warszawa 2015 r.
[33] http://www.europeanfamilybusinesses.eu/family-businesses/facts-figures
[34] Dane do raportu zostały przygotowane przez DIW Econ, przez co ich porównywalność z danymi GUS nie jest w pełni możliwa. Populacja przedsiębiorstw niefinansowych została częściowo ograniczona: dotyczy podmiotów należących do sekcji NACE Rev. 2: B – J, L, M oraz N.).

Tabela 18. Polski sektor MŚP na tle europejskiego (w świetle SME Performance Review 2016)

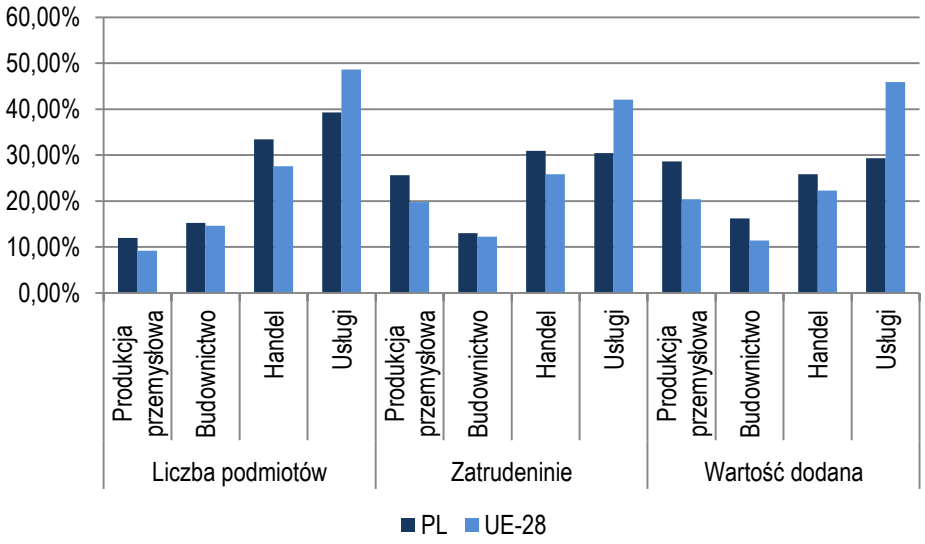
Klasa wielkości	Liczba przedsiębiorstw			Liczba zatrudnionych			Wartość dodana		
	Polska		*UE-28*	Polska		*UE-28*	Polska		*UE-28*
	Liczba (w tys.)	Udział (%)	Udział(%)	Liczba (w tys.)	Udział(%)	Udział	mld EUR	Udział(%)	Udział(%)
Mikro	1 466,1	95,0	*92,8*	3 074,9	36,3	*29,5*	33,9	17,9	*21,2*
Małe	58,9	3,8	*6,0*	1 226,6	14,5	*20,2*	26,8	14,2	*18,0*
Średnie	14,7	1,0	*1,0*	1 543,3	18,2	*17,0*	38,2	20,2	*18,2*
Sektor MŚP	**1 539,7**	**99,8**	***99,8***	**5 844,9**	**68,9**	***66,8***	**98,9**	**52,3**	***57,4***
Duże	3,0	0,2	*0,2*	2 635,3	31,1	*33,2*	90,1	47,7	*42,6*
Razem	**1 542,8**	**100,0**	***100,0***	**8 480,2**	**100,0**	***100,0***	**189,0**	**100,0**	***100,0***

Źródło: DSR MR na podstawie danych Komisji Europejskiej.

Ciekawych wyników dostarcza również analiza polskiego sektora MŚP na tle unijnej średniej w przypadku uwzględnienia podziału na poszczególne sekcje gospodarki.

Polskę charakteryzuje wyższy udział sektora przemysłowego zarówno w odniesieniu do liczby aktywnych przedsiębiorstw, wielkości zatrudnienia, jak również wartości dodanej niż w przypadku średniej unijnej (przewaga na korzyść polskich przedsiębiorstw wynosi między 2,8 a 7,8 pkt. proc.). Przy czym wyniki sektora górniczo-wydobywczego w zakresie wartości dodanej są gorsze o ok. 0,1% niż unijna średnia.

Wykres 12. Polski sektor MŚP na tle europejskiego (w świetle SME Performance Review 2016)

Źródło: DSR MR na podstawie danych Komisji Europejskiej.

Tabela 19. Polski sektor MŚP na tle europejskiego (w świetle SME Performance Review 2016)

Obszar / Sektor działania	Liczba podmiotów		Zatrudnienie		Wartość dodana	
	PL	UE-28	PL	UE-28	PL	UE-28
Przedsiębiorstwa niefinansowe	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Górnictwo i wydobywanie	0,11%	0,08%	0,36%	0,20%	0,48%	0,59%
Przetwórstwo przemysłowe	11,91%	9,11%	24,98%	19,53%	27,50%	19,70%
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, (…)	0,15%	0,36%	0,50%	0,30%	1,31%	1,53%
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami (…)	0,43%	0,33%	1,59%	0,88%	2,15%	1,20%
Budownictwo	15,18%	14,52%	12,73%	12,08%	15,59%	11,03%
Handel detaliczny i hurtowy	33,22%	27,36%	30,15%	25,49%	24,82%	21,56%
Transport i magazynowanie	9,05%	5,06%	7,35%	6,18%	6,20%	6,31%
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	3,22%	8,15%	3,55%	9,81%	1,64%	4,55%
Informacja i komunikacja	5,01%	4,63%	3,50%	4,09%	4,06%	6,27%
Obsługa rynku nieruchomości	3,02%	5,82%	3,08%	2,72%	3,80%	6,02%
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	14,88%	18,53%	8,56%	11,10%	8,70%	13,82%
Usługi administrowania i działalność wspierająca	3,82%	6,06%	3,67%	7,63%	3,75%	7,42%

Źródło: DSR MR na podstawie danych Komisji Europejskiej.

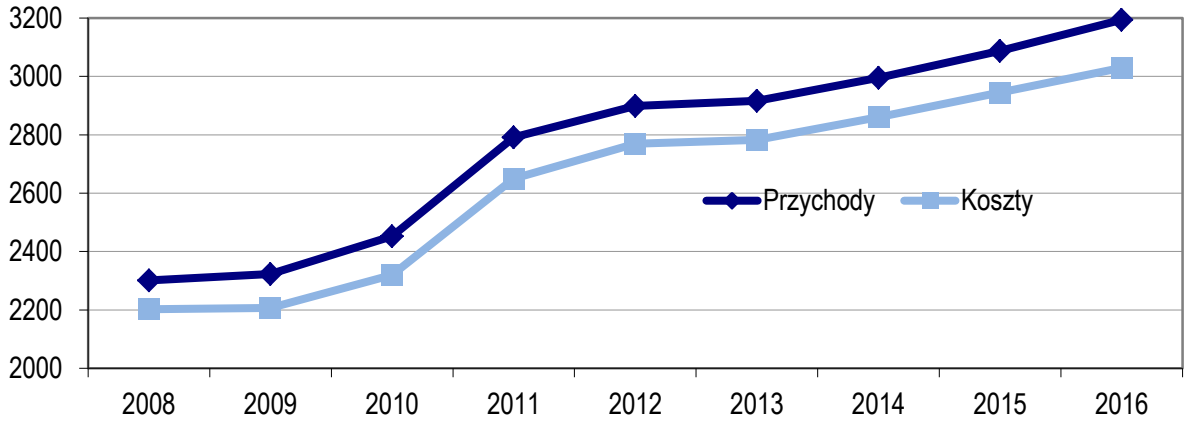
3.3 Sytuacja ekonomiczno-finansowa firm w 2016 r. [35]

Sytuację ekonomiczno-finansową przedsiębiorstw w 2016 r. generalnie należy ocenić pozytywnie. Wzrosły przychody z całokształtu działalności, wyniki finansowe oraz wskaźniki rentowności. Znacznie szybciej od przychodów ogółem wzrosły przychody ze sprzedaży na eksport. Zwiększyła się liczba pracujących oraz przeciętne zatrudnienie. Na poziomie ubiegłorocznym pozostały wskaźniki płynności finansowej, a ich poziom przekraczał wielkości referencyjne. Wystąpiły także zjawiska negatywne, spadek inwestycji oraz wysoki wzrost zadłużenia. Towarzysząca spadkowi nakładów inwestycyjnych poprawa wyników finansowych skutkowała wzrostem potencjalnych możliwości samofinansowania inwestycji. Zadłużenie wzrosło w tempie szybszym od przychodów powodując wydłużenie hipotetycznego okresu jego spłaty uzyskiwanymi przychodami.

W pełnej badanej zbiorowości badaniem objęto 52.310 podmiotów w 2015 r. i 52.618 w 2016 r. (o 0,6% więcej). Przychody z całokształtu działalności w 2016 r. wyniosły 3.194,1 mld zł i były wyższe niż przed rokiem o 3,4%. Przychody ze sprzedaży na eksport ukształtowały się w wysokości 683,8 mld zł i wzrosły o 8,5% a więc szybciej od przychodów ogółem. Udział eksportu w przychodach wzrósł z 20,4% do 21,4%. Od wielu lat następuje sukcesywny wzrost tego wskaźnika, który w roku 2008 wynosił 16,5%. Przychody z całokształtu działalności wzrosły w tempie szybszym od kosztów ich uzyskania, co skutkowało dynamicznym wzrostem wyników finansowych i wskaźników rentowności.

[35] Dotyczy podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

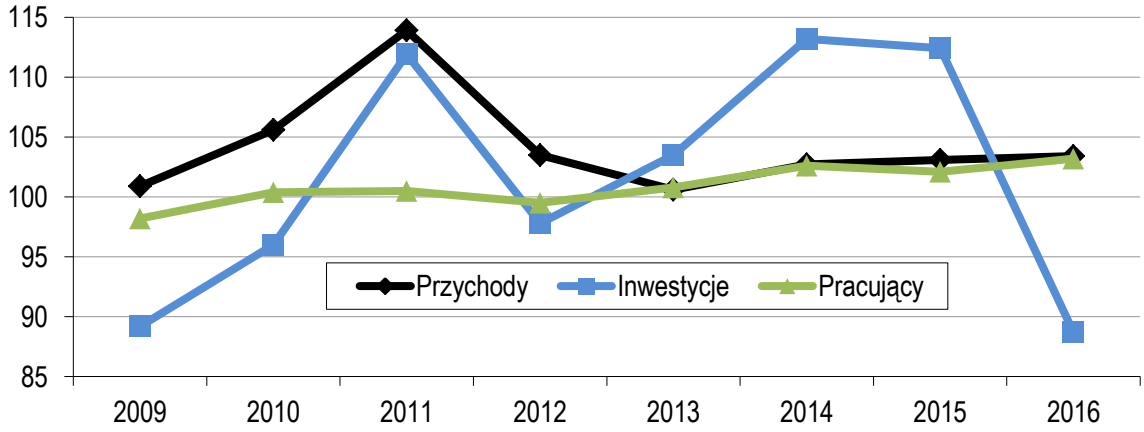
Wykres 13. Przychody z całokształtu działalności i koszty ich uzyskania w latach 2008-2016 (mld zł)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS, sprawozdanie F-01

Wyniki brutto i netto osiągnęły poziom odpowiednio 163,9 mld zł i 138,3 mld zł wykazując przyrost o prawie 15%. Rentowność brutto wzrosła z 4,6% do 5,1%, a rentowność netto z 3,9% do 4,3%. Wszystkie trzy wskaźniki płynności finansowej pozostały w zasadzie na poziomie z 2015 r. i kształtowały się powyżej wielkości referencyjnych. Negatywnie należy ocenić wysoki przyrost zadłużenia oraz spadek nakładów inwestycyjnych. Zadłużenie ogółem (1.249,6 mld zł) zwiększyło się o 8,4% a więc w tempie 2,5-krotnie szybszym od tempa wzrostu przychodów powodując zmniejszenie potencjalnych możliwości spłaty zadłużenia osiąganymi przychodami. Nakłady inwestycyjne (145,6 mld zł) spadły o 11,3%, co przy jednoczesnym wzroście zarówno nadwyżki finansowej (o 3,1%), jak i środków pozostających w dyspozycji przedsiębiorstw (o 8,2%) skutkowało wzrostem potencjalnych możliwości samofinansowania inwestycji. W badanych podmiotach pracowało 5.359 tys. osób (wzrost o 3,2%), a przeciętne zatrudnienie wyniosło 5.092 tys. osób i było wyższe o 2,9%.

Wykres 14. Dynamika przychodów ogółem, inwestycji oraz liczby pracujących w latach 2009-2016 (%)

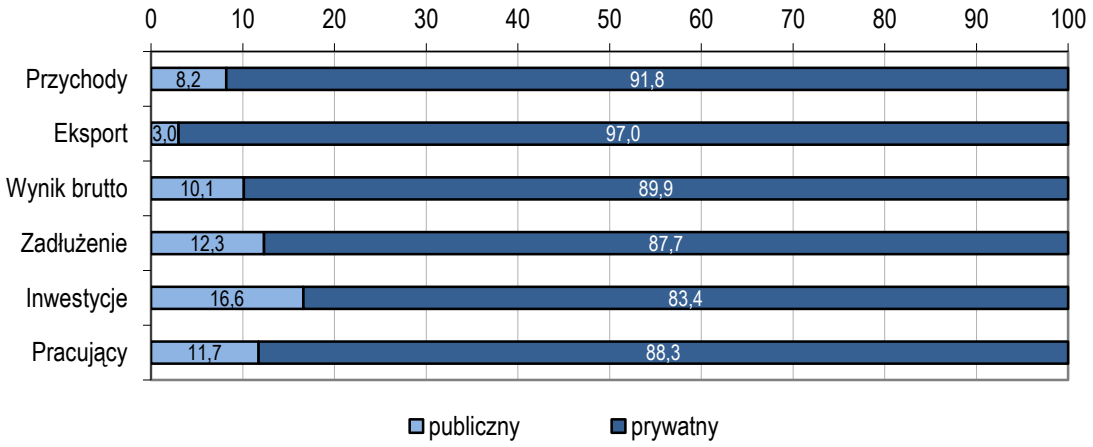
Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS, sprawozdanie F-01.

W sektorach własnościowych sytuacja była zróżnicowana. W sektorze publicznym przychody z całokształtu działalności spadły o 6,6% a w prywatnym wzrosły o 4,4%. Udział sektora prywatnego w

przychodach zwiększył się z 90,9% do 91,8%. Przychody z eksportu w sektorze publicznym spadły w takim samym tempie jak przychody ogółem, natomiast w sektorze prywatnym nastąpił wzrost eksportu o 9,1%, tzn. w tempie ponad dwukrotnie wyższym od wzrostu przychodów ogółem. W rezultacie udział eksportu w przychodach z całokształtu działalności w sektorze publicznym pozostał na poziomie ubiegłorocznym, a w sektorze prywatnym wzrósł z 21,7% do 22,6%. W obu sektorach nastąpił wzrost wyników finansowych oraz wskaźników rentowności. Mimo istotnego spadku przychodów, zobowiązania ogółem w sektorze publicznym praktycznie nie uległy zmianie, natomiast w sektorze prywatnym wzrosły o prawie 10%, co oznacza że w obu przypadkach dynamika zobowiązań wyprzedzała dynamikę przychodów, skutkując zmniejszeniem możliwości spłaty zobowiązań osiąganymi przychodami. W obu sektorach nakłady inwestycyjne spadły: w publicznym bardzo głęboko (o 42,4%) a w prywatnym nieznacznie (o 0,7%), z tym że w podmiotach z przeważającym udziałem kapitału zagranicznego odnotowano wzrost nakładów inwestycyjnych o 6,9%.

Udział sektora prywatnego w nakładach inwestycyjnych zwiększył się z 74,4% do 83,4%, a udział jednostek z przeważającym udziałem kapitału zagranicznego z 33,3% do 40,2%. W obu sektorach odnotowano wzrost potencjalnych możliwości samofinansowania inwestycji, szczególnie wysoki w sektorze publicznym, w którym głębokiemu spadkowi inwestycji towarzyszyło zwiększenie zarówno nadwyżki inwestycyjnej, jak i środków będących w dyspozycji przedsiębiorstw. Warto zwrócić uwagę, iż mimo głębokiego spadku inwestycji w sektorze publicznym, partycypacja tego sektora w krajowych inwestycjach pozostała relatywnie wysoka (16,6% w porównaniu np. z udziałem w przychodach wynoszącym 8,2%) ze względu na wysoką kapitałochłonność charakteryzującą przemysł paliwowo-energetyczny wchodzący w skład sektora publicznego. W badanych przedsiębiorstwach liczba pracujących w sektorze publicznym zmniejszyła się do 629 tys. osób (o 5,1%), a w prywatnym wzrosła do 4.730 tys. osób (o 4,4%).

Wykres 15. Struktura wybranych kategorii ekonomicznych w 2016 r. wg sektorów własnościowych (%)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS, sprawozdanie F-01.

W sekcjach gospodarki sytuacja finansowa nie była jednorodna[36]. We wszystkich tych sekcjach przychody wzrosły szybciej od kosztów ich uzyskania, co skutkowało istotnym wzrostem wyników

[36] Analizą objęto siedem sekcji gospodarki, cztery sekcje przemysłowe: górnictwo i wydobywanie, przetwórstwo przemysłowe, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę oraz dostawy wody, gospodarowanie ściekami i odpadami a także budownictwo, handel i naprawy oraz transport i gospodarkę magazynową.

finansowych i wskaźników rentowności. W pozostałych trzech badanych sekcjach przychody spadły. W budownictwie spadkowi przychodów o ok. 10% towarzyszył jednoczesny głęboki spadek wyników finansowych (o ponad 30%) i wskaźników rentowności. Natomiast w górnictwie i wydobywaniu oraz w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę mimo spadku przychodów nastąpił wzrost wyników finansowych i wskaźników rentowności. Od wielu lat najwyższe przychody generują sekcje przetwórstwa przemysłowego oraz handlu i napraw. Udział pierwszej z nich w całkowitych przychodach w 2016 r. stanowił 36,7%, a drugiej 33,5%. Łącznie sekcje te partycypowały w 2016 r w całkowitych przychodach w ponad 70%.

Przemysł przetwórczy determinuje poziom i dynamikę krajowego eksportu. W 2016 r. eksport przemysłu przetwórczego wyniósł 513,8 mld zł i był wyższy od ubiegłorocznego o 7,9%. Partycypacja przetwórstwa przemysłowego w eksporcie krajowym stanowiła 75,1%, a udział eksportu w całkowitych przychodach przemysłu przetwórczego wyniósł 43,8% wobec 42,4% rok wcześniej.

Poprawę (zmniejszenie) relacji dynamiki przychodów do dynamiki zadłużenia odnotowano tylko w dwóch sekcjach: w dostawach wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami oraz w transporcie i gospodarce magazynowej.

Jedyną sekcją, w której nastąpił wzrost inwestycji było przetwórstwo przemysłowe (o 1,8%). W handlu i naprawach inwestycje spadły nieznacznie (o 1,6%). W pozostałych sekcjach nastąpił głęboki spadek nakładów inwestycyjnych. Mimo znacznie zróżnicowanej dynamiki nakładów inwestycyjnych w poszczególnych sekcjach, w każdej z nich zwiększyły się potencjalne możliwości samofinansowania inwestycji.

Wzrost liczby pracujących oraz przeciętne zatrudnienie zwiększyły się w tych czterech sekcjach, w których nastąpił wzrost przychodów z całokształtu działalności. W przemyśle przetwórczym, handlu i naprawach oraz transporcie, gospodarce magazynowej i łączności tempo wzrostu liczby pracujących i zatrudnienia wynosiło 3% lub więcej. Nieco wolniej wielkości te wzrosły w dostawach wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami. Najgłębszy spadek pracujących i zatrudnienia dotyczy górnictwa i wydobywania (ok. 7%). W budownictwie oraz wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę wielkości te spadły o 3-4%.

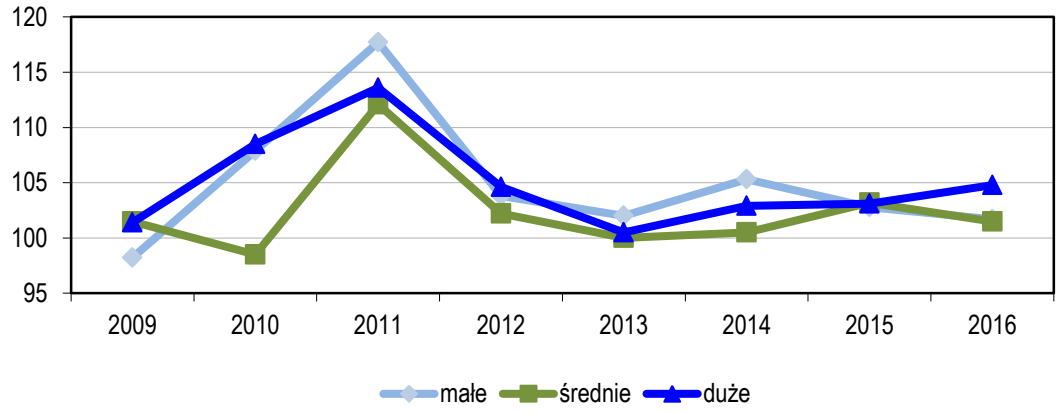
W podmiotach wg wielkości[37] odnotowano bardziej stabilną sytuację finansową niż w sektorach własnościowych i sekcjach gospodarki .

W ostatnich latach obserwuje się zróżnicowaną dynamikę przychodów w poszczególnych grupach podmiotów. W 2016 r. przychody w porównaniu z 2008 r. w podmiotach dużych wzrosły o 46,3%, w małych o 45,1%, a w średnich o 20,6%. W rezultacie nastąpił widoczny spadek partycypacji podmiotów średnich w przychodach z 28,4% w 2008 r. do 24,6% w 2016 r. W strukturze przychodów i wyników dominują podmioty duże z udziałem sięgającym 60%, a następnie firmy średniej wielkości z udziałem ok. 25%. Podobny udział dotyczy także zadłużenia, które we wszystkich grupach przedsiębiorstw wzrosło znacznie szybciej od przychodów; potencjalne możliwości spłaty zadłużenia wpływami z przychodów zmniejszyły się.

Udział tych sekcji w przychodach z całokształtu działalności w badanym okresie sięgał 88%, a w wynikach finansowych i nakładach inwestycyjnych przekraczał wyraźnie 80%.

[37] Przedsiębiorstwa podzielono na trzy grupy. Kryterium podziału jest liczba pracujących. W przedsiębiorstwach małych pracuje 10-49 osób, w średnich 50-249 osób, a w dużych powyżej 249 osób.

Wykres 16. Dynamika przychodów w latach 2009-2016 (%) wg wielkości przedsiębiorstw (%)

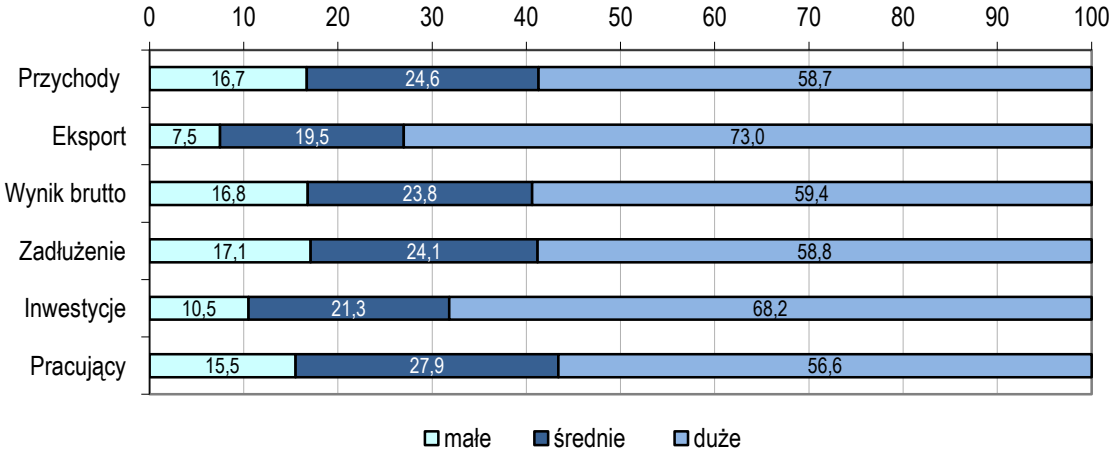

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS, sprawozdanie F-01.

We wszystkich grupach podmiotów odnotowano wzrost eksportu, a także wskaźnika udziału eksportu w przychodach z całokształtu działalności. Wskaźnik ten wzrasta wraz wielkością przedsiębiorstw (od 9,6% w podmiotach małych do 26,6% w dużych). W strukturze przychodów z eksportu największy udział mają podmioty duże (ok 73%), a następnie średnie (ok. 20%).

Nakłady inwestycyjne spadły we wszystkich grupach podmiotów o nieco ponad 10%. Struktura nakładów inwestycyjnych zbliżona jest do struktury przychodów z eksportu i odbiega wyraźnie od struktury przychodów z całokształtu działalności, wyników i zadłużenia. Dominują w niej także przedsiębiorstwa duże, których udział sięga 70%, a następnie firmy średnie z udziałem ok. 20%. Znacznie wyższy udział podmiotów dużych w nakładach inwestycyjnych niż w innych omówionych wyżej kategoriach ekonomicznych (ok.70% wobec ok. 60%) wynika z faktu, iż podmioty sektora paliwowo-energetycznego charakteryzujące się wysoką kapitałochłonnością klasyfikowane są w grupie podmiotów dużych. Poprawa wyników finansowych przy jednoczesnym spadku inwestycji we wszystkich grupach przedsiębiorstw skutkowała wzrostem potencjalnych możliwości samofinansowania inwestycji. We wszystkich grupach podmiotów nastąpił zarówno wzrost przeciętnego zatrudnienia , jak i liczby pracujących. W małych podmiotach pracowało 829 tys. osób (wzrost o 1,1%), w średnich 1.495 tys. osób (wzrost o 1,8%), a w dużych 3.035 tys. osób (wzrost o 4,6%). W 2016 r. partycypacja poszczególnych grup przedsiębiorstw w ogólnej liczbie pracujących wynosiła odpowiednio: 15,5%. 27,9% oraz 56,6%. W roku 2016, w porównaniu z rokiem poprzednim nie odnotowano istotnych zmian udziału poszczególnych grup podmiotów w przychodach, wynikach, zadłużeniu, nakładach inwestycyjnych i liczbie pracujących.

Wykres 17. Struktura wybranych kategorii ekonomicznych w 2016 r. wg wielkości przedsiębiorstw (%)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS, sprawozdanie F-01.

W przekroju terytorialnym największą liczbę badanych podmiotów odnotowano w województwach: mazowieckim 9.390 (17,9% ogółu podmiotów), śląskim 6.943 (13,2%), wielkopolskim 5.632 (10,7%) i małopolskim 4.612 (8,8%). Najmniej podmiotów było w województwie świętokrzyskim, lubuskim, opolskim i podlaskim. W największym stopniu wzrosła się liczba podmiotów w województwach: wielkopolskim oraz podkarpackim, natomiast najgłębszy spadek odnotowano w: opolskim, świętokrzyskim, lubelskim i warmińsko-mazurskim.

Biorąc pod uwagę skalę działalności gospodarczej w poszczególnych regionach – analiza wielkości części kategorii finansowych w tym układzie jest dość oczywista. Najwyższe przychody z całokształtu działalności zrealizowały przedsiębiorstwa zlokalizowane w województwach: mazowieckim (31,8% ogółu przychodów), wielkopolskim (12,9%), śląskim (11,7%) i małopolskim (7,3%). Przychody uzyskane w tych województwach stanowiły 63,7% przychodów ogółem. Na drugim biegunie znajdują się cztery województwa: podlaskie, świętokrzyskie, opolskie i warmińsko-mazurskie. Inaczej przedstawia się ranking województw pod względem dynamiki przychodów. Najwyższy wzrost przychodów nastąpił w województwach: lubuskim 10,5%, wielkopolskim 8,9% i podkarpackim 7,7%. We wszystkich województwach przychody z eksportu wzrosły. Najwyższe przychody zrealizowały firmy z województw: mazowieckiego (22,0% ogółu eksportu krajowego), śląskiego (16,2%), wielkopolskiego (12,6%)(11,0%). Z tych czterech województw pochodziło 61,8% krajowego eksportu.

Najwięcej środków zainwestowano w województwach: mazowieckim 45,1 mld zł (31,0% ogółu nakładów), śląskim 17,0 mld zł (11,7%), dolnośląskim 15,5 mld zł (10,7%) oraz wielkopolskim 14,6 mld zł (10,0%). Łącznie w tych czterech województwach zainwestowano 63,4% ogółu środków. Najniższe nakłady od 1,6 do 2,0 mld zł dotyczą województw: świętokrzyskiego, opolskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego. W województwach tych zainwestowano łącznie 5,1% ogółu środków. We wszystkich województwach inwestycje były niższe od dokonanych w 2015 r. Najniższy spadek dotyczy województw: dolnośląskiego 0,5%, śląskiego i lubuskiego po 2,5% oraz warmińsko-mazurskiego 6,0%.

Z kolei najgłębsze spadki wystąpiły w województwach: zachodniopomorskim 29,9%, kujawsko-pomorskim 28,4% oraz świętokrzyskim 20,8%. Najwyższą liczbę pracujących odnotowano w województwach: mazowieckim 1.402 tys. (26,2% ogółu), śląskim 687 tys.(12,8%) i wielkopolskim 623

tys. (11,6%), a najniższą w opolskim 87 tys., podlaskim 88 tys. i świętokrzyskim 95 tys. Łączny udział tych trzech województw w ogólnej liczbie pracujących wynosił 5,0%.

Tendencje zaobserwowane od 2008 roku
Dynamika przychodów z eksportu wyprzedza dynamikę przychodów z całokształtu działalności. Udział eksportu w przychodach sukcesywnie wzrasta z 16,5% w 2008 r. do 21,4% w 2016 r.

Wzrasta rola sektora prywatnego. Liczba pracujących w sektorze publicznym obniżała się z roku na rok z 891 tys. w 2008 r. do 629 tys. w 2016 r. (o 29,4%). W tym samym czasie w sektorze prywatnym liczba pracujących wzrosła z 4.094 tys. do 4.730 tys. (o 15,5%). Udział pracujących w sektorze prywatnym w liczbie pracujących ogółem zwiększył się z 82,1% w 2008 r. do 88,3% w 2016 r. Przychody z całokształtu działalności w sektorze prywatnym w 2016 r. były wyższe o 47,2%, a w sektorze publicznym niższe o 15,5%. Udział przychodów sektora prywatnego w przychodach ogółem zwiększył się w omawianym okresie z 86,6% do 91,8%.

Dynamika przychodów oraz liczby pracujących w podmiotach średnich nie nadąża za dynamiką w dwóch pozostałych grupach podmiotów. W rezultacie udział podmiotów średnich w przychodach i liczbie pracujących zmniejsza się. W przychodach z 28,4% w 2008 r. do 24,6% w 2016 r. a w liczbie pracujących z 30,2% do 27,9%.

Udział przychodów oraz liczby pracujących w przychodach ogółem oraz całkowitej liczbie pracujących w pięciu województwach tzw. ściany wschodniej sukcesywnie zmniejsza się. W przypadku przychodów z 10,7% w 2008 r. do 10,1% w 2016 r. a w przypadku pracujących z 13,5% do 12,5%. Jednocześnie następuje wyraźna poprawa tych wskaźników w województwie wielkopolskim, gdzie partycypacja w przychodach wzrosła z 10,0% do 12,9% a w liczbie pracujących z 9,9 % do 11.6%.

3.4 Analiza sektora mikroprzedsiębiorstw w 2015 r.

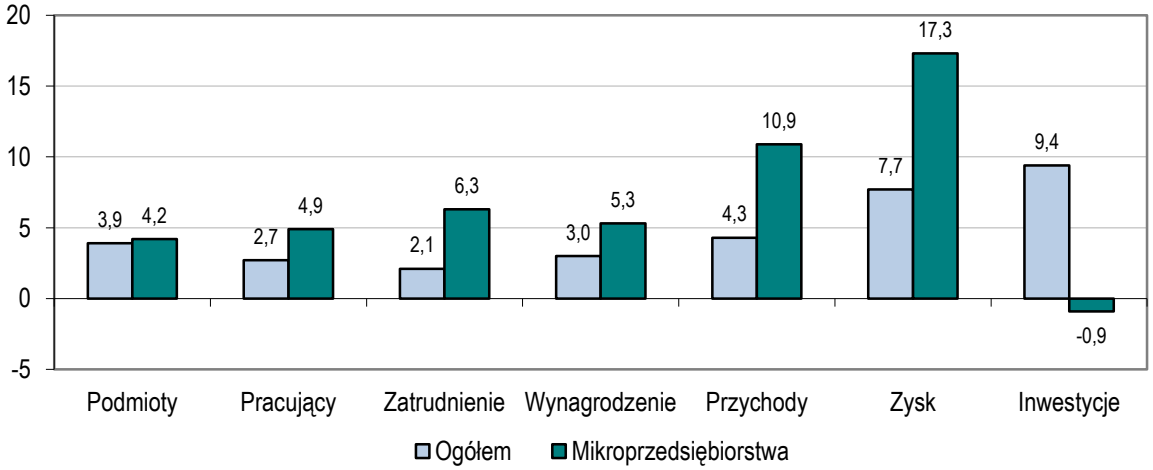
W 2015 r. liczba mikroprzedsiębiorstw wzrosła szybciej niż w przypadku pozostałych kategorii podmiotów. Znacznie szybciej niż w całej gospodarce wzrosła także liczba pracujących i zatrudnionych w mikroprzedsiębiorstwach. W rezultacie udział mikroprzedsiębiorstw w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych oraz udział pracujących i zatrudnionych w mikroprzedsiębiorstwach w całkowitej liczbie pracujących i zatrudnionych zwiększył się Dynamika przeciętnej płacy w mikroprzedsiębiorstwach wyprzedzała dynamikę przeciętnej płacy w gospodarce, co skutkowało poprawą relacji wynagrodzeń. Również dynamika przychodów oraz zysku brutto mikroprzedsiębiorstw wyprzedzała dynamikę tych wielkości dla całej gospodarki. Udział mikroprzedsiębiorstw w przychodach oraz zysku brutto zwiększył się. Jedynie w działalności inwestycyjnej najmniejszych przedsiębiorstw nie odnotowano postępu. Nakłady inwestycyjne nieznacznie spadły wobec widocznego wzrostu inwestycji w całej gospodarce. W efekcie spadła partycypacja mikroprzedsiębiorstwach w inwestycjach.

479 tys. mikroprzedsiębiorstw funkcjonowało w handlu i naprawach (26,1%), 240 tys. w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (13,1%), 236 tys. w budownictwie (12,8%) oraz 165 tys. w przemyśle przetwórczym (9,0%).

W układzie przestrzennym najwięcej przedsiębiorstw działało w województwach: mazowieckim 333 tys. (18,1%),śląskim 207 tys. (11,3%) oraz wielkopolskim 188 tys. (10,2%), a najmniej w:opolskim 37 tys. (2,0%) oraz lubuskim i podlaskim po 45 tys. (po 2,5%).

W skali kraju na 1000 mieszkańców przypadało 47,8 mikroprzedsiębiorstw. Najwyższy wskaźnik notowano w województwach: mazowieckim 62,2, wielkopolskim 54,2 oraz zachodniopomorskim 54,0. Natomiast najniższe wskaźniki dotyczą województw: podkarpackiego 34,3, lubelskiego 36,0 oraz warmińsko-mazurskiego 36,5.

Wykres 18. Zmiany wielkości wybranych kategorii ekonomicznych w gospodarce i w mikroprzedsiębiorstwach w roku 2015 w stosunku do roku poprzedniego w %.

Źródło: DSR na podstawie Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2015 r., GUS 2016.

Liczba pracujących na koniec 2015 r. w przedsiębiorstwach ogółem wynosiła 9.396 tys. osób i była wyższa niż rok wcześniej o 2,7%. W mikroprzedsiębiorstwach pracowało 3.668 tys. osób, o 4,9% więcej niż rok wcześniej. Ich udział w ogólnej liczbie pracujących wzrósł z 38,2% do 39,0%.
W mikroprzedsiębiorstwach sekcji handlu i napraw pracowało 1.108 tys. osób (30,2% pracujących w podmiotach najmniejszych), w budownictwie 487 tys. osób (13,3%), w działalności naukowej, profesjonalnej i technicznej 420 tys. (11,5%) oraz w przemyśle przetwórczym 399 tys. osób (10,9%).
W przekroju terytorialnym największą liczbą pracujących w mikroprzedsiębiorstwach charakteryzowały się województwa: mazowieckie 643 tys. (17,5% ogółu pracujących w mikroprzedsiębiorstwach), śląskie 436 tys. (11,9%) i wielkopolskie 389 tys. (10,6%). Na drugim biegunie znajdują się województwa: opolskie 79 tys. (2,2%), podlaskie 83 tys. (2,3%) i lubuskie 93 tys. (2,5%).
W skali kraju na 1000 mieszkańców przypadało 95,4 osoby pracującej w mikroprzedsiębiorstwach. Najwyższe wskaźniki dotyczyły województw: mazowieckiego 120,3, wielkopolskiego 112,0 i pomorskiego 102,0. Natomiast najniższe wskaźniki występowały w województwach: podkarpackim 69,5, podlaskim 69,6 oraz warmińsko-mazurskim 70,7.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach wzrosło do 4.017 zł (o 3,0%). W mikroprzedsiębiorstwach wynagrodzenie wzrosło do 2.437 zł (o 5,3%). Relacja wynagrodzeń w mikroprzedsiębiorstwach do wynagrodzeń w podmiotach ogółem poprawiła się z 0,59 do 0,61.
Najwyższe miesięczne wynagrodzenia otrzymywali zatrudnieni w mikroprzedsiębiorstwach w sekcjach: informacja i komunikacja 3.869 zł, obsługa rynku nieruchomości 3.123 zł, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna 2.882 zł oraz administrowanie i działalność wspierająca 2.704 zł. Natomiast najniżej wynagradzani byli pracownicy sekcji: zakwaterowanie i gastronomia 1.999 zł, pozostała działalność usługowa 2.082 zł, budownictwo 2.200, transport i gospodarka magazynowa 2.215 zł.
W przekroju województw najwyższe wynagrodzenia występowały w województwach: mazowieckim 2.969 zł, dolnośląskim 2.531 zł i pomorskim 2.510 zł, a najniższe w: podkarpackim i świętokrzyskim po 2.127 zł oraz warmińsko-mazurskim 2.165 zł.

Przychody ogółem przedsiębiorstw wyniosły 4.076,5 mld zł, w tym mikroprzedsiębiorstw 895,5 mld zł. W pełnej zbiorowości statystycznej przychody wzrosły o 4,3%, a w mikroprzedsiębiorstwach o 10,9%. Udział mikroprzedsiębiorstw w przychodach wzrósł z 20,7% do 22,0%.
Najwyższe przychody osiągnęły mikroprzedsiębiorstwa w sekcjach: handel i naprawy 422,7 mld zł (47,2% przychodów podmiotów najmniejszych), budownictwo 100,7 mld zł (11,3%), przetwórstwo przemysłowe 79,7 mld zł (8,9%) oraz transport i gospodarka magazynowa 65,0 mld zł (7,3%).
W przekroju terytorialnym najwyższe przychody osiągnęły mikroprzedsiębiorstwa województw: mazowieckiego 218,3 mld zł (24,4% całkowitych przychodów mikroprzedsiębiorstw), śląskiego 96,3 mld zł (10,8%) i wielkopolskiego 91,6 mld zł (10,2%), a najniższe opolskiego 15,6 mld zł (1,7%), świętokrzyskiego 19,7 mld zł (2,2%) oraz podlaskiego 20,6 mld zł (2,3%).

Wskaźnik poziomu kosztów ogółu podmiotów gospodarczych ukształtował się w wysokości 93,7%. W mikroprzedsiębiorstwach wskaźnik był znacznie niższy (86,6%). W pozostałych grupach podmiotów wg wielkości (małe, średnie, duże) wskaźniki poziomu kosztów przekraczały 93%.

Zysk brutto przedsiębiorstw ogółem wyniósł 334,9 mld zł wykazując wzrost o 7,7%. Zysk mikroprzedsiębiorstw zamknął się kwotą 141,6 mld zł wyższą o 17,3%. Udział mikroprzedsiębiorstw w zysku brutto zwiększył się z 38,8% do 42,3%.

Nakłady inwestycyjne[38] poniesione przez ogół podmiotów wyniosły 200,6 mld zł i były wyższe o 9,4%. W mikroprzedsiębiorstwach nakłady wyniosły 29,7 mld zł wykazując spadek o 0,9%. Udział mikroprzedsiębiorstw w nakładach obniżył się z 16,4% do 14,8%.
Najwyższe nakłady inwestycyjne poniosły mikroprzedsiębiorstwa funkcjonujące w sekcjach: obsługa rynku nieruchomości 6,5 mld zł (21,9% ogółu wydatków mikroprzedsiębiorstw), budownictwo 4,4 mld zł (14,8%), handel i naprawy 4,3 mld zł (14,5%) oraz transport i gospodarka magazynowa 2,3 mld zł (7,7%).

W układzie przestrzennym najwyższe wydatki inwestycyjne dotyczą mikroprzedsiębiorstw zlokalizowanych w województwach: mazowieckim 8,8 mld zł (29,6% ogółu wydatków mikroprzedsiębiorstw), wielkopolskim 3,4 mld zł (11,5%) i śląskim 2,4 mld zł (8,1%), a najniższe w świętokrzyskim 0,4 mld zł (1,4%) oraz lubuskim i warmińsko-mazurskim (po 0,6 mld zł, tj. po 1,9%). Zupełnie inaczej kształtuje się w układzie województw udział nakładów mikroprzedsiębiorstw w całkowitych nakładach poniesionych w danym województwie. Najwyższy udział występuje w województwach: zachodniopomorskim 26,3%, opolskim 21,0% oraz lubelskim i podlaskim po 20,5%, a najniższy w: dolnośląskim 10,0%, śląskim 11,1% i łódzkim 12,1%.

Potencjalne możliwości samofinansowania inwestycji mikroprzedsiębiorstw nadwyżką inwestycyjną zwiększyły się[39]. Kilkunastoprocentowemu zwiększeniu zysku brutto towarzyszył jednoczesny spadek nakładów inwestycyjnych.

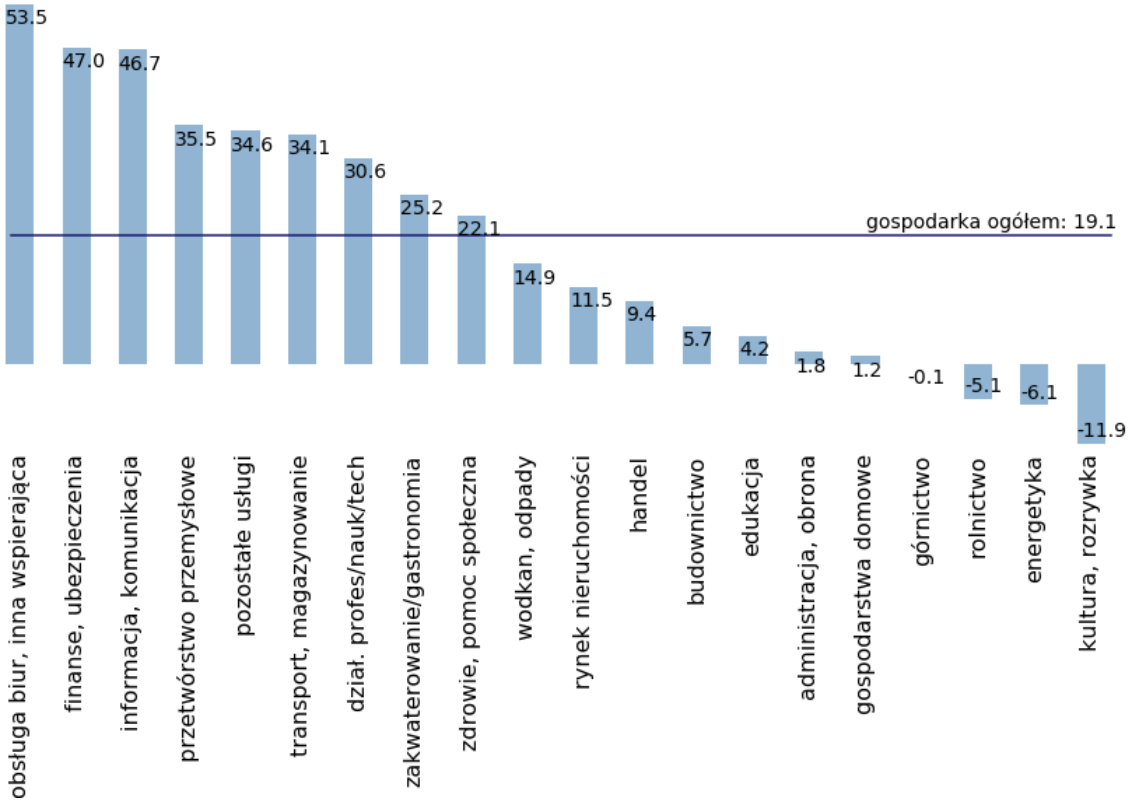
[38] Nakłady inwestycyjne łącznie z wydatkami na zakup używanych środków trwałych. W pełnej zbiorowości statystycznej udział wydatków na zakup używanych środków trwałych w całkowitej kwocie nakładów inwestycyjnych i wydatków na zakup używanych środków trwałych stanowi 9,4%, natomiast w odniesieniu do mikroprzedsiębiorstw 16,1%.
[39] Informacje podawane przez GUS nie pozwalają na skwantyfikowanie możliwości samofinansowania (brak danych dotyczących zysku netto i amortyzacji, a także środków pozostających w dyspozycji przedsiębiorstw)

3.5 Zmiana strukturalna – ujęcie sektorowe

3.5.1 Wartość dodana według sekcji PKD

Obserwacja zmian struktury działalności gospodarczej jest istotna, ponieważ nie wszystkie branże (definiowane na różnych poziomach Polskiej Klasyfikacji Gospodarczej[40]) w jednakowym stopniu przyczyniają się do ogólnego dobrobytu. Różnią się m.in. perspektywami rozwoju, pracochłonnością, kapitałochłonnością, wydajnością pracy, rentownością, poziomem innowacyjności czy poziomem cen sprzedawanych produktów, zarówno na rynku krajowym, jak i międzynarodowym. Zmiany w udziale poszczególnych branż w całości produkcji, zatrudnienia czy inwestycji mogą świadczyć o jakościowym aspekcie wzrostu gospodarczego, w szczególności o tym, na ile tempo wzrostu jest do utrzymania w przyszłości dzięki przesuwaniu się zasobów pracy i kapitału do branż bardziej efektywnych w przełożeniu tych zasobów na wypracowaną wartość dodaną.

Wykres 19. Realny przyrost wartości dodanej brutto w gospodarce w latach 2010-2016 (%)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

To, że gospodarka jako całość rośnie, nie oznacza, że rosną wszystkie jej sektory. W ostatnich latach sekcją PKD o najwyższym względnym przyroście wartości dodanej było „administrowanie i działalność wspierająca". W skład tej sekcji wchodzą takie działy jak administracyjna obsługa biurowa i pozostała

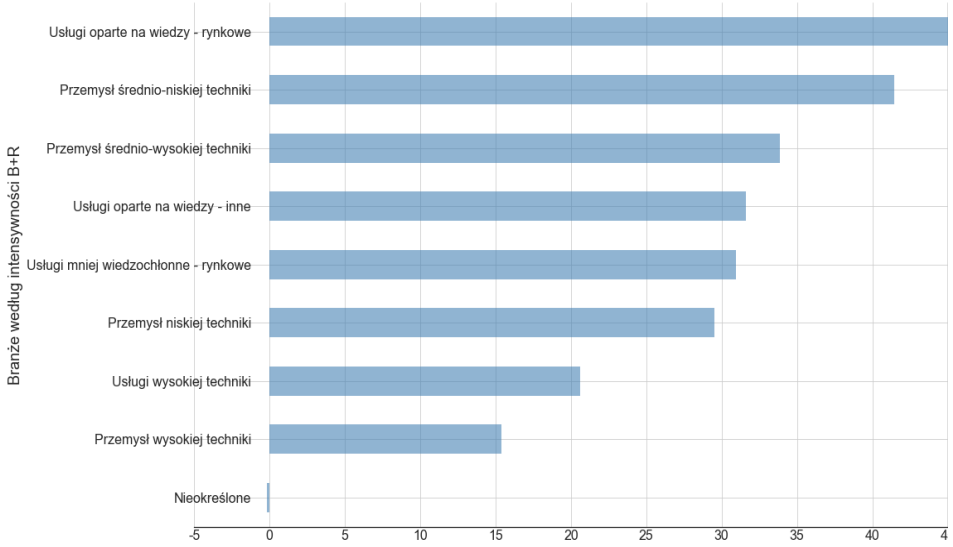
[40] Od kategorii najogólniejszej: sekcja, dział, grupa, klasa, podklasa.

działalność wspomagająca prowadzenie działalności gospodarczej, usługi w zakresie utrzymania porządku, działalność w zakresie pośrednictwa na rynku pracy czy wynajem i dzierżawa. Dynamicznie rosła także wartość usług finansowych, ubezpieczeniowych, informacyjnych i komunikacyjnych, w zakresie transportu i magazynowania oraz usług profesjonalnych, naukowych i technicznych.

Dwiema największymi sekcjami gospodarki pozostają szeroko pojęte przetwórstwo przemysłowe oraz handel (w tym naprawa pojazdów samochodowych), które razem wytworzyły w 2016 r. ponad 38% wartości dodanej brutto. Dzięki ponadprzeciętnej dynamice największą kategorią jest od 2014 r. przetwórstwo przemysłowe, którego wkład w całkowitą wartość dodaną wyniósł w 2016 r. 20,4%. W przypadku handlu niższa niż w gospodarce ogółem dynamika wzrostu spowodowała spadek znaczenia tej sekcji między rokiem 2010 a 2016 z 19,3 do 18% łącznej wartości dodanej brutto.

3.5.2 Wartość dodana według poziomów intensywności B+R

Wykres 20. Przyrost wartości dodanej w latach 2010-2016 w sektorach według intensywności B+R (%)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS (sprawozdanie F-01, system Insigos).[41]

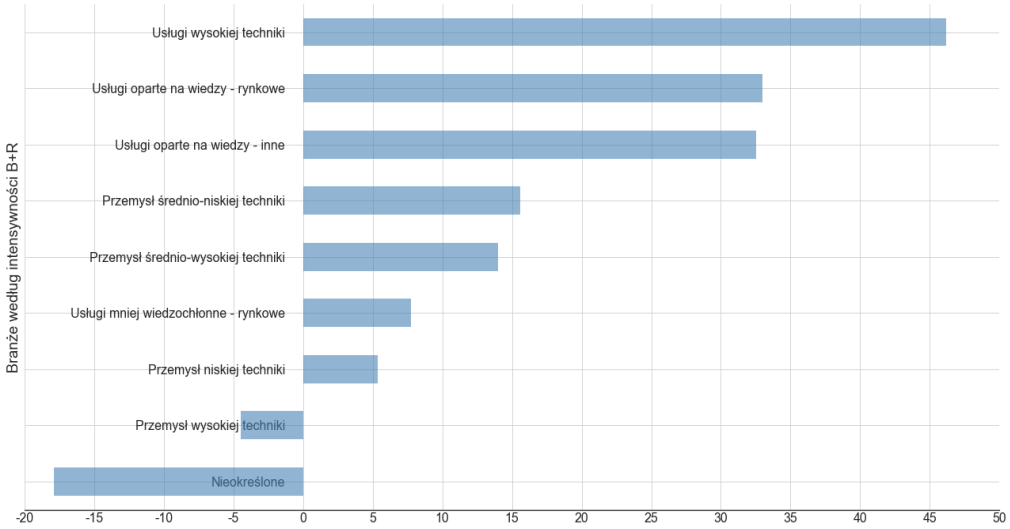
[41] Z uwagi na tajemnicę statystyczną uwzględniono 72 z 97 mających zastosowanie kategorii PKD. W szczególności, wyłączono usługi finansowe. Ceny urealniono w oparciu o dane GUS nt. przyrostów WDB w cenach bieżących oraz stałych (http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/1772/1/5/roczne_wskazniki_makroekonomiczne_cz_iii.xlsx) w następujący sposób:
1. obliczono łączną WDB w gospodarce w cenach realnych (rok poprzedni = 100) mnożąc nominalny wdb za rok poprzedni przez WDB wyrażoną w cenach stałych roku poprzedniego,
2. obliczono deflatory WDB dla 1 roku poprzez podzielenie WDB nominalnego przez realny dla każdego roku,
3. obliczono deflatory dla x lat poprzez pomnożenie x kolejnych deflatorów 1-rocznych,
4. obliczono zmianę realną w % poprzez podzielenie wartości nominalnej przez deflator dla x lat, następnie przez WDB z roku bazowego, odjęcie 1 i pomnożenie przez 100.
Uzyskany w ten sposób obraz sytuacji w realnej gospodarce należy zatem traktować jako przybliżony nie tylko z przyczyn wynikających z charakterystyki i zakresu bazy Insigos, ale także z uwagi na: 1. odmienny algorytm obliczania wartości dodanej na poziomie mikro (sprawozdania F-01) oraz wartości dodanej brutto na poziomie makro (rachunki narodowe); 2. Użycie tego samego deflatora dla różnych gałęzi gospodarki; 3. Wpływ doboru roku analizy i roku bazowego na wynik analizy.

Analiza uwzgledniająca poziomy intensywności B+R przyporządkowane rodzajom działalności gospodarczej na poziomie działów i grup PKD, traktowanych jako przybliżenie stopnia zaawansowania technologicznego danej dziedziny przemysłu lub usług, uzupełnia obraz polskiego sektora przedsiębiorstw. Wyniki pokazują, że wartość dodana rosła w ostatnich latach najszybciej w dziedzinach o średnim poziomie intensywności B+R (potwierdza to również zdiagnozowaną w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* – pułapkę średniego produktu).
W kategorii usług opartych na wiedzy głównymi lokomotywami wzrostu były: działalność związana z zatrudnieniem, działalność firm centralnych (obejmująca m.in. zarządzanie innymi przedsiębiorstwami oraz doradztwo i wsparcie w tym zakresie) jak również działalność prawnicza i rachunkowo-księgowa, w tym doradztwo podatkowe.
W przypadku grupy branż o nieprzypisanym poziomie intensywności B+R można mówić o niewielkim realnym spadku wartości dodanej o 0,2 proc, wynikającym ze spadków w sektorach górniczych i robót budowlanych związanych ze wznoszeniem budynków.

3.5.3 Zatrudnienie według poziomów intensywności B+R

Zatrudnienie rosło najszybciej w branżach usługowych, w tym zwłaszcza w usługach wysokiej techniki i usługach opartych na wiedzy. Z punktu widzenia cyfryzacji gospodarki pozytywnie należy ocenić fakt, że w tej pierwszej kategorii za przeważającą część wzrostu odpowiada działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem informatycznym, w której liczba pracowników zwiększyła się ponad dwukrotnie (z 38 tys. do 90 tys. osób).

Wykres 21. Przyrost zatrudnienia w latach 2010-2016 w sektorach według intensywności B+R (%)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS (sprawozdanie F-01, system Insigos).

W przypadku przemysłów wysokiej techniki[42] spadek zatrudnienia w połączeniu z nieco niższym niż w całej gospodarce wzrostem wartości dodanej (15 %), może wskazywać na relatywny spadek gospodarczego znaczenia tej kategorii.

[42] W analizie uwzględniono dwa przemysły wysokiej techniki: produkcję komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych oraz produkcję statków powietrznych, statków kosmicznych i podobnych maszyn. Trzeci taki przemysł – produkcja wyrobów farmaceutycznych – został wyłączony ze względu na tajemnicę statystyczną.

Jeśli chodzi o branże o nieprzypisanym poziomie intensywności B+R to za znaczny spadek zatrudnienia odpowiadają górnictwo, budowlanka i energetyka.

3.5.4 Wyniki finansowe

Do oceny wyników finansowych przedsiębiorstw można używać wielu wskaźników. Z punktu widzenia analizy makroekonomicznej na poziomie wartości zagregowanych szczególnie ciekawe wydają się rentowność sprzedaży (ROS), rentowność aktywów (ROA) oraz wydajność pracy[43].

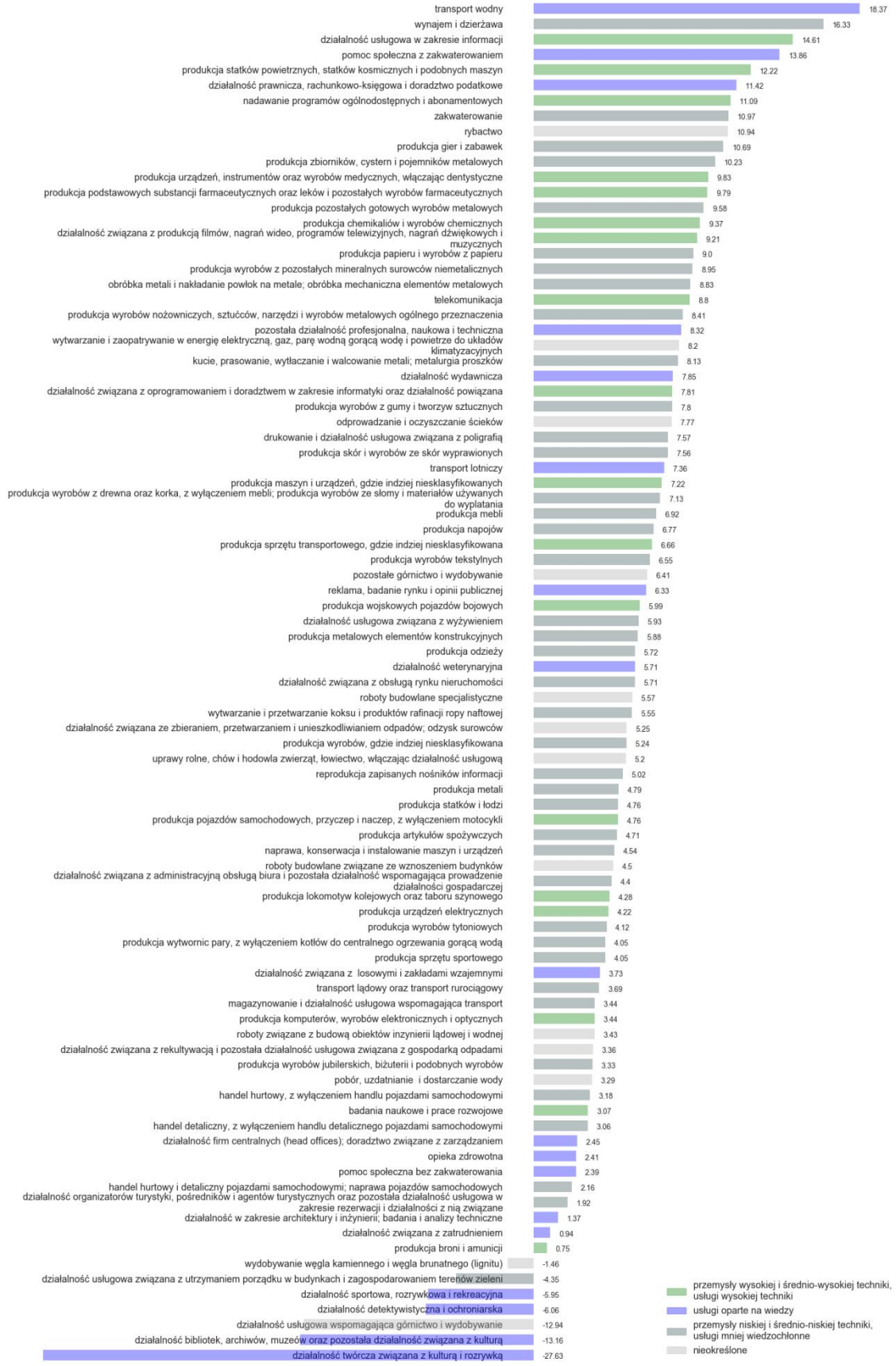
Między ww. wskaźnikami w roku 2016 wystąpiły korelacje, jednak nie były one bardzo silne. Względnie najsilniejszy związek można zaobserwować między ROS a ROA, gdzie współczynnik korelacji liniowej Pearsona (po wyłączeniu skrajnych wartości odstających: ROA 41% dla branży „pomoc społeczna bez zakwaterowania" oraz ROS -27% dla branży „działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką) wyniósł 0,5.

Przemysły wysokiej i średnio-wysokiej techniki oraz usługi oparte na wiedzy nieco częściej sytuują się powyżej niż poniżej mediany wydajności pracy dla uwzględnionych branż. Widać przy tym, że wysoka wydajność może wynikać nie tylko z innowacyjności, ale także z innych czynników jak względnie niska pracochłonność specyficzna dla danej branży (np. przetwarzanie koksu i ropy naftowej, wynajem i dzierżawa) czy wysoka skalowalność (produkcja audio-wideo, telekomunikacja).

Interpretując wartości osiągniętych wskaźników należy mieć na uwadze specyfikę poszczególnych branż, np. określoną pracochłonność czy kapitałochłonność. Stąd na podstawie względnych różnic, np. w rentowności aktywów czy wydajności pracy pomiędzy określonymi branżami (np. przemysłowymi i usługowymi) nie można wyciągać daleko idących wniosków.

[43] Rentowność sprzedaży (ROS), definiowana w tym przypadku jako różnica między przychodami ze sprzedaży a kosztami działalności operacyjnej odniesiona do całości przychodów ze sprzedaży, pozwala ocenić, na ile dany podmiot jest efektywny w generowaniu zysku ze swojego głównego źródła przychodów.
Rentowność aktywów (ROA) jest to relacja wyniku finansowego do wartości aktywów firmy. Wskaźnik ten mówi, ile jednostek zysku generuje dany sektor w przeliczeniu na jednostkę zainwestowanego kapitału (łącznie kapitałów własnych oraz obcych). Pozwala zatem ocenić efektywność wykorzystania majątku danej firmy czy sektora .
Wydajność pracy została policzona jako relacja między wartością dodaną a przeciętnym zatrudnieniem (liczbą etatów). Wskaźnik ten pozwala ocenić, ile wartości dodanej wytwarza przeciętnie pełnoetatowy pracownik w danej firmie czy branży. Wartość dodana podlega podziałowi pomiędzy firmę (zysk), pracowników (wynagrodzenia) oraz państwo (podatki), zatem w powszechnym interesie jest jej maksymalizacja poprzez m.in. przesuwanie zasobów pracy i kapitału do branż o wysokiej wydajności pracy

Wykres 22. Rentowność sprzedaży w 2016 r. (%)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS (sprawozdanie F-01, system Insigos).

Wykres 23. Rentowność aktywów w 2016 r. (%)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS (sprawozdanie F-01, system Insigos).

Wykres 24. Wydajność pracy w 2016 r. (tys. zł na zatrudnionego)

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS (sprawozdanie F-01, system Insigos).

4. PROCESY ROZWOJOWE W PRZEDSIĘBIORSTWACH

Dynamicznie zmieniające się otoczenie zewnętrzne i wewnętrzne wpływa na przedsiębiorstwa w Polsce z jednej strony w sposób typowy dla innych rozwiniętych gospodarek, z drugiej w sposób szczególny wynikający z cech charakterystycznych polskiej gospodarki.

Przedsiębiorstwa w Polsce są coraz bardziej nowoczesne i otwarte – nakłady na innowacje systematycznie rosną, a wpływ handlu zagranicznego na gospodarkę, mierzony relacją eksportu towarów i usług do PKB, jest wyższy niż średnia UE. Jednak pomimo osiągnięcia 1% udziału nakładów na B+R w PKB, nadal jesteśmy w „ogonie" krajów UE-28. Dodatkowo, niekorzystnym zjawiskiem jest niski udział przedsiębiorstw innowacyjnych. Natomiast charakterystyczny dla polskiej gospodarki wyższy niż średnia unijna udział przemysłu w PKB, w kontekście zmian struktury przemysłowej w kierunku wyrobów zaawansowanych technologicznie, stanowi szansę na osiągnięcie strategicznych pozycji w globalnych łańcuchach dostaw. Nadal polska gospodarka mierzy się z trudnościami, jakimi są brak dużych innowacyjnych firm o zasięgu globalnym, czy niska liczba zgłoszeń patentowych.

Rosnące zatrudnienie w sektorze teleinformatycznym oraz wzrost eksportu tego sektora, świadczą o znacznym potencjale rozwojowym oraz wysokich umiejętnościach specjalistycznych polskich pracowników. Z kolei robotyzacja, choć wciążna relatywnie wczesnym etapie, może stanowić realną szansę dla polskich przedsiębiorstw również w aspekcie niwelowania skutków niedopasowań kompetencji oraz podaży na rynku pracy. Przedsiębiorcy coraz częściej doświadczają problemu braku odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, dlatego tak istotne są działania na rzecz rozwoju kwalifikacji pracowników oraz zwiększenie ich mobilności. Na sygnalizowane przez przedsiębiorców problemy z zapełnieniem wakatów nakładają się niekorzystne trendy demograficzne.

Współpraca przedsiębiorstw w ramach mniej lub bardziej sformalizowanych struktur, z uwzględnieniem innych aktorów życia gospodarczego (np. uczelni, władz lokalnych) staje się czynnikiem krytycznym dla rozwoju innowacyjnego. Jednym z przykładów takiej kooperacji są klastry, które dzięki naturalnie nawiązanej współpracy przedsiębiorstw, instytucji badawczych, instytucji otoczenia biznesu, organizacji pozarządowych oraz władz lokalnych, określane są mianem katalizatora procesów innowacyjnych. Struktury klastrowe w dużej mierze sprzyjają wzrostowi poziomu innowacyjności i poprawie potencjalnej zdolności transferu wiedzy. Szczególne znaczenie ma funkcjonowanie w ramach klastrów małych i średnich przedsiębiorstw, które bez wsparcia instytucjonalnego oraz tworzonego w klastrze łańcucha wartości nie byłyby często w stanie sprostać wyzwaniom rynku.

Wpływ na procesy rozwojowe przedsiębiorstw mają również bariery związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Wśród ważniejszych przeszkód, wskazywanych przez przedsiębiorców, znajdują się: wysokość podatków i opłat, brak stabilności prawa oraz niedogodności związane z systemem kontroli.

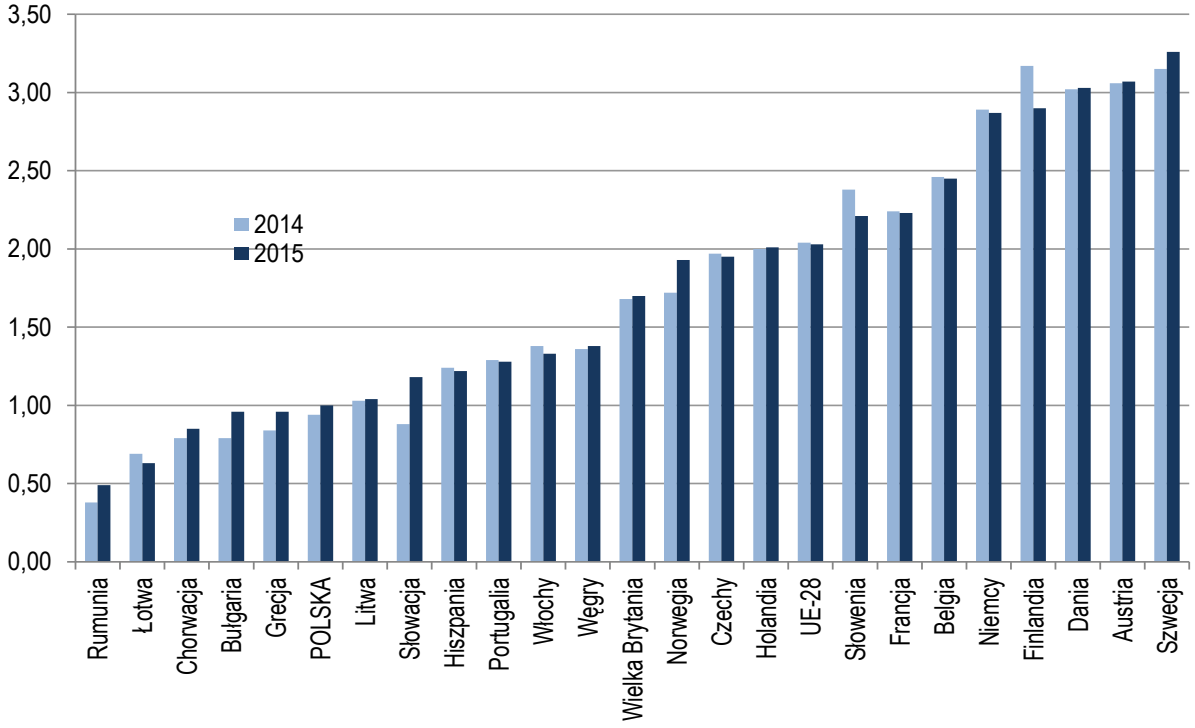
4.1 Innowacyjność i rozwój technologiczny

4.1.1. Poziom innowacyjności polskiej gospodarki

Innowacyjność zmienia oblicza gospodarek, tworząc nową jakość produktów i usług i determinując również zmiany strukturalne. Chociaż obraz przedsiębiorstw w Polsce coraz bardziej nacechowany jest nowymi trendami, dalszy wzrost innowacyjności uzależniony jest od szeregu wyzwań takich jak zacieśnianie współpracy biznesu i nauki czy skłonność do ryzyka, z jakim wiążą się wdrożenia nowych produktów i usług.

Jednym z ważniejszych mierników pomiaru innowacyjności gospodarki i postępu technologicznego są nakłady na działalność badawczo-rozwojową. Rok 2015 był kolejnym rokiem wzrostu tych nakładów w cenach bieżących. Wyniosły one 18,06 mld zł, osiągając poziom 1% PKB, ale nadal daleko nam do średniej UE-28 (2,03%). Niemniej Polskę charakteryzuje relatywnie wysokie tempo przyrostu nakładów (w latach 2011-2015 11,2%), choć jest ono niższe niż np. Słowacji i Bułgarii (18,2%). Udział podmiotów sektora przedsiębiorstw w nakładach wewnętrznych na działalność B+R systematycznie rośnie. W 2010 r. udział ten wynosił 26,6% (BERD=2,77 mld zł), następnie w 2012 r. – 37,2 % (BERD=5,3 mld zł), a w 2015 r. 46,5% - w ujęciu nominalnym ponad 3-krotnie przewyższając wielkość sprzed 5 lat (BERD=8,41 mld zł).

Wykres 25. Nakłady na B+R jako % PKB w wybranych krajach.

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat.

Polska zajmuje odległe miejsce w międzynarodowych rankingach innowacyjności. W unijnym rankingu *European Innovation Scoreboard 2017*[44] zajęła 25. pozycję (razem z Chorwacją) i pozostała w grupie

[44] EIS 2017 powstał w oparciu o nową metodologię.

tzw. umiarkowanych innowatorów. Polska na przestrzeni ostatnich lat poprawiła swoje wyniki w zakresie przyjaznego otoczenia czy inwestycji, natomiast pogorszyła m.in. w zakresie aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw (MŚP) i współpracy pomiędzy różnymi podmiotami, sprzedaży innowacji zawansowanych technologicznie wyrobów. Z kolei w raporcie *Global Innovation Index 2017* (GII) Polska zajęła 37. miejsce (na 127 państw), za Bułgarią, Słowacją i Łotwą. Ranking ten otwiera Szwajcaria, następnie Szwecja i Holandia.

Działalność B+R firm w Polsce odbywa się na relatywnie małą skalę. Wśród 2500 firm będących w 2016 r. światowymi liderami inwestycji w B+R (według The 2016 EU Industrial R&D Investment Scoreboard) nie znalazło się żadne polskie przedsiębiorstwo, podobnie jak w 2015 r., podczas gdy w rankingu z 2014 roku wyróżniono jedną firmę z Polski. W rankingu znalazły się firmy, których nakłady na B+R osiągnęły poziom co najmniej 21 mln EUR. W analogicznym zestawieniu 1000 firm z krajów UE tylko 1 polskie przedsiębiorstwo (w poprzedniej edycji były dwie, a sprzed 2 lat cztery firmy) zostało zaklasyfikowane w drugiej pięćsetce tego rankingu, co oznacza, że zainwestowało ono w ciągu roku co najmniej 6 mln EUR w badania i rozwój. W rankingu tym znalazły się 3 firmy z Czech, i po 1 z Rumunii i Węgier.

Od 2012 r. rośnie udział przedsiębiorstw innowacyjnych[45] w przemyśle, natomiast w usługach zmniejsza się. Aktualne dane nt. prowadzonej przez przedsiębiorstwa działalności innowacyjnej w latach 2013-2015 wskazują, że udział przedsiębiorstw innowacyjnych wyniósł 17,6% w przemyśle (wzrost o 0,1 pkt proc. r/r) i 9,8% w usługach (spadek o 1,6 pkt proc. r/r)[46]. Dane dot. przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie są nieznacznie lepsze, ale również pokazują tę samą różnicę między sektorami. W latach 2013-2015 aktywne innowacyjnie przedsiębiorstwa[47] przemysłowe oraz usługowe stanowiły odpowiednio 18,9% oraz 10,6% ogólnej liczby tych podmiotów (wobec 18,6% i 12,3% w latach 2012-2014), przy czym, tak jak w poprzednim okresie badawczym, największy odsetek podmiotów aktywnych innowacyjnie występował wśród jednostek o liczbie pracujących 250 osób i więcej.

Wśród najbardziej innowacyjnej grupy przedsiębiorstw, tj. przedsiębiorstw dużych, zatrudniających 250 osób i więcej, oba sektory notowały poprawę wyników. W latach 2013-2015 60,6% dużych firm przemysłowych oraz 42,8% firm usługowych wprowadziło na rynek przynajmniej jedną innowację (w latach 2012-2014 było to odpowiednio 57,8% i 42,7%). Najmniejszą innowacyjnością odznaczają się małe przedsiębiorstwa (10-49 pracowników), spośród których co dziesiąte wprowadzało na rynek innowacje w ostatnich latach.

Na czele najbardziej aktywnych innowacyjnie działów przemysłu i usług znajdują się: ubezpieczeń, reasekuracji i funduszy emerytalnych, dział badań naukowych i prac rozwojowych, wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej, produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych, a także produkcja chemikaliów

[45] Dla celów statystycznych (porównywalność z danymi międzynarodowymi) za innowacyjne uznaje się przedsiębiorstwo, które w badanym okresie wprowadziło na rynek przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową. Pod tymi pojęciami rozumie się, odpowiednio, nowe lub istotnie ulepszone wyroby (produkty lub usługi) oraz metody produkcji, dystrybucji i wspierania działalności. Kryterium nowości może dotyczyć całego rynku lub też samego przedsiębiorstwa.

[46] *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2012-2014*, GUS.

[47] Przedsiębiorstwo aktywne innowacyjnie to takie, które w badanym okresie wprowadziło przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową lub realizowało w tym okresie przynajmniej jeden projekt innowacyjny, który został przerwany lub zaniechany w trakcie badanego okresu (niezakończony sukcesem) lub nie został do końca tego okresu ukończony (tzn. jest kontynuowany).

i wyrobów chemicznych. W tym samym okresie niska innowacyjność cechowała podmioty działające w transporcie lądowym rurociągowym, produkcji odzieży oraz produkcji skór.

Przedsiębiorstwa w Polsce częściej angażują się w innowacje procesowe niż produktowe. W latach 2013-2015 13,0% firm przemysłowych i 7,4% usługowych wprowadziło innowacje procesowe, podczas gdy innowacje produktowe odpowiednio 11,8% oraz 4,8%. Oba rodzaje innowacji wprowadziło 7,2% przedsiębiorstw przemysłowych i zaledwie 2,4% usługowych.

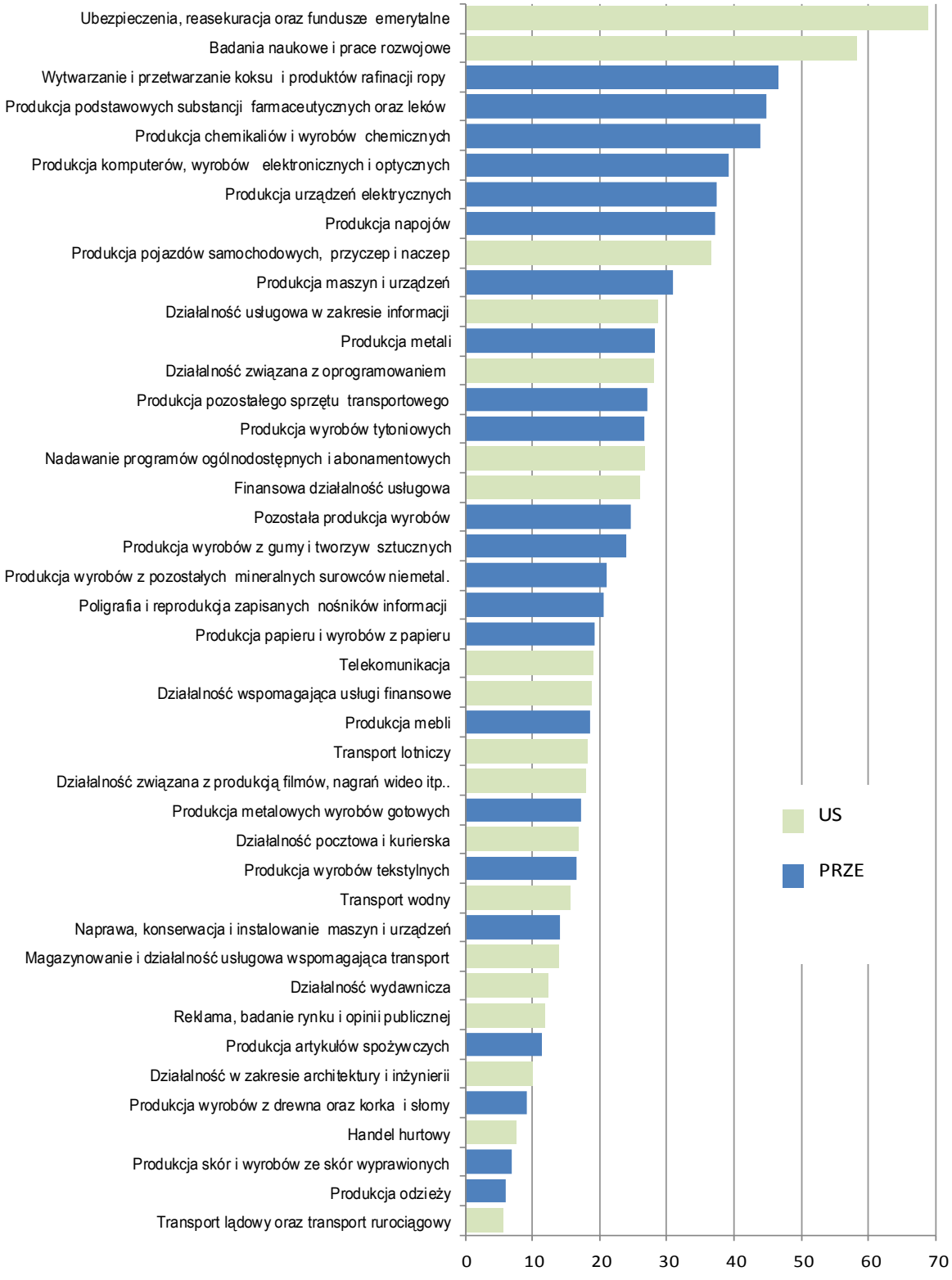
Mniej przedsiębiorstw niż w poprzednich latach, wprowadziło innowacje organizacyjne i marketingowe, zarówno w sektorze usług jak i w przemyśle. W latach 2013-2015 innowacje organizacyjne wprowadziło 8,1% przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych. Innowacje marketingowe, w tym samym okresie, wprowadziło 7,1% podmiotów przemysłowych i 6,6% usługowych.

Poprawiły się natomiast wskaźniki związane z efektywnością innowacji w przemyśle. W 2015 r. 9,5% przychodów netto ze sprzedaży ogółem polskich przedsiębiorstw przemysłowych, tj. o 0,7 pkt proc. więcej niż w 2014 r., pochodziło ze sprzedaży nowych lub istotnie ulepszonych produktów. W usługach wskaźnik ten wyniósł 3,0%, co oznacza, że był o 0,3 pkt proc. niższy niż w 2014 r. Wyjątkowo duże znaczenie nowych lub istotnie ulepszonych produktów dla generowania przychodów ze sprzedaży widoczne było, podobnie jak w ubiegłym roku, w przemyśle w województwie pomorskim (w 2015 r. 18,3%), a usług – w województwie mazowieckim (5,1%) (w 2014 r. podobnie). Najwięcej przychodów z nowych lub ulepszonych produktów osiągają w przemyśle: produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, produkcja pozostałego sprzętu transportowego i produkcja urządzeń elektrycznych, a w usługach: transport, nadawanie programów, telekomunikacja i badania naukowe, co należy ocenić pozytywnie.

Nowoczesne rozwiązania w przemyśle są najczęściej wdrażane poprzez zakup maszyn i urządzeń (51,2%), natomiast na działalność B+R przeznaczono w 2015 r. 16,5% nakładów na innowacje. Z kolei w usługach inwestycje w maszyny stanowiły 31,6%, a w B+R 32,7%. Nakłady na B+R wśród przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych znacznie wzrosły (o 23,3%) i osiągnęły poziom 9,3 mld zł, dla porównania: ich wzrost w 2014 r. wyniósł 10,6% (z 6,8 mld zł do 7,5 mld zł). Firmy usługowe znacznie większą część nakładów związanych z działalnością innowacyjną, w porównaniu z firmami przemysłowymi, kierują na zakup oprogramowania (10,7% w stosunku do 1,3%) oraz marketing innowacyjnych produktów i usług (7,8% w stosunku do 1,4%). Z kolei przedsiębiorstwa przemysłowe większą część nakładów niż firmy sektora usług przeznaczają na inwestycje w budynki, budowle i grunty (26,1% w stosunku do 6,9%).

Na kooperację w zakresie działalności innowacyjnej decydują się częściej firmy duże, i to zarówno w przemyśle, jak i w usługach. W latach 2013-2015 w ramach działalności innowacyjnej współpracowało 29,1% aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw przemysłowych (wobec 30,1% w latach 2012-2014) oraz 24,4% przedsiębiorstw usługowych (odpowiednio 24,6%).

Wykres 26. Udział przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie w latach 2013-2015 wg działów PKD.

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

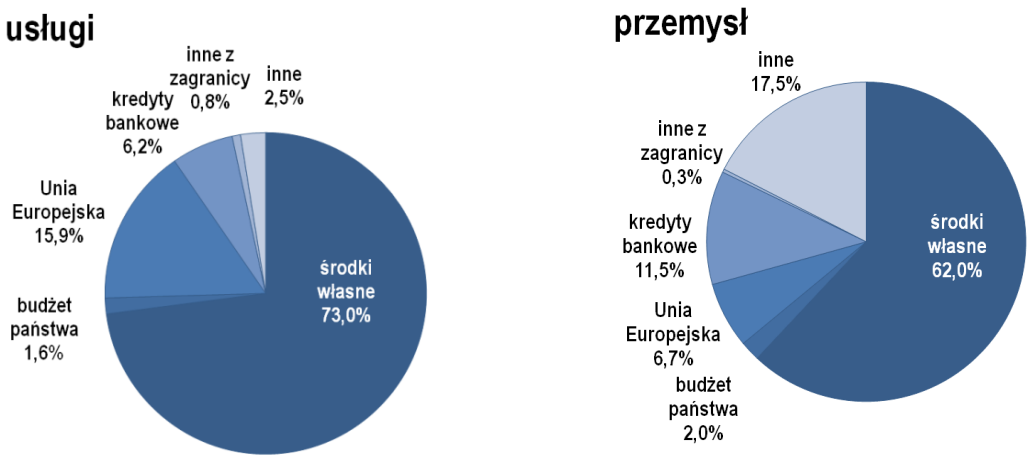
Od kilku lat notowany jest wysoki wzrost nakładów na innowacje. Nakłady polskich przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych i usługowych osiągnęły w 2015 r. 43,7

mld zł, podczas gdy w poprzedzającym roku 37,6 mld zł. W największym stopniu w nakładach (71,1% czyli 31,1 mld zł) partycypowały firmy przemysłowe, a 28,9% (12,6 mld zł) z nich poniosły firmy usługowe. W 2015 r. nakłady przypadające średnio na 1 przedsiębiorstwo wzrosły: dla przedsiębiorstw przemysłowych z 5,8 mln zł do 6,9 mln zł, dla przedsiębiorstw usługowych z 5 mln zł do 6,5 mln zł.

Jeśli chodzi o sektor przemysłu, blisko 1/3 nakładów na innowacje dotyczyła 3 województw: śląskiego, dolnośląskiego i wielkopolskiego (z pominięciem woj. mazowieckiego). Natomiast sektor usług jest jeszcze bardziej skoncentrowany: 68,7% nakładów na innowacje przypada na województwo mazowieckie.

W 2015 r. podobnie jak w latach poprzednich, dominującym źródłem finansowania były środki własne przedsiębiorstw. Dla przedsiębiorstw przemysłowych ważnym źródłem finansowania nakładów na działalność innowacyjną były środki z UE i kredyty bankowe. W latach 2013-2015 publiczne wsparcie finansowe działalności innowacyjnej otrzymało 27,9% aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw przemysłowych (wobec 29,4% w latach 2012-2014) oraz 19,8% – usługowych (wobec 21,2%).

Wykres 27. Źródło finansowania nakładów na innowacje wg sektorów w 2015 r.

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

4.1.2 Poziom gotowości technologicznej przedsiębiorstw

Mocną stroną polskiej gospodarki jest wyższy niż średnio w UE udział przemysłu w tworzeniu PKB, przy znacznej dynamice średniorocznego wzrostu. Na skutek wyczerpywania się dotychczasowych źródeł przewagi konkurencyjnej, jak zwłaszcza niskie koszty pracy, kluczowe jest znalezienie nowych przewag, opartych na tworzeniu wysokiej wartości dla klienta. Wykorzystanie nowoczesnych mechanizmów generowania technologii i wiedzy, przyczyni się do zmiany struktury przemysłu, pozwalającej na osiąganie większej wartości dodanej.

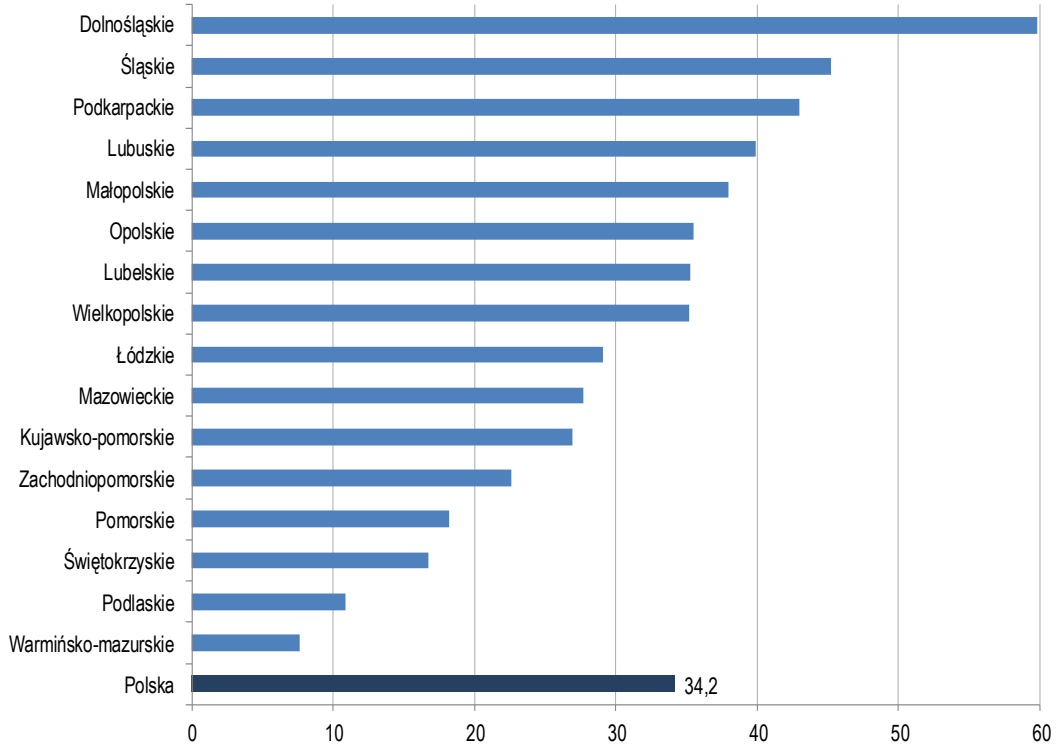
Podmioty zaliczane do wysokiej techniki stanowiły w 2015 r. 2,4%, a średniowysokiej techniki – 13,9% aktywnych przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego[48]. Wśród 16 mln osób pracujących w polskiej gospodarce w 2015 r. ponad 3,1 mln pracowało w przetwórstwie przemysłowym, przy czym udział

[48] O liczbie pracujących powyżej 9 osób.

pracujących w wysokiej i średniowysokiej technice oraz w usługach wiedzochłonnych wyniósł 36,6% i był niższy od średniej dla Unii Europejskiej (w 2015 r. 45,6%). Najwyższy odsetek tej grupy pracujących odnotowano w Szwecji (57,2%). Przedsiębiorstwa wysokiej techniki odznaczają się wyższym poziomem innowacyjności (w 2015 r. 37,7% przedsiębiorstw wysokiej techniki było innowacyjnych) oraz aktywności B+R (24,4% prowadziło własne prace badawcze i rozwojowe). Podobnie wysokie wskaźniki aktywności innowacyjnej charakteryzowały podmioty średniowysokiej techniki: 33,1% było innowacyjnych, a 15,5% poniosło nakłady wewnętrzne na prace B+R. [49]

W 2015 r. wzrósł udział przychodów netto ze sprzedaży produktów przedsiębiorstw wysokiej i średniowysokiej techniki o 1,5 pkt. proc. osiągając poziom 34,2%. Jednocześnie występują znaczne rozpiętości regionalne w poziomie zaawansowania sprzedawanych produktów, które są efektem m.in. koncentracji przemysłu czy warunków naturalnych regionów.

Wykres 28. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów przedsiębiorstw wysokiej i średniowysokiej techniki w przychodach netto ze sprzedaży produktów przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego wg województw w 2015 r.

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS.

Wzrost innowacyjności polskiego sektora MŚP i jego transformacja do poziomu Przemysłu 4.0 jest silnie uzależniony od stopnia dyfuzji wiedzy w zakresie możliwości niesionych przez rozwiązania z obszaru Przemysłu 4.0. Będzie on także uzależniony od poziomu kooperacji nie tylko pomiędzy przedsiębiorcami, lecz również pomiędzy sektorem prywatnym, a ośrodkami badawczymi (dziś ten wskaźnik jest względnie niski). Działania sektora publicznego, oprócz projektowania odpowiednich mechanizmów wspierających finansowanie zakupów i wdrożeń, powinny więc również koncentrować się

[49] GUS, Nauka i technika w 2015 r.

na przedsięwzięciach edukacyjnych i integrujących. Przy wprowadzaniu innowacji przedsiębiorcy oczekują subsydiów finansowych oraz ograniczenia formalności urzędowych.

MŚP prowadzące działalność produkcyjną to, wg raportu Smart Industry 2017, głównie firmy, dla których zasięgiem funkcjonowania jest rynek krajowy i regionalny. Poziom zaawansowana technologicznego w sektorze jest wyrównany, choć można zauważyć tendencję do oceniania własnego poziomu jako niższego w stosunku do faktycznie wdrożonych rozwiązań. Większość firm z sektora MŚP wprowadza innowacje, choć mają one zróżnicowany rodzaj, przy czym największe wdrożenia dotyczą innowacji produktowych i procesowych. Innowacje stanowią dla MŚP z sektora produkcyjnego ważny kierunek rozwoju. Najmniej takich działań rejestruje się w małych przedsiębiorstwach, w przedsiębiorstwach, które nie konkurują na rynkach międzynarodowych oraz w przedsiębiorstwach, które koncentrują się na działaniach o zasięgu regionalnym, z wykluczeniem startup-ów oraz małych firm, które istnieją na rynku poniżej 3,5 roku. Dla niewielu firm innowacje są sposobem na niwelowanie zagrożenia konkurencyjnego. Dodatkowo, wprowadzając innowacje przedsiębiorstwa bazują przede wszystkim na pracach prowadzonych wewnętrznie, a impulsem do ich powstawania są kompetencje pracowników. Rzadziej innowacje są wynikiem zakupu środków trwałych lub współpracy z kontrahentami. Otwarcie na potencjał wynikający z relacji z partnerami zarówno po stronie dostawców, jak i klientów może stanowić impuls dla nowych wdrożeń. Przedsiębiorcy uznają oczekiwania klientów za najważniejszy motyw do wdrażania innowacji w szczególności ponoszenia kosztów automatyzacji produkcji jako najpowszechniejszego rozwiązania technologicznego wdrożonego lub planowanego do wdrożenia w najbliższym czasie.

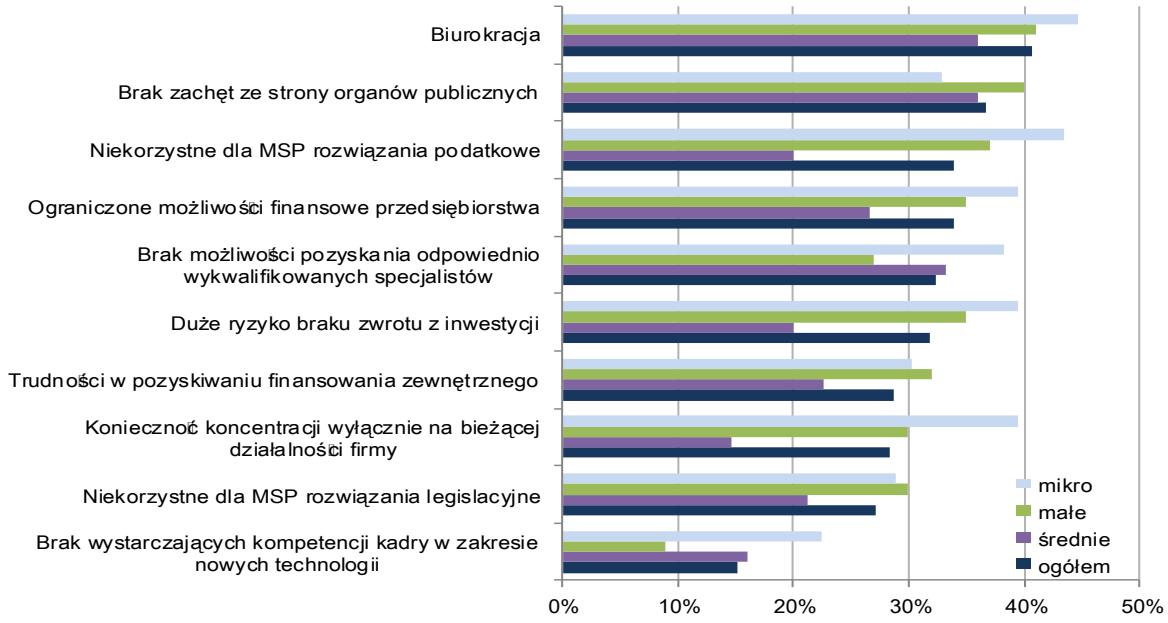
Najpowszechniejszym wykorzystywanym rozwiązaniem, na które wskazali ankietowani przedsiębiorcy, była automatyzacja z użyciem pojedynczych maszyn, wdrożona w 48,6% firm. Rozwiązania z rodziny ERP wykorzystywane były w 39,8% firm, Lean Manufacturing był stosowany w 37,5%, strategia Just-in-Time w 35,9%, Total Quality Management w 27,5%, a automatyzacja produkcji z wykorzystaniem współpracujących ze sobą maszyn w 27,1%. Natomiast robotyzacja całościowej linii produkcyjnej miała miejsce w 14,3% firm.

Robotyzacja jest jednym z najważniejszych trendów technologicznych w przedsiębiorstwach produkcyjnych na świecie. W polskich przedsiębiorstwach ma ona jednak marginalne zastosowanie wobec skali i rodzajów prac wykonywanych na liniach produkcyjnych. Największy odsetek wykorzystania robotów dotyczy prac powtarzalnych, mniejszy prac precyzyjnych, a marginalny – prac niebezpiecznych. Wdrożenie ww. rozwiązań jest uwzględniane w planach wdrożeniowych firm z obszaru MSP w najbliższym czasie. Postrzegany przez firmy poziom zaawansowania technologicznego jest wyższy niż wynikałoby to z poziomu rzeczywiście wykorzystywanych technologii.

Technologie mobilne to jedne z częściej wprowadzanych innowacji w firmach – na ich wykorzystywanie wskazało 30,7% ankietowanych MŚP, i jako jedyne stosowane są na szerszą skalę w porównaniu do rozwiązań z obszaru *cloud computing* (11,2% wskazań), zaawansowanej analityki (Big Data, 11,6%), czy rozwiązań z obszaru internetu rzeczy (13,1% odpowiedzi) lub drukowania przestrzennego (8,4% wskazań). Mając na uwadze marginalne zastosowanie ww. rozwiązań można stwierdzić, że ocena własna poziomu zaawansowania technologicznego i wynikającej z tego innowacyjności firmy jest wyższa niż rzeczywiste wykorzystanie dostępnych technologii.[50]

[50] Na podst. raportu Smart Industry 2017.

Wykres 29. Bariery we wprowadzaniu nowych technologii w firmach wg opinii przedsiębiorców.

Źródło: DSR MR na podstawie danych Komisji Europejskiej.

Burzliwe czasy – tak dzisiejszą rzeczywistość na rynku telekomunikacyjnym opisuje „Innovation Quest for Telecom Operators", raport opracowany przez Arthur D. Little. Postępująca digitalizacja gospodarki światowej wymaga nie tylko posiadania wysokiej jakości infrastruktury telekomunikacyjnej, ale też wprowadzania innowacji, których znaczenie potwierdza wskazanie innowacyjności jako jednego z najważniejszych celów strategicznych przez 67% ankietowanych firm telekomunikacyjnych. W przypadku badań nad Przemysłem 4.0 ankietowani wykazali pewną rozbieżność operacyjną: pomimo publicznych deklaracji o koncentrowaniu się na tym obszarze, 64% ankietowanych wskazało, że nie nadaje priorytetu Przemysłowi 4.0 w bieżącej działalności.

Wartość rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2016 r. oszacowano na 39,5 mld zł, wg raportu UKE, co oznacza nieznaczny spadek. Przychody operatorów telefonii mobilnej notowały spadek i chociaż był on obserwowany już wcześniej, to w 2016 r. dodatkowo zaważył obowiązek rejestrowania kart prepaid. Przychód tych operatorów osiągnął 16,7 mld zł, tj. był o 2,7% niższy niż w 2015 r. W telefonii stacjonarnej także obserwowano spadek przychodów (o 21%) do poziomu 2,6 mld zł, i dodatkowo kolejny rok również spadek liczby abonentów (o 8,2%), obecnie ich liczba wynosi 5,2 mld, a więc o 1 mld mniej niż w 2014 r.

Wg raportu Computerworld wartość krajowego rynku telekomunikacyjnego spadła r/r o 3,4% w 2016 roku, osiągając poziom 101,75 mld zł. Silniejszy spadek obserwowano wśród firm teleinformatycznych (o 5,2%) niż telekomunikacyjnych (o 0,7%), głównie na skutek spadku nakładów inwestycyjnych. Za 58,7% przychodów odpowiadają przedsiębiorstwa informatyczne, natomiast za 41,3% firmy telekomunikacyjne. Wg raportu największy spadek przychodów wg branży klienta nastąpił w opiece zdrowotnej i administracji publicznej, natomiast wzrost nastąpił wśród firm IT oraz mediach.

Wg danych GUS, liczba firm działających w sektorze telekomunikacyjnym w 2015 r. spadła o 4,7% i wyniosła 2045, z czego 89% przypada na firmy usługowe (przede wszystkim usługi informatyczne), reszta to produkcyjne. Natomiast kolejny rok z rzędu zwiększyła się liczba pracowników (w 2015 r. o 9,1%) osiągając poziom 214,2 tys. osób, co świadczy o znacznych potrzebach sektora. Największy wzrost liczby pracujących nastąpił w usługach informatycznych (o ok. 18%).

W 2015 r. przychody przedsiębiorstw sektora IT stanowiły 5,1% przychodów uzyskanych przez wszystkie firmy produkcyjne i usługowe w Polsce. Przychody netto ze sprzedaży w całym sektorze telekomunikacyjnym wzrosły o 5,1%, osiągając poziom 138,8 mld zł w 2015 r. Wzrost nastąpił w podmiotach usługowych (o 7,6%), natomiast podmioty produkcyjne notowały spadek (o 2,3%). Ponad ¾ przychodów generują usługi IT, a w ich strukturze z roku na rok rośnie znaczenie usług informatycznych i sprzedaży hurtowej, kosztem zmniejszenia udziałów usług telekomunikacyjnych.[51]

Dynamicznie rośnie eksport sektora telekomunikacyjnego. W 2015 r. przychody netto ze sprzedaży na eksport wzrosły o 23,2%, przy czym w firmach produkujących wyroby IT wzrost wyniósł 16,7%, a w usługowych aż o 31,8%. Oznacza to zmianę dotychczas obserwowanych tendencji, bowiem w latach 2012-2015 przedsiębiorstwa produkcyjne uzyskiwały wyższe przychody niż przedsiębiorstwa usługowe. W 2015 r. przychody sektora IT stanowiły 7,0% wartości całego polskiego eksportu.[52]

W dobie internetu rzeczy, Big Data, zaawansowanych multimediów np.: videokonferencji, coraz większego znaczenia nabiera transmisja danych i związana z tym prędkość łącza szerokopasmowego, im wyższa tym mniej problemów z przesyłaniem danych o dużej zawartości. 65% firm używa łącza o przepustowości od 2 do 30 Mbit/s, 16,4% od 30 do 100 Mbit/s, a 10,6% pow. 100 Mbit/s – taką szybkością dysponowała w 2016 r. co czwarta firma duża. W 2016 r. 28% osób w Polsce prowadziło rozmowy bądź video-rozmowy poprzez internet, w UE-28 było to 32%, daleko nam jeszcze do Danii (58%) czy Bułgarii (48%)[53].

Usługi tzw. *cloud computing* – chmury obliczeniowej zyskują na znaczeniu. Chociaż bieżąca penetracja jest nadal jednocyfrowa (8,2% w 2016 r.), to w związku z trendami rynkowymi i powadzonymi projektami unijnymi, należy spodziewać się ich szybkiego wzrostu. Głównymi przyczynami niekorzystania z usług w chmurze są: niewystarczający poziom wiedzy (39,7%), zagrożenie naruszenia ich bezpieczeństwa (35,9%), niepewność co do lokalizacji przechowywania danych (35,6%).

Internet of Things, staje się codzienną rzeczywistością przedsiębiorstw w Polsce. W analizach Ministerstwa Rozwoju[54] w pierwszej połowie 2016 roku 35% ankietowanych przedsiębiorstw deklarowało korzystanie z urządzeń komunikujących się ze sobą poprzez internet, z czego 32% mikroprzedsiębiorstw, 42% małych podmiotów i 53% średnich. Ankietowani przedsiębiorcy wykorzystywali internet rzeczy najczęściej w marketingu i sprzedaży, następnie w obsłudze budynków.

4.1.3 Instrumenty wspierania innowacyjności/sfery B+R

Przedsiębiorcy mogą korzystać z wielu instrumentów finansowania projektów innowacyjnych, a dodatkowe poszerzenie tej oferty wprowadziła Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (filar: Rozwój innowacyjnych firm). Spójny system tych instrumentów ma zachęcać i premiować przedsiębiorców, którzy podejmują działalność innowacyjną. Wsparcie na takie przedsięwzięcia można pozyskać z programów krajowych, regionalnych oraz realizowanych na poziomie Unii Europejskiej.

[51] GUS.
[52] GUS.
[53] Eurostat.
[54] *Trendy Rozwojowe mikro, małych i średnich firm w ocenie przedsiębiorców w pierwszej połowie 2016 r.*, Ministerstwo Rozwoju, DSR.

Wsparcie w ramach Programów Operacyjnych

Fundusze unijne stanowią istotne źródło wsparcia innowacyjności polskiej gospodarki. Kluczowym krajowym programem operacyjnym koncentrującym się na sferze B+R jest ***Program Operacyjny Inteligentny Rozwój*** **2014-2020 (PO IR),** przyjęty przez Radę Ministrów 8 stycznia 2014 r. (alokacja 8,6 mld EUR). Celem głównym PO IR jest wspieranie innowacyjności i konkurencyjności polskiej gospodarki przy zwiększeniu nakładów na B+R (w szczególności prywatnych). POIR oferuje wsparcie projektów „od pomysłu do rynku", czyli całego procesu powstawania innowacji: od fazy tworzenia koncepcji innowacyjnych produktów, usług lub technologii, poprzez prowadzenie badań, przygotowanie prototypów i linii pilotażowych, aż po komercjalizację – inwestycje związane z oferowaniem nowych produktów i usług.

Program adresowany jest do przedsiębiorstw (w szczególności MŚP), jednostek naukowych oraz konsorcjów przedsiębiorstw i jednostek naukowych.

POIR koncentruje się wokół czterech osi priorytetowych:

1. **Oś I. Wsparcie prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa**

Finansowanie obejmuje projekty polegające na prowadzeniu prac badawczo-rozwojowych przez przedsiębiorstwa. Wspierane są także sektorowe programy B+R, czyli agendy badawcze proponowane do realizacji przez daną branżę (np. podmioty skupione w ramach platformy technologicznej, klastra). Ponadto planowana jest realizacja instrumentów wsparcia z funduszami venture capital, które wspólnie z podmiotami publicznymi będą angażować środki w finansowanie badań i komercjalizacji ich wyników. Instytucją organizująca konkursy jest NCBR.

2. **Oś II. Wsparcie otoczenia i potencjału przedsiębiorstw do prowadzenia działalności B+R+I**

Wsparcie kierowane jest m.in. na tworzenie lub rozwój infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach, która jest niezbędna do wyposażenia centrum badawczo-rozwojowego. Dzięki utworzeniu platformy innowacji i usługom brokerskim świadczonym w ramach tej platformy możliwe będzie kojarzenie firm – dostawców technologii z firmami MŚP zainteresowanymi wdrożeniem nowych rozwiązań. Ponadto podmioty sektora MŚP mogą otrzymać dofinansowanie kosztów proinnowacyjnych usług, świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu lub jednostki naukowe. Finansowane są także koszty związane z ochroną własności przemysłowej w przedsiębiorstwach. Klastry o największym potencjale innowacyjnym i konkurencyjnym w skali kraju, czyli tzw. Krajowe Klastry Kluczowe, mogą ubiegać się o dofinansowanie kosztów usług związanych z internacjonalizacją i promocją produktów zaawansowanych technologicznie na rynkach zagranicznych. Instytucjami organizującymi konkursy są: Ministerstwo Rozwoju oraz PARP.

3. **Oś III. Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach**

Wsparcie kierowane jest na zwiększenie aktywności inwestorów prywatnych (funduszy seed, funduszy venture capital, aniołów biznesu) w obszarze B+R+I. Finansowane są również usługi związane z przygotowaniem dokumentacji niezbędnej dla wejścia na Giełdę Papierów Wartościowych (w tym rynek NewConnect, Catalyst itp.). Wsparcie projektów związanych z wdrożeniem wyników prac B+R kierowane jest wyłącznie do MŚP i realizowane z wykorzystaniem instrumentów dotacyjnych oraz instrumentów finansowych (gwarancje). Ponadto podejmowane są działania wspierające internacjonalizację innowacyjnych przedsiębiorstw (zapewnienie dostępu do usług doradczych oraz realizacja kompleksowych programów promocji dla wiodących branż polskiej

gospodarki oraz priorytetowych rynków zagranicznych). Instytucjami organizującymi konkursy są: PARP oraz BGK.

4. **Oś IV. Zwiększenie potencjału naukowo-badawczego**

Finansowanie kierowane jest na badania naukowe i prace rozwojowe realizowane przez konsorcja naukowe i naukowo-przemysłowe w ramach: strategicznych programów badawczych (łączenie środków publicznych i prywatnych w ramach tzw. wspólnych przedsięwzięć), regionalnych agend naukowo-badawczych (zgodnych z regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami) oraz projektów aplikacyjnych. Wsparcie w zakresie rozwoju nowoczesnej infrastruktury badawczej sektora nauki ograniczone jest do wybranych w konkursie projektów umieszczonych na Polskiej Mapie Drogowej Infrastruktury Badawczej. Ponadto wspierane są Międzynarodowe Agendy Badawcze, czyli nowe jednostki naukowe powołane w celu realizacji wysokiej jakości badań naukowych i prac rozwojowych, przez zespoły wybitnych naukowców z Polski i z zagranicy. Środki programu ukierunkowane na zwiększenie potencjału kadrowego dostępne będą dla młodych naukowców oraz zespołów badawczych, kierowanych przez wybitnych uczonych. Instytucjami organizującymi konkursy są: NCBR oraz Ośrodek Przetwarzania Informacji.

Poniżej przedstawiono przykładowe działania w ramach POIR.

Poddziałanie 1.1.1 ***Badania przemysłowe i prace rozwojowe realizowane przez przedsiębiorstwa*** (NCBR) – działanie ukierunkowane jest na wsparcie projektów B+R (obejmujących badania przemysłowe i prace rozwojowe lub wyłącznie prace rozwojowe) realizowanych przez przedsiębiorstwa (zarówno MŚP, jak i duże). Do końca I kw. 2017 w poddziałaniu 1.1.1 ogłoszono 7 konkursów, zakończono 5 konkursów. W planie na pozostałą część 2017 rok jest ogłoszenie 4 nowych konkursów. Łącznie podpisano 315 umów z 419 rekomendowanych. Wartość dofinansowania w podpisanych umowach wyniosła 1,5 mld zł. Przedsiębiorstwa kwalifikujące się do małych i średnich zawarły 289 umów o wartości blisko 1,2 mld zł.

Działanie 2.1 **Wsparcie inwestycji w infrastrukturę B+R przedsiębiorstw** – jego celem jest wsparcie tworzenia i rozwoju infrastruktury B+R przedsiębiorstw poprzez inwestycje w aparaturę, sprzęt, technologie i inną niezbędną infrastrukturę, która służyć będzie prowadzeniu prac badawczo-rozwojowych na rzecz tworzenia innowacyjnych produktów i usług. Oferowane wsparcie przyczyni się do tworzenia i rozwijania centrów badawczo-rozwojowych w przedsiębiorstwach.
Kwota alokacji przeznaczona na dofinansowanie projektów złożonych w ramach 3 naborów wyniosła 1,92 mld zł. Do dofinansowania wybrano 174 projekty na łączną kwotę dofinansowania 885,6 mln zł.

Poddziałanie 2.3.2 ***Bony na innowacje dla MŚP*** (PARP) – jego celem jest stymulowanie współpracy pomiędzy sektorem nauki i gospodarki. W ramach poddziałania udzielane jest wsparcie na realizację projektów obejmujących zakup usługi od jednostki naukowej polegającej na opracowaniu nowego lub znacząco ulepszonego wyrobu, usługi, technologii produkcji lub nowego projektu wzorniczego. O dofinansowanie w ramach konkursu mogą ubiegać się mikro, mali lub średni przedsiębiorcy . Pomoc w ramach konkursu jest udzielana w ramach pomocy de minimis. Kwota przeznaczona na dofinansowanie projektów złożonych w 2016 r. to 62,5 mln zł. Do dofinansowania (w ramach 4 etapów konkursu) wybrano 204 projekty, na kwotę blisko 44,3 mln zł. 8 maja 2017 r. ogłoszono kolejny konkurs, który zakończy się 8 lutego 2018 r.

Poddziałanie 3.2.1 ***Badania na rynek*** (PARP) - jego celem jest podniesienie innowacyjności i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez zapewnienie środków na realizację wdrożeń projektów badawczych. Instrument wpisuje się w cel główny PO IR i realizuje jego hasło

przewodnie: „od pomysłu do rynku". Projekty dofinansowane z tego działania mają mieć charakter inwestycyjny, polegający na wdrożeniu wyników prac B+R, których efektem musi być wprowadzenie na rynek nowych bądź znacząco ulepszonych produktów lub usług. Przedmiotem projektu mogą być też eksperymentalne prace rozwojowe oraz doradztwo. Działanie jest skierowane do mikro, małych i średnich przedsiębiorców, kwota dofinansowania części badawczej może maksymalnie wynosić 450 tys. zł w przypadku eksperymentalnych prac rozwojowych, a 500 tys. zł w zakresie doradztwa. Minimalna wartość kosztów kwalifikowanych projektu to 10 mln zł a maksymalna 50 mln EUR.
Według stanu na dzień 31 maja 2017 r. zostało zawartych 130 umów, o wartości 3,6 mld zł.

Poddziałanie 2.3.3. ***Umiędzynarodowienie Krajowych Klastrów Kluczowych*** (PARP). Celem poddziałania jest wzrost internacjonalizacji przedsiębiorstw działających w ramach Krajowych Klastrów Kluczowych. Dofinansowanie obejmuje kompleksowe usługi, w tym doradcze, wspierające wprowadzanie na rynki zagraniczne oferty klastra, ze szczególnym uwzględnieniem produktów zaawansowanych technologicznie. Od dnia rozpoczęcia naboru, czyli 4 listopada 2016 r. do jego zakończenia - 30 grudnia 2016 r, wnioski o dofinansowanie projektów złożyło 13 Koordynatorów KKK. W wyniku przeprowadzonej oceny, decyzją Komisji Oceny Projektów do dofinansowania zostało wybranych 10 projektów na łączną kwotę 29 mln zł. W maju 2017 r. podpisano 6 umów o dofinansowanie. 15 maja 2017 r. został ogłoszony kolejny nabór, który rozpocznie się 16 czerwca 2017 r. Planowana data zakończenia naboru to styczeń 2018 r.

Poddziałanie 2.3.1 **„Proinnowacyjne usługi IOB dla MŚP"-** jego celem jest wsparcie MŚP w procesie opracowania i wdrożenia innowacji produktowych lub procesowych o charakterze technologicznym realizowanych w obszarach Krajowych Inteligentnych Specjalizacji poprzez współfinansowanie zakupu proinnowacyjnych usług świadczonych przez akredytowane instytucje otoczenia biznesu (IOB). O dofinansowanie w ramach konkursu mogą ubiegać się mikro, mali lub średni przedsiębiorcy. Kwota przeznaczona na dofinansowanie projektów złożonych w ramach konkursu ogłoszonego w 2016 r. to 36 mln zł. Do dofinansowania (w ramach 2 etapów konkursu) wybrano 54 projekty, na kwotę blisko 11,85 mln zł. W 2017 r. planowane jest ogłoszenie kolejnego konkursu. Łączna kwota przeznaczona na dofinansowanie projektów złożonych w tym konkursie to 45,00 mln zł.

W ramach **działania 1.2 Sektorowych programów B+R** (NCBiR), podmioty zrzeszające przedsiębiorstwa, jednostki naukowe, itp. danego sektora gospodarki (np. izby gospodarcze, stowarzyszenia branżowe, platformy technologiczne) mogą zgłaszać się do Centrum z propozycjami ustanowienia Programów dedykowanych potrzebom poszczególnym gałęziom gospodarki.

Beneficjentami w programach sektorowych mogą być przedsiębiorstwa lub konsorcja przedsiębiorców. Programy sektorowe reprezentują podejście bottom-up, a co za tym idzie oddają inicjatywę w ręce podmiotów działających na danym rynku, w tym w dużej mierze dla MŚP. Dotychczas NCBR ogłosił 11 konkursów w ramach Działania 1.2:

- konkurs INNOLOT – sektor lotniczy – budżet 400 mln zł;
- konkurs INNOMED – sektor medyczny - budżet 95 mln zł;
- konkurs INNOCHEM – sektor chemiczny - budżet 120 mln zł ;
- konkurs INNOTEXTILE – sektor włókienniczy - budżet 60 mln zł;
- konkurs INNOSBZ – sektor systemów bezzałogowych - budżet 50 mln zł;
- konkurs INNOSTAL – sektor stalowy - budżet 120 mln zł;
- konkurs GameINN – sektor gier wideo - budżet 80 mln zł;
- konkurs INNOTABOR – sektor taboru kolejowe - budżet 196 mln zł;
- konkurs INNOMOTO – sektor motoryzacyjny - budżet 250 mln zł;

- konkurs PBSE – sektor elektroenergetyczny - budżet 150 mln zł;
- konkurs IUSER – sektor energetyki rozproszonej - budżet 125 mln zł.

W 2017 r. NCBR planuje ogłoszenie konkursów w ramach nowych Programów Sektorowych INNONERUOPHARM (sektor farmaceutyczny), Innowacyjny Recykling (sektor recyclingu surowców mineralnych i drewna) oraz WoodINN (sektor leśno-drzewny i meblarski), a także drugich konkursów w ramach Programów Sektorowych INNOCHEM, GameINN, PBSE, IUSER, INNOSTAL oraz INNOSBZ. Przedsiębiorstwa kwalifikujące się do małych i średnich zawarły 53 z podpisanych 90 umów. Wartość dofinansowania MŚP to 232 mln zł zaś łączna wartość projektów wyniosła 259 mln zł.

Widząc celowość i konieczność wspierania młodych innowacyjnych przedsiębiorstw w czerwcu 2016 r. uruchomiono **Program Start in Poland**, który obejmuje szereg inicjatyw polskiego rządu adresowanych do startupów lokalizujących swój biznes w Polsce. Program tworzy sprzyjające warunki do ich działalności na każdym etapie ich rozwoju, począwszy od fazy inkubacji i akceleracji, przez rozwój, jak i ekspansję międzynarodową. Program jest ściśle powiązany z innymi działaniami, głównie legislacyjnymi, mającymi na celu poprawę warunków działania innowacyjnych firm czy ich ekspansji zagranicznej.
W tym największym w Europie Środkowo-Wschodniej programie dla startupów, skonsolidowano instrumenty finansowe wsparcia startupów. Budżet programu wynosi blisko 3 mld zł. Dzięki niemu w ciągu najbliższych 7 lat w Polsce ma szansę powstać 1,5 tys. firm tworzących wysokiej jakości innowacyjne technologie. Program przyśpieszy kompleksowy rozwój ekosystemu sprzyjającego nie tylko rozwojowi startupów, ale również dzieleniu się wiedzą i własnością intelektualną, nawiązywaniu długofalowej współpracy pomiędzy firmami różnej wielkości, a także przyciąganiu talentów z zagranicy.
Poszczególne komponenty znajdują się w różnych fazach realizacji. Komponent akceleracyjny ***Scale-up,*** ogłoszony najwcześniej i prowadzony przez PARP, jest w realizacji. W wyniku naboru wpłynęło 61 aplikacji grantobiorców, na łączną kwotę 344,6 mln zł. Średnia wartość wnioskowanego dofinansowania to 5,65 mln zł. Wybrano 10 akceleratorów, z którymi zawarto umowy na łączną kwotę 57 799 124,20 zł.
Wybrane akceleratory w procesie akceleracji współpracują z 32 dużymi firmami z różnych branż (m.in. energetycznej, fintech, spożywczej, ochrony zdrowia, motoryzacyjnej, maszynowej, transportowej). Młode firmy przechodzą autorski program stworzony w partnerstwie korporacji z doświadczonymi akceleratorami, dzięki któremu zyskują nie tylko dostęp do wysokiej klasy mentorów, infrastruktury, ale także klientów i rynków dużych korporacji. Dzięki temu mają szansę na zdobycie doświadczenia w budowaniu kontaktów i współpracy z dużymi firmami, a także na zdobycie partnerów biznesowych i potencjalnych inwestorów. Efektem programu będzie komercjalizacja innowacyjnych rozwiązań proponowanych przez startupy, w tym produktów i usług, które będą odpowiedzią na zidentyfikowane potrzeby dużych przedsiębiorstw. *Scale UP* jest realizowany w ramach Poddziałania 2.4.1. POIR **Centrum analiz i pilotaży nowych instrumentów inno_LAB**.

Instrumenty finansowe wsparcia startupów zostały skonsolidowane w Polskim Funduszu Rozwoju. 15 maja 2017 roku uruchomiono pierwszy konkurs dla funduszy kapitałowych (grup zarządzających), które z PFR Ventures będą realizowały komponent ***Starter***. Inwestycje kapitałowe w startupy skierowane są w tym komponencie na fazę wczesnego rozwoju przedsiębiorstw (pre-seed, seed). Zidentyfikują one pomysły oparte na innowacyjnych rozwiązaniach i zweryfikują potencjał rynkowy przedstawionych pomysłów.
Rozpoczęto także proces konsultacji ze środowiskiem Aniołów Biznesu, w ramach przygotowań do uruchomienia komponentu ***Biznest***. W przygotowaniu są dalsze komponenty inwestycyjne, dla działających młodych firm, które potrzebują kapitału na ekspansję. Rozpoczęto prace nad dalszymi komponentami (***Polska Prize –*** zachęcenie zagranicznych startupów do otwierania działalności gospodarczej w Polsce, ***Branżowa akceleracja*** - współpraca startupów ze średnimi i dużymi

przedsiębiorstwami z wykorzystaniem doświadczeń z pilotażu Scale Up, ***Pomoc prawna dla startupów*** – wsparcie w zawieraniu umów inwestycyjnych).

Wychodząc naprzeciw potrzebie zagospodarowania innowacyjnych pomysłów indywidualnych wynalazców (nie mogących dotychczas korzystać ze wsparcia finansowego) w 2016 r. powstał **pilotażowy Program Dobry Pomysł**, który będzie realizowany w ramach poddziałania 2.4.1 inno_LAB - Centrum analiz i pilotaży nowych instrumentów Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014 – 2020. Program ma na celu zapewnienie wsparcia autorom innowacyjnych rozwiązań, aplikującym jako osoby fizyczne, które dokonały wynalazku w warunkach lub w zakresie nie objętym umową o pracę, lub nie były związane innymi relacjami prawnymi, z których wynika, że prawo własności dóbr intelektualnych ich autorstwa należy do innych podmiotów. Pomysłodawcy otrzymają dostęp do usług niezbędnych do weryfikacji komercyjnej przydatności pomysłu oraz możliwość przygotowania kompleksowej komercyjnej oferty dla inwestora dotyczącej wdrożenia innowacyjnego rozwiązania. Realizacja Programu została podzielona na etapy. Pierwszym jego etapem był wybór Grantobiorcy, któremu powierzone zostało Zadanie realizacji celów pilotażu Programu Dobry Pomysł. Ogłoszenie o naborze zostało zamieszczone w marcu 2017 r., a aplikacje składano do 25 kwietnia 2017 r. W wyniku naboru rolę operatora Programu Dobry Pomysł będzie pełniło konsorcjum: Polski Fundusz Rozwoju SA, Fundacja Centrum Innowacji FIRE, INVESTIN SA, Fundacja Zaawansowanych Technologii.

Wsparcie z budżetu krajowego

Narzędziem wspierającym innowacyjność są instrumenty podatkowe zawarte w ustawie ***o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej*****.** Celem ustawy jest zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności polskiej gospodarki poprzez wzrost nakładów sektora prywatnego na badania i rozwój oraz poprawę efektywności gospodarowania środkami publicznymi przeznaczonymi na B+R. Ustawa ta wprowadziła **status *Centrum Badawczo-Rozwojowego*** nadawany przedsiębiorcy osiągającemu co najmniej 1,2 mln EUR przychodu rocznego ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych, z czego co najmniej 20% musi pochodzić ze sprzedaży wytworzonych przez przedsiębiorcę usług badawczo-rozwojowych lub praw własności przemysłowej. Przedsiębiorca taki jest zwolniony z podatków od nieruchomości (w tym rolnego i leśnego) zajętych na prowadzenie badań i prac rozwojowych oraz może utworzyć fundusz innowacyjności z comiesięcznego odpisu wynoszącego nie więcej niż 20% przychodu. Minister Rozwoju przyznał status CBR 39 przedsiębiorstwom (według stanu na dzień 19 czerwca 2017 r.).

Drugim instrumentem wspierającym innowacyjność wprowadzonym ustawą *o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej* była **ulga podatkowa w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz podatku dochodowym od osób prawnych na zakup nowej technologii**. Obowiązywała ona do końca 2015 roku. Z tej ulgi mógł skorzystać każdy przedsiębiorca, pod warunkiem przydatności nowej technologii do statutowej działalności podatnika oraz uzyskanie od jednostki naukowej (uczelnia, stowarzyszenie, jednostka badawczo-rozwojowa) opinii, że technologia jest nowa. Za nową technologię uznawano wiedzę technologiczną w postaci wartości niematerialnych i prawnych lub zakupioną na podstawie umowy, która nie jest stosowana na świecie dłużej niż 5 lat. Od podstawy opodatkowania można było odliczyć 50% ceny nowej technologii. Jednocześnie wartość nowej technologii w całości podlegała amortyzacji. Z danych Ministerstwa Finansów wynika, że zainteresowanie ulgą było niewielkie. Rozliczając podatek CIT za 2015 rok, z ulgi tej skorzystało 79 podatników, a średnia wartość odliczenia wyniosła 4 933 tys. zł. Z ulgi skorzystało też 472 płatników podatku PIT przy średniej wartości odliczenia wynoszącej 1.650 złotych.

Tabela 20. Rozliczenie ulgi podatkowej na zakup nowej technologii w latach 2007-2015

Rok	Podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT)		Podatek dochodowy od osób prawnych (CIT)	
	Liczba podatników	Przeciętna kwota odliczenia (zł)	Liczba podatników	Przeciętna kwota odliczenia (tys. zł)
2007	117	564	19	233
2008	11	4 636	26	302
2009	15	1 667	25	802
2010	398	648	33	948
2011	250	1 048	97	2 793
2012	42	3 333	94	4 674
2013	31	28 540	75	4 090
2014	37	20 378	80	3 548
2015	472	1 650	79	4 933

Źródło: Ministerstwo Finansów.

Ulga podatkowa w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz podatku dochodowym od osób prawnych na zakup nowej technologii została zniesiona **ustawą z 25 września 2015 roku *o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem innowacyjności*** (Dz. U. z 2015 r. poz. 1767). Ustawa ta wprowadziła liczne zmiany w ustawach mających związek z działalnością innowacyjną przedsiębiorstw oraz komercjalizacją działalności badawczo-rozwojowej. W kwestiach podatkowych, ustawa znosząc wspomnianą ulgę na zakup nowych technologii, wprowadziła ulgę na prowadzenie działalności badawczo-rozwojowej. Polega ona na odliczeniu od podstawy opodatkowania kosztów poniesionych na działalność badawczo-rozwojową, zwanych „kosztami kwalifikowanymi". Określono katalog kosztów kwalifikowanych, do którego zaliczono koszty pracy personelu B+R, materiały i surowce bezpośrednio związane z działalnością B+R, usługi, ekspertyzy, opinie, nabycie wyników badań na podstawie umów, korzystanie z aparatury badawczej wykorzystywanej do działalności B+R, odpisy amortyzacyjne od środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych. Ustawa wprowadziła także możliwość odliczenia kosztów na prowadzenie działalności badawczo-rozwojowej przez trzy kolejne lata podatkowe. Wysokość wprowadzonej ulgi (w postaci określenia wysokości kosztów kwalifikowanych w stosunku do kosztów) wyniosła 20% dla MŚP i 10% dla pozostałych przedsiębiorców, z tym że dla kosztów pracy 30% dla wszystkich podatników. Ustawa weszła w życie z dniem 1 stycznia 2016 roku.
Ustawa ponadto zwolniła z podatku dochodowego z tytułu zbycia udziałów (akcji) spółek kapitałowych lub komandytowo-akcyjnych (pod pewnymi warunkami) nabytych wyłącznie w 2016 i 2017 r. W zamyśle był to zabieg tymczasowy, obowiązujący do czasu ostatecznego uregulowania problemu opodatkowania spółek kapitałowych i komandytowo-akcyjnych.

Kolejnym, niezwykle ważnym aktem prawnym jest opracowana w oparciu o Białą Księgę Innowacji (stanowiącą punkt wyjścia dla przyszłego pakietu ustaw o innowacyjności) **ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. *o zmianie niektórych ustaw określających warunki prowadzenia działalności innowacyjnej*** (Dz.U. z 2016r. poz. 1933). Ustawa ta wprowadziła spójny system różnorodnych instrumentów premiujących i zachęcających do podejmowania działalności innowacyjnej – ulgi podatkowe, stabilny sposób finansowania komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych oraz pakiet ułatwień proceduralnych. Przepisy podatkowe w/w ustawy obowiązują od 1 stycznia 2017 roku.

Ustawa wprowadziła następujące zmiany dotyczące opodatkowania:

- od 1 stycznia 2017 r. na stałe zostało zniesione opodatkowanie podatkiem dochodowym aportu własności intelektualnej i przemysłowej (wcześniej ustawa wprowadziła rozwiązanie tymczasowe na lata 2016-2017);
- dla małych i średnich przedsiębiorstw rozszerzono listę kosztów podlegających odpisowi o koszty uzyskania patentu;
- podwyższono kwoty maksymalnego odliczenia kosztów kwalifikowanych ponoszonych na badania i rozwój. Dla mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich firm odliczenia te będą wynosiły do 50 %, a w przypadku pozostałych przedsiębiorców (dużych firm) – do 50 % na poniesione wydatki osobowe oraz 30 % pozostałych wydatków związanych z działalnością badawczo-rozwojową.
- wydłużono z 3 do 6 lat okres, w jakim przedsiębiorca może odliczyć koszty poniesione na działalność badawczo-rozwojową;
- przewidziano zwrot gotówkowy dla nowo powstających przedsiębiorstw (startupów) prowadzących działalność B+R. Ulga może być wykorzystana w roku założenia działalności i w roku następnym, jeżeli zachowany jest status MŚP, oraz jeżeli osoba nie prowadziła w okresie dwóch lat wcześniej działalności.

Wsparcie w ramach programów międzynarodowych

PARP koordynuje działalność polskich ośrodków sieci ***Enterprise Europe Network*** **(EEN)**. Sieć Enterprise Europe Network funkcjonuje od 2008 r. i do końca 2014 r. była finansowana w 60% ze środków Programu Ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacyjności (Competitiveness and Innovation Framework Programme – CIP), a w 40% ze środków budżetu państwa w ramach programu wieloletniego pn. „Udział Polski w programie ramowym na rzecz konkurencyjności i innowacji, w latach 2008-2014". Od 2015 r. finansowanie dla sieci EEN jest zapewnione w ramach unijnego Programu na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (COSME) oraz zgodnie z uchwałą Rady Ministrów nr 17/2015 z dnia 3 lutego 2015 r. w ramach programu wieloletniego pn. „Udział Polski w Programie na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (COSME) oraz w instrumentach finansowych programów UE wspierających konkurencyjność przedsiębiorstw, w latach 2015-2021", mającego na celu zwiększenie konkurencyjności i trwałości przedsiębiorstw, w szczególności małych i średnich.

Działalność polskich ośrodków sieci Enterprise Europe Network[55] jest ważnym elementem wsparcia konkurencyjności mającym na celu podniesienie poziomu innowacyjności oraz internacjonalizacji polskich małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) oraz przyczynia się do poprawy warunków prowadzenia działalności gospodarczej i promowania kultury przedsiębiorczości. Obecnie w ponad 60 krajach na całym świecie działa około 600 ośrodków tej sieci oraz 3000 ekspertów. W Polsce ośrodków sieci EEN jest 30. Sieć oferuje małym i średnim przedsiębiorstwom kompleksowe usługi, które mają im pomóc w pełni rozwinąć ich potencjał i zdolności innowacyjne. Enterprise Europe Network jest także pośrednikiem umożliwiającym instytucjom Unii Europejskiej pełniejszą orientację w potrzebach MŚP.

Wyjątkowa wartość i możliwości sieci Enterprise Europe Network wypływają ze ścisłej współpracy ośrodków – Wszystkie biura mogą komunikować się ze sobą, a także korzystać ze wspólnych baz danych zawierających profile firm szukających partnerów zagranicznych. Działalność ośrodków sieci opiera się na zasadzie „zawsze właściwych drzwi", co w praktyce oznacza nieodsyłanie petenta. Wszystkie MŚP otrzymują informacje i dostęp do zindywidualizowanych usług, dostosowanych do ich

[55] Dane kontaktowe do polskich ośrodków Enterprise Europe Network znajdują się na stronie internetowej www.een.org.pl.

potrzeb. Działalność sieci jest również bardzo dobrze oceniana przez jej klientów[56]. Wszystkie rodzaje świadczonych przez sieć usług otrzymały ponad 80% ocen dobrych i bardzo dobrych.

Polskie ośrodki w ocenach wypadły jeszcze lepiej uzyskując ponad 90% ocen dobrych i bardzo dobrych dla pięciu kategorii usług. W całym badaniu wzięło udział ok. 85 tys. klientów sieci (w tym ok. 3,3 tys. klientów polskich ośrodków).

Warto również podkreślić uruchomienie przez EEN projektu „Miasta dla Biznesu" w ramach „*Local Visibility Action*" Komisji Europejskiej. Projekt ten jest realizowany przez ośrodek Enterprise Europe Network przy Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości. Początkowo ta dwujęzyczna aplikacja internetowa funkcjonowała pod nazwą „**Warszawa dla Biznesu"/ *"Warsaw for Business"*** i miała na celu ułatwienie przedsiębiorcom dostępu do informacji o aktualnych usługach wsparcia, oferowanych przez instytucje otoczenia biznesu działające na terenie stolicy. Od 2016 r., dzięki współpracy 30 ośrodków Enterprise Europe Network w Polsce, projekt jest implementowany na obszarze całego kraju.

W ramach obecnie trwającego Programu wieloletniego pn. *„Udział Polski w Programie na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (COSME) oraz w instrumentach finansowych programów UE wspierających konkurencyjności przedsiębiorstw, w latach 2015-2021"* w okresie 2015 - 2016 polskie ośrodki Enterprise Europe Network m.in:

- udzieliły wsparcia dla ponad 24 tys. małych i średnich przedsiębiorstw w ramach usług sieci bez uwzględnienia usług świadczonych drogą elektroniczną,
- zorganizowały ponad 4 300 spotkań z udziałem polskich przedsiębiorstw podczas wydarzeń brokerskich i misji zagranicznych, w których wzięło udział blisko 1 000 małych i średnich przedsiębiorstw,
- zawarły 448 partnerskich umów biznesowych i technologicznych,
- zorganizowały szereg wydarzeń lokalnych i regionalnych dla prawie 16 tys. uczestników,
- udzieliły wsparcia dla ponad 1 mln użytkowników w ramach usług sieci świadczonych drogą elektroniczną (z uwzględnieniem użytkowników stron internetowych).

Korzystanie z usług sieci EEN daje MŚP możliwość dostosowania swoich produktów i usług do wymogów Wspólnego Rynku. Umożliwia także nawiązanie współpracy z przedsiębiorstwami z UE i spoza obszaru Wspólnego Rynku. Dodatkowo, sieć wspiera udział MŚP w programach ramowych oraz w konsultacjach, prowadzonych na szczeblu Komisji Europejskiej.

Ośrodki Enterprise Europe Network uczestniczą także w realizacji usług finansowanych w ramach unijnego programu Horyzont 2020 w zakresie:

- wsparcia doradczego dla firm, które uzyskały dofinansowanie w ramach Instrumentu MŚP (SME Instrument) podczas realizacji projektu,
- usług doradczych mających na celu zwiększenie zdolności zarządzania innowacjami w MŚP.

Korzystanie z usług sieci EEN daje MŚP możliwość dostosowania swoich produktów i usług do wymogów Wspólnego Rynku. Umożliwia także nawiązanie współpracy z przedsiębiorstwami z UE i spoza obszaru Wspólnego Rynku. Dodatkowo, sieć wspiera udział MŚP w programach ramowych oraz w konsultacjach prowadzonych na szczeblu KE.

19 listopada 2012 r. Polska przystąpiła do **Europejskiej Agencji Kosmicznej** (ang. *European Space Agency* (ESA)) – organizacji międzynarodowej, której celem jest rozbudowa i integracja europejskiego

[56] *Client Satisfaction Survey. Report 2013* - przygotowany przez Komisję Europejską

przemysłu wysokich technologii i innowacji. Dzięki temu od ponad 4 lat polskie firmy są coraz bardziej liczącym się i rozpoznawalnym partnerem w programach kosmicznych na naszym kontynencie.

Polska uczestniczy w programach obowiązkowych Agencji oraz w programach opcjonalnych. Do końca 2019 r. polskie podmioty będą objęte specjalnym programem wsparcia ESA (tzw. *Polish Industry Incentive Scheme* - PLIIS), którego celem jest dostosowanie ich możliwości do udziału w programach i projektach Agencji. Okres działania PLIIS został wydłużony o 2 lata w konsekwencji udanych negocjacji Polskiej Delegacji do ESA z Europejską Agencją Kosmiczną. Wydłużenie tego okresu oznacza, że 45 proc. składki płaconej przez Polskę na programy obowiązkowe jest przeznaczane wyłącznie na kontrakty dla krajowych firm i instytutów naukowo-badawczych. W ramach PLIIS jest otwarty ciągły nabór wniosków (co trzy miesiące terminy oceny), w którym firmy mogą zgłaszać własne autorskie pomysły wpisujące się w działania ESA. Do końca czerwca 2017 w otwartych konkursach PLIIS dofinansowanie w łącznej wysokości ponad 21 mln EUR otrzymało125 projektów.

O pozostałą część polskiej składki przedsiębiorstwa mogą się ubiegać zgodnie z ogólnymi zasadami i procedurami przetargowymi ESA. Podstawową zasadą polityki przemysłowej Europejskiej Agencji Kosmicznej jest zlecanie zadań, o ile to tylko możliwe, przemysłowi europejskiemu oraz takie rozdzielanie kontraktów, aby do przedsiębiorstw danego państwa trafiały zamówienia o wartości proporcjonalnej do jego wkładu do budżetu ESA (jest to tzw. zasada zwrotu geograficznego). Polscy przedsiębiorcy biorą udział w dziesięciu programach opcjonalnych, w których rywalizują z wszystkimi potencjalnymi konkurentami na zasadach obowiązujących wszystkie państwa, bez względu na staż w ESA i wysokość składki. W roku 2016 w otwartych przetargach ESA polskie podmioty uzyskały wsparcie finansowe na blisko 10 mln euro, co daje łącznie ponad 24,5 mln euro i wskazuje na bardzo wysoką dynamikę wzrostu wykorzystania środków (w odniesieniu do lat poprzednich).

Członkostwo w ESA, a co za tym idzie udział polskich przedsiębiorców i naukowców w projektach finansowanych przez agencję, zwiększa ich zaangażowanie w prace nad przełomowymi technologiami. Sektor kosmiczny jest źródłem licznych innowacji, także w innych sektorach przemysłu i usług, i ma coraz większy wpływ na gospodarki i społeczeństwa świata. Technologie wytwarzane przez sektor kosmiczny znajdują zastosowanie w codziennym życiu, np. w telekomunikacji, meteorologii, nawigacji satelitarnej, zarządzaniu kryzysowym, rolnictwie precyzyjnym etc.

4.2 Umiędzynarodowienie działalności

Zwiększenie stopnia internacjonalizacji polskich przedsiębiorstw jest jednym z głównych priorytetów przyjętej przez rząd w lutym 2017 r. *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*. Wzrost liczby firm zaangażowanych w działalność międzynarodową oraz rozwój bardziej zaawansowanych form współpracy docelowo będzie mieć pozytywny wpływ na rozwój sytuacji gospodarczej w kraju. Od początku transformacji Polska jest biorcą netto kapitału, jednak polskie firmy coraz odważniej inwestują środki poza granicami. Przepływy kapitału znajdują się pod wpływem uwarunkowań szeregu czynników (m.in. gospodarcze, prawne, geopolityczne), w związku z czym wahania wielkości strumieni są często odzwierciedleniem czynników pozostających poza przedsiębiorstwem.

4.2.1. Działalność eksportowa

Polska jest gospodarką otwartą, silnie powiązaną z rynkami zagranicznymi. Jednym z istotnych mierników obrazujących jej stopień otwartości i umiędzynarodowienia jest udział obrotów w PKB, który w ostatnich latach wyraźnie się poprawił.

Relacja obrotów[57] towarowych do PKB w Polsce w latach 2006 - 2016 wzrosła z 65,5% do 82,8%, co jest wynikiem wyraźnie wyższym niż średnio w UE (w omawianych latach relacja zwiększyła się o 4,6 pkt. proc., do 61,5%). Biorąc pod uwagę również usługi, wskaźnik ten dla Polski osiągnął w 2016 r. 100,7% wobec 77,8% w 2006 r. i jednocześnie był o ok. 16 pkt. proc. wyższy niż średni dla UE. Natomiast relacja samego eksportu towarów i usług do PKB wzrosła w latach 2006-2016 r. o 14,4 pkt. proc., do 52,3%.

Tabela 21. Relacja eksportu towarów i usług do PKB w wybranych krajach UE w latach 2006-2016

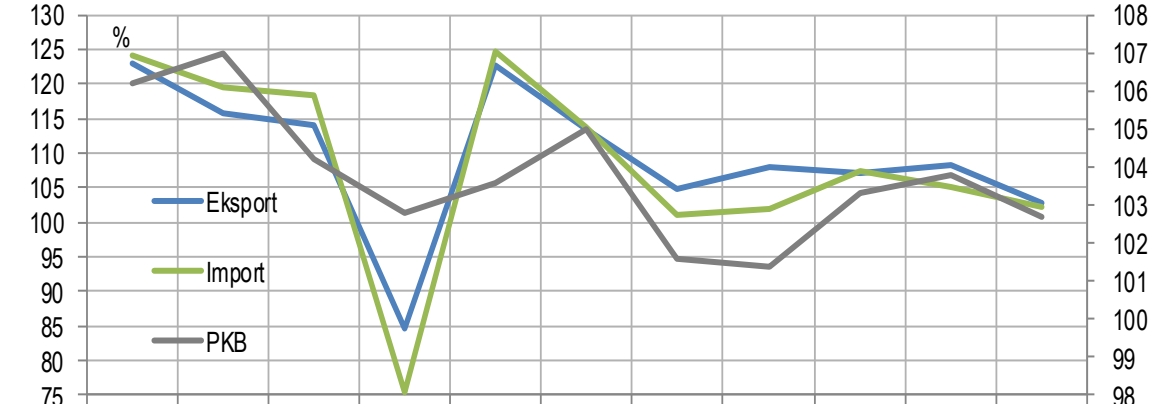
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
UE	37,3	38,0	39,0	34,8	38,6	41,4	42,6	42,9	43,1	44,0	44,2
Strefa euro	38,3	39,6	39,9	35,0	39,0	41,9	43,7	44,0	44,7	46,3	46,0
Czechy	65,8	67,1	63,9	59,3	66,8	72,1	76,9	77,7	83,4	82,0	80,5
Niemcy	41,2	43,0	43,5	37,8	42,3	44,8	46,0	45,5	45,7	46,8	46,0
Hiszpania	24,9	25,7	25,3	22,7	25,5	28,9	30,7	32,2	32,7	33,2	33,1
Francja	27,2	27,1	27,4	24,1	26,0	27,8	28,5	28,6	28,9	29,7	29,3
Włochy	26,2	27,4	27,0	22,5	25,2	27,0	28,6	28,9	29,3	30,0	30,0
Węgry	74,3	78,3	79,6	74,8	82,2	87,2	86,8	86,0	88,7	90,7	92,5
Niderlandy	69,3	70,3	71,6	63,2	72,0	77,4	81,9	82,0	82,6	83,4	82,4
Polska	**37,9**	**38,6**	**37,9**	**37,2**	**40,1**	**42,6**	**44,4**	**46,3**	**47,6**	**49,5**	**52,3**
Słowacja	81,0	83,3	80,0	67,6	76,3	85,0	91,4	93,8	91,8	93,5	93,8
Wlk. Brytania	26,8	24,9	26,9	26,2	28,3	30,5	29,8	29,8	28,1	27,6	28,2

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat.

Zwiększanie udziału handlu w PKB powoduje, że wpływa on coraz silniej na stan polskiej gospodarki. W rezultacie wahania w dynamice handlu zagranicznego mają przełożenie na PKB. Najlepiej widać to w kryzysowym roku 2009 r., kiedy spadek eksportu i importu przełożyły się na spowolnienie tempa wzrostu PKB oraz w roku 2016 r., kiedy to wyhamowanie obrotów szło w parze z wolniejszym wzrostem gospodarczym.

[57] Łącznie eksport i import towarów. Dane Eurostat.

Wykres 30. Dynamika obrotów towarowych Polski wyrażonych w EUR na tle dynamiki PKB w latach 2006-2016

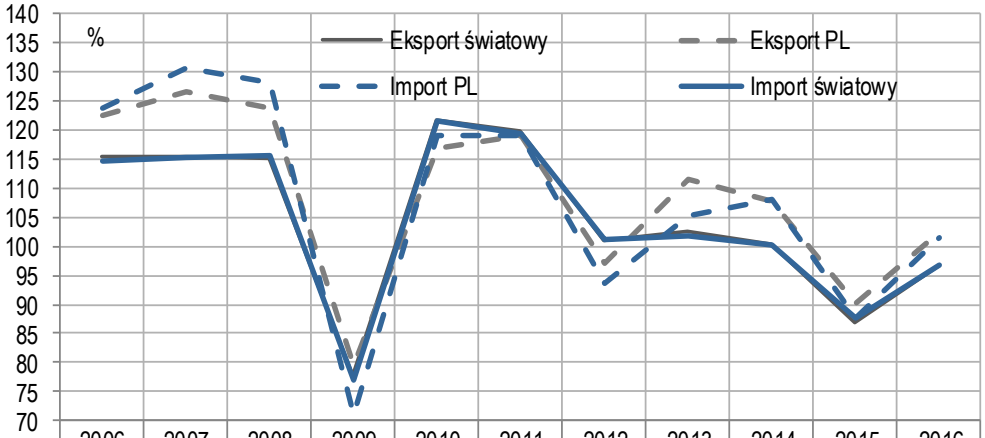

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*
Eksport	123,1	115,8	114,1	84,5	122,6	113,6	104,9	108,0	107,0	108,3	102,9
Import	124,2	119,5	118,3	75,5	124,8	113,7	101,0	101,9	107,3	105,2	102,1
PKB	106,2	107,0	104,2	102,8	103,6	105,0	101,6	101,4	103,3	103,8	102,7

*Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS, *PKB - dane wstępne.*

Od lat tempo wzrostu polskich obrotów znacząco przewyższa wzrosty w skali globalnej. W latach 2006 - 2016 średnioroczne tempo wzrostu polskiego eksportu towarów (w ujęciu dolarowym) wyniosło 8,9%, a importu 8% wobec wzrostów na poziomie 4,8% i 4,7% w skali światowej. Zaowocowało to umocnieniem roli handlu zagranicznego Polski na rynku globalnym.

Wykres 31. Dynamika obrotów towarowych Polski wyrażonych w USD na tle obrotów w skali globalnej

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Eksport światowy	115,5	115,6	115,2	77,8	121,9	119,8	100,9	102,5	100,3	86,8	96,8
Eksport PL	122,6	126,6	123,8	79,5	116,9	119,1	97,1	111,6	107,9	90,1	102,3
Import PL	123,7	130,7	128,2	71,1	119,1	119,2	93,5	105,2	108,2	87,5	101,5
Import światowy	114,6	115,2	115,7	77,1	121,5	119,4	101,1	101,7	100,4	87,7	96,8

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS i UNCTAD.

W roku 2016 udział polskiego eksportu towarów w globalnym eksporcie wyniósł 1,27%. Jakkolwiek był to słabszy wynik niż wysokorozwiniętych krajów starej UE, takich jak Niemcy czy Wielka Brytania, to naszym wyróżnikiem był systematyczny wzrost tego wskaźnika. W latach 2006 - 2016 zwiększył się on

o 0,36 pkt. proc., podczas gdy w Niemczech zmniejszył o 0,74 pkt. proc. (do 8,4%), we Francji o 0,95 pkt. proc., do 3,14%, a w Wielkiej Brytanii o 1,13 pkt. proc., do 2,57%. Zaowocowało to przesunięciem Polski na liście najważniejszych światowych eksporterów z pozycji 29. w 2006 r. na miejsce 22. w 2016 r. Konkretny awans nasza gospodarka uczyniła także w światowym imporcie. O ile w 2006 r. plasowała się na 26. pozycji (z udziałem 1,03%), to w 2016 r. już na miejscu 21. (1,22% udziału).

Tabela 22. Udział eksportu wybranych krajów UE w światowym eksporcie w latach 2006-2016

	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Niemcy	9,14	8,96	8,92	8,23	8,04	7,57	7,62	7,86	8,05	8,40
Francja	4,09	3,82	3,86	3,42	3,25	3,07	3,07	3,05	3,07	3,14
Włochy	3,44	3,36	3,24	2,92	2,85	2,71	2,73	2,79	2,77	2,89
Wlk. Brytania	3,70	2,85	2,83	2,72	2,76	2,56	2,85	2,66	2,79	2,57
Hiszpania	1,76	1,74	1,81	1,66	1,67	1,60	1,68	1,71	1,71	1,80
Polska	**0,91**	**1,06**	**1,09**	**1,04**	**1,03**	**1,00**	**1,08**	**1,16**	**1,21**	**1,27**
Czechy	0,78	0,91	0,90	0,87	0,89	0,85	0,86	0,92	0,96	1,02
Węgry	0,62	0,67	0,66	0,62	0,61	0,56	0,57	0,58	0,60	0,64
Słowacja	0,35	0,44	0,45	0,42	0,44	0,44	0,45	0,45	0,46	0,49

Źródło: DSR MR na podstawie danych UNCTAD.

Wśród unijnych gospodarek Polska wyróżnia się jako kraj o relatywnie niskim poziomie umiędzynarodowienia przedsiębiorstw. Wg badania PARP zaledwie co piąta polska firma jest w jakikolwiek sposób powiązana z rynkami międzynarodowymi. Niewielki odsetek firm działających w Polsce prowadzi działalność eksportową w zakresie wyrobów i usług. Ponadto zazwyczaj stosowane są najprostsze formy obecności zagranicznej (dziewięciu na dziesięciu prowadzi działalność stricte handlową)[58].

Słabością polskiego eksportu jest również zbyt niska innowacyjność krajowych towarów. Obecnie udział towarów wysokiej techniki w całkowitym wywozie wynosi ok. 8,5%, co jest gorszym wynikiem nie tylko wobec krajów UE-15, ale także od pozostałych członków Grupy Wyszehradzkiej. Zwiększenie innowacyjności oferty jest szczególnie ważne w kontekście postępującej w ostatnich latach fragmentaryzacji produkcji w ramach globalnych łańcuchów dostaw (GVC). W dłuższej perfektywnie sama partycypacja w GVC nie wystarczy, istotna będzie pozycja, jaką się będzie w nim zajmowało.

4.2.2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce

Światowe transakcje BIZ w latach 2015-2016 pozostawały pod silnym wpływem zawirowań gospodarczych i geopolitycznych (niepewność w strefie euro, niestabilność polityczna na Wschodzie, spowolnienie wzrostu gospodarek wschodzących, wydarzenia związane z podjęciem przez Wielką Brytanię decyzji o wystąpieniu z Unii Europejskiej, sytuacja polityczna w USA).

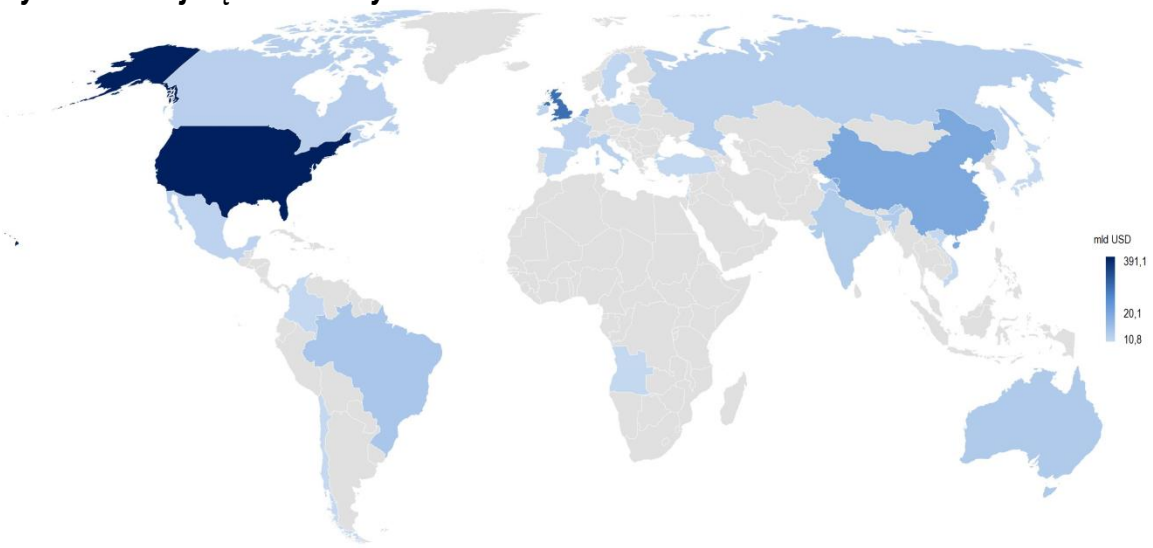
Wg danych UNCTAD, globalnie BIZ spadły w 2016 roku o 2%, do 1,75 bln USD. Największy spadek – o 14% - odnotowano w krajach rozwijających się. W krajach rozwiniętych urosły o 5%, mimo 6-proc. spadku w krajach Europy. Wśród 32 państw Europy 19 zanotowało spadek BIZ. W ten trend wpisała się także Polska. Sytuacja w skali świata ma się jednak poprawić w kolejnych latach. Wg szacunków

[58] Ewaluacja potencjału eksportowego przedsiębiorstw w Polsce, PARP, Warszawa 2014.

UNCTAD, globalne BIZ mają wzrosnąć do 1,8 bln USD w 2017 r. i do 1,85 bln USD w 2018 r. Ryzyko geopolityczne może negatywnie oddziaływać jednak na możliwości odbudowy strumieni BIZ do poziomów sprzed kryzysu.

W dynamicznie zmieniającym się otoczeniu zewnętrznym, stabilność polskiej gospodarki była jej atutem. Dobre perspektywy gospodarcze budowały pozytywny wizerunek Polski w świecie, co sprzyjało wzmacnianiu aktywności inwestycyjnej w naszym kraju. Lata 2015-2016 przyniosły nowoczesne inwestycje z branży motoryzacyjnej, spożywczej, AGD, IT, B+R, oraz centra usług. Zwłaszcza w tej ostatniej Polska buduje silną pozycję lidera w regionie i jest liczącym się graczem na świecie.

Rysunek 3. Najwięksi odbiorcy BIZ w 2016 r.

Źródło: DSR MR na podstawie danych UNCTAD; World Investment Report 2017.

Wartość BIZ[59] w Polsce w 2015 roku wyniosła 12,1 mld EUR wobec 10,7 mld EUR w 2014[60]. Najwięcej kapitału zainwestowały w Polsce podmioty z państw Unii Europejskiej (11,8 mld EUR). Największymi inwestorami w Polsce były firmy z: Niderlandów (2.8 mld EUR), Wielkiej Brytanii (2,5 mld EUR), Niemiec (2,3 mld EUR) i Hiszpanii (0,9 mld EUR).

Najwięcej środków z tytułu BIZ napłynęło przede wszystkim do sektora usług (8,8 mld EUR), z czego 2,4 mld EUR do działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej oraz 2,3 mld EUR do sekcji handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych i motocykli. Do przetwórstwa przemysłowego napłynęło w sumie 2,8 mld EUR. Najbardziej atrakcyjna dla zagranicznego kapitału okazała się produkcja pojazdów samochodowych, przyczep, naczep i pozostałego sprzętu transportowego (prawie 1,2 mld EUR).

[59] NBP, na podstawie danych zawartych w raporcie rocznym. Wszelkie dane w tym raporcie prezentowane są w walucie EUR, co wiązało się z zastosowaniem przeliczeń kursowych. Dla danych o transakcjach wartości przeliczano po kursie średniorocznym, zaś dla zobowiązań po kursie z 31 grudnia danego roku.
[60] Dane za rok 2014 zostały zrewidowane.

W ujęciu skumulowanym, z ogólnej kwoty 167,1 mld EUR, jaką zainwestowano w Polsce do końca 2015 roku, najwięcej kapitału pochodziło z krajów Unii Europejskiej – 91,9%. Najwyższe zobowiązania występują w stosunku do inwestorów z: Niderlandów (30,3 mld EUR), Niemiec (27,4 mld EUR), Luksemburga (19,3 mld EUR) i Francji (17,9 mld EUR).

Do końca 2015 roku najwięcej środków finansowych zagraniczne firmy zainwestowały w usługach (98,1 mld EUR) - w tym działalności finansowej i ubezpieczeniowej (31,4 mld EUR); handlu hurtowym i detalicznym; w naprawie pojazdów (25,5 mld EUR), a także w działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości (13,1 mld EUR). Inwestycje w usługi charakteryzuje bardziej dynamiczny przyrost wartości skumulowanej niż ma to miejsce w przypadku pozostałych sektorów. Świadczy o tym m.in. systematyczny wzrost liczby centrów usługowych w Polsce oraz zatrudnienie w nich (o ok. 15% między I kw. 2016 r. a I kw. 2017 r.). Przy czym aż 75% nowych miejsc pracy wygenerowały centra zagraniczne.

Według szacunków UNCTAD, w 2016 r. do naszego kraju z tytułu BIZ trafiło 11,4 mld USD. Był to wynik o 15% gorszy od notowanego rok wcześniej. Spadek ten był konsekwencją wahań kursów walut, jak i efektem polityki rządu, skoncentrowanej na zwiększaniu własności krajowej m.in. w sektorze bankowym[61].

W minionej dekadzie do Polski napływało średniorocznie ponad 12,6 mld USD z tytułu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Utrzymywanie się strumienia BIZ na stabilnym, przekraczającym 10 mld USD, poziomie – z przejściowym tylko ograniczeniem napływu BIZ do Polski w 2013 r. będącym odzwierciedleniem osłabienia sentymentu inwestorów w skali świata – świadczy o silnej pozycji Polski jako atrakcyjnego miejsca dla zagranicznego kapitału. Przy czym krajowa gospodarka wykazuje mniejsze uzależnienie od BIZ od pozostałych krajów naszego regionu i jednocześnie wyższe w porównaniu z Francją, Niemcami czy Włochami. Strumień BIZ jest ważnym wsparciem dla inwestycji krajowych - nie wykazuje przy tym znacznych wahań w czasie i utrzymuje się na poziomie nie przekraczającym 15%.

Tabela 23. Zasoby BIZ w relacji do PKB oraz napływu BIZ w relacji do wartości nakładów na środki trwałe w wybranych krajach UE i w skali świata

	BIZ/PKB (%)						BIZ/nakłady na środki trwałe (%)					
	2000	2012	2013	2014	2015	2016	2000	2012	2013	2014	2015	2016
Czechy	35,2	65,8	64,0	58,5	63,0	59,7	26,4	14,9	6,9	10,5	1,0	14,2
Polska	19,5	39,7	43,7	38,8	38,3	39,8	23,5	12,5	3,7	13,3	14,1	13,1
Słowacja	33,7	59,0	58,9	49,3	50,0	46,5	48,2	15,0	- 3,0	- 2,5	- 1,0	- 1,6
Francja	13,4	25,4	27,1	24,6	28,5	28,3	9,4	2,7	5,5	0,4	9,0	5,4
Niemcy	24,1	30,4	25,8	21,9	23,4	22,2	44,1	4,0	2,1	0,5	5,0	1,4
Włochy	10,7	18,1	17,1	16,4	18,5	18,7	5,7	0,0	6,6	6,4	6,3	9,2
Wielka Brytania	26,8	54,2	55,6	54,2	49,2	45,5	38,7	13,1	11,8	9,0	6,8	57,9
UE	24,6	45,8	45,4	42,3	47,8	46,7	31,3	14,4	9,7	7,1	15,2	17,5
Świat	21,4	30,2	31,7	31,5	33,5	35,0	16,2	8,8	7,7	6,8	9,5	9,4

Źródło: DSR MR na podstawie danych UNCTAD; World Investment Report 2017.

[61] UNCTAD, World Investment Report 2017.

Według danych UNCTAD, w 2016 r. największy udział w podziale zagranicznego kapitału miały Indie, Chiny oraz USA – będące jednocześnie ważnymi odbiorcami BIZ w skali świata. Udział Polski w ogłoszonych projektach *greenfield* oscylował w granicach 1%, a ich liczba sięgnęła 311.

Z kolei, według danych EY[62], w 2016 r. w Polsce ogłoszono 256 nowych projektów BIZ (o 21% więcej r/r), co pozwoliło nam uplasować się na 5. miejscu w tej kategorii. Inwestycje te przełożą się na 22.074 miejsca pracy (o 12% więcej r/r). Jest to drugi, po Wielkiej Brytanii, wynik na tle całej Europy.

Ekspansja zagraniczna w formie BIZ jest coraz częściej realizowana również przez krajowych inwestorów. Przy czym w dalszym ciągu na ekspansję zagraniczną inną niż eksport decyduje się niewielki odsetek firm. Za granicą inwestują najczęściej duże przedsiębiorstwa, dążące do pozyskania tańszych zasobów lub nowych technologii wytwarzania, czy też rozwoju sieci dystrybucji. Polska nie może poszczycić się wieloma przypadkami tzw. *born globals*, ani przedsiębiorstwami o globalnej marce. Wiele firm odniosło sukces na rynkach zagranicznych, często funkcjonując w niszach rynkowych i skutecznie je zagospodarowując.

W 2015 roku, według danych Narodowego Banku Polskiego, wartość netto transakcji z tytułu polskich inwestycji bezpośrednich za granicą wyniosła 2,8 mld EUR[63]. Niższe niż w roku 2014 było także saldo przepływów z tytułu nabycia i zbycia akcji oraz innych form udziałów kapitałowych przez polskich inwestorów bezpośrednich. Wyniosło ono 2,5 mld EUR, podczas gdy w 2014 roku 4,1 mld EUR.

Spośród kierunków geograficznych ekspansji polskich firm w 2015 roku, najwyższą wartość inwestycji w akcje i udziały zaobserwowano w przypadku inwestycji dokonywanych na Cyprze (2,5 mld EUR) i w Szwajcarii (0,9 mld EUR).

Na koniec 2015 roku należności polskich inwestorów zagranicznych wyniosły niecałe 22 mld EUR, tj. były nieco niższe porównując je z niemal 23 mld EUR w roku 2014. Natomiast w porównaniu z rokiem 2004 wzrosły ponad czterdziestokrotnie. Tym samym, Polska jest, obok Węgier, jednym z liderów pod względem skumulowanej wartości BIZ ulokowanych poza granicami kraju wśród państw Unii Europejskiej, które dołączyły do niej od 2004 r.

Zgodnie z danymi UNCTAD, w 2016 r. polskie inwestycje zagraniczne zwiększyły się dwukrotnie w porównaniu z rokiem 2015, do poziomu 6,4 mld USD. Tym samym, Polska uplasowała się na 31. miejscu na liście eksporterów kapitału na świecie. Stan należności z tytułu polskich BIZ wzrósł w 2016 r. o ok. 3% r/r i ukształtował się na poziomie 24,8 mld USD.

Polskie podmioty wykazują znacznie większą aktywność w ramach realizacji zarówno *greenfield*, jak i fuzji i przejęć w porównaniu z pozostałymi państwami V4 oraz pozostałymi krajami przyjętymi do UE w 2004 r. i w kolejnych rozszerzeniach, co wynika ze znacznie większego potencjału gospodarczego Polski. Natomiast w porównaniu z krajami UE-15 Polska realizuje znacznie mniej projektów. Wśród krajów starej UE wyprzedza pod tym względem jedynie Grecję i notując w ostatnich latach (2012-2016) wynik zbliżony do Portugalii.

[62] EY European Attractiveness Survey (publikacje obejmują lata 2008-2017).
[63] Z wyłączeniem transakcji podmiotów specjalnego przeznaczenia

Tabela 24. Liczba projektów greenfield realizowanych przez polskie podmioty na tle wybranych państw UE

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Polska	30	40	51	46	38	45	39	55	67	61	66	44
Węgry	11	22	28	28	19	19	24	10	18	24	19	10
Słowacja	1	4	2	7	2	7	5	9	6	3	5	5
Czechy	22	45	32	55	14	40	43	61	36	35	40	24
Hiszpania	218	281	516	654	652	638	650	582	680	546	487	529
Portugalia	24	33	69	107	65	74	65	51	73	78	65	46

Źródło: DSR MR na podstawie danych UNCTAD; World Investment Report 2017.

Wyniki badań prowadzonych przez GUS dotyczących działalności podmiotów posiadających udziały w podmiotach z siedzibą za granicą wskazują na zwiększanie się aktywności polskich firm za granicą. Pod względem zasięgu geograficznego, przedsiębiorstwa zależne zlokalizowane były w 92 krajach, w tym 59,5% z nich – w krajach UE. W podziale na poszczególne państwa dominowały jednostki zarejestrowane na terytoriach: Ukrainy (8,7%), Niemiec (8,8%), Rosji (8,2%) oraz Czech (7,2%). Polskie firmy decydują się zwiększać zakres umiędzynarodowienia realizując projekty inwestycyjne typu *greenfield* również w odległych geograficznie regionach: Azji, Afryce czy obu Amerykach.

4.2.3. System oraz instrumenty wsparcia umiędzynarodowienia

Podejmowane przez Ministerstwo Rozwoju działania skoncentrowane są na wspieraniu umiędzynarodawiania przedsiębiorstw, budowaniu ich konkurencyjności oraz stworzeniu silnej marki Polski na świecie. Celem jest zwiększanie powiązań z rynkami międzynarodowymi, poprzez poszerzanie liczby podmiotów uczestniczących w wymianie międzynarodowej oraz rozwijanie bardziej zaawansowanych form współpracy z zagranicą, a także zwiększenie eksportu towarów zaawansowanych technologicznie.

Ministerstwo Rozwoju dokonało zmiany architektury systemu podmiotów wspierających umiędzynarodowienie polskich przedsiębiorstw, poprzez skoncentrowanie ich w Grupie Polskiego Funduszu Rozwoju, w skład której wchodzą: Polski Fundusz Rozwoju S.A. (PFR), Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S. A. (KUKE), Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), Agencja Rozwoju Przemysłu (ARP) Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) oraz Polska Agencja Inwestycji i Handlu S.A. (PAIH). Przygotowano również szerokie spektrum instrumentów nakierowanych na wsparcie krajowych przedsiębiorców na rynkach zagranicznych, które obejmują m.in. działania promocyjne, pomoc w nawiązywaniu kontaktów, ubezpieczenia oraz finansowanie.

Bank Gospodarska Krajowego zapewnia system wsparcia finansowego dla polskiego eksportu oparty o Program Rządowy Finansowe Wsparcie Eksportu, który jest realizowany wspólnie z Korporacją Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A. Obejmuje on instrumenty zarówno krótkoterminowe (np. operacje na akredytywach, gwarancje, prefinansowanie eksportu), jak i długoterminowe (np. kredyty dla nabywcy, wykupy wierzytelności). Jego zakres działania zostanie rozszerzony, a także zintensyfikowane zostaną działania BGK w zakresie finansowania ekspansji zagranicznej w ramach bezpośrednich inwestycji zagranicznych realizowanych przez krajowe przedsiębiorstwa.

KUKE prowadzi ubezpieczenia eksportowe gwarantowane przez Skarb Państwa, zapewniając bezpieczeństwo w handlu na rynkach podwyższonego ryzyka. Ubezpieczenie daje pewność otrzymania zapłaty za dostarczony towar i wykonaną usługę, a także ułatwia podejmowanie decyzji o współpracy z nowymi odbiorcami.

Korporacja posiada także specjalne oferty dla przedsiębiorców szukających miejsca dla swoich interesów na rynkach poza Unią Europejską. W tym celu uruchomiono bardziej elastyczne możliwości zabezpieczenia transakcji eksportowych dla pięciu krajów, wybranych jako perspektywiczne rynki dla polskiej gospodarki (Algieria, Indie, Iran, Meksyk, Wietnam). Eksporterzy mogą również skorzystać z oferty ubezpieczeniowej dedykowanej rynkom wschodnim (Polisa na Wschód).

Polska Agencja Inwestycji i Handlu S.A. utworzona na bazie Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A., posiada znacznie szersze kompetencje niż dotychczas. Staje się koordynatorem wspierania ekspansji zagranicznej polskich przedsiębiorców, punktem pierwszego kontaktu dla eksportera i inwestora oraz centrum wiedzy dla przedsiębiorcy planującego rozwój działalności eksportowej. PAIH zintegruje działania związane z promocją polskiej gospodarki i rozwojem eksportu, a także będzie prowadziła prace analityczno-informacyjne. Jej zadaniem będzie koordynacja wszystkich instrumentów operacyjnych, misyjno-wystawienniczych oraz dedykowanych branżom lub rynkom.

PAIH tworzy sieć zagranicznych biur handlowych[64], które będą wspierać polskich przedsiębiorców za granicą i zastąpią obecnie funkcjonujące Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji Ambasad i Konsulatów RP. Biura handlowe są otwierane przede wszystkim na perspektywicznych, a jednocześnie trudniejszych i mniej znanych rynkach krajów pozaunijnych. Będą oferowały polskim przedsiębiorcom dostęp do bezpłatnych informacji i wsparcia w rozwijaniu działalności, jak również będą świadczyły specjalistyczne usługi na zasadach komercyjnych.

Mimo wdrażanej reformy w 2016 r. WPHI w dalszym ciągu operacyjne wspierały polskie przedsiębiorstwa zainteresowane współpracą z zagranicznymi partnerami, szczególnie w zakresie eksportu i polskich inwestycji na zagranicznych rynkach. Dotychczasowe 49 WPHI, zlokalizowane w 44 krajach świata, zrealizowało łącznie prawie 78 tys. działań, w tym m.in. udzielanie odpowiedzi na zapytania podmiotów (polskich i z kraju urzędowania), spotkania B2B, opracowania / informacje (makroekonomiczne, branżowe, prawne oraz pozostałe), organizacja lub udział w organizacji seminariów, konferencji, warsztatów. Ponadto w 2016 r. 19 ambasad RP[65] zrealizowało programy promocji[66].

Mikro, mali i średni przedsiębiorcy mogą skorzystać z dofinansowania, w ramach projektów „Wsparcie MŚP w promocji marek produktowych – Go to Brand" oraz „Promocja gospodarki w oparciu o polskie marki produktowe – Marka Polskiej Gospodarki – Brand". Wsparcie może być przeznaczone m.in. na pokrycie kosztów wynajmu, budowy i obsługi stoiska wystawowego, czy też innych kosztów związanych z udziałem w branżowych programach promocji:

- **12 wybranych branż** (sprzęt medyczny, maszyny i urządzenia, kosmetyki, IT/ICT, biotechnologia i farmaceutyka, moda polska, budowa i wykańczanie budowli, jachty i łodzie, meble, polskie specjalności żywnościowe, sektor usług prozdrowotnych, części samochodowe i lotnicze),
- **5 programach promocji na rynkach perspektywicznych** (Algieria, Indie, Iran, Meksyk oraz Wietnam),

[64] Dotychczas takie biura powstały w Szanghaju, Nairobi, San Francisco, Budapeszcie, Ho Chi Minh City, Meksyku, Singapurze, Teheranie i Toronto.

[65] Dotyczy to: Australii, Azerbejdżanie, Chile, Gruzji, Iranie, Kolumbii, KRLD, na Kubie, w Łotwie, Meksyku, Mołdawii, Peru, Senegalu, Singapurze, Słowacji, Słowenii, Tajlandii, Wenezueli oraz Warszawskie Biuro Handlowe na Tajwanie.

[66] Na podstawie Porozumienia z dnia 14 września 2006 r. między Ministrem Spraw Zagranicznych a Ministrem Gospodarki w sprawie współpracy w realizacji zadań Ministra Gospodarki z zakresu promocji handlu i inwestycji zagranicznych przez polskie placówki zagraniczne w których nie funkcjonują (WPHI).

– programach promocji podczas dużych wydarzeń medialnych.

Szczególne wsparcie dedykowane jest małym i średnim przedsiębiorstwom z makroregionu Polski Wschodniej. Rozwój ich działalności eksportowej jest wspierany przez projekt „Internacjonalizacja MŚP", którego celem jest zwiększenie aktywności gospodarczej tych przedsiębiorców na rynkach międzynarodowych.

Dla najbardziej innowacyjnych firm, przygotowywany jest projekt „Polskie Mosty Technologiczne", który ma wspierać je w zdobywaniu nowych zagranicznych rynków. Przedsiębiorcy będą mogli uczestniczyć w programach akceleracyjnych na wybranych 20 rynkach zagranicznych[67], umożliwiających im dopasowanie i implementację strategii ekspansji firmy na danym rynku, dostosowanie produktu/usługi do lokalnych wymogów oraz pozyskanie usług mentorskich, dopasowanych do potrzeb firm (m.in. internacjonalizacja, współpraca z partnerami zagranicznymi).

Koordynatorzy i członkowie krajowych klastrów kluczowych mogą korzystać z profesjonalnych usług doradczych wspierających ich ekspansję na nowe rynki w ramach projektu „Umiędzynarodowienie Krajowych Klastrów Kluczowych". Instrument ma na celu podnoszenie zdolności klastra do trwałej współpracy z podmiotami zagranicznymi, a także do zacieśnienia współpracy w jego ramach. Wsparcie koncentruje się na wspieraniu ekspansji międzynarodowej klastra w powiązaniu z jego działalnością badawczo-rozwojową i innowacyjną, jak również m.in. sieciowaniem krajowym i międzynarodowym.

Pomoc polskim przedsiębiorcom jest także realizowana w ramach tzw. pomocy *de minimis*. Ze wsparcia finansuje się m.in.: uzyskanie certyfikatu wyrobu wymaganego na rynkach zagranicznych, organizację seminariów, konferencji, zbiorowych pokazów, przedsięwzięcia wydawnicze promujące eksport lub sprzedaż na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej, a także branżowe projekty promocyjne obejmujące wsparcie projektów realizowanych przez grupę co najmniej czterech przedsiębiorców.

Zwiększanie konkurencyjności polskich przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych realizowane jest również poprzez umożliwianie krajowym przedsiębiorcom nawiązywania kontaktów biznesowych w ramach misji gospodarczych i giełd kooperacyjnych, w tym poprzez koordynowaną przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, krajową sieć ośrodków Enterprise Europe Network.

W odpowiedzi na niedostateczny udział polskich firm w globalnym rynku zamówień publicznych w 2015 r. uruchomiony został projekt Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości pn. „Punkt Informacyjny Międzynarodowe Zamówienia Publiczne (MZP)". Jego celem jest informowanie polskich przedsiębiorców o możliwościach biznesowych wynikających z udziału w szacowanych na 50 mld USD rocznie, międzynarodowych zamówieniach publicznych.

Wśród szeregu instrumentów ułatwiających podbijanie nowych rynków zagranicznych, warto wyróżnić **programy „Go"**, realizowane dla kilku pozaeuropejskich rynków. W ramach programów organizowane są fora, konferencje, misje wyjazdowe i przyjazdowe przedsiębiorców. Dla każdego z programów, (Go China, Go Africa, Go Arcitc, Go India, Go Iran i Go ASEAN) stworzono dedykowane portale internetowe, gdzie eksporterzy i inwestorzy mogą znaleźć cenne informacje o warunkach prowadzenia biznesu.

[67] Są to: USA, Chiny, Meksyk, Turcja, Hongkong, Rosja, Norwegia, Indie, Iran, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Ukraina, Szwajcaria, Algieria, Republika Południowej Afryki, Kanada, Egipt, Japonia, Korea Południowa, Wietnam i Arabia Saudyjska.

Wsparciem dla rodzimych przedsiębiorców są też działania na forum UE w zakresie ochrony rynku UE przed nieuczciwym importem, szkodzącym unijnym, w tym polskim producentom, a także aktywnie podejmowało działania mające na celu uniknięcie lub ograniczenie negatywnego wpływu środków ochronnych stosowanych przez kraje pozaunijne wobec polskiego eksportu. Sukcesem było m.in. doprowadzenie do wejścia w życie pod koniec kwietnia 2016 r. unijnego nadzoru importu wyrobów stalowych z krajów pozaunijnych oraz nałożenia ceł antydumpingowych na import prętów zbrojeniowych z Białorusi, sprowadzanych do Polski na nieuczciwych zasadach szkodzących polskim producentom.

Realizowano również działania mające na celu obniżenie kosztów importu zaopatrzeniowego surowców i komponentów, niedostępnych na rynku UE, a wykorzystywanych przez unijnych, w tym polskich, przedsiębiorców do dalszego przerobu i produkcji wyrobów gotowych, na potrzeby m.in przemysłu AGD, motoryzacyjnego, materiałów ogniotrwałych. W przyjętych w 2016 r. regulacjach uwzględniono ogółem 26 wniosków polskich przedsiębiorców.

Prace prowadził, funkcjonujący przy Ministrze Rozwoju i Finansów, Zespół do Spraw Barier w Dostępie do Rynków Krajów Trzecich. Zespół ten zajmuje się identyfikacją barier w dostępie do poszczególnych rynków pozaunijnych dla polskich producentów i eksporterów oraz podejmowaniem działań przez polską administrację ukierunkowanych na dążenie do eliminacji tych barier, które w sposób szczególny dotykają polskich producentów i eksporterów. Ogółem w ramach prac Zespołu od początku 2016 r. przeanalizowano 57 krajów pozaunijnych i zidentyfikowano oraz omówiono ponad 575 barier w dostępie do rynków tych krajów.

W związku z udziałem Polski w Astana EXPO 2017 został opracowany program gospodarczy skierowany do mikro, małych i średnich przedsiębiorców, za którego realizację odpowiada Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Dla przedsiębiorców został przygotowany wachlarz działań promocyjnych obejmujących m.in. imprezy targowe, misje gospodarcze, Polsko-Kazachstańskie Forum Gospodarcze, który uzupełniony został o tzw. działania ogólne promujące ofertę polskich firm.

Ponadto Polska współuczestniczyła w pracach nad europejską polityką dot. sektora obronnego, której celem jest rozwój konkurencyjnej i innowacyjnej europejskiej bazy technologiczno-przemysłowej (EDTIB). Aktualnie Komisja zintensyfikowała prace dotyczące integracji sektora obronnego czego przykładem jest Europejski Plan Działań w Sektorze Obrony (EDAP). Jego celem jest rozwój innowacyjności i konkurencyjności poprzez implementację działań ujętych w trzech filarach dot. badań, inwestycji i rynku. W ramach EDAP przewidziane jest efektywne wykorzystanie europejskich funduszy strukturalnych i funduszy inwestycyjnych dla projektów dotyczących podwójnego zastosowania. Komisja będzie korzystać z narzędzi mających wspierać MŚP, w szczególności wykorzystanie Programu COSME.

4.3 Współpraca przedsiębiorstw w ramach specjalnych stref ekonomicznych oraz klastrów

4.3.1 Specjalne Strefy Ekonomiczne

Zasady i warunki udzielania pomocy publicznej przedsiębiorcom działającym w strefach

Specjalne Strefy Ekonomiczne (SSE) to wyodrębnione administracyjnie obszary Polski, na których przedsiębiorcy realizujący nowe inwestycje mogą skorzystać ze zwolnienia z podatku dochodowego w odniesieniu do dochodów uzyskiwanych w strefie.

Podstawą do korzystania z pomocy publicznej jest zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie danej strefy. Zezwolenia wydają spółki zarządzające strefami w drodze przetargu łącznego lub rokowań. Zasady i sposób przeprowadzania przetargów i rokowań określają – odrębnie dla każdej strefy - Rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z 2004 r. w sprawie przetargów i rokowań oraz kryteriów oceny zamierzeń co do przedsięwzięć, które mają być podjęte przez przedsiębiorców na terenie strefy.

Zasady i warunki inwestowania na terenie SSE oraz korzyści płynące z faktu prowadzenia na ich obszarze działalności gospodarczej określa ustawa z dnia 20 października 1994 r. *o specjalnych strefach ekonomicznych* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1010) i akty wykonawcze do wspomnianej ustawy.

Na terenie SSE przedsiębiorcy mogą korzystać z pomocy publicznej w formie zwolnień podatkowych z tytułu: kosztów nowej inwestycji oraz utworzenia nowych miejsc pracy.

Wielkość tej pomocy zależy od maksymalnej intensywności pomocy określonej dla obszaru, na którym realizowana jest inwestycja oraz wielkości kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą. Dla przedsiębiorców, którzy wybiorą pomoc z tytułu zatrudnienia kosztami kwalifikującymi się do objęcia wsparciem są dwuletnie koszty pracy nowo zatrudnionych pracowników, natomiast dla przedsiębiorców, którzy zdecydują się na pomoc inwestycyjną - koszty nowej inwestycji.

Maksymalna intensywność pomocy w przypadku inwestycji realizowanych na terenie województw: lubelskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego i podlaskiego wynosi 50%, na obszarach województw: opolskiego, świętokrzyskiego, małopolskiego, lubuskiego, zachodniopomorskiego, pomorskiego, łódzkiego i kujawsko-pomorskiego oraz w województwie mazowieckim w podregionach: ciechanowsko-płockim, ostrołęcko-siedleckim, radomskim i warszawskim wschodnim wynosi 40%, w województwach: dolnośląskim, wielkopolskim i śląskim – 25%, na obszarze podregionu warszawskiego zachodniego – 20%, w mieście stołecznym Warszawa do końca 2017 r. – 15%, a w latach następnych – 10%.

Dla małych przedsiębiorców pomoc może być podwyższona o 20 pkt. proc., a dla średnich – o 10 pkt. proc. Podwyższenia nie stosuje się w przypadku dużych projektów inwestycyjnych – jako duży projekt inwestycyjny należy rozumieć nową inwestycję, której koszty kwalifikujące się do objęcia pomocą przekraczają równowartość 50 mln zł.

Obszar i lokalizacja stref

W Polsce funkcjonuje 14 SSE. Na koniec grudnia 2016 r. ich łączny obszar wyniósł prawie 21,5 tys. ha. Strefy zlokalizowane były na terenach 179 miast i 287 gmin. W stosunku do roku 2015 łączna powierzchnia stref wzrosła o ponad 1,6 tys. ha. Zmianie uległy granice dwunastu stref, tj.: kostrzyńsko-słubickiej, katowickiej, krakowskiej, legnickiej, łódzkiej, mieleckiej, pomorskiej, słupskiej, starachowickiej, tarnobrzeskiej, wałbrzyskiej (trzykrotnie) oraz warmińsko-mazurskiej.

Efekty funkcjonowania stref

Na dzień 31 grudnia 2016 r. przedsiębiorcy posiadali 2 263 zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej w strefach. W samym 2016 r. wydano ich 257. W porównaniu z 2015 r. liczba udzielonych zezwoleń była większa o 18%. Całkowita liczba zezwoleń wydanych od początku funkcjonowania stref do końca 2016 r. wyniosła 3 687, z tego 1 424 zostało wyłączonych z obrotu prawnego w związku z cofnięciem, wygaszeniem, unieważnieniem bądź uchyleniem.

Do końca 2016 r. przedsiębiorcy działający w strefach zainwestowali ponad 112,3 mld zł i zapewnili ponad 332 tys. miejsc pracy, z czego ponad 225 tys. miejsc pracy (tj. 68%) stanowiły nowe miejsca pracy stworzone przez inwestorów po uzyskaniu zezwolenia na działalność w strefie i wynikające bezpośrednio z realizacji nowych inwestycji. W stosunku do 2015 r. skumulowana wartość inwestycji wzrosła o ponad 0,6 mld zł, zaś liczba miejsc pracy o blisko 20,1 tys., przy czym liczba nowych miejsc pracy wzrosła jedynie o 310.

Informacje o liczbie zezwoleń, nakładach inwestycyjnych i miejscach pracy w poszczególnych strefach przedstawia poniższa tabela.

Tabela 25. Efekty działania stref na dzień 31 grudnia 2016 r.

Lp.	Specjalna strefa ekonomiczna	Liczba ważnych zezwoleń	Poniesione nakłady inwestycyjne (narastająco w mln zł)	Miejsca pracy	
				nowe	utrzymane
1	Kamiennogórska	62	2 403,9	6 577	770
2	Katowicka	280	14 101,1	29 586	30 378
3	Kostrzyńsko-Słubicka	182	6 858,4	19 707	12 220
4	Krakowska	171	3 544,7	14 233	11 629
5	Legnicka	90	7 949,0	14 113	254
6	Łódzka	220	15 577,7	28 679	7 443
7	Mielecka	228	6 596,0	14 961	9 854
8	Pomorska	162	11 778,8	17 729	5 192
9	Słupska	88	1 693,0	3 399	542
10	Starachowicka	78	2 268,7	4 273	2 987
11	Suwalska	79	1 941,7	3 144	4 114
12	Tarnobrzeska	205	8 635,3	17 816	5 918
13	Wałbrzyska	313	24 364,1	41 487	7 467
14	Warmińsko – Mazurska	105	4 540,8	9 828	7 814
Razem		**2 263**	**112 253,2**	**225 532**	**106 582**

Źródło: Ministerstwo Rozwoju.

Na koniec 2016 r. ponad 71% zainwestowanego w strefach kapitału pochodziło z sześciu krajów: Niemiec (23,7), Polski (20,1%), Niderlandów (8,2%), USA (8,1%), Belgii (5,9%) i Włoch (4,7%). W roku poprzednim w szóstce państw z największym udziałem w skumulowanej wartości inwestycji zamiast Belgii była Japonia, a na te sześć krajów przypadało blisko 74,6% nakładów inwestycyjnych.

Ramka 2. Nowa polityka strefowa

Dotychczasowa polityka strefowa nie jest w pełni efektywna, co jest wynikiem m.in. rozproszonego modelu obsługi inwestora z brakiem wiodącego podmiotu w regionie – do tej pory było to 8 instytucji, które często dublowały się w swoich zadaniach instytucji otoczenia biznesu. Na niższą efektywność wpływa również rozbudowana dokumentacja aplikacyjna dot. udzielenia wsparcia publicznego oraz przewlekłość procedowania wniosków o zmianę granic specjalnych stref ekonomicznych.

Oznacza to konieczność wprowadzenia nowych rozwiązań i instrumentów zarządczych, które wyeliminują nieefektywne procesy. Zakłada się wdrożenie nowej koncepcji wspierania inwestycji w ramach instrumentu zwolnień podatkowych, oferowanego w ramach systemu SSE. Instrument zwolnień podatkowych dostępny będzie dla nowych inwestycji spełniających kryteria ilościowe rozumiane jako nakłady inwestycyjne oraz kryteria jakościowe zgodne z Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Szczególnie cenione będą takie inwestycje, które mają pozytywne przełożenie na rozwój gospodarczy kraju i regionu m.in. poprzez transfer know-how oraz zapewnienie korzystnych warunków dla pracowników.
Wśród najważniejszych założeń nowej polityki strefowej warto wyróżnić m.in.:

- Wdrożenie nowego standardu obsługi inwestora przez spółki zarządzające SSE. Spółki będą głównym punktem kontaktu w regionie w ramach systemu obsługi inwestora, a także regionalnym koordynatorem udzielania pomocy publicznej w obszarze instrumentu zwolnień podatkowych i dotacji rządowych.
- Odejście od ograniczeń terytorialnych. Zachęty podatkowe będą dostępne na całym terytorium Polski (bez ograniczeń terytorialnych), przy zachowaniu dotychczasowych zasad dotyczących przeznaczenia terenu. Dzięki temu zlikwidowana zostanie długotrwała i obciążająca przedsiębiorcę procedura zmiany granic specjalnych stref ekonomicznych.
- Wprowadzenie nowych wymogów dla inwestycji. Oprócz kryteriów ilościowych (dotychczas wykorzystywanych), wprowadzone będą kryteria jakościowe dla nowych inwestycji (zgodnie z SOR). Premiowane będą inwestycje oddziaływujące na rozwój zrównoważony (wysoko jakościowe miejsca pracy, inwestycje lokalizowane na obszarach zagrożonych) czy wspierające współpracę biznes – nauka.
- Regionalizację czasu trwania zwolnień podatkowych. Długość zwolnienia podatkowego zostanie powiązana z wysokością intensywności pomocy publicznej dozwolonej w danym województwie przez KE. Czas ten będzie wynosił między 10 a 15 lat. Przy tym – dotychczas działające inwestycje w SSE będą wspierane na dotychczasowych warunkach.

W wyniku zakładanych zmian Polska poprawi swoją konkurencyjność w stosunku do innych krajów z regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Zróżnicowanie kryteriów pod kątem jakości, jakiego nie ma w innych krajach V4, pozwoli na skoncentrowanie oferty na inwestycjach wnoszących najwyższą wartość dodaną dla polskiej gospodarki.

4.3.2 Klastry w Polsce

Jednym z priorytetów gospodarczych rządu jest zapewnienie rozwoju polskich przedsiębiorstw oraz wzrost konkurencyjności polskiej gospodarki w UE oraz na rynkach globalnych. W dzisiejszych warunkach konkurencyjność gospodarki jest oparta w coraz większym stopniu o badania, rozwój i innowacje (B+R+I). Coraz większego znaczenia nabiera działalność na rzecz promocji rozwoju przedsiębiorstw wdrażających rozwiązania innowacyjne.

Kluczem do osiągnięcia tego celu stają się klastry, które dzięki naturalnie nawiązanej współpracy przedsiębiorstw, instytucji badawczych, instytucji otoczenia biznesu, organizacji pozarządowych oraz władz lokalnych, określane są mianem katalizatora procesów innowacyjnych. Struktury klastrowe w dużej mierze sprzyjają wzrostowi poziomu innowacyjności i poprawie potencjalnej zdolności transferu wiedzy.

Dynamiczny wzrost liczby przedsiębiorstw działających w klastrach przyczynia się do szybszego wzrostu gospodarczego, podniesienia produktywności, zwiększonych zysków, napływu inwestycji

bezpośrednich, wzrostu eksportu, kreowania nowych miejsc pracy. Tworzenie klastrów w zaawansowanych technologicznie sektorach sprzyja poprawie innowacyjności przedsiębiorstw. Szczególne znaczenie ma funkcjonowanie w ramach klastrów małych i średnich przedsiębiorstw, które bez wsparcia instytucjonalnego oraz tworzonego w klastrze łańcucha wartości nie byłyby często w stanie sprostać wyzwaniom rynku.

Pierwsze klastry w Polsce zaczęły powstawać w latach 2003-2005. W 2015 r. PARP przeprowadził analizę klastrów w Polsce, która skoncentrowała się na ustaleniu stanu faktycznego liczebności funkcjonujących w kraju klastrów. W wyniku tej 'inwentaryzacji' zidentyfikowano 134 klastry, które powstały pomiędzy rokiem 2003 a 2015. I choć badanie potwierdziło obecność klastrów funkcjonujących 12 lat, to większość (ponad 60%) stanowią klastry młode, tj. takie które powstały w latach 2011-2015, a średnia wieku wynosi ponad 4 lata. Zidentyfikowano również 106 potencjalnych klastrów. Wydaje się, że część z tych struktur mogłaby w niedalekiej przyszłości przekształcić się w pełnowartościowe klastry. Polskie klastry działają zarówno w sektorach zaawansowanych technologicznie, tj. sektor teleinformatyczny czy sektory przemysłów kreatywnych, ale także sektorach tradycyjnych. Wśród klastrów działających w sektorach tradycyjnych wymienić należy klaster drzewny, klastry przemysłu meblowego, klaster budowlany, klaster surowcowy, klaster obróbki metalu, klaster zdrowej żywności, klastry jakości życia oraz klastry turystyczne.

Program Rozwoju Przedsiębiorstw 2020 (PRP), będący dokumentem wykonawczym do *Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki* (SIEG), przewiduje ścisłe powiązanie działań dotyczących rozwoju klastrów z tzw. inteligentną specjalizacją (ang. *smart specialisation*), wprowadzoną do polityki regionalnej UE. Działania te powinny być zróżnicowane na poziomie lokalnym i centralnym. Działania na szczeblu lokalnym mają służyć powstawaniu nowych i wspieraniu już istniejących klastrów z regionów i dotyczyć będą rozwijania współpracy istniejących klastrów z dużymi przedsiębiorstwami, instytucjami otoczenia biznesu, jednostkami samorządu terytorialnego oraz ośrodkami naukowymi, w celu uzyskania większej spójności działania klastra, a także rozwoju nowych produktów i usług innowacyjnych klastra. Na poziomie regionalnym prowadzone będą również działania na rzecz wspierania nowych klastrów powstających w obszarach o szczególnym znaczeniu dla konkurencyjności regionu w UE oraz w ramach Specjalnych Stref Ekonomicznych.

Grupa Robocza ds. polityki klastrowej w raporcie z 2012 r. rekomendowała wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności polskiej gospodarki w oparciu o intensyfikację współpracy, interakcji i przepływów wiedzy w ramach klastrów oraz wspieranie rozwoju strategicznych specjalizacji gospodarczych poprzez wybór Krajowych Klastrów Kluczowych (KKK). Koncepcja wyłaniania KKK związana jest z wdrażaniem założeń *strategii „Europa 2020"* i postulowanej przez Komisję Europejską koncepcji inteligentnych specjalizacji, która zakłada koncentrację wysiłków i zasobów na określonej, niewielkiej liczbie priorytetów, czy też specjalizacji gospodarczych.

Zgodne z założeniami przyjętymi dla Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020 Krajowe Klastry Kluczowe, rozumiane jako klastry o istotnym znaczeniu dla gospodarki kraju i wysokiej konkurencyjności międzynarodowej identyfikowane na poziomie krajowym, m.in. w oparciu o kryteria dotyczące: masy krytycznej, potencjału rozwojowego i innowacyjnego, dotychczasowej i planowanej współpracy oraz doświadczenia i potencjału koordynatora będą stanowiły główną grupę klastrów wspieranych na poziomie krajowym.

W 2015 r przeprowadzono pierwszą rundę Konkursu o status Krajowego Klastra Kluczowego, w ramach której wyłoniono siedem klastrów, którym przyznany został ww. status (Klaster Dolina Lotnicza, Klaster

Interizon, Klaster Obróbki Metali, Mazowiecki Klaster ICT, Polski Klaster Aluminium, Wschodni Klaster Budowlany oraz Zachodniopomorski Klaster Chemiczny „Zielona Chemia").

Kolejna runda ww. Konkursu przeprowadzona została w 2016 r. Status Krajowego Klastra Kluczowego otrzymało 9 kolejnych klastrów, tj.: Klaster Lifescience Kraków, MedSilesie - Śląska Sieć Wyrobów Medycznych, NUTRIBIOMED Klaster, Śląski Klaster Lotniczy, Wschodni Klaster ICT, Klaster Gospodarki Odpadowej i Recyklingu, Klaster Zrównoważona Infrastruktura, Klaster Logistyczno-Transportowy Północ-Południe, Bydgoski Klaster Przemysłowy. Trzecia runda Konkursu o status Krajowego Klastra Kluczowego odbędzie się w 2018 r.

W 2017 r. podjęto działania na rzecz wzmocnienia potencjału Krajowych Klastrów Kluczowych, w tym zorganizowano spotkania z przedstawicielami KKK. W maju 2017 r. w Ministerstwie Rozwoju odbyło się spotkanie w sprawie powołania Grupy roboczej ds. polityki klastrowej. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele 16 Urzędów Marszałkowskich poszczególnych województw i agencji regionalnych oraz przedstawiciele Krajowych Klastrów Kluczowych. Podczas spotkania zaprezentowane zostały wyniki przeglądu wdrożenia rekomendacji Grupy roboczej ds. polityki klastrowej, która pracowała w latach 2011-2012 oraz przedstawiono założenia organizacji i zakres działania nowej Grupy roboczej ds. polityki klastrowej, powołanie której zaakceptował Międzyresortowy Zespół ds. Innowacyjności w Ministerstwie Rozwoju.

W czerwcu 2017 r. Ministerstwo Rozwoju zorganizowało Konferencję Klastrową pn. „Polityka klastrowa i współpraca klastrów w ramach państw V4+4", w ramach której zrealizowane zostały działania szkoleniowe z zakresu strategii rozwoju klastra oraz internacjonalizacji. Ponadto, konferencja objęła 5 sesji równoległych dotyczących środków transportu, zdrowego społeczeństwa, zrównoważonej energetyki i inteligentnego oraz energooszczędnego budownictwa, surowców naturalnych i gospodarki odpadami oraz sesję skierowaną do policy maker'ów w zakresie wzmocnienia polityki klastrowej i wspierania współpracy w ramach państw V4+4.

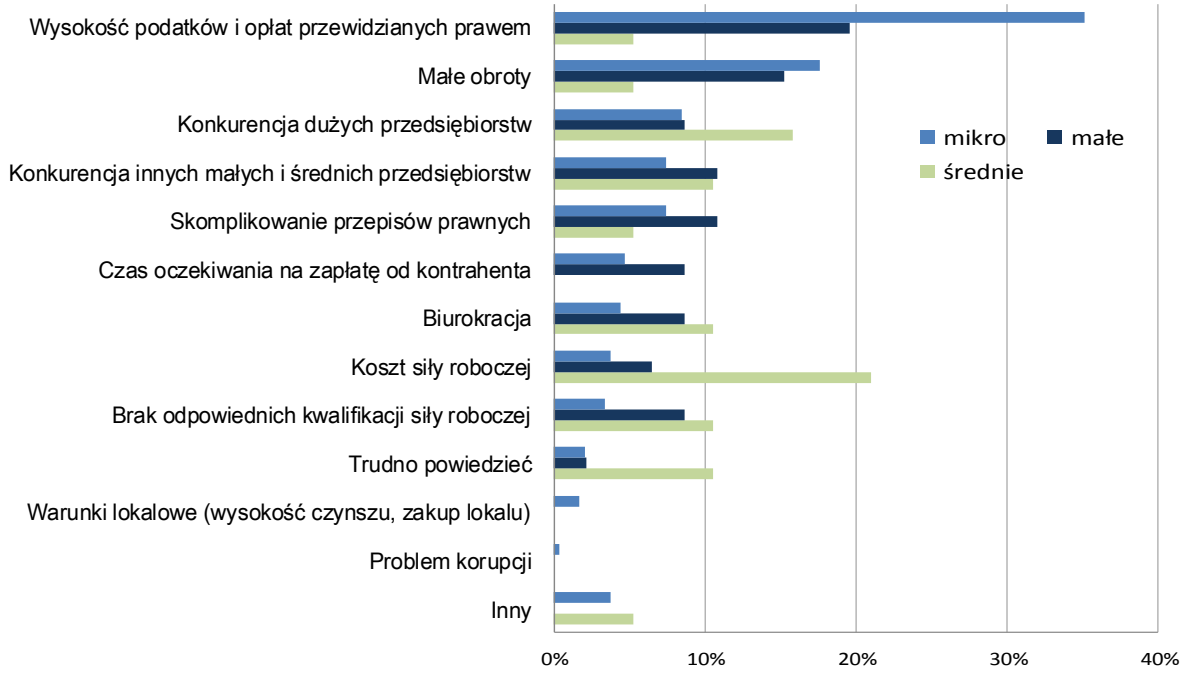
4.4 Bariery prowadzenia działalności

4.4.1. Bariery prowadzenia działalności gospodarczej w ocenie przedsiębiorców

Prowadzenie działalności gospodarczej wiąże się z szeregiem wyzwań, które przedsiębiorcy decydują się ponosić w zmiennym otoczeniu gospodarczym. Niektóre z nich stanowią barierę w rozwoju i prowadzeniu biznesu, dlatego też tak ważne jest ich zdefiniowanie i na tej podstawie wdrażanie interwencji publicznych oraz monitoring postępów ich implementacji. Jednym z narzędzi analitycznych, stanowiących uzupełnienie statystyki publicznej w zakresie badań sektora przedsiębiorstw, są ankiety jakościowe.

Badania ankietowe *Trendy rozwojowe mikro, małych i średnich firm w ocenie przedsiębiorców*, prowadzone cyklicznie od 1998 r. przez Ministerstwo Rozwoju, stanowią źródło informacji o barierach, z jakimi się spotykają przedsiębiorcy w prowadzeniu działalności gospodarczej. Ostatnią ankietyzację przeprowadzono na przełomie luty/marzec 2017 r. na wylosowanej grupie przedsiębiorstw.

Wykres 32. Najważniejsze bariery rozwoju przedsiębiorczości wg ankietowanych firm MSP w drugiej połowie 2016 r.

Źródło: Trendy rozwojowe mikro, małych i średnich firm w ocenie przedsiębiorców w drugiej połowie 2016 roku, Ministerstwo Rozwoju, maj 2017.

Od wielu lat głównym problemem, przed którym stoją przedsiębiorcy jest wysokość podatków i opłat (31,6% wskazań ogółem). Kwestie te są ważniejsze dla samozatrudnionych, niż przedsiębiorców zatrudniających pracowników (różnica w odpowiedziach 16 pkt. proc.), jednocześnie w ostatnich latach ważność tego obszaru maleje – odsetek odpowiedzi się zmniejsza. Drugą najczęściej wskazywaną przeszkodą w prowadzeniu biznesu są małe obroty (16,6% ogółem). Konkurencja dużych przedsiębiorstw oraz małych i średnich firm to bariery, których znaczenie nieznacznie wzrosło w ostatnim badaniu (odpowiednio 8,9% i 8,0% wskazań ogółem). Natomiast na skomplikowanie przepisów prawnych wskazuje 7,8% ankietowanych. Czynniki dotyczące pracowników tj. koszty oraz kwalifikacje nie przekroczyły tym razem po 5% odpowiedzi, natomiast na biurokrację wskazało 5,3% ankietowanych.

Wśród mikroprzedsiębiorstw udział wskazań na wysokość podatków i opłat przewidzianych prawem, jako najważniejszej bariery w prowadzeniu biznesu, wyniósł w drugiej połowie 2016 r. 35,1%. Drugą najważniejszą barierą były małe obroty – 17,6% wskazań. Na konkurencję dużych firm wskazało 8,4% ankietowanych, małych i średnich firm 7,4% - tyleż samo na skomplikowanie przepisów prawnych. Pozostałe bariery są mniej ważne dla najmniejszych firm – wskazuje na nie mniej niż 5% procent ankietowanych.

W grupie właścicieli firm małych 19,6% badanych wskazało na wysokość podatków i opłat przewidzianych prawem jako na najważniejszą barierę. 15,2% wymieniło – podobnie jak w firmach mikro - małe obroty.

Dla właścicieli firm średnich najważniejszymi barierami były: koszty siły roboczej (21,1%) oraz konkurencja dużych przedsiębiorstw (15,8%).

Obowiązujące przepisy i procedury mają istotny wpływ na prowadzenie działalności biznesowej. W drugiej połowie 2016 roku, wysoki udział odpowiedzi negatywnych (jakość przepisów ocenionych źle lub bardzo źle) obserwowano w przepisach i procedurach prawa podatkowego (59%), w dalszej kolejności sądownictwa gospodarczego (43%). Wysoki był odsetek odpowiedzi negatywnie oceniających kontrolę działalności gospodarczej (38%), jak i prawo pracy (35%). Natomiast przewaga ocen pozytywnych nad negatywnym wystąpiła w obszarze przepisów i procedur w zakresie rozliczeń z kontrahentami.

Większość przedsiębiorców oceniła, że warunki prowadzenia działalności gospodarczej pozostały niezmienione w drugiej połowie 2016 roku. Jednocześnie 39% ankietowanych wskazało na pogorszenie przepisów podatkowych, 26% w zakresie kontroli działalności, 24% dot. całokształtu prawa gospodarczego, 22% w zakresie prawie pracy, a 18% w zakresie sądownictwa gospodarczego. Korzystnie natomiast przedsiębiorcy ocenili przepisy w zakresie otwierania i zamykania firmy (14% wskazań).

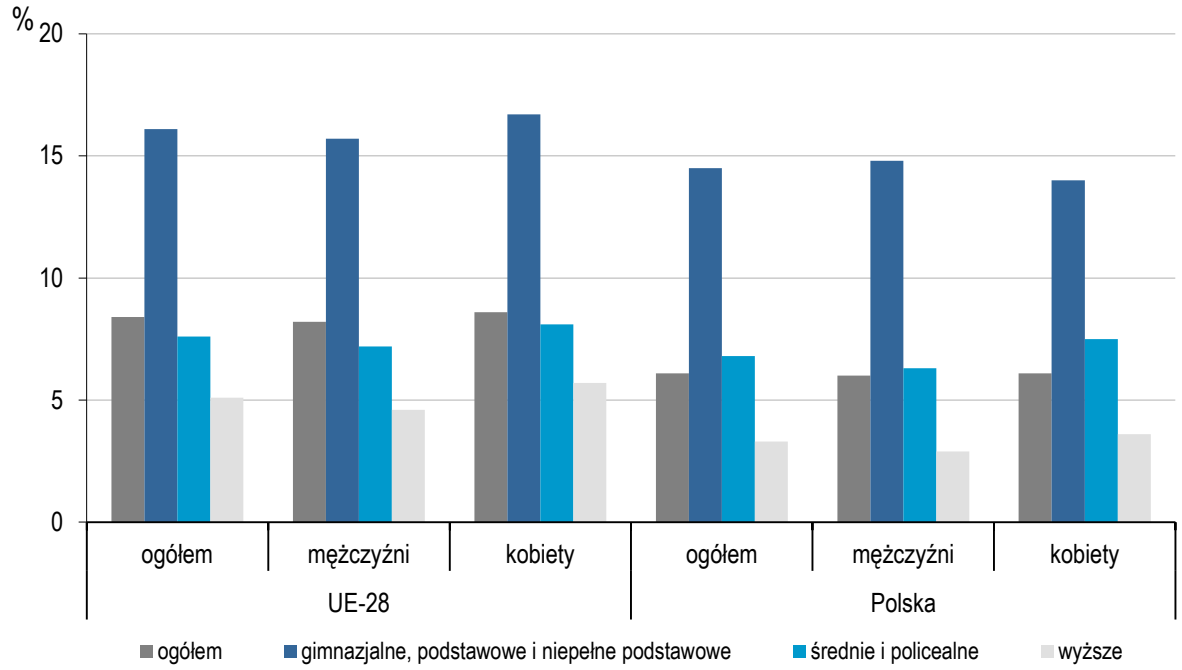
4.4.2 Luki kompetencyjne na rynku pracy

Procesy zachodzące w polskiej gospodarce (m.in. gospodarcze, demograficzne, klimatyczne czy bezpieczeństwa energetycznego) przyczyniają się do zmian struktury popytu na pracę zarówno na rynku krajowym, jak również na lokalnych rynkach pracy. Zmiany struktury popytu na pracę wymagają odpowiedniego dostosowania podaży pracy poprzez rozwój kwalifikacji pracowników oraz zwiększenie ich mobilności.

Kapitał ludzki o odpowiednio wysokich kompetencjach i kwalifikacjach dostosowanych do wyzwań zmieniającej się rzeczywistości stanowi jeden z istotnych czynników szybkiego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz poprawy jakości życia obywateli, który wraz z postępującymi procesami demograficznymi i innymi wyzwaniami o charakterze globalnym (np. automatyzacja, cyfryzacja) nabierać będzie jeszcze większego znaczenia dla uzyskania przewag konkurencyjnych w globalnej gospodarce.

Zauważalne jest powiązanie poziomu wykształcenia ze wskaźnikiem stopy bezrobocia. Wyższe wykształcenie wciąż jest czynnikiem obniżającym ryzyko wystąpienia bezrobocia. Należy ponadto zauważyć, iż to właśnie w grupie osób z wyższym wykształceniem stopa bezrobocia w Polsce była niższa od średniej UE-28 i wyniosła w roku 2016 roku, 3,3% (UE-28: 5,1%).

Wykres 33. Stopa bezrobocia według poziomu wykształcenia (grupa wiekowa 20-64) w 2016 r.

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat.

Ramka 3. Krajowy Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na lata 2015-2017

Krajowy Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na lata 2015-2017 (KPDZ/2015-2017) został przyjęty przez Radę Ministrów 10 marca 2015 r. KPDZ/2015-2017 służy wytyczaniu kierunków polityk państwa w dziedzinie rynku pracy, dotyczących szczególnie: promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej, stanowiąc zarazem podstawę uwzględnianą przez samorządy województw opracowujące Regionalne Plany Działań na rzecz Zatrudnienia. Na realizację KPDZ/2015-2017 w ciągu 3 lat przewidziano środki w wysokości 29 915 297 tys. zł, w tym środki krajowe stanowią – 89,01%, a zagraniczne –10,9%.

Cel główny KPDZ na lata 2015–2017 to osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia dla osób w przedziale wieku 20-64 lata na poziomie 68,1% na koniec 2017 r.

Wyróżniono 2 priorytety, których realizacji służą działania zawarte w KPDZ na lata 2015–2017:

Priorytet 1: Zwiększenie efektywności zarządzania rynkiem pracy w celu wsparcia wzrostu zatrudnienia, poprzez:

- doskonalenie usług pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego świadczonych przez publiczne służby zatrudnienia;
- doskonalenie systemu edukacji i lepsze dostosowanie go do oczekiwań przedsiębiorców.

Realizowane wsparcie ma dotyczyć szczególnie osób w wieku 15-24 lat, w tym zwłaszcza pozostających jednocześnie poza zatrudnieniem, edukacją i szkoleniem, czyli tzw. NEET.

Priorytet 2: Zwiększenie adaptacyjności na rynku pracy, poprzez:

- zachęcanie Polaków do przekwalifikowania się lub uzupełnienia kwalifikacji;
- poszukiwanie zatrudnienia poza obecnym miejscem zamieszkania;
- wspieranie osób marginalizowanych, np. długotrwale bezrobotnych, osób 50+, z grupy NEET, rodziców mających małe dzieci i niepełnosprawnych;
- poprawę jakości i atrakcyjności kształcenia zawodowego oraz jego dostosowanie do potrzeb rynku pracy.

W ramach działania kierunkowego *„Rozwijanie innowacyjnych polityk rynku pracy”* (obszar priorytetowy 1. „Zwiększanie efektywności zarządzania rynkiem pracy w celu wsparcia wzrostu zatrudnienia”) w KPDZ/2015-2017 ujęto działania realizowane w ramach ***„Gwarancji dla młodzieży”***. Jednym z czterech filarów realizacji *„Gwarancji dla młodzieży”* w Polsce jest wspieranie przedsiębiorczości osób młodych poprzez program pożyczkowy ***„Pierwszy biznes – Wsparcie w starcie”***.

W ramach programu prowadzonego od listopada 2014 r., przez Bank Gospodarstwa Krajowego (zarządzający wydzielonymi środkami Funduszu Pracy), studenci ostatnich lat studiów, absolwenci i osoby bezrobotne mogą ubiegać się o preferencyjnie oprocentowane pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz utworzenie miejsca pracy. Obok pożyczek, uczestnikom programu zapewniane jest kompleksowe doradztwo i szkolenia. W 2016 r. w ramach programu zostało złożonych 1096 wniosków na kwotę ponad 70,6 mln zł. W tym samym okresie zostało udzielonych 781 pożyczek na kwotę 49,6 mln zł (753 pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej na kwotę 49,0 mln zł oraz 28 pożyczek na kwotę prawie 0,6 mln zł na utworzenie przez przedsiębiorców stanowisk pracy dla osób bezrobotnych). Od początku wdrażania programu *„Pierwszy biznes - Wsparcie w starcie"* do połowy 2017 r. zostało złożonych 4 881 wniosków na kwotę 308,9 mln zł, natomiast udzielono 3 242 pożyczek na kwotę 201,4 mln zł (3 159 pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej na kwotę 199,5 mln zł oraz 83 pożyczki na kwotę 1,9 mln zł na utworzenie stanowiska pracy). Udzielane ww. pożyczki stanowią instrument zwrotny, środki ze spłaty pożyczek oraz oprocentowania zasilają ponownie program. Do 2021 roku przewiduje się przekazanie do BGK środków w wysokości prawie 500 mln zł.

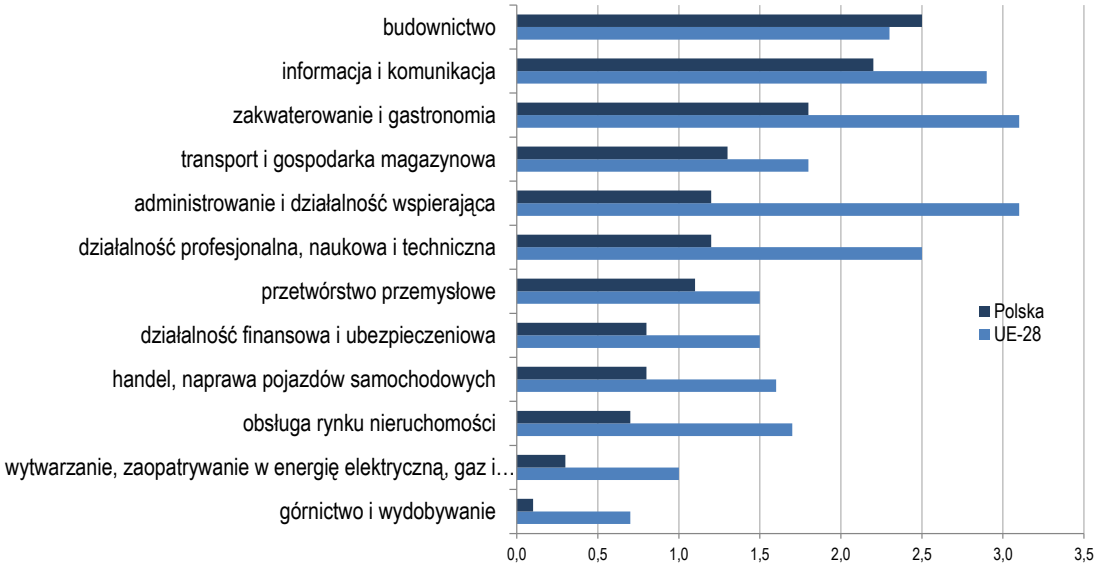
W 2016 r. kontynuowane było wdrażanie wprowadzonej od 27 maja 2014 r. nowelizacji *ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, która, w celu lepszego dostosowania kwalifikacji do wymogów rynku pracy, wprowadziła nowe rozwiązania - trójstronne umowy szkoleniowe, system bonów, m.in. bon stażowy i bon szkoleniowy oraz Krajowy Fundusz Szkoleniowy (KFS).
W 2016 r. z powyższych instrumentów skorzystało, m.in.:

- ponad 52 tys. osób bezrobotnych (3,6% zarejestrowanych bezrobotnych), które ukończyły kursy szkoleniowe, z czego 32,9 tys. osób (63,2%) podjęło pracę w trakcie lub do trzech miesięcy po ukończeniu szkolenia; spośród uczestników szkoleń 4,3 tys. osób ukończyło szkolenie z wykorzystaniem bonu szkoleniowego, z czego 3,3 tys. osób (76,6%) podjęło pracę w trakcie lub do trzech miesięcy po ukończeniu szkolenia;
- 682 osoby bezrobotne, które podjęły szkolenie w ramach trójstronnych umów szkoleniowych (podpisywanych między pracodawcą, PUP i instytucją szkoleniową), 365 pracodawców (w tym 166 pracodawców zatrudniających do 9 osób) w wyniku zawarcia trójstronnych umów pozyskało kandydatów do pracy przeszkolonych zgodnie ze swoimi potrzebami;
- 173,7 tys. osób bezrobotnych (12% zarejestrowanych bezrobotnych) ukończyło staż, z czego 145,1 tys. (83,5%) osób podjęło pracę w trakcie lub do trzech miesięcy po ukończeniu stażu; spośród uczestników stażu 5,1 tys. osób ukończyło staż z wykorzystaniem bonu stażowego (posiadacz bonu sam szuka pracodawcy, który gwarantuje zatrudnienie na okres 6 miesięcy); 4,6 tys. osób (90,7%) po zrealizowaniu bonu stażowego kontynuowało zatrudnienie;
- 17,9 tys. podmiotów otrzymało dofinansowanie z Krajowego Funduszu Szkoleniowego (KFS finansuje 80% kosztów szkolenia, podmioty zatrudniające do 9 pracowników – otrzymują pełne dofinansowanie); 115,6 tys. osób wzięło udział w szkoleniach finansowanych z KFS, z czego 96% stanowili pracownicy, 4% zaś sami pracodawcy. W 2016 r. wydatkowano ze środków KFS łącznie 185,12 mln zł.

Robotyzacja stanowisk pracy staje się codziennością. Inteligentny, autonomiczny samochód stanowi dobry przykład na urealnienie planów w dotychczas, wydawałoby się, niedostępnych sektorach, a inteligentne fabryki będą w przyszłości obsługiwały znaczną część produkcji przemysłowej, zgodnie z założeniami Przemysłu 4.0. Digitalizacja już dziś wkracza we wszystkie obszary działalności firm, a mimo to przedsiębiorcy wielokrotnie nie znajdują pracowników o pożądanych kwalifikacjach. Pojawianie się nowych zawodów i związanego z tym zapotrzebowania na określone kompetencje wpływa na konieczność reedukacji zasobów ludzkich, a umiejętność zarządzania czterema odmiennymi pokoleniami pracowników staje się jedną z przewag strategicznych.

Dobrej kondycji polskiej gospodarki , towarzyszy jeden z najniższych wskaźników wakatów (stosunek liczby wolnych miejsc pracy do całkowitej liczby miejsc pracy) w Unii Europejskiej. W I kwartale 2017 r. średnia unijna (UE-28) wyniosła 1,9% (ogółem dla sekcji przemysł, budownictwo, usługi), podczas gdy dla Polski 1,0%, niższy był tylko dla Portugalii (0,9%) i Hiszpanii (0,8%). Państwa o wysokim wskaźniku wolnych miejsc pracy to Belgia (3,2%), Czechy (3,1%), Szwecja (2,7%), czy Niemcy (2,6%).

Wykres 34. Wskaźnik wakatów (%) wg głównych sekcji w wybranych krajach UE w I kw. 2017 r.

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat.

Jednocześnie, przedsiębiorcy doświadczają niejednokrotnie sytuacji braku odpowiednich kandydatów na wolne stanowisko pracy. W roku 2016 do urzędów pracy wpłynęła rekordowa liczba ofert pracy, tj. pracodawcy zgłosili blisko 1,5 mln wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej[68]. Było to o 215,9 tys. więcej niż w 2015 r. (wzrost o 16,9%). I chociaż liczba wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej jakimi dysponowały urzędy pracy w 2016 r. nie gwarantowała pełnego pokrycia z liczbą bezrobotnych, pracodawcy nie mogli znaleźć chętnych na swoje oferty pracy. Wg badań sektora MŚP prowadzonych przez Ministerstwo Rozwoju[69], wśród ankietowanych przedsiębiorców zatrudniających pracowników i prowadzących nabór w drugiej połowie 2016 r., 14% oświadczyło, że nie zgłosił się żaden kandydat do pracy, 23% zaledwie 1, 43% od 2 do 4, a 20% od 5 kandydatów wzwyż. Przedsiębiorcom nie zawsze udaje się znaleźć właściwy personel, czego najczęstszą przyczyną były zbyt wysokie oczekiwania płacowe oraz brak wymaganych kwalifikacji. Jednocześnie w firmach zatrudniających pracowników, wolne miejsca pracy dla pracowników wykwalifikowanych istniały w 21% podmiotów, wśród 3% dla pracowników niewykwalifikowanych, a wśród 6% zarówno dla wykwalifikowanych, jak i niewykwalifikowanych.

Dodatkowe zachęty na specjalistyczne stanowiska pracy (tzw. *Benefity)* przestają być atrakcyjnym dodatkiem, i stają się oczekiwanym składnikiem wynagrodzenia, szczególnie dla nowego pokolenia pracowników. Jednym z ważniejszych wyzwań z obszaru zarządzania zasobami ludzkimi w dzisiejszych czasach, jest bowiem konfrontowanie się z motywowaniem pokoleń pracowników: *baby boomers*, generacji X, Y i Z. W celu pogodzenia tak wielu różnorodnych oczekiwań, potrzeb i motywacji

[68] Dane MRPiPS.
[69] *Trendy rozwojowe mikro, małych i średnich firm w ocenie przedsiębiorców w drugiej połowie 2016 roku.*

pracowników i ich integracji, dzisiejsze zarządzanie zasobami ludzkimi jest znacznie bardziej zróżnicowane i złożone. Pojawiają się takie nurty jak: stanowisko Chief Happiness Officer[70] czy turkusowy model zarządzania[71], a zainteresowanie nimi wzrasta, gdyż wdrożenie nowatorskich metod, powodujących wzrost zaangażowania i motywacji pracowników, okazuje się opłacalne pod względem lepszej realizacji celów biznesowych przedsiębiorstw.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej oraz w związku ze stopniowym otwieraniem rynków pracy przez państwa członkowskie, wielu obywateli polskich zdecydowało się na wyjazd zarobkowy za granicę. Następstwem tego był istotny wzrost emigracji w pierwszych latach po akcesji.

Według szacunku Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2015 r. poza granicami Polski przebywało czasowo prawie 2,4 mln Polaków, tj. 3,3% więcej niż w 2014 roku. Po zauważanym spadku w latach 2008-2010 liczby Polaków przebywających czasowo za granicą , rok 2015 był kolejnym rokiem zwiększenia się liczby Polaków w innych krajach. W Europie przebywało około 2,1 mln osób, przy czym zdecydowana większość (około 2 mln) przebywała w krajach członkowskich UE. Liczba ta zwiększyła się o 4,3% w stosunku do 2014 roku.

Spośród krajów UE, nadal najwięcej osób przebywało w Wielkiej Brytanii (720 tys.), Niemczech (655 tys.), Holandii (112 tys.) oraz w Irlandii (111 tys.) i we Włoszech (94 tys.). W 2015 r. nastąpił znaczący wzrost liczby Polaków przebywających w Niemczech oraz w Wielkiej Brytanii, czyli w głównych krajach docelowych emigracji z Polski w ostatnich latach. W przypadku Niemiec liczba ta wzrosła o prawie o 7%, natomiast w Wielkiej Brytanii o 5,1%. Spośród krajów UE niewielki wzrost liczby Polaków zaobserwowano również w Belgii, Holandii, Szwecji, Austrii, Danii oraz Francji.

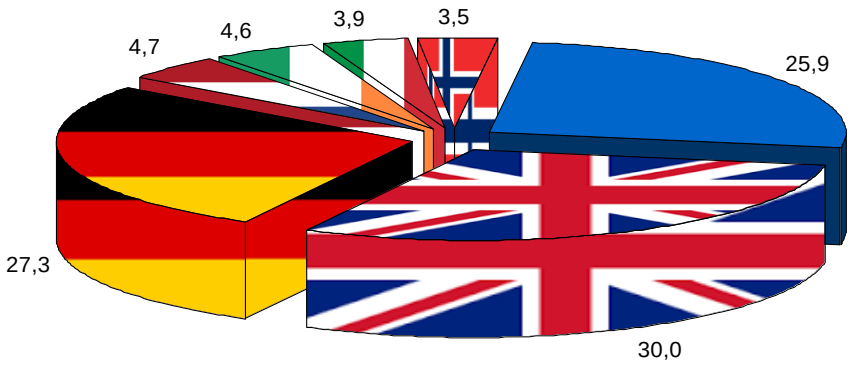
Jednocześnie zaobserwowano dalszy wzrost liczby osób przebywających w krajach europejskich spoza UE, w tym w Norwegii – w 2015 r. przebywało 84 tys. osób. Spadek liczby emigrantów z Polski w stosunku do roku poprzedniego odnotowano w Hiszpanii (-6,3%) i Grecji (-11%), czyli w krajach o wysokiej stopie bezrobocia. Szacuje się, że około 80% czasowych emigrantów z Polski przebywa za granicą co najmniej 12 miesięcy. Osoby te razem z osobami, które wyemigrowały na stałe zaliczane są do emigrantów długookresowych.[72]

[70] Trend obserwowany od kilku lat, przede wszystkim w globalnych korporacjach. Zadania CHO to dbanie o zadowolenie i motywację pracowników.

[71] Nazwa wymyślona przez Frederick'a Laloux dla organizacji charakteryzującej się „płaską" strukturą, brakiem hierarchii, każdy z pracowników jest odpowiedzialny za swój obszar, przy jednoczesnej swobodzie działania, ważniejsze sprawy i wyzwania rozwiązywane są zespołowo.

[72] GUS (2016) Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2015, Warszawa

Wykres 35. Szacunek mieszkańców Polski przebywających czasowo za granicą w ujęciu geograficznym w 2015 roku (w %)*

*Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS; *wyniki szacunku opracowanego przez GUS powinny być traktowane jako przybliżone.*

Obok wyjazdów zarobkowych obserwowane jest również zjawisko emigracji powrotnej. W latach 2013-2015 nastąpił spadek znaczenia negatywnych czynników ekonomicznych na powrót emigrantów do Polski (w 2015 r. przyczyny ekonomiczne zadeklarowało tylko 23,6% emigrantów, natomiast w 2013 r. – 36,1%). Najbardziej zmniejszył się odsetek osób wskazujących jako powód powrotu zakończenie lub utratę pracy (w 2015 spadek o 7,9% w porównaniu z 2013 r.). Głównym powodem powrotów w latach 2013-2015 był powrót po krótkookresowym wyjeździe zarobkowym stanowiącym element życiowego planu (23,8% odpowiedzi w 2015 r.)[73]. Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego 2011 – 49,7% emigrantów planuje powrót do Polski, 11,7% nie zamierza wracać, natomiast pozostałe osoby nie mają sprecyzowanych planów.[74]

Polska przekształca się z typowego kraju emigracyjnego w kraj imigracyjno-emigracyjny, choć napływ cudzoziemców do Polski jest ciągle nieznaczny w porównaniu np. z krajami Europy Zachodniej. Wśród stałych mieszkańców Polski cudzoziemcy stanowią jedynie 0,3%.

Z raportu Eurostat *„Residence permits for non-EU citizens”* dotyczącego zezwoleń na pobyt, wydanych po raz pierwszy w Unii Europejskiej wynika, że w 2015 r. Polska – trzeci rok z rzędu – zajęła drugie miejsce w UE pod względem liczby wydanych dokumentów (zezwoleń pobytowych i wiz) - 542 tys. – tj. 20,8% wszystkich wydanych w UE (liczba uwzględnia również wizy długoterminowe). Najwięcej zezwoleń wydała Wielka Brytania (633 tys. tj. 24,3% wszystkich wydanych w UE).

Jednym z motywów przyjazdu cudzoziemców jest podjęcie pracy w Polsce. Zatrudnienie cudzoziemców w Polsce od kilku lat ma tendencję wzrostową. Rok 2016 był rekordowy zarówno pod względem liczby wydanych zezwoleń na pracę w Polsce dla obcokrajowców, jak i zarejestrowanych oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi, tzw. procedura uproszczona.

W 2016 r. wydano prawie 127,4 tys. zezwoleń na pracę w Polsce dla obcokrajowców (o 94% więcej niż w 2015 r.). Najliczniejszą grupę uprawnionych stanowili obywatele Ukrainy (83,4%), a następnie Białorusi (3,8%), Mołdawii (2,2%) i Indii (1,4%). Najwięcej obcokrajowców podjęło pracę w budownictwie; transporcie i gospodarce magazynowej oraz działalności profesjonalnej, naukowej

[73] Czapiński J., Panek T. (red.) (2015) Diagnoza społeczna 2015, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa
[74] GUS (2013) Migracje zagraniczne ludności. Narodowy Spis Ludności i Mieszkań 2011, Warszawa

i technicznej.[75] W pierwszych miesiącach 2017 r. również kontynuowany był wzrost liczby wydawanych zezwoleń (według orientacyjnych danych w okresie styczeń – kwiecień 2017 r. wydano ok. 65 tys. zezwoleń - wzrost ponad 100% r/r).

W 2006 r. wprowadzono uproszczoną procedurę krótkoterminowego zatrudniania obywateli Rosji, Białorusi, Ukrainy, następnie również Gruzji, Mołdawii i Armenii, bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę. Aby móc podjąć pracę w Polsce na okres nieprzekraczający 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy, obywatele tych państw potrzebują jedynie oświadczenia pracodawcy o zamiarze powierzenia pracy oraz tytułu pobytowego uprawniającego do wykonywania pracy (np. wizy). Dzięki wprowadzonemu ułatwieniu wzrosła liczba cudzoziemców pracujących w Polsce. W 2016 r. zarejestrowano ponad 1,3 mln oświadczeń tego typu, o 68% więcej niż w 2015 r. Ponad 96% dotyczyło obywateli Ukrainy. Głównymi sektorami zatrudnienia były działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; oraz budownictwo.[76] W pierwszych miesiącach 2017 r. także kontynuowany był wzrost rejestrowanych oświadczeń (według orientacyjnych danych w okresie styczeń – kwiecień 2017 r. zarejestrowano ok. 600 tys. oświadczeń - wzrost ok. 40% r/r).

Największe zapotrzebowanie na pracę cudzoziemców występuje nadal w województwie mazowieckim – w 2016 r. w tym regionie wydano 38% zezwoleń i zarejestrowano 28% oświadczeń. Jednak znaczenie tego województwa wyraźnie spada na tle Polski i obserwowany jest stopniowy wzrost znaczenia innych regionów, m.in. województwa dolnośląskiego, małopolskiego czy wielkopolskiego.

Wzrasta liczba cudzoziemców zgłoszonych do polskiego systemu ubezpieczeń społecznych (obecnie ok. 1,9% ogółu ubezpieczonych). Wg danych ZUS, na koniec 2016 r. liczba ubezpieczonych, którzy do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali inne obywatelstwo niż polskie wyniosła ok. 293 tys. Szczególnie szybko rośnie liczba ubezpieczonych obywateli Ukrainy (na koniec 2016 r. obywatele Ukrainy stanowili ok. 66% ubezpieczonych cudzoziemców). W ich przypadku wzrost liczby ubezpieczonych od początku 2016 r. wyniósł ok. 92%. Największy udział wśród ubezpieczonych cudzoziemców stanowią pracownicy – niecałe 58%. Nieco ponad 5% stanowią osoby prowadzące działalność.

W obliczu obecnych wyzwań, starzenia się populacji i zmniejszenia liczby miejscowej siły roboczej, szczególnego znaczenia nabiera polityka migracyjna. Rosnąca mobilność ludności, w tym zwłaszcza mobilność zasobów pracy, staje się warunkiem *sine qua non* rozwoju ekonomicznego i społecznego wielu gospodarek.

Zgodnie z najnowszym raportem Komisji Europejskiej *Zatrudnienie i kwestie społeczne w Europie* oraz raportem Międzynarodowego Funduszu Walutowego, opracowanym w ramach corocznego przeglądu polskiej gospodarki (zgodnie z art. IV Statutu MFW), Polsce zagrażają braki na rynku pracy, które w przyszłości spowolnią rozwój gospodarczy. Według scenariusza KE do 2040 roku liczba osób w wieku produkcyjnym będzie się zmniejszać w tempie 0,8% rocznie. To ma poważne konsekwencje dla potencjału gospodarczego. W dłuższym terminie osiągalny poziom wzrostu PKB to 1,6% rocznie (szybszy wzrost mógłby nastąpić jedynie przy znaczącym wzroście produktywność).

[75]MRPiPS, http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/, Dane zbiorcze 2016 r., [05.07.2017 r.]

[76]MRPiPS, http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki, Oświadczenia – rok 2016, [05.07.2017 r.]

Raport KE dotyczący 2017 roku wskazuje na pozytywne tendencje na rynku pracy i w kwestiach społecznych oraz trwały wzrost gospodarczy, lecz podkreśla duże obciążenia dla osób młodych. Polskie społeczeństwo starzeje się, podobnie jak większość państw UE, co oznacza że mniejsza siła robocza będzie musiała utrzymać bieżące tempo rozwoju. Jednocześnie mniejsza liczba płatników będzie wnosiła składki do systemów emerytalnych – i to często składki obniżone lub nieregularne, ponieważ nie będą one odpowiadać standardowemu zatrudnieniu w pełnym wymiarze czasu pracy, a przy tym zależnych od nich będzie coraz więcej emerytów. W przyszłości spowoduje to mniej rąk do pracy i więcej emerytów na utrzymaniu osób aktywnych zawodowo.

Według KE zjawisko to można niwelować lub opóźniać poprzez: pełne wykorzystanie potencjału ludzkiego na rynku pracy, czyli aktywizację wszystkich grup pokoleniowych, wyposażenie ich w odpowiednie umiejętności oraz zapewnienie proporcjonalnego związku między okresem aktywności zawodowej a średnim trwaniem życia; działania na rzecz większego przyrostu naturalnego (choć tu efekty dla rynku pracy przychodzą ze znacznym opóźnieniem); efektywne zarządzanie migracją (przyjęcie imigrantów); podniesienie wieku emerytalnego czy wspieranie innowacji i zwiększenie efektywności wydatkowania środków na inwestycje w umiejętności i kształcenie ludzi młodych i starszych. Obecnie w Polsce przyrost naturalny jest niski, wiek emerytalny został obniżony, a imigranci nie są chętnie przyjmowani przez państwo.

KE stara się rozwiązywać problemy poruszane w corocznych raportach na temat zatrudnienia i sytuacji społecznej. Przykładem jest europejski filar praw socjalnych (zapewnia wytyczne pozwalające tworzyć sprawiedliwy i sprawnie funkcjonujący rynek pracy); centrum „Nowego europejskiego programu na rzecz umiejętności"(wspieranie rozwoju umiejętności obywateli, aby przygotować ich do zmian zachodzących w świecie pracy), a także przedłużonej gwarancji dla młodzieży (finansowego narzędzia inicjatywy na rzecz zatrudnienia ludzi młodych).

MFW uważa wyzwania demograficzne za najpoważniejsze dla polskiej gospodarki. Według MFW liczba osób w wieku produkcyjnym do 2050 r. zmniejszy się o jedną czwartą. Zgodnie z najnowszymi prognozami MFW, w średnim terminie niekorzystne tendencje demograficzne, wpłyną na dynamikę zatrudnienia i obniżą tempo wzrostu PKB do poziomu potencjalnego, tj. ok. 2,7% do roku 2022, pomimo umiarkowanej poprawy w inwestycjach i wzrostu produktywności. Długoterminowy wzrost będzie słabszy, o ile nie zostaną usunięte niekorzystne dane demograficzne i ograniczenia strukturalne dotyczące wzrostu inwestycji i wydajności.

Według MFW sposobem na łagodzenie skutków starzenia się społeczeństwa jest polityka migracyjna i zachęcanie do przyjazdu do Polski nie tylko Ukraińców, wykonujących nieskomplikowane prace, ale także innych wykwalifikowanych imigrantów, jak również zwiększanie produktywności, co może nastąpić poprzez przesuwanie pracowników z rolnictwa do innych sektorów gospodarki, czy inwestycje w bardziej wykształconą siłę roboczą. Ponadto, MFW zaleca ostrożne wspieranie przyrostu naturalnego. W obecnej sytuacji gospodarczej nie powinno się ono odbywać kosztem udziału kobiet w rynku pracy, dlatego powinno wspierać się zorganizowaną opiekę przedszkolną, elastyczne kontrakty zatrudnienia czy ulgi podatkowe. Większa aktywność zawodowa to przede wszystkim podniesienie wieku emerytalnego, likwidowanie przywilejów emerytalnych czy praca w niepełnym wymiarze godzin, szczególnie interesująca dla kobiet i ludzi młodych.

W raporcie MFW zachęca do przeprowadzania reform strukturalnych w celu zwiększenia potencjalnego wzrostu, nadania priorytetu naciskom na usprawnienie przepisów dot. rynku produktów, wdrożenie bardziej skutecznych polityk rynku pracy oraz poprawę efektywności finansowanych przez UE inwestycji

w infrastrukturę i badania i rozwój, a także do podjęcia działań mających na celu zwiększenie udziału siły roboczej i zachęcanie pracowników do pozostania dłuższym w pracy.

MFW, podobnie jak KE ocenia perspektywę wzrostu gospodarczego: maksimum 1,5% rocznie przez najbliższe dekady. W ostatnich latach PKB rósł dzięki wzrostowi zatrudnienia, ale ten napęd właśnie się wyczerpuje, a więc należy zwiększać produktywność, co – zdaniem MFW – jest bardzo trudnym wyzwaniem.

Perspektywa zachodzących przemian demograficznych wymaga opracowania długofalowego i spójnego podejscia do tego wyzwania, z uwzględnieniem kwestii zarządzanie migracjami, co zostało wskazane w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* z lutego 2017 r. W kontekście potrzeb rynku pracy, *Strategia* zakłada, że specyficzna sytuacja Polski, jako kraju wciąż jeszcze emigracyjnego (od 2002 r. liczba osób przebywających czasowo za granicą systematycznie rośnie), ale także imigracyjnego (rosnąca atrakcyjność ekonomiczna skutkującą sukcesywnym wzrostem udziału cudzoziemców na rynku pracy – zwłaszcza ze wschodu Europy i Azji), wymusza prowadzenie równoległych działań:

- W odniesieniu do procesu emigracji - przeciwdziałanie trwałemu odpływowi wysoko wykwalifikowanych kadr z rynku krajowego, działania na rzecz ograniczenia emigracji długookresowej i tworzenia zachęt do powrotu do kraju Polaków wraz z zasobem cennych umiejętności nabytych podczas pracy za granicą, prowadzenie przez instytucje publiczne zintegrowanych działań informacyjnych oraz wprowadzanie instrumentów w postaci zachęt w polityce mieszkaniowej, prorodzinnej czy edukacyjnej dla rodaków wyrażających chęć powrotu do kraju.
- W odniesieniu do procesu imigracji - wyzwaniem, które wraz ze zmianami demograficznymi odgrywać będzie coraz większą rolę jest zapewnienie, by do Polski przyjeżdżali migranci zarówno o wysokich lub rzadkich kwalifikacjach (np. medycyna, informatyka), jak i ci o najbardziej poszukiwanych kwalifikacjach (np. wykwalifikowani technicy, pielęgniarki itp.), uzupełniając tym samym pogłębiającą się lukę kapitału ludzkiego w niektórych branżach i sektorach o wysokim popycie na te kwalifikacje. Jednocześnie poziom zatrudnienia cudzoziemców w Polsce nie powinien negatywnie wpływać na szanse na utrzymanie lub zdobycie zatrudnienia przez polskich obywateli.

Głównymi instrumentami polityki państwa w tym zakresie powinny być:

- przygotowanie koncepcji odpowiedzialnej polityki imigracyjnej (opartej np. o limity i system punktowy - na wzór polityki Kanady lub Australii), ukierunkowanej na potrzeby rynku pracy i polskich przedsiębiorców,
- rozwój instrumentów integracyjnych skierowanych do Polaków powracających do kraju (np. wsparcie zakładania działalności gospodarczej, uznawania kwalifikacji, doradztwo zawodowe),
- tworzenie ścieżek integracji dla wybranych kategorii cudzoziemców, m.in. dla pracowników z kwalifikacjami i kompetencjami najbardziej potrzebnymi dla polskiego rynku pracy, w tym w szczególności w sektorach, w których odnotowuje się deficyt podaży pracy,
- ograniczenie zjawiska nielegalnej imigracji, a także skali nadużyć związanych z podejmowaniem pracy przez cudzoziemców w Polsce (opracowanie i wdrożenie prostych i czytelnych mechanizmów kontroli wstępnej oraz narzędzi umożliwiających ocenę wpływu migracji na sytuację społeczno-gospodarczą).

Elementem świadomej polityki migracyjnej, w kontekście aktywnego pozyskiwania pracowników o wysokich kwalifikacjach, powinny być także działania w obszarze migracji edukacyjnych, które stają się drugim co do wielkości po migracjach zarobkowych, rodzajem mobilności. Imigracje edukacyjne winny przekładać się na pozostanie absolwentów w Polsce, wyrównanie niedoborów na rynku pracy i zastępowanie pokoleń. W przypadku imigracji edukacyjnych priorytetem jest ograniczenie skali

przedwczesnego przekształcania się imigracji edukacyjnej w zarobkową lub traktowania Polski jako kraju tranzytowego w migracjach na zachód Europy. Warto zauważyć, że w ramach *Strategii* położono akcent na zachęcenie cudzoziemców do studiowania i pozostawiania w Polsce poprzez stosowanie różnego rodzaju zachęt jak: programy stypendialne, organizację staży, zamawianie dla studentów cudzoziemców kształcenia na kierunkach o profilu praktycznym, kluczowych dla polskiej gospodarki.

5. OTOCZENIE DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW

Regulacje prawne, będące kluczowym elementem otoczenia instytucjonalnego działalności biznesowej, wciąż pozostają w katalogu najmocniej determinujących rozwój przedsiębiorczości w Polsce. Zbyt skomplikowane i niezrozumiałe prawo jest wymieniane w sondażach publicznych jako jedna z barier rozpoczynania i wykonywania działalności gospodarczej. Często prawo nakłada na przedsiębiorców nadmierne obowiązki, powodując po ich stronie nieuzasadnione koszty – takie z reguły są doświadczenia przedsiębiorców. Jakość otoczenia regulacyjnego stanowi jeden z podstawowych wymiarów i wskaźników funkcjonowania nowoczesnego państwa prawa.

Od publikacji ostatniego raportu kontynuowane były działania na rzecz poprawy warunków prawnych prowadzenia działalności. Pierwszy pakiet 100 ułatwień w prowadzeniu działalności gospodarczej w Polsce ma na celu zlikwidowanie problemów w zakresie długotrwałych i sformalizowanych postępowań w urzędach, nieadekwatnych do przewinień kar administracyjnych, czasochłonnego odzyskiwania długów oraz szeregu przepisów, które utrudniają działanie firm, hamując ich rozwój. Przykładowo z początkiem 2017 r. weszła w życie ustawa *o zmianie niektórych ustaw w celu poprawy otoczenia prawnego przedsiębiorców*. Celem jest redukcja niektórych obowiązków administracyjnych, wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i zwiększenie efektywności pracy, usprawnienie procesu inwestycyjnego. Wprowadzono w niej m.in. „klauzulę pewności prawa", która ma dać ochronę przed negatywnymi skutkami wstecznej zmiany praktyki interpretacyjnej organów, w tym – organów podatkowych.

Analiza barier przedstawionych w poprzednim rozdziale wynika, że najczęściej wskazywanym utrudnieniem działalności jest wysokość podatków i opłat przewidzianych prawem. Bariera ta jest najdotkliwiej odczuwana przez mikro i małe podmioty. Konkretną odpowiedzią polityki gospodarczej na ten problem jest ustawa obniżającą obciążenia podatkowe małych przedsiębiorców (podatników CIT). Regulacja, która weszła w życie z początkiem 2017 r. wprowadziła obniżoną 15-proc. stawkę podatku dochodowego od osób prawnych. Ocenia się, że może z niej skorzystać blisko 400 tys. firm. Ponadto, Ministerstwo Finansów wprowadziło podwyższenie limitu zwolnienia podmiotowego w podatku od towarów i usług podatnikom, których roczne dochody nie przekroczyły 200 tys. zł. (dawniej 150 tys. zł.), co również jest szansą dla mniejszych podmiotów. Informacje na temat głównych zmian podatkowych, choć bez wątpienia składają się na otoczenie regulacyjne działalności, zostały przedstawione w Aneksie II. Zawarto tam również inne informacje, mające charakter komplementarny w stosunku do niniejszego rozdziału, a związane z praktyczną realizacją *Small Business Act*.

W 2016 r. wartość kredytów dla większych przedsiębiorstw wzrosła o 5%, natomiast dla przedsiębiorstw mikro o 3,4%. Na koniec roku wartość kredytów zaciągniętych przez te obie grupy sięgała odpowiednio 295,5 mld zł oraz 60,7 mld zł. Poza ofertą kredytową, przedsiębiorstwa mają coraz szerszy dostęp do pozabankowych źródeł finansowania działalności. Przykładem jest leasing, a obroty tej branży w 2016 r. były wyższe r/r o 16,6%, osiągając 58,1 mld zł. Nowe szanse dla rozwoju przedsiębiorstw, zwłaszcza pod kątem rozwoju ich konkurencyjności, niesie perspektywa finansowa na lata 2014-2020. W ramach Umowy Partnerstwa beneficjenci (w tym m.in. podmioty gospodarcze) będą dysponować kwotą ok. 77 mld EUR. Szczególne znaczenie dla przedsiębiorców ma Program Operacyjny Inteligentny Rozwój oraz regionalne programy operacyjne.

Na otoczenie działalności wpływ ma również infrastruktura. Wpływa ona na czas i koszt przewozu towarów i przemieszczania się ludzi, ma wpływ również na decyzję o rozpoczęciu działalności, a zwłaszcza na zaangażowanie w dane projekty inwestycyjne. Wieloletnie zaniedbania w okresie gospodarki centralnie planowanej w połączeniu z bardzo dużą kapitałochłonnością wskazują na

infrastrukturę transportową (zwłaszcza drogi i kolej), jako wciąż problematyczny obszar. Dużą szansę na przezwyciężenie tych problemów stwarzają m.in. fundusze strukturalne.

5.1 Otoczenie prawno-instytucjonalne

5.1.1 Horyzontalne regulacje gospodarcze

Polska staje się coraz lepszym miejscem do prowadzenia działalności gospodarczej, co potwierdzają rankingi międzynarodowe. Nie zwalnia to z obowiązku ciągłego poszukiwania możliwie najlepszych rozwiązań, które pozwolą na rozwój rodzimej przedsiębiorczości oraz zachęcą zagranicznych inwestorów.

W lipcu 2016 r. weszła w życie **nowelizacja Prawa Zamówień Publicznych** (PZP), która miała na celu przekształcenie PZP w silny instrument polityki gospodarczej i społecznej państwa (realizacja zapowiedzi z Planu na rzecz odpowiedzialnego rozwoju), w której państwo ma stać się wymagającym technologicznie klientem, zamawiającym wysokiej jakości dobra. Zmiany stanowiące wdrożenie przepisów dyrektyw unijnych przyczyniły się do zwiększenia przejrzystości prawa i uproszczenia procedur przetargowych.

W ustawie, w odniesieniu do tworzenia systemu inteligentnych zamówień publicznych, przewidziano: odejście od kryterium najniższej ceny w przetargach, ułatwienia dla małych i średnich przedsiębiorstw, uwzględnienie punktów za innowacyjność i klauzul społecznych, premiowanie przedsiębiorców zatrudniających na umowę o pracę oraz preferowanie rzetelnych wykonawców. Nowelizacja uprościła i uelastyczniła procedury w zamówieniach publicznych (wykorzystanie negocjacji jako sposobu doprecyzowania warunków umów oraz zmniejszenie obowiązków formalnych na etapie ubiegania się o udzielenie zamówienia), co jest korzystne szczególnie dla małych i średnich przedsiębiorstw. Lepszy dostęp do rynku małym i średnim przedsiębiorstwom ma zapewnić łatwiejsze udzielanie zamówień w częściach.

Nowelizacja ustawy PZP stanowiła pierwszy etap prac w zakresie nowej polityki zakupowej, która ma na celu świadome wykorzystanie zamówień publicznych jako narzędzia realizacji istotnych celów gospodarczych takich jak na przykład zwiększenie innowacji czy działań prospołecznych. Aktualnie prowadzone są prace analityczne nad nową ustawą regulującą zamówienia publiczne. Jednym z priorytetów w ramach tych prac będzie właśnie ułatwienie dostępu do zamówień publicznych małym i średnim przedsiębiorcom. W pracach zostaną uwzględnione zidentyfikowane dobre praktyki, również funkcjonujące w innych państwach. Nowe prawo zamówień publicznych zostanie opracowane przy współpracy z przedstawicielami zamawiających, wykonawców, organizacji zrzeszających przedsiębiorców oraz środowisk naukowych, by uwzględnić jak najszerzej doświadczenia uczestników rynku.

14 grudnia 2016 r. weszła w życie ustawa z dnia 21 października 2016 r. ***o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi***, która wprowadza przejrzyste, zgodne z prawem unijnym zasady zawierania umów koncesyjnych. Nowa ustawa wprowadza szereg zmian, dzięki którym zasady zawierania i realizacji umów koncesyjnych będą prostsze i bardziej przejrzyste. Jest ona szczególnie istotna dla rynku partnerstwa publiczno-prywatnego. Umowy koncesyjne stanowią ponad 2/3 zawartych umów PPP.

Działania legislacyjne w zakresie otoczenia regulacyjnego dla biznesu podjęte w 2016 r. i kontynuowane w 2017 r. są odpowiedzią na problemy zgłaszane przez organizacje skupiające przedsiębiorców, z którymi na co dzień zmagają się polskie firmy. Pakiety „100 zmian dla firm" oraz „Konstytucja Biznesu", przygotowywane we współpracy z przedsiębiorcami, nie są narzuceniem przedsiębiorcom zasad wymyślonych przez urzędy, lecz efektem wspólnej, wytężonej pracy obydwu stron. Osiągnięty w ten sposób efekt synergii jest znakiem na przyszłość, że administracja i biznes mogą się świetnie rozumieć i mieć do sobie zaufanie.

Pierwszy **pakiet 100 proprzedsiębiorczych ułatwień** w prowadzeniu działalności gospodarczej w Polsce ma na celu zlikwidowanie problemów w zakresie trwających często latami i sformalizowanych postępowań w urzędach, nieadekwatnych do przewinień kar administracyjnych, czasochłonnego odzyskiwania długów, braku formy prawnej działalności odpowiedniej dla innowacyjnych startup-ów i innych młodych firm poszukujących finansowania, braku przepisów pozwalających na niezakłócone działanie firmy po śmierci właściciela, a także licznych przepisów, które utrudniają działanie firmy i sprawiają, że przedsiębiorstwom nie opłaca się rosnąć.

1 stycznia 2017r. weszła w życie ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. ***o zmianie niektórych ustaw w celu poprawy otoczenia prawnego przedsiębiorców*.** Celem ustawy jest redukcja niektórych obowiązków administracyjnych, wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i zwiększenie efektywności pracy, usprawnienie procesu inwestycyjnego. Nowe przepisy przewidują m.in. zmniejszenie uciążliwości kontroli poprzez wprowadzenie zakazu powtórnej kontroli tego samego czy poprzedzanie kontroli planowaniem popartym analizą ryzyka naruszenia prawa (koniec z kontrolami „na ślepo"). Wprowadzono „klauzulę pewności prawa", która ma dać ochronę przed negatywnymi skutkami wstecznej zmiany praktyki interpretacyjnej organów, w tym – organów podatkowych. Przedsiębiorca, który zastosuje się do utrwalonej praktyki nie będzie ponosił takich negatywnych konsekwencji. Złagodzono wymogi prawa pracy wobec małych przedsiębiorców. Firmy zatrudniające mniej niż 50 pracowników zostały zwolnienie z obowiązku ustalania regulaminu wynagradzania i regulaminu pracy oraz tworzenia Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych. Wydłużono i ujednolicono terminy odwołań do sądu pracy oraz złagodzono sankcje za zaniżanie wysokości składki na ubezpieczenie wypadkowe.

W celu odciążenia małych i średnich firm od uciążliwych obowiązków administracyjno-finansowych podniesiono – z 1,2 do 2 mln euro – roczny limit przychodów netto (ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych), do którego podatnicy podatku PIT mogą prowadzić uproszczoną księgowość (podatkowe księgi przychodów i rozchodów). Jednocześnie zwiększono – ze 150 do 250 tys. euro – maksymalny roczny próg przychodów uprawniający do korzystania z opodatkowania działalności gospodarczej w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych. Rozwiązanie to zmniejszy obciążania administracyjne związane z wypełnianiem obowiązków podatkowych – ewidencja w ryczałcie jest bowiem uproszczona i mniej pracochłonna dla przedsiębiorcy.

Wprowadzono też uproszczenia w prawie budowlanym, prawie ochrony środowiska i w ustawie o dozorze technicznym. Np. zwolniono niektóre roboty budowlane z pozwolenia na budowę lub zgłoszenia, skrócono do 21 dni termin na sprzeciw organu od zgłoszenia robót, wprowadzono możliwość korzystania z tymczasowego obiektu budowlanego do czasu uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę, jednocześnie wydłużając termin na użytkowanie tego obiektu ze 120 do 180 dni. Zwolniono z obowiązku przeprowadzania kampanii edukacyjnej przedsiębiorców, którzy w danym roku kalendarzowym wprowadzili do obrotu produkty w opakowaniach o łącznej masie opakowań do 1 tony oraz zwolniono z obowiązku składania sprawozdań podmioty korzystające ze środowiska, w tym przedsiębiorców, w przypadku gdy roczna opłata za korzystanie ze środowiska nie przekroczy 100 zł z każdego rodzaju korzystania ze środowiska.

W ustawie *o dozorze technicznym* zniesiono obowiązek badań technicznych poprzedzających wydanie decyzji zezwalających na eksploatację urządzenia w przypadku zmiany eksploatującego czy wprowadzono możliwość okazjonalnej naprawy lub modernizacji urządzenia technicznego, bez obowiązku posiadania przez naprawiającego lub modernizującego, uprawnienia do naprawy lub modernizacji takiego urządzenia oraz materiałów i elementów do ich wytwarzania. Zmiany wprowadzone tą ustawą mają przynieść 230 mln złotych oszczędności dla firm już w pierwszym roku obowiązywania.

W połowie 2017 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 7 kwietnia 2017 r. ***o zmianie ustawy - Kodeks postępowania administracyjnego oraz niektórych innych ustaw***. Zmiana procedury administracyjnej ma na celu szybsze rozpoznawanie spraw, wprowadzenie partnerskich relacji między organem i stronami oraz dostosowanie wysokości kar administracyjnych do naruszeń prawa.
Wprowadzone zmiany spowodują, że organ nie będzie domniemywał naruszenia przez stronę prawa ani nieuczciwości w działaniach strony. Organy będą bardziej efektywnie współpracowały ze sobą z korzyścią dla obywatela (ograniczona zostanie „silosowość" w funkcjonowaniu poszczególnych urzędów) i rzadziej będą przekazywały sprawę do ponownego rozpoznania. W konkretnych nieskomplikowanych sprawach będzie możliwe stosowanie uproszczonej procedury, w tym – przyjęcie, że brak reakcji organu powoduje załatwienie sprawy zgodnie z żądaniem obywatela, strona zyska wpływ na to, w ilu instancjach rozpoznawana jest jej sprawa, co spowoduje m.in. skrócenie rozpatrywania sprawy. Obywatel będzie miał realną możliwość udziału w wypracowaniu rozstrzygnięcia, w tym również w ustalaniu kwestii spornych – dzięki czemu mniejsza będzie skłonność do kwestionowania przez stronę sposobu załatwienia sprawy. Jednocześnie ewentualne kary administracyjne będą dostosowane do rodzaju naruszenia prawa i okoliczności konkretnego przypadku, aby nie były bezdusznie wymierzane na zasadzie automatyzmu.

Z początkiem czerwca 2017 r. (z pewnymi wyjątkami) weszły w życie przepisy ustawy z dnia 7 kwietnia 2017 r. ***o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności***, której celem jest usprawnienie dochodzenia należności i zapobieganie zatorom płatniczym.
Trudności związane z brakiem możliwości wyegzekwowania należności lub opóźnieniem w dokonywaniu płatności przez kontrahentów przedsiębiorców mają duży wpływ na poziom i stabilność finansów przedsiębiorstwa, decydujących o utrzymaniu bądź rozwoju działalności przedsiębiorstwa na rynku, a w skrajnych przypadkach nawet o jego istnieniu. Szczególnie narażone na negatywne skutki nieterminowego regulowania zobowiązań są przedsiębiorstwa należące do sektora MŚP, które nie dysponują często dostatecznymi środkami własnymi lub nie posiadają zdolności zaciągania zobowiązań finansowych (kredyty, pożyczki) pozwalających na „kredytowanie" swojej bieżącej działalności w okresie zatorów płatniczych. Przedsiębiorcy ci w mniejszym zakresie mogą sobie pozwolić na pokrycie kosztów obsługi prawnej lub usług windykacyjnych i w związku z tym starają się samodzielnie dochodzić należności przed sądem. Bardzo często niesumiennym dłużnikiem przedsiębiorcy jest inny przedsiębiorca, niekiedy prowadzący działalność gospodarczą na większą skalę i nietraktujący obowiązku zapłaty na rzecz innego przedsiębiorcy priorytetowo, co stawia mniejszych przedsiębiorców w gorszej sytuacji.

Mimo, że nie jest możliwe całkowite wyeliminowanie zjawiska braku płatności za wykonaną usługę, czy dostarczony towar, problem ten może być niwelowany poprzez instrumenty prawne umożliwiające weryfikację wiarygodności finansowej kontrahentów, a w przypadku opóźnienia w zapłacie – szybkiego i skutecznego dochodzenia, a następnie egzekucji, poprzez umożliwienie skorzystania z nieuciążliwych i stosunkowo niedrogich dla przedsiębiorców będących wierzycielami mechanizmów dochodzenia należności. Zaproponowane rozwiązania zmierzają więc do upowszechnienia korzystania z usług biur informacji gospodarczych. Wprowadzono instrumenty pozwalające zwiększyć zakres i wiarygodność

danych udostępnianych przez biura informacji gospodarczej, w których gromadzone są dane o dłużnikach, m.in. poprzez umożliwienie uzyskania zbiorczej informacji gospodarczej z kilku biur na podstawie jednego wniosku czy rozszerzenie zakresu informacji, które mogą być gromadzone w rejestrze o dane dot. bezskutecznych egzekucji i należności publicznoprawnych, przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony słusznych praw dłużnika.

W związku z tym, że w branży budowlanej występują jedne z największych zatorów płatniczych, zmodyfikowano reguły odpowiedzialności inwestora za zobowiązania wobec podwykonawcy w procesie budowlanym. Po zmianach podwykonawcy zapewniona zostanie ochrona na jasnych zasadach, zmniejszy się też ryzyko wielokrotnej zapłaty przez inwestora za te same roboty. Wyeliminowane zostaną „dorozumiane" zgody inwestora, które dziś powodują niepewność sytuacji dla wszystkich uczestników procesu budowlanego.

W 2016 r. w ramach pakietu „100 zmian dla firm" podjęto również prace nad projektem ustawy ***o zmianie niektórych ustaw w związku ze skróceniem okresu przechowywania akt pracowniczych oraz ich elektronizacji***, który zakłada, że każdy pracodawca będzie mógł gromadzić i przechowywać akta osobowe i dokumentację związaną ze stosunkiem pracy albo w dotychczasowej papierowej postaci, albo w postaci elektronicznej. Jednocześnie pracodawca, co do zasady, będzie zobowiązany do przechowywania akt osobowych i dokumentacji pracowniczej przez okres 10 lat od dnia zakończenia stosunku pracy (teraz 50 lat). Skrócenie okresu przechowywania będzie wiązało się z przekazywaniem przez pracodawcę do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych danych, które w przyszłości zostaną wykorzystane do ustalenia prawa do świadczenia emerytalnego lub rentowego oraz jego wysokości. Projektowane zmiany przyczynią się do ułatwienia realizacji przez pracodawców obowiązków wynikających z przepisów prawa pracy. Proces legislacyjny projektu jest kontynuowany w 2017 r.

Trwają prace**,** podjęte w 2016 r., nad projektem ustawy ***o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej***, który ma zapewnić niezakłócone funkcjonowanie jednoosobowej działalności gospodarczej po śmierci właściciela. Projektowane regulacje przewidują, że sprawy firmy będzie mógł poprowadzić prokurent, ustanowiony przez spadkobierców lub jeszcze za życia przez właściciela przedsiębiorstwa oraz że w mocy pozostaną kontrakty cywilnoprawne, umowy o pracę, prawa i obowiązki podatkowe oraz decyzje administracyjne dotyczące tego przedsiębiorstwa.

Kontynuowane są również prace nad projektem ustawy ***o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw*****,** który będzie regulował tzw. prostą spółkę akcyjną. W założeniu Prosta Spółka Akcyjna łączyłaby zalety spółki z o.o. i spółki akcyjnej. Mogłaby stanowić wstępny etap rozwoju biznesu, w którym założyciele rozwijaliby innowacyjny pomysł i pozyskiwali potrzebne finansowanie, przygotowując się do wejścia w dojrzałą fazę rozwoju.

W 2016 r. rozpoczęto także drugi etap reformy polskiego prawa gospodarczego, który stanowi **Pakiet "Konstytucji Biznesu"**. Na przedmiotowy Pakiet składa się projekt nowej ustawy *Prawo przedsiębiorców*, określającej warunki wykonywania działalności gospodarczej w Polsce, która zastąpi obowiązującą ustawę z 2 lipca 2004 r. *o swobodzie działalności gospodarczej*, projekt ustawy *o Rzeczniku Przedsiębiorców*, projekt ustawy *o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej oraz o Punkcie Informacji dla Przedsiębiorców*, projekt ustawy *o uproszczeniach dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym*, projekt ustawy *o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym* oraz projekt ustawy *o uproszczeniach w zakresie wydatkowania środków UE*. Prace nad pakietem kontynuowane są w 2017 r.

5.1.2 Działania pozalegislacyjne w obszarze lepszego prawa

W ramach *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* realizowany jest cel szczegółowy *III – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.* Koncentruje się on na poprawie jakości stanowionego prawa i jego stosowania. W obszarze *Prawo w służbie obywatelom i gospodarce* zaplanowano realizację projektu strategicznego: "*Rozwój systemu oceny wpływu regulacji oraz partycypacji społecznej w procesie stanowienia prawa".* W ramach projektu planuje się wzmocnienie oceny skutków regulacji, standaryzację narzędzi IT wykorzystywanych przy sporządzaniu oceny wpływu regulacji, rozwój metodologii szacowania kosztów i korzyści regulacji oraz zasad wykorzystywania danych z sektora publicznego w celu tworzenia prawa opartego na dowodach, rozwój nowoczesnych narzędzi debaty publicznej oraz wytycznych do wdrożenia prawa UE do przepisów krajowych, w tym systemu oceny skutków regulacji dla projektów europejskich.

Przewidziany w SOR projekt strategiczny wynika również z ewaluacji programu *Lepsze regulacje 2015*, która została przeprowadzona w 2016 r. Na podstawie wniosków z realizacji Programu rekomendowano kontynuację działań doskonalących jakość regulacji prawnych, stanowiących jeden z filarów sprawności instytucjonalnej państwa i zarządzania jego rozwojem.

W 2016 r. przygotowano projekt podręcznika liczenia kosztów regulacyjnych. Celem dokumentu jest standaryzacja informacji w zakresie rodzajów kosztów regulacyjnych, metod ich pomiaru oraz sposobów ich redukowania do stosowania podczas prac legislacyjnych w celu ograniczania kosztów regulacyjnych ponoszonych przez przedsiębiorców, zwłaszcza mikro, małych i średnich, ale również innych adresatów regulacji (obywateli, administrację). Dokument adresowany będzie przede wszystkim do osób biorących udział w przeprowadzaniu oceny wpływu projektowanych lub obowiązujących regulacji, w tym osób odpowiedzialnych za prawidłowy przebieg procesu legislacyjnego.

Dokument obejmie następujące zagadnienia:
1. rodzaje kosztów regulacyjnych – typologia kosztów związanych z wykonywaniem regulacji,
2. metody pomiaru poszczególnych rodzajów kosztów regulacyjnych – sposoby wyrażenia w sposób ilościowy kosztów ponoszonych przez adresatów regulacji,
3. sposoby redukcji kosztów regulacyjnych – katalog rozwiązań służących zmniejszaniu zidentyfikowanych kosztów regulacyjnych na etapie projektowania regulacji, jak również w trakcie ich obowiązywania.

5.1.3 Obowiązki sprawozdawcze przedsiębiorców

Obowiązki sprawozdawcze są nakładane na przedsiębiorców przez organy państwowe na mocy przepisów prawa. Oficjalne badania skali obowiązków sprawozdawczych polskich przedsiębiorstw wobec instytucji publicznych nie są prowadzone. Dużą ilość różnego rodzaju ankiet, formularzy, sprawozdań, deklaracji, druków, itp. przedsiębiorcy składają organom skarbowym i podatkowym oraz urzędom statystycznym.
Problemem dla przedsiębiorców jest liczba obowiązków sprawozdawczych i ich zakres tematyczny oraz różne terminy składania sprawozdań.

Liczne obowiązki sprawozdawcze, obejmujące wszystkie podmioty gospodarcze tj.: osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, nakłada ustawa *o statystyce publicznej* (Dz. U. z 2016 r., poz. 1068 z późn. zm.). Za działalność gospodarczą w ww. rozumieniu należy uznać wszelką zarobkową działalność wytwórczą,

budowlaną, handlową lub usługową oraz rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodową wykonywaną w sposób ciągły i zorganizowany.
Zgodnie z art. 30 ww. ustawy podmioty obowiązane są do przekazywania systematycznie lub okresowo, nieodpłatnie informacji i danych statystycznych dotyczących prowadzonej działalności, w formach i terminach oraz według zasad metodologicznych określonych szczegółowo w programie badań statystycznych statystyki publicznej (Pbssp). Badania statystyczne statystyki publicznej mogą dotyczyć każdej dziedziny życia społecznego i gospodarczego oraz występujących w nim zjawisk dających się obserwować i analizować.

W 2016 r. obowiązki sprawozdawcze przedsiębiorców określił *Program badań statystycznych statystyki publicznej* wprowadzony *rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 lipca 2015 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2016 (Dz.U.2015.1304, z późn. zm.)*. Zawiera on 253 tematy badawcze (w roku 2015 – 248, 2014 – 250, 2013 – 243, 2012 – 246).
Pbssp szczegółowo wskazuje zakres zbieranych danych oraz podmioty zobowiązane do ich przekazania, m.in. według rodzajów formy prawno-organizacyjnej lub rodzaju prowadzonej działalności.
Badania statystyczne są prowadzone na zasadzie obowiązku albo udziału dobrowolnego. Jeżeli badanie zostało ujęte jako obowiązkowe, podmioty (z wyłączeniem mikroprzedsiębiorców, w zakresie obejmującym dane za rok kalendarzowy od rozpoczęcia działalności) zobowiązane są do udzielenia i przekazania prowadzącemu badanie pełnych i wyczerpujących informacji w określonym zakresie, formie i terminie.

Dane statystyczne przekazywane są na formularzach sprawozdawczych, kwestionariuszach i ankietach statystycznych lub w innej formie. Prezes Rady Ministrów, zgodnie z upoważnieniem zawartym w art. 31 ustawy *o statystyce publicznej,* określa corocznie w drodze rozporządzenia wzory formularzy sprawozdawczych, kwestionariuszy i ankiet statystycznych oraz objaśnienia co do sposobu ich wypełnienia.
W 2016 r. rozporządzenie zawierało ponad 400 wzorów formularzy, kwestionariuszy i ankiet statystycznych, w tym ok. 300 skierowanych bezpośrednio do przedsiębiorców. We wzorach określono szczegółowe zakresy danych oraz podmioty zobowiązane do ich przekazywania na potrzeby statystyki publicznej w określonych terminach.

Statystyka publiczna podejmuje działania w celu zmniejszenia obciążeń respondentów obowiązkami sprawozdawczymi i ułatwienie ich realizacji poprzez wprowadzenie sprawozdawczości elektronicznej, wykorzystywanie danych ze źródeł administracyjnych, rozwój nowoczesnych technik zbierania danych, jak: CATI – wywiad telefoniczny wspierany komputerowo, CAII – samospis internetowy, CAPI – wywiad bezpośredni prowadzony przez ankietera z użyciem formularza elektronicznego przy wykorzystaniu terminala mobilnego.

Generalnie, podmioty zobowiązane do składania określonych sprawozdań przekazują je w formie elektroniczne za pośrednictwem Portalu Sprawozdawczego GUS[77]. Przedsiębiorcy, którzy zatrudniają nie więcej niż 5 osób, mogą przekazywać dane statystyczne w formie papierowej po przesłaniu do urzędu statystycznego informacji o wyborze tej formy.
O rodzajach sprawozdań oraz terminach ich składania każdy podmiot zostaje powiadomiony przez urząd statystyczny listownie lub poprzez email. Bez powiadomienia podmioty nie mają obowiązku w zakresie sprawozdawczości statystycznej.

[77] https://raport.stat.gov.pl/

W przypadku badań obowiązkowych, prowadzonych metodą reprezentacyjną lub doboru celowego, każda z działających na rynku firm może zostać losowo wybrana do badania statystycznego przeprowadzanego przez GUS.
W przypadku nie wykonania nałożonego obowiązku statystycznego lub przekazania danych statystycznych po terminie, podmioty gospodarcze mogą zostać ukarane grzywną. Za przekazywanie danych niezgodnych ze stanem faktycznym, poza grzywną, grozi również kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Oprócz obowiązków sprawozdawczych wynikających z badań statystycznych statystyki publicznej w prawie polskim istnieje bardzo duża liczba administracyjnych obowiązków sprawozdawczych nakładanych przez organy administracji, w tym m.in. organy podatkowe.
Od 1 lipca 2016 r. przepisy Ordynacji podatkowej nakładają na przedsiębiorców obowiązek przekazywania organom kontroli skarbowej szczegółowych danych podatkowych. Informacje te muszą być generowane i przesyłane w wersji elektronicznej w formie Jednolitego Pliku Kontrolnego (JPK)**.** JPK to zbiór danych tworzony z systemu informatycznego danego podmiotu poprzez ich bezpośredni eksport, posiadający schemat określony przez Ministra Rozwoju i Finansów.
Podatnicy, którzy prowadzą ewidencję VAT przy użyciu programów komputerowych, mają obowiązek przekazywać w formie JPK co miesiąc - bez wezwania organu podatkowego - informację o ewidencji. Opisany obowiązek wdrażany jest stopniowo. Najwięksi podatnicy składają informacje za miesiące przypadające od 1 lipca 2016 r., od stycznia 2017 r. obowiązek obejmuje małych i średnich przedsiębiorców, a mikroprzedsiębiorcy będą przekazywać raporty za miesiące przypadające od 1 stycznia 2018 r.

Comiesięczne informacje o ewidencji VAT składa się Ministrowi Rozwoju i Finansów za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Przepisy prawa podatkowego nie przewidują innej formy ich przekazania, np. na CD lub DVD.
Resort finansów, aby ułatwić małym i średnim przedsiębiorcom realizację obowiązku comiesięcznego przesyłania ewidencji VAT w formie JPK, przygotował bezpłatną aplikację ze wszystkimi funkcjonalnościami niezbędnymi do złożenia JPK. Oprogramowanie umożliwia walidację danych wejściowych zapisanych w arkuszu kalkulacyjnym, generowanie na ich podstawie dokumentu JPK_VAT, a następnie jego import do Ministerstwa Finansów.

Ponadto z początkiem 2017 r. weszły w życie nowe przepisy dotyczące dokumentowania transakcji z podmiotami powiązanymi. Nowelizacja wprowadza do krajowego porządku prawnego regulacje wypracowane przez Unię Europejską i OECD. Nowe przepisy nakładają na firmy i przedsiębiorców dodatkowe obowiązki sprawozdawcze, które w opinii Ministerstwa Finansów uszczelnią system podatkowy i ułatwią identyfikację podmiotów, zaniżających wysokość swoich dochodów.
Zgodnie z nowymi przepisami do sporządzania bieżącej dokumentacji cen transferowych są zobowiązane podmioty, których przychody lub koszty w roku poprzedzającym sięgnęły 2 mln euro. Muszą one dokumentować transakcje z podmiotami powiązanymi, które miały istotny wpływ na wysokość ich dochodu lub straty. Obowiązek sprawozdawczy obejmuje również tych, którzy dokonują transakcji z podmiotami z rajów podatkowych. Dodatkowo, podatnicy, którzy przekroczyli próg kwotowy w wysokości 10 mln euro, oprócz bieżącej dokumentacji cen transferowych będą musieli również przygotowywać analizy porównawcze, czyli uzasadnienie rynkowości cen.

Ustawa z dnia 15 grudnia 2016 r. *o zmianie ustawy o rachunkowości* (Dz. U. z 2017 r., poz. 61) wprowadza w 2017 r. nowe obowiązki sprawozdawcze, które obejmą duże jednostki, przede wszystkim te, które działają głównie na rynku finansowym, w tym m.in.: banki, zakłady ubezpieczeń, emitentów papierów wartościowych oraz duże grupy kapitałowe. Przepisy zwiększą transparentność informacji

w obszarze społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (CSR) prezentowanych w sprawozdaniu z działalności (w formie oświadczenia) lub w odrębnym sprawozdaniu w zakresie kwestii środowiskowych, społecznych i pracowniczych, poszanowania praw człowieka oraz z zakresu przeciwdziałania korupcji.

Liczne obowiązki sprawozdawcze spoczywają na przedsiębiorcach z tytułu sprawozdawczości dotyczącej ochrony środowiska. Przedsiębiorca zobowiązany jest do raportowania m.in. do trzech różnych instytucji odpowiedzialnych za ochronę środowiska (Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami, Urząd Marszałkowski Województwa, urząd miasta lub gminy).

Budowa jednej platformy elektronicznej służącej firmom do składania wszelkich sprawozdań wobec organów państwowych oraz przetwarzającej dane dla celów poszczególnych urzędów, z zachowaniem bezpieczeństwa informacji, nadal pozostaje wyzwaniem dla administracji rządowej.

5.1.4 Kontrole i nadzór nad przedsiębiorcami

Podstawowe uregulowania w zakresie kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorcy zawarte są w ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. *o swobodzie działalności gospodarczej* (Dz. U. 2016 r. poz. 1829). Ustawa określa m.in. zasady i tryb przeprowadzania kontroli, obowiązki i uprawnienia przedsiębiorcy w toku prowadzonych czynności kontrolnych oraz obowiązki i uprawnienia podmiotów prowadzących kontrolę.

Biorąc pod uwagę wielość podmiotów mogących kontrolować przedsiębiorców i trudności z uogólnieniem tendencji w tym zakresie poniżej przedstawiono dane postępowań kontrolnych wybranych instytucji, w szczególności **Państwowej Inspekcji Pracy**, **Urzędów Kontroli Skarbowej**, **Inspekcji Handlowej** oraz **Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów**.

Przestrzeganie prawa pracy, a w szczególności przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy nadzorowane i kontrolowane jest przez **Państwową Inspekcję Pracy**. W 2016 r. inspektorzy PIP przeprowadzili ok. 82,5 tys. kontroli (u ok. 67,7 tys. pracodawców, na rzecz których świadczyło pracę 3,8 mln osób). W związku ze stwierdzonymi naruszeniami przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy inspektorzy wydali ponad 310,8 tys. decyzji, o 2,7% więcej niż w 2015 r.
W 2016 r. okręgowi inspektorzy pracy wydali 8 decyzji nakazujących zaprzestanie prowadzenia działalności bądź działalności określonego rodzaju (16 w roku 2015). Były to zakłady należące do sekcji: przetwórstwo przemysłowe (1), transport i gospodarka magazynowa (4), budownictwo (1), handel i naprawy (1), działalność profesjonalna (1). Oprócz decyzji z zakresu bezpieczeństwa pracy, inspektorzy wydali w roku sprawozdawczym 6,1 tys. decyzji nakazujących wypłatę wynagrodzeń lub innych świadczeń ze stosunku pracy. Decyzje te dotyczyły należności dla 61,6 tys. pracowników, na łączną kwotę 106,8 mln zł. Ponadto inspektorzy skierowali do kontrolowanych podmiotów 279,2 tys. wniosków w wystąpieniach i wydali 12,9 tys. poleceń ustnych.

W 2016 r. do wojewódzkich sądów administracyjnych wniesiono 27 skarg na decyzje i 20 na postanowienia okręgowych inspektorów pracy. Do końca roku 2016 rozpatrzonych zostało 15 skarg na decyzje, oddalono 9, odrzucono 4, zaś 1 postępowanie umorzono. W 1 przypadku uznano zasadność skargi, uchylając decyzję okręgowego inspektora pracy. W zakresie skarg na postanowienia, rozpoznano 12 spraw (5 skarg oddalono, 7 odrzucono). W tym samym czasie do Naczelnego Sądu Administracyjnego wniesiono 24 skargi kasacyjne (16 skarg dotyczyło wyroków WSA zapadłych w wyniku zaskarżenia decyzji okręgowych inspektorów pracy, 8 – postanowień wydanych przez te organy), z których 17 wniosły strony – pracodawcy. 7 wyroków wojewódzkich sądów administracyjnych zaskarżyli okręgowi inspektorzy pracy. W okresie sprawozdawczym sąd rozpoznał 2 sprawy, wniesione

przez organ, uwzględniając te skargi oraz rozpoznał 3 skargi pracodawców, z których 2 zostały uwzględnione a 1 została oddalona. Nierozpoznanych pozostało 19 skarg kasacyjnych (wg stanu na 31.12.2016 r.).

W 2016 r. Naczelny Sąd Administracyjny rozstrzygnął 25 skarg kasacyjnych dotyczących orzeczeń okręgowych inspektorów pracy, wniesionych w latach ubiegłych. W 2 sprawach skargi kasacyjne zostały uwzględnione, zaś w 22 sprawach skargi kasacyjne zostały oddalone, (19 skarg wniesionych przez strony – pracodawców), natomiast spośród 4 skarg wniesionych przez okręgowych inspektorów pracy 1 skarga została uwzględniona. Jedno postępowanie zostało umorzone (skarga pracodawcy).

Nielegalne zatrudnienie, polegające na powierzeniu pracy bez potwierdzenia na piśmie umowy o pracę oraz niezgłoszeniu osoby zatrudnionej lub wykonującej inną pracę zarobkową do ubezpieczenia społecznego inspektorzy pracy stwierdzili w co trzecim kontrolowanym podmiocie objętym kontrolą (w 2015 – 34%).[78]

W 2016 r. **Urzędy Kontroli Skarbowej** przeprowadziły łącznie 9,9 tys. kontroli – o 4,7% więcej niż rok wcześniej. Ponadto, działając na zlecenie innych urzędów, wykonały ponad 2,4 tys. czynności sprawdzających dokumenty u kontrahentów kontrolowanych podatników, a także dokonano ponad 1,7 tys. przesłuchań i oględzin. W wyniku kontroli ustalono nieprawidłowości skutkujące uszczupleniami podatkowymi na łączną kwotę prawie 22,2 mld zł, (decyzje 21,7 mld zł).

Podatnicy, na skutek przeprowadzonych postępowań kontrolnych, złożyli dobrowolne korekty deklaracji zwiększając swoje zobowiązania podatkowe o kwotę 479,1 mln zł. W wyniku działań podjętych przez kontrolę skarbową udaremniono wypłatę z budżetu nienależnie wnioskowanego zwrotu podatku VAT na kwotę prawie 1,03 mld zł. Wzrastają też kwoty jednostkowe objęte ustaleniami (w 2016 r. było to średnio 2,2 mln o 14,3% więcej niż w 2015 r.), jak i kontrolą podatkową (3,8 mln zł, wzrost o 23,4%).

Ustalenia podatkowe w 2016 r. w głównej mierze odnosiły się do podatku VAT (90,41% całości ustaleń), następnie podatku dochodowego od osób prawnych (6,54%), podatku dochodowego od osób fizycznych (1,26%), oraz podatku akcyzowego (1,61%).

Wśród branż o szczególnym ryzyku wystąpienia nieprawidłowości podatkowych należy wymienić branżę paliwową oraz elektroniczną.[79]

W 2016 r. **Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów** prowadził 257 spraw dotyczących ogólnego bezpieczeństwa produktów i zakończył 207 spośród nich. Najczęściej kontrolowano produkty konfekcyjne dla dzieci (151), rowery i akcesoria (35), akcesoria elektroinstalacyjne (27) i artykuły dla dzieci (23). Na 138 wydanych decyzji Prezes Urzędu 13 razy nałożył na przedsiębiorców określone obowiązki, a 29 razy – kary pieniężne.
W 2016 r. UOKiK, w ramach systemu oceny zgodności, prowadził 393 sprawy i zakończył 226 spośród nich. Jak co roku, najliczniejszą grupą produktów w stosunku do których były podejmowane działania były zabawki (354), sprzęt elektryczny (145) środki ochrony indywidualnej (36) i wyroby pirotechniczne (9). W konsekwencji Prezes Urzędu wydał 144 decyzje, przy czym w 16 przypadkach nałożył na

[78] Na podstawie: dane Państwowej Inspekcji Pracy
[79] Zob. *Sprawozdanie roczne Kontrola skarbowa w 2016 r.*, Ministerstwo Finansów - Departament Kontroli Skarbowej, Warszawa 2017.

przedsiębiorców określone w ustawie obowiązki. W wyniku działań UOKiK z obrotu wycofano ponad 70 tys. wyrobów, które nie spełniały obowiązujących wymagań prawno-technicznych.

Ponadto w 2016 r. na zlecenie Prezesa UOKiK przeprowadzono kontrole dodatkowe: sprzętu elektrycznego, środków ochrony indywidualnej oraz urządzeń ciśnieniowych i maszyn. W toku kontroli przeprowadzono badania laboratoryjne, których łączny koszt wyniósł ponad 170 tys. zł. Wyniki pokazały, że ogółem 50 proc. wyrobów nie spełniło wymagań.
Wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej przeprowadziły w 2016 r. ponad 7,5 tys. planowanych kontroli na zlecenie UOKiK, z których najwięcej dotyczyło artykułów rolno-spożywczych (2,6 tys.) oraz innych produktów nieżywnościowych i usług (1,8 tys.). W 2016 r., w ujęciu tematycznym, przeprowadzono 20 ogólnopolskich kontroli artykułów rolno-spożywczych, które były ukierunkowane na ujawnianie zafałszowań środków spożywczych. Przeprowadzono również 13 tematycznych ogólnokrajowych kontroli artykułów nieżywnościowych i usług.

IH realizuje zadania UOKiK także w sprawach kontroli jakości paliw. W 2016 r. skontrolowano 933 próbki paliwa (benzyny i oleju napędowego). Spośród nich 2,36% nie spełniało wymagań jakościowych. Przedstawione dane dotyczą kontroli w ramach monitoringu jakości paliw ciekłych. W odniesieniu do gazu skroplonego (LPG) stwierdzono 2,24 % nieprawidłowości z pobranych 491 próbek. Biorąc pod uwagę wyniki kontroli prowadzonych w 2016 r., należy stwierdzić, że jakość LPG w Polsce uległa poprawie. W przypadku paliw płynnych, poprawie uległa jakość oleju napędowego, natomiast wyniki kontroli benzyn wskazują na pogorszenie jakości tego gatunku paliwa w porównaniu z rokiem wcześniejszym.[80]

5.1.5 Prawo pracy i ubezpieczenia społeczne

W ostatnim okresie wprowadzono pozytywne zmiany w zakresie prawa pracy i ubezpieczeń społecznych mające wpływ na sytuację przedsiębiorców, pracowników oraz zatrudnionych na podstawie określonych umów cywilnoprawnych.

W 2016 r. i I półroczu 2017 r. w przepisach prawa pracy wprowadzono następujące zmiany:
- Ustawę z dnia 13 maja 2016 r. ***o zmianie ustawy - Kodeks pracy*** (Dz. U. z 2016 r. poz. 910), która weszła w życie od 1 września 2016 r. i wprowadziła nakaz potwierdzania pracownikowi przez pracodawcę podstawowych ustaleń związanych z zawarciem umowy o pracę w formie innej niż pisemna - przed dopuszczeniem pracownika do pracy. Wprowadzona regulacja ułatwia pracownikom dochodzenie przysługujących im świadczeń i uprawnień ze stosunku pracy, a także korzystanie z ochrony gwarantowanej przez przepisy ubezpieczeń społecznych. Ma ona również na celu udostępnienie Państwowej Inspekcji Pracy bardziej efektywnego narzędzia do zapewnienia skuteczności kontroli w zakresie legalnego zatrudniania pracowników.
- Ustawę z dnia 22 lipca 2016 r. ***o zmianie ustawy o minimalnym wynagrodzeniu za pracę oraz niektórych innych ustaw*** (Dz. U. z 2016 r. poz. 1265, z późn. zm.), która wprowadziła do obecnego porządku prawnego gwarancje minimalnej wysokości wynagrodzenia, również dla określonych umów zawieranych na podstawie prawa cywilnego. Od 1 stycznia 2017 r. obowiązkiem stosowania minimalnej stawki godzinowej zostały objęte określone umowy zlecenia (art. 734 Kodeksu cywilnego) oraz umowy o świadczenie usług, do których stosuje się przepisy o zleceniu (art. 750 Kodeksu cywilnego). Zgodnie z obwieszczeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 21 września 2016 r. *w sprawie wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2017 r.* (M.P. poz. 934)

[80] Na podstawie: dane Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

wysokość tej stawki wynosi 13 zł za każdą godzinę wykonanego zlecenia lub świadczonych usług; w latach kolejnych stawka będzie waloryzowana w stopniu odpowiadającym wzrostowi minimalnego wynagrodzenia za pracę pracowników. Gwarancją otrzymywania minimalnej stawki godzinowej objęte są osoby fizyczne nieprowadzące działalności gospodarczej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą jednoosobowo i osobiście wykonujące zadania wynikające z umowy. Podmioty zobowiązane do wypełnienia obowiązków wynikających z minimalnej stawki godzinowej to zarówno przedsiębiorcy, jak i inne jednostki organizacyjne (np. instytucje publiczne, urzędy administracji rządowej). Państwowa Inspekcja Pracy otrzymała uprawnienia w zakresie kontroli przestrzegania obowiązku zapewnienia minimalnej stawki godzinowej. Wypłacenie przyjmującemu zlecenie lub świadczącemu usługi wynagrodzenia za każdą godzinę wykonania zlecenia lub świadczenia usług w wysokości niższej niż obowiązująca wysokość minimalnej stawki godzinowej, podlega karze grzywny od 1000 zł do 30 000 zł. Inspektor pracy może nałożyć grzywnę w drodze mandatu karnego w wysokości do 2000 zł. W przypadku, gdy ukarany co najmniej dwukrotnie za wykroczenie określone w ustawie z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę popełni w ciągu dwóch lat od dnia ostatniego ukarania takie wykroczenie wówczas inspektor pracy w drodze mandatu karnego może nałożyć grzywnę do 5 000 zł. Inspektor może także skierować do sądu wniosek o ukaranie - sąd może nałożyć grzywnę do 30 000 zł. Ponadto od 1 stycznia 2017 r. zniesiona została możliwość ustalania dla pracowników ze stażem pracy krótszym niż 1 rok wynagrodzenia na poziomie 80% minimalnego wynagrodzenia za pracę. Zmianie uległ również zakres składnikowy minimalnego wynagrodzenia za pracę; nie obejmuje ono już dodatku do wynagrodzenia za pracę w porze nocnej.

- Ustawę z dnia 7 kwietnia 2017 r. ***o zmianie ustawy o zatrudnianiu pracowników tymczasowych oraz niektórych innych ustaw*** (Dz. U. z 2017 r. 962), która obowiązuje od 1 czerwca 2017 r. z wyjątkiem części przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, dla których termin wejścia w życie wyznaczono na dzień 1 stycznia 2018 r. Przepisami ustawy wprowadzono rozwiązania mające na celu: podniesienie standardów pracy tymczasowej; polepszenie warunków zatrudnienia pracowników tymczasowych i bezpieczeństwa prawnego pracodawców użytkowników, korzystających z usług agencji pracy tymczasowej; a także poprawę skuteczności kontroli przeprowadzanych przez Państwową Inspekcję Pracy. Najważniejsze zmiany dotyczą: określenia limitów wykonywania pracy tymczasowej zarówno w odniesieniu do agencji pracy tymczasowej, jak i pracodawcy użytkownika; wprowadzenia większej ochrony pracownic w ciąży wykonujących pracę tymczasową; wprowadzenia obowiązku dla pracodawcy użytkownika przedstawiania do wglądu agencji pracy tymczasowej treści regulacji wewnętrznych, dotyczących wynagradzania pracowników, a także przekazywania agencji informacji o zmianach takich zasad; rozszerzenia ochrony procesowej pracowników tymczasowych; poszerzenia katalogu wykroczeń polegających na nieprzestrzeganiu przepisów ustawy przez agencje pracy tymczasowej i pracodawców użytkowników; zobowiązania agencji pracy tymczasowej do przekazywania pracownikom tymczasowym informacji o danych kontaktowych celem umożliwienia nawiązania bezpośredniego kontaktu z przedstawicielami agencji; zmieniono przepisy dotyczące prac, których nie można powierzać pracownikom tymczasowym itd.
- Utworzono **Komisję Kodyfikacyjną Prawa Pracy**, która powstała na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2016 r. *w sprawie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Pracy* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1366). Komisja rozpoczęła pracę w połowie września 2016 r. Komisję tworzy 14 osób (7 wskazanych przez stronę rządową i 7 wskazanych przez reprezentatywne organizacje związkowe i reprezentatywne organizacje pracodawców). Zadaniem Komisji jest przygotowanie, w ciągu 18 miesięcy, projektu ustawy — Kodeks pracy oraz projektu ustawy — Kodeks zbiorowego prawa pracy.

W obszarze ubezpieczeń społecznych wprowadzono:

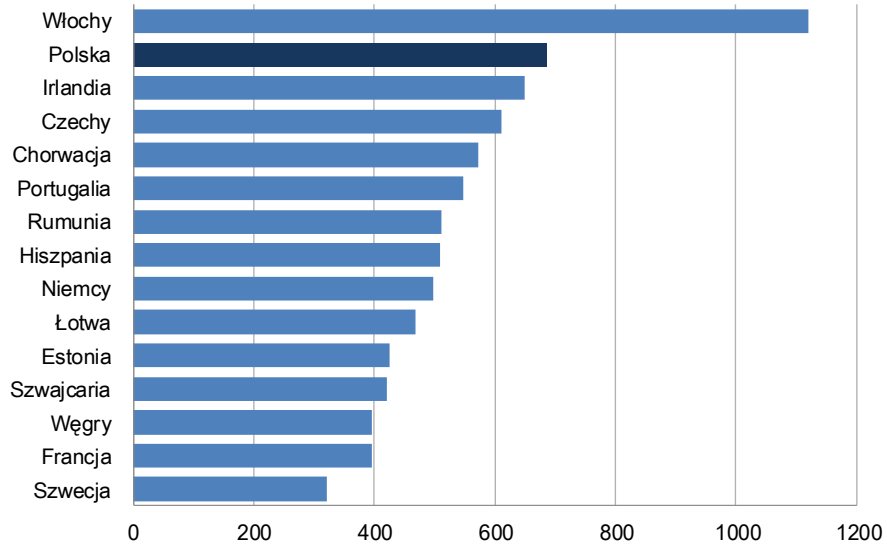
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 16 lutego 2017 r. ***zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wzorów zgłoszeń do ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenia zdrowotnego, imiennych raportów miesięcznych i imiennych raportów miesięcznych korygujących, zgłoszeń płatnika, deklaracji rozliczeniowych i deklaracji rozliczeniowych korygujących, zgłoszeń danych o pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze oraz innych dokumentów*** (weszło w życie 1 marca 2017 r.) Wprowadziło ono nowy kod przyczyny wyrejestrowania ubezpieczonego 800 – wyrejestrowanie pracownika w związku z przejściem zakładu pracy lub jego części na innego pracodawcę w trybie art. 231 ustawy z dnia 23 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 1666, z późn.zm.). Zmiana ta pozwala Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych na dysponowanie wiedzą o zakończeniu dotychczasowego stosunku pracy w związku z przejęciem pracownika przez innego pracodawcę, co umożliwia monitorowanie przepływu pracowników i bieżącą kontrolę oraz analizę prawidłowości wywiązywania się z obowiązków w zakresie ubezpieczeń społecznych.
- Ustawę z dnia 21 kwietnia 2017 r. ***o zmianie ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa oraz niektórych innych ustaw,*** która wprowadzi nowy sposób autoryzacji wystawianych przez lekarzy elektronicznych zaświadczeń lekarskich o czasowej niezdolności do pracy (wejście w życie z dniem 1 grudnia 2017 r.). Celem wprowadzanych zmian jest upowszechnienie wystawiania elektronicznych zaświadczeń lekarskich, co pozwoli pracodawcom szybciej pozyskać informację o niezdolności do pracy ich pracowników oraz okresie jej trwania, co korzystnie wpłynie na organizację pracy oraz zmniejszy się także liczba sytuacji wymagających przeliczenia zasiłku chorobowego czy opiekuńczego z powodu przekroczenia terminu dostarczenia zaświadczenia lekarskiego płatnikowi przez ubezpieczonego.
- Ustawę z dnia 11 maja 2017 r. ***o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw*** (Dz. U. poz. 1027) która przewiduje, że każdy przedsiębiorca będzie posiadał indywidualny rachunek składkowy, na który będzie wpłacać wszystkie należności, do poboru których zobowiązany jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Przedsiębiorca będzie dokonywał tylko jednej wpłaty zamiast dotychczasowych trzech lub czterech. Jedna wpłata do ZUS zastąpi dotychczasowe składki na: ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych oraz Fundusz Emerytur Pomostowych. Ponadto ustawa przewiduje m.in. wprowadzenie ułatwień dla płatników składek, jeśli chodzi o wydawanie przez ZUS zaświadczeń o niezaleganiu, które wykorzystywane są przez płatników składek, np. w postępowaniach przetargowych, poprzez zrównanie - pod względem prawnym - zaświadczeń wydawanych w postaci papierowej i wydruków elektronicznych samodzielnie wygenerowanych przez płatnika z systemów elektronicznych ZUS. Ustawa porusza także kwestię tzw. „outsourcingu pracowniczego", celem zmniejszenia obciążeń składkowych przedsiębiorców, którzy skorzystali z takich rozwiązań poprzez możliwość przeksięgowania przez ZUS już dokonanych wpłat na konta właściwych płatników składek, zmniejszając tym samym ich zaległości z tytułu składek. Przepisy dotyczące wprowadzenia indywidualnych rachunków składkowych wejdą w życie 1 stycznia 2018 r. Natomiast pozostałe przepisy ustawy dotyczące m.in. zaświadczeń o niezaleganiu czy kwestii „outsourcingu" - w terminie 14 dni od ogłoszenia ustawy tj. 13 czerwca 2017 r.

5.1.6 Funkcjonowanie sądownictwa

Jakość, skuteczność i niezawisłość sądownictwa jest ważnym elementem wpływającym na prowadzenie działalności gospodarczej. Duże znaczenie dla przedsiębiorcy mają kwestie związane z rozstrzyganiem sporów, czy długością trwania postępowań. Chociaż w ostatnich latach podejmuje się szereg działań mających na celu poprawę efektywności dochodzenia praw z umów, raport Banku Światowego ocenia

stan sądownictwa gospodarczego, mierzony średnim czasem dochodzenia należności z umów drogą sądową, jako jeden z dłuższych w Unii Europejskiej.

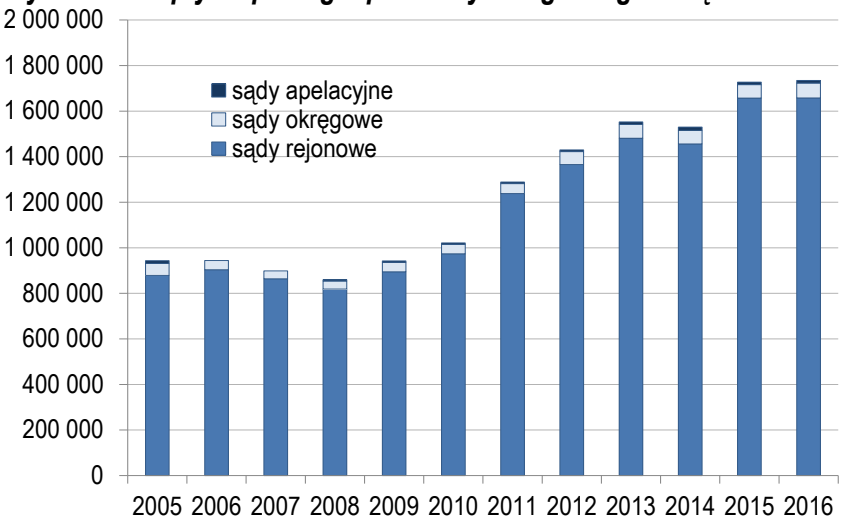
Wykres 36. Średni czas dochodzenia należności z umów drogą sądową w wybranych krajach (w dniach)

Źródło: Raport Doing Business 2017, Bank Światowy.

W 2016 r. do sądów powszechnych wpłynęło 1,7 mln spraw gospodarczych (wzrost o 0,4%). Sądy rejonowe, obarczone w 95,4% wpływem spraw gospodarczych w 2016 r., po raz pierwszy od wielu lat nie notowały istotnego wzrostu wpływu spraw. Największy wzrosty liczby spraw obserwowano w sądach apelacyjnych: liczba skarg na postępowanie sądowe wzrosła 2,5 krotnie (wpłynęło 1051 spraw). Do sądów rejonowych natomiast wpłynęło o 29% więcej spraw z zakresu postępowania upadłościowego i restrukturyzacyjnego. W sądach okręgowych I instancji znaczną dynamikę obserwowano we wpływie spraw nakazowych i upominawczych (o 27% więcej).

Wykres 37. Wpływ spraw gospodarczych wg kategorii sądów

Źródło: DSR MR na podstawie danych MS.

Tabela 26. Wpływ spraw gospodarczych w latach 2008-2016

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM SPRAWY GOSPODARCZE	**861 059**	**945 366**	**1 025 815**	**1 295 324**	**1 444 597**	**1 594 515**	**1 629 573**	**1 729 953**	**1 737 307**
RAZEM w sądach apelacyjnych (II instancja)	**5 992**	**6 279**	**6 352**	**6 987**	**7 805**	**11 474**	**14 150**	**10 751**	**11 505**
RAZEM w sądach okręgowych	**35 109**	**41 599**	**41 199**	**43 781**	**56 546**	**60 598**	**59 868**	**59 405**	**65 571**
Procesowe (I inst)	7 932	9 328	9 607	9 972	13 628	16 506	15 621	15 367	15 499
nakazowe i upominawcze (I inst)	8 339	12 632	12 305	13 335	19 174	19 021	17 165	15 518	19 727
Apelacje (II inst)	6 627	7 048	7 462	8 076	10 079	10 175	11 382	12 535	13 716
Zażalenia (II inst)	7 235	7 456	7 054	8 034	9 069	9 923	10 396	10 899	11 541
skargi na postępowanie sądowe Wykaz S (II inst)	76	95	122	187	223	318	435	465	411
Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	888	2 816	4 538	6 524	14 449	41 556	3 617	2 409	2 327
RAZEM w sądach rejonowych (I instancja)	**819 019**	**894 616**	**973 654**	**1 237 913**	**1 365 652**	**1 480 719**	**1 551 754**	**1 657 179**	**1 657 695**
procesowe	28 986	35 128	36 114	42 352					
procesowe uproszczone	22 096	26 339	29 357	32 503	87 829	104 364	110 865	129 011	141 840
rejestrowe - razem	528 118	538 063	552 139	584 176	638 504	710 908	821 799	876 996	945 277
nakazowe i upominawcze	211 183	262 916	324 638	544 455	597 323	603 239	558 360	583 908	511 666
z zakresu postępowania upadłościowego i naprawczego	6 854	8 638	8 662	8 401	10 615	11 447	10 887	18 781	24 259

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Zmiany legislacyjne na rzecz poprawy funkcjonowania sądownictwa gospodarczego[81]

Zmiany w zakresie prawa spółek

1 kwietnia 2016 r. weszła w życie druga część przepisów ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. *o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw* (zasadnicza część przepisów tej ustawy - przewidująca rozszerzenie systemu elektronicznego zawiązywania spółek, tzw. S-24, obejmującego dotychczas tylko spółkę z o.o., także na spółki jawne i komandytowe, weszła w życie 15 stycznia 2015 r.). Wprowadzone w tej części ustawy rozwiązania umożliwiły (począwszy od 1 kwietnia

[81] Od czasu prezentacji poprzedniego raportu.

2016 r.) dokonywanie w systemie teleinformatycznym, przy wykorzystaniu odpowiednich wzorców, zmian w umowach w/w spółek (jawnej, komandytowej i z o.o.), ustanowienie pełnomocnika w celu zawiązania spółki, ustanowienie prokury, a także rozwiązania spółki. Wprowadzone rozwiązania wpłynęły na przyspieszenie i usprawnienie postępowań rejestrowych prowadzonych przez sądy gospodarcze, dotyczących spółek zawiązywanych w trybie S-24.

Trwają prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw, który ma na celu m.in.:

- przyspieszenie i usprawnienie postępowania rejestrowego oraz ułatwienie kontaktu strony z sądem,
- stworzenie sądom rejestrowym możliwości zdyscyplinowania osób zobowiązanych do powołania reprezentantów podmiotu, gdy uchylają się oni od wykonania ciążących na nich obowiązków (wezwanie, nałożenie grzywny, powołanie kuratora w trybie art. 42 k.c. – który mógłby prowadzić czynności zwykłego zarządu i reprezentować podmiot do czasu powołania zarządu),
- stworzenie ogólnodostępnego portalu internetowego umożliwiającego stronom i pozostałym uczestnikom obrotu gospodarczego dostęp do wszystkich dokumentów składanych do KRS oraz umożliwienie pobierania pełnego odpisu z KRS ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości.

5.2 Finansowanie działalności gospodarczej

5.2.1. Luka finansowa

Kluczowym warunkiem długookresowego wzrostu gospodarczego są możliwości dokonywania inwestycji, zwłaszcza takich, które przesuwają zasoby z branż schyłkowych do branż o wysokiej i rosnącej wartości dodanej w wymiarze międzynarodowym. Ponieważ zasoby własne firm są zbyt małe, by zapewnić im rozwój, pomiędzy krajowymi i zagranicznymi oszczędnościami a inwestującymi firmami działa szereg różnego rodzaju pośredników, którzy tworzą rynki finansowe i kapitałowe.

Jeśli chodzi o dostępność finansowania na tych rynkach, to sytuację w skali całego sektora przedsiębiorstw niefinansowych można ocenić jako dobrą. Wyniki wielu opracowań, w tym porównawczych badań międzynarodowych potwierdzają, że Polska należy do państw o względnie niskim poziomie zagrożenia luką między potrzebami firm a możliwościami ich sfinansowania. Przykładowo, w badaniu Europejskiego Banku Inwestycyjnego z 2016 r. tylko 5% badanych polskich firm dokonujących inwestycji przyznało, że doświadczyło ograniczeń w dostępie do finansowania w postaci odrzucenia, zmniejszenia, zbyt wysokiego kosztu lub wysokiego prawdopodobieństwa odrzucenia ich wniosków o finansowanie zewnętrzne[82].

Powszechnie uważa się jednak, że luka finansowa jest dotkliwa w przypadku mikro i małych przedsiębiorstw prowadzących względnie niskoinnowacyjną działalność na skalę lokalną. Natomiast osoby związane z funduszami PE/VC wyrażają opinię, że dla przedsięwzięć o wysokim potencjale finansowanie zawsze się znajdzie[83], opowiadają o problemach związanych ze znalezieniem

[82] EBI, EIBIS 2016/2017 Surveying Corporate Investment Activities, Needs and Financing in the EU, 2016.
[83] Ł. Wejchert (wywiad), „Chcę być twarzą cyfrowej Polski", Forbes, Wrzesień 2016.

obiecujących projektów[84] czy nawet wysuwają tezę o nadpłynności polskiego rynku w stosunku do podaży interesujących projektów[85].

Za tezą, że brak kapitału, czy też zbyt mała drożność kanałów jego przekazywania, nie była główną przyczyną relatywnie niskiej stopy inwestycji w Polsce w roku 2016, przemawiałby fakt, że problem ten ma charakter globalny i to pomimo bardzo ekspansywnej polityki pieniężnej prowadzonej przez główne banki centralne. Alternatywne wytłumaczenia obejmują ograniczoną podaż projektów inwestycyjnych o satysfakcjonującej stopie zwrotu, konserwatywne podejście firm do korzystania z kapitałów obcych, niepewność makroekonomiczną i polityczną oraz narastające problemy z dostępnością wykwalifikowanych pracowników. Są to czynniki zewnętrzne wobec rynków finansowych. Istotnym czynnikiem wewnętrznym ograniczającym dostęp małych firm do finansowania zewnętrznego jest natomiast zjawisko asymetrii informacji, które można ograniczać na wiele sposobów, np. poprzez łatwo dostępne i wiarygodne rejestry kredytowe, rozwój bankowości relacyjnej, właściwe regulacje prawne zwłaszcza w sferze polityki drugiej szansy czy rozwiązania o charakterze gwarancyjnym i poręczeniowym[86].

W 2013 r. w rządowej *Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki* wskazano na znaczącą rolę kapitałów własnych w strukturze finansowania działalności gospodarczej. Istotną przyczyną tego stanu rzeczy wydawała się awersja firm do ryzyka związanego z podejmowaniem formalnych zobowiązań. Jeśli chodzi o kapitał obcy, zauważono dominację kredytu bankowego oraz problematyczność jego pozyskiwania w przypadku przedsiębiorstw małych, młodych i innowacyjnych. Jako priorytetowy kierunek działań przyjęto zwiększenie dostępności zewnętrznego finansowania oraz rozszerzenie oferty w tym zakresie.

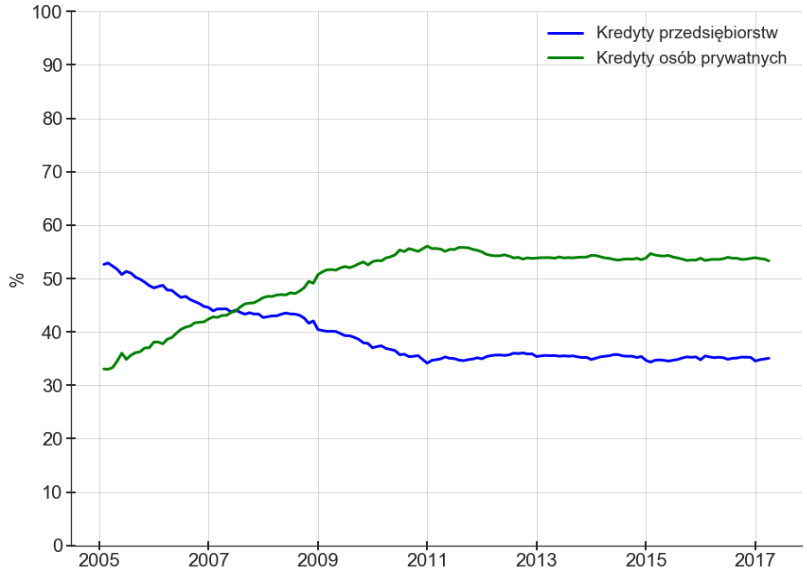
Ww. diagnoza z 2013 roku w wysokim stopniu pasuje również do aktualnej sytuacji. Udział kredytów bankowych w całości pasywów polskich przedsiębiorstw szacuje się obecnie na 30%, a udział akcji i obligacji na 28%, przy średniej unijnej ocenianej na 39%[87]. Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju identyfikuje wyzwania zarówno w obszarach finansowania dłużnego, jak i kapitałowego. Do głównych problemów zalicza zbytnie ukierunkowanie sektora bankowego na finansowanie konsumpcji i nieruchomości kosztem inwestycji oraz zastój na rynku kapitałowym, objawiający się niską płynnością, spadającym udziałem w obrotach inwestorów indywidualnych oraz spadającą liczbą ofert na rynku pierwotnym. W 2016 r. liczba debiutów na głównym parkiecie po raz pierwszy od 2003 r. nie była większa od liczby wycofań (obie wyniosły 19). Z drugiej strony, dynamiczny wzrost indeksu WIG20 na przełomie 2016 i 2017 r., w połączeniu z poprawiającą się koniunkturą gospodarczą oraz reformami zapowiedzianymi w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, dają nadzieję na ograniczenie niekorzystnych zjawisk i poprawę stopnia dostosowania rynków do potrzeb konsumentów produktów finansowych (zarówno oszczędnościowych, inwestycyjnych jak i kredytowych) oraz do bieżących wyzwań gospodarczych, geopolitycznych i technologicznych.

[84] A. Góral (wywiad), „Nie odpuszczajmy małych i średnich firm", http://forsal.pl/artykuly/981965,adam-goral-nie-odpuszczajmy-malych-i-srednich-firm.html (dostęp: 29-05-2017).
[85] T. Czechowicz (wywiad), w: K. Rybiński, „Go global! Wywiady z twórcami polskich firm, które zdobyły rynki międzynarodowe", 2014.
[86] NBP, Dostępność finansowania przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce, 2016.
[87] PWC, wyzwania rozwojowe a otoczenie regulacyjne i sytuacja rynkowa firm inwestycyjnych w Polsce, 2017

5.2.2. Kredyt bankowy

Udział kredytów przedsiębiorstw w całości kredytów bankowych dla podmiotów realnej gospodarki rynkowej (tj. z wyłączeniem banków oraz rządu) konsekwentnie malał do roku 2011, kiedy to ustabilizował się na poziomie ok. 35%. Było to pochodną dynamicznego wzrostu kredytów konsumpcyjnych i hipotecznych dla osób prywatnych.

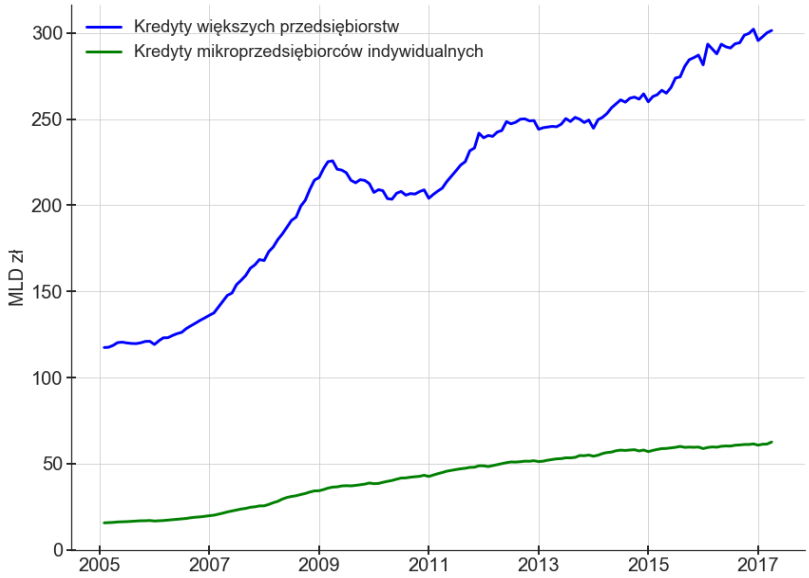
Wykres 38. Udział kredytów prywatnych i korporacyjnych

Źródło: DSR MR na podstawie danych NBP

Na koniec 2016 r. suma kredytów dla firm udzielonych przez banki wyniosła ponad 356 mld zł. Kredyty dla mikroprzedsiębiorstw odpowiadają to ok. 1/6 tej kwoty. W konsekwencji również dynamika kredytowania sektora przedsiębiorstw jako całości jest o wiele silniej skorelowana z kredytowaniem większych firm.

Wykres 39. Kredyty według wielkości przedsiębiorstw - wartość

Źródło: DSR MR na podstawie danych NBP.

Spowolnienie inwestycyjne bardziej przełożyło się na dynamikę kredytowania przedsiębiorców indywidualnych, która przez praktycznie cały 2015 i 2016 rok była wyraźnie niższa niż w przypadku większych firm, ale pod koniec 2016 r. zaczęła wzrastać. W sumie, po 10-proc. wzroście w styczniu 2016, tempo akcji kredytowej dla przedsiębiorstw wyhamowało. W całym 2016 r. r. wartość kredytów była wyższa niż rok wcześniej o 5% dla większych przedsiębiorstw, natomiast dla przedsiębiorstw mikro o 3,4%. Natomiast na koniec I kwartału 2017 r. w porównaniu z I kwartałem 2016 r. odnotowano przyrost kredytów dla większych przedsiębiorstw o 4,7% a dla przedsiębiorstw mikro o 5%.

Wykres 40. Kredyty według wielkości przedsiębiorstw – dynamika

Źródło: DSR MR na podstawie danych NBP.

W strukturze rodzajowej kredytów dla ogółu przedsiębiorstw największy udział na koniec 2016 r. wciąż miały kredyty bieżące (41,5 %). W porównaniu z grudniem 2015 r. ich udział spadł o blisko 2 pkt. proc. Nieznacznie zmniejszył się również udział kredytów na nieruchomości, natomiast zwiększył o 2,5 pkt. proc., do 36,6%, udział kredytów inwestycyjnych. Warto jednocześnie zauważyć, że struktura kredytów nie w pełni odzwierciedla cele, na jakie firmy przeznaczają pozyskany kapitał (np. część przedsiębiorców finansuje inwestycje w ramach kredytu w rachunku bieżącym).

5.2.3. Leasing

Leasing jest umową cywilnoprawną, na mocy której dawca przekazuje biorcy prawo do użytkowania określonego dobra w zamian za płatności w postaci rat leasingowych. Jest to główne, obok kredytu, zewnętrzne źródło finansowania inwestycji w polskiej gospodarce. Na koniec 2016 r. łączna wartość aktywnego portfela branży leasingowej wyniosła 105,1 mld zł, co było wartością porównywalną do salda bankowych kredytów inwestycyjnych (114,5 mld zł). W ciągu roku leasingodawcy sfinansowali inwestycje o wartości 58,1 mld zł, co stanowiło wzrost o 16,6%. Jest to dynamika bardzo zbliżona do wysokiej średniej za okres od 2012 r.

Tabela 27. Struktura przedmiotowa leasingu w 2016 r.

Aktywa sfinansowane przez branżę leasingową w 2016 r. (razem: 58,1 mld zł)		
Rodzaj	**Udział**	**Zmiana rdr**
Pojazdy osobowe, dostawcze i ciężarowe do pół tony	42,1 %	30,9 %
Transport ciężki (ciągniki, pojazdy ciężarowe, autobusy itp.)	29,7 %	27,7 %
Maszyny i inne urządzenia (przemysłowe, budowlane, rolnicze, medyczne, IT)	26,4 %	- 3,4 %
Nieruchomości	1,2 %	- 49,6 %
Inne	0,6 %	3,7 %

Źródło: Związek Polskiego Leasingu.

Filarem sektora pozostają i prawdopodobnie nadal będą pozostawać inwestycje w środki transportu. Na finansowaniu maszyn odbiło się natomiast spowolnienie inwestycyjne wynikające m.in. z okresu przejściowego między cyklami finansowania ze środków unijnych.
Z usług leasingowych korzystają głównie mikro i małe firmy. Według szacunków branży 70% jej wartości to usługi dla firm o obrotach nie większych niż 20 mln zł rocznie.
W roku 2017 branża przewiduje kontynuację dynamicznego wzrostu na poziomie 16,5 %[88].

5.2.4. Giełda papierów wartościowych

Na rynku głównym warszawskiej giełdy na koniec 2016 roku notowanych było 487 spółek, tyle samo co rok wcześniej. Wynikło to z takiej samej liczby debiutów jak wycofań. Liczba debiutów spadła względem roku 2015 z 30 do 19, podobnie jak wartość oferowanych akcji (z blisko 2 mld zł do 1,09 mld). Jeśli chodzi o debiuty z 2017 r. to do końca maja ich wartość sięgnęła 2,26 mld zł przy czym jest to w głównej mierze zasługą dużej emisji sieci supermarketów Dino Polska (1,65 mld zł). Stopy zwrotu z głównych indeksów były generalnie w 2016 roku wyraźnie wyższe niż w 2015 a ożywienie zapoczątkowane w listopadzie 2016 r. znalazło kontynuację w pierwszej połowie roku następnego.

Tabela 28. Wartość indeksów GPW w latach 2012-2017

Stopy zwrotu z głównych indeksów GPW 2014-2017 (%)						
Indeks/Rok	**2012**	2013	2014	2015	2016	2017 (I-V)
WIG	26.24	8.06	0,26	-9,62	11,38	16,11
WIG 20	20.45	-7.05	-3,54	-19,72	4,77	17,11
mWIG40	17.42	31.06	4,13	2,40	18,18	13,83
sWIG80	22.92	37.28	-15,55	9,11	7,93	13,75

Źródło: DSR MR na podstawie danych GPW.

W strukturze obrotów na rynku głównym utrzymywała się dominacja inwestorów zagranicznych, którzy w 2016 roku odpowiadali za 53%. obrotów (inwestorzy indywidualni – 13%, inwestorzy instytucjonalni – 34%). Inwestorzy indywidualni przeważają natomiast na rynku New Connect (73 %), natomiast krajowi instytucjonalni – na rynku instrumentów dłużnych Catalyst (63 %).

Na rynku New Connect w 2016 zadebiutowało 16 spółek, które sprzedały akcje o łącznej wartości 39,3 mln zł. Był to niemal dwukrotny spadek względem roku 2015, kiedy to 19 emitentów pozyskało w sumie 75,8 mln zł, jednak należy zauważyć, że na wyniku za 2015 w dużym stopniu zaważyła jedna relatywnie duża oferta o wartości ponad 39,4 mln zł, której oferent (fundusz Adiuvo Investments),

[88] Na podstawie danych Związku Polskiego Leasingu (www.leasing.org.pl).

pozyskał w ten sposób z rynku więcej środków niż wszyscy pozostali oferenci razem wzięci. Od szczytu w 2011 r. (172 debiuty) liczba podmiotów debiutujących na New Connect corocznie maleje.

Na rynku Catalyst w 2016 roku pojawiło się 19 nowych emitentów, którzy pozyskali łącznie 1,4 mld zł oraz 754 mln EUR. Był to nieznaczny spadek dynamiki względem roku poprzedniego, kiedy to 28 nowych emitentów wprowadziło do obrotu obligacje korporacyjne o wartości 5,1 mld zł. Kilka relatywnie dużych emisji potrafi w bardzo znaczący sposób podnieść ich łączną wartość. W 2016 r. największe emisje dotyczyły spółek: Orlen Capital AB (750 mln EUR) oraz Polskiej Grupy Farmaceutycznej S.A. (500 mln zł).

5.2.5. Private Equity/Venture Capital/Krajowy Fundusz Kapitałowy

Według raportu europejskiego zrzeszenia inwestorów Invest Europe, wartość inwestycji Private Equity w spółki zlokalizowane w Polsce sięgnęła w 2016 roku 0,17% PKB, w porównaniu z 0,19% PKB w roku 2015[89]. Są to kwoty rzędu ponad 3 mld zł rocznie, a więc mniej niż pozyskiwali w ostatnich latach emitenci obligacji na rynku Catalyst, natomiast więcej niż wynosiły łączne oferty akcji debiutantów na rynku głównym GPW. Gospodarcze znaczenie funduszy PE/VC nie wynika jedynie z samej kwoty finansowania. Fundusze te finansują na ogół najbardziej innowacyjne lub dynamicznie rosnące gałęzie gospodarki oraz wspierają przedsiębiorstwa nie tylko kapitałem, ale także wiedzą, doświadczeniem w zakresie zarządzania i kontaktami na rynkach zagranicznych.

Rozwój polskiego rynku VC wspomagany jest przez działalność Krajowego Funduszu Kapitałowego (KFK). KFK jest spółką akcyjną, której jedynym akcjonariuszem jest Bank Gospodarstwa Krajowego. Działa w formule funduszu funduszy, czyli współfinansuje, w wysokości do 50 % kapitalizacji, fundusze zarządzane przez prywatne podmioty, które z kolei zasilają kapitałowo polskie MŚP. W myśl unijnego prawa takie wsparcie stanowi pomoc publiczną i udzielane jest w ramach programu pomocowego zatwierdzonego przez Komisję Europejską. W ramach programu KFK realizował w 2016 roku trzy projekty: jeden z dotacji celowej ministra właściwego ds. gospodarki, jeden w ramach programu POIG 2007-2013 oraz jeden w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy.

Od 2007 do końca stycznia 2017 r. KFK wsparł kapitałowo18 funduszy na łączną kwotę 302 mln zł, z czego w 2016 przekazano 63 mln zł a w styczniu 2017 – 55 mln zł. Do końca 2016 r. fundusze kapitałowe KFK zawarły z MŚP 194 umowy inwestycyjne, z czego większość (147) w ramach POIG. Środki przekazane przedsiębiorcom sięgnęły w tym czasie 387,5 mln zł.

Mocą ustawy z 5 sierpnia 2015 r. *o zmianie ustawy o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej oraz ustawy o Krajowym Funduszu Kapitałowym* oraz ustawy z 25 września 2015 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem innowacyjności* zmienił się dopuszczalny zakres działalności KFK. Oprócz udzielania wsparcia finansowego funduszom kapitałowym i dokonywania inwestycji pośrednich w przedsiębiorców, KFK uzyskał także możliwość dokonywania inwestycji bezpośrednich w przedsiębiorców i zarządzania aktywami na zlecenie.

22 kwietnia 2016 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Rozwoju o zasadach udzielania wsparcia finansowego przez KFK. Nowe rozporządzenie implementuje zasady dokonywania inwestycji podwyższonego ryzyka ustanowione mocą rozporządzenia Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. ustanawiającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu

[89] Invest Europe, 2016 European Private Equity Activity, www.investeurope.eu.

art. 107 i 108 Traktatu i umożliwia KFK udzielanie wsparcia finansowego dla nowych funduszy kapitałowych do 2020 r. Mocą nowego rozporządzenia w sprawie zasad udzielania wsparcia finansowego przez KFK weszły w życie nowe, unijne zasady inwestycyjne, które są bardziej elastyczne i lepiej odpowiadają potrzebom rynku niż poprzednie regulacje z roku 2007.

5.2.6. Fundusze pożyczkowe

Fundusze pożyczkowe funkcjonują w Polsce od ok. 25 lat. Są to prowadzone przez organizacje non-profit wyodrębnione rachunki księgowe pozwalające na zdobycie finansowania zewnętrznego przez zarówno nowe jak i już działające na rynku przedsiębiorstwa (zarejestrowane w CEIDG lub KRS). Dla skorzystania z ich oferty nie jest potrzebne posiadanie historii kredytowej, ważne jest natomiast, aby potencjalny pożyczkobiorca nie figurował w rejestrach „złych dłużników". Przygotowując się do zaciągnięcia pożyczki trzeba pamiętać o przygotowaniu rzetelnego, przemyślanego biznesplanu oraz zastanowić się nad potencjalnymi zabezpieczeniami zobowiązania. Spłata powinna być zabezpieczona wekslem in blanco i np. poręczeniem osoby trzeciej, zastawem na nieruchomości czy zastawem na rzeczy ruchomej.

Maksymalna kwota pożyczki nie jest jednolicie określona, co oznacza, że może zostać sfinansowany dobry pomysł biznesowy zarówno rzędu kilkudziesięciu czy też kilkuset tys. zł. Zaletą jest też koszt, który ograniczony wyłącznie do oprocentowania (nie występują opłaty za rozpatrzenie wniosku, obligatoryjne ubezpieczenia itp.) – może być zerowy Maksymalny okres spłaty to zazwyczaj 5 lat, przy czym dopuszczalna jest karencja w spłacie, co jest szczególnie ważne w początkowym okresie działalności. Wraz ze środkami finansowymi pożyczkobiorca otrzymuje także nierzadko eksperckie wsparcie szkoleniowe.

W 2016 roku fundusze udzieliły blisko 6,36 tys. pożyczek o łącznej wartości 751,32 mln zł, co było pewnym spowolnieniem dynamiki względem roku poprzedniego (8772 pożyczki na 878,8 mln zł). Średnia wartość pożyczki w 2016 roku wyniosła 114 287 zł. Najmniejszą ilość pożyczek udzielono w województwie lubuskim, co skutkowało także najniższą wartością udzielonych pożyczek. Z kolei najwięcej pożyczek udzielono w regionie pomorskim, jednak największą łączną wartość pożyczek odnotowano w woj. łódzkim. 87 % liczby oraz 72 % wartości pożyczek trafia do mikroprzedsiębiorstw. Szacuje się, że ponad 90 % kapitału pożyczkowego pochodzi z funduszy unijnych.

5.2.7. Poręczenia

W wymiarze ilościowym głównym instrumentem wspierania przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji był podobnie jak w latach ubiegłych rządowy program realizowany przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Od marca 2013 roku do końca grudnia 2016 r. BGK udzielił gwarancji de minimis na kwotę 34,91 mld zł. Łączna wartość kredytów zabezpieczonych tymi gwarancjami wyniosła 61,96 mld zł. W tym okresie z programu gwarancji de minimis skorzystało ponad 118 tys. przedsiębiorców. W 2016 r. BGK udzielił gwarancji de minimis na łączną kwotę 9,36 mld zł.

Doświadczenia zebrane w czasie trwania programu pozwoliły BGK przygotować nowe portfelowe produkty gwarancyjne dla MŚP, które udostępniono w 2016 r., tj. gwarancje udzielane w oparciu o regwarancje Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego (EFI) w ramach inicjatywy COSME oraz gwarancje dla innowacyjnych przedsiębiorców sektora MŚP udzielane w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. BGK przygotował również do wdrożenia gwarancje dla innowatorów w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój, które będą dostępne w 2017 r. po wygaśnięciu programu gwarancji w ramach POIG.

Ponadto w 2016 r. działały w Polsce 43 fundusze poręczeniowe, które przy łącznym kapitale ok. 1,09 mld zł udzieliły łącznie 7,4 tys. poręczeń na kwotę 949 mln zł. Łączna kwota zaangażowania (wartość aktywnych poręczeń) sięgnęła w 2016 r. 1,42 mld zł, co stanowiło 130% kapitału.

5.2.8. Faktoring

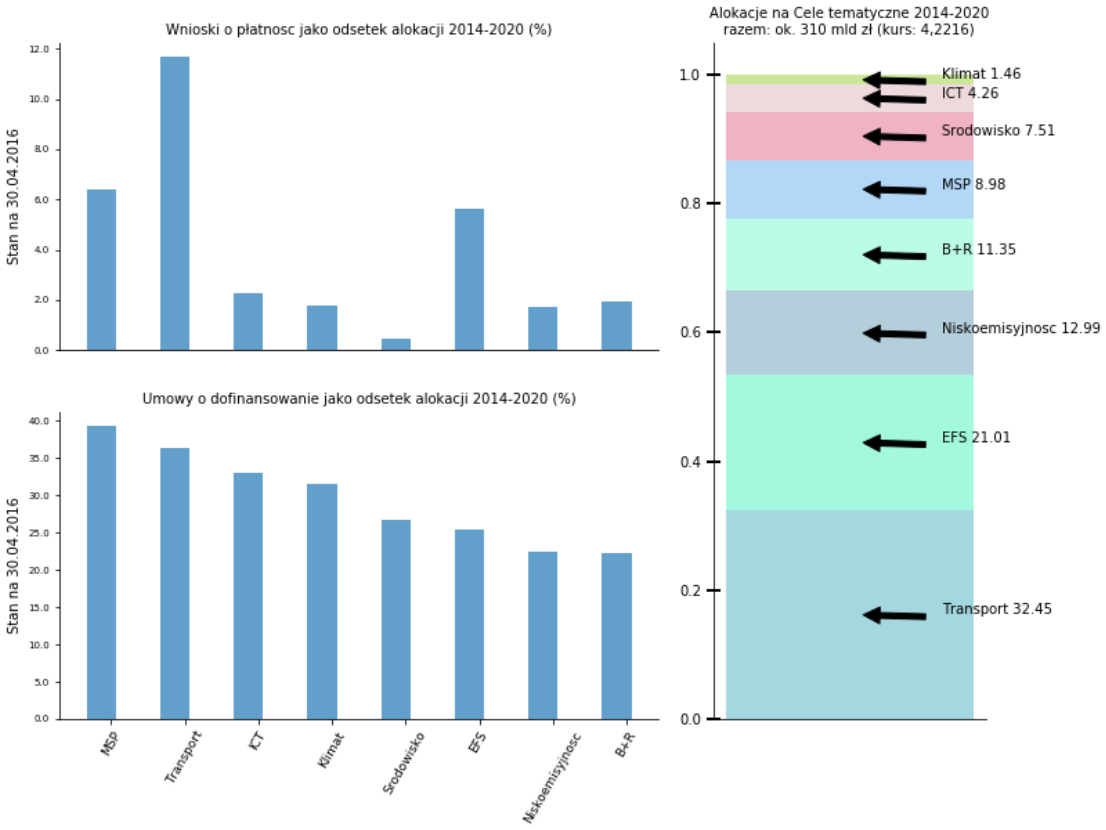
Faktoring to działalność finansowa polegająca na wykupie nieprzeterminowanych wierzytelności, należnych przedsiębiorcom od odbiorców z tytułu dostaw towarów lub usług. Firma faktoringowa wykonuje co najmniej dwie z następujących czterech czynności: finansuje bezsporne i niewymagalne należności, prowadzi sprawozdawczość i konta dłużników, egzekwuje należności, przejmuje ryzyko wypłacalności odbiorcy. Faktorzy dostarczają przedsiębiorstwom środki finansowe pod nieuregulowane faktury, odnoszące się zarówno do sprzedaży krajowej, jak i eksportowej. Przedsiębiorstwa mogą uzyskać do 90% wartości wystawionych faktur w momencie wysłania towarów (lub świadczenia usług), a wypłata pozostałej części następuje po zapłacie odbiorcy na konto faktora.
Typowy adresat faktoringu to firma prowadząca sprzedaż z odroczoną płatnością, o dużym zapotrzebowaniu na elastyczne finansowanie, utrzymująca stałą współpracę z odbiorcami, realizująca ekspansywną strategię zwiększenia obrotów m.in. poprzez stosunkowo długie terminy płatności.
Branża od 2009 r. nieprzerwanie wykazuje dwucyfrową dynamikę wzrostu. W 2016 r. obroty przedsiębiorstw zrzeszonych w Polskim Związku Faktorów wzrosły o 20,6% do wartości 158 mld zł sfinansowanych faktur.

5.2.9. Fundusze Unii Europejskiej

W roku 2016 finalizowano realizację projektów z perspektywy finansowej 2007-2013, natomiast realizacja programów perspektywy 2014-2020 powoli nabierała tempa. W nowej perspektywie większe ilości środków przeznaczono na cele związane z badaniami i rozwojem, innowacyjnością i szeroko pojętą konkurencyjnością przedsiębiorstw.

Wsparcie skierowane *stricte* do przedsiębiorstw ujęte zostało w ramach Celu tematycznego 3 „Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury". Przedsiębiorcy mogą również pozyskać znaczną część środków w ramach Celu tematycznego 1 „Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji". Razem na te cele przewidziano ponad 20% całości środków. Przedsiębiorcy szukający finansowania powinni się zainteresować w szczególności programem Inteligentny Rozwój oraz regionalnymi programami operacyjnymi. Oprócz tego dostępnych jest szereg możliwości dla specyficznych rodzajów przedsiębiorstw – np. na rozwój sieci telekomunikacyjnych, wdrożenie przyjaznych środowisku technologii produkcyjnych, zakładanie działalności gospodarczej czy ekonomię społeczną w ramach innych programów perspektywy 2014-2020.

Wykres 41. Cele tematyczne w ramach Umowy Partnerstwa 2014-2020 oraz postęp w ich realizacji

Źródło: DSR MR na podstawie danych z systemu SL2014 (umowy i płatności) oraz Umowy Partnerstwa. Dla uproszczenia przyjęto jeden kurs EUR/PLN. Alokacja bez uwzględnienia PROW, pomocy technicznej oraz programów mobilności, innowacji społecznych i współpracy ponadnarodowej.

Do końca kwietnia 2017 r. łącznie w celach tematycznych 1 i 3 zawarto umowy o dofinansowanie na ponad 18,8 mld zł a wydatki wykazane przez beneficjentów we wnioskach o płatność sięgnęły 2,46 mld zł.

Przy udziale środków europejskich z programu Inteligentny Rozwój, rozpoczęto w szczególności realizację programu *Start in Poland*. Jest on marką parasolową, która skupia najważniejsze instrumenty wsparcia start-upów w Polsce. Działania w zakresie instrumentów kapitałowych są realizowane przez Polski Fundusz Rozwoju, natomiast w zakresie programów akceleracyjnych istotną rolę pełni Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. W ramach najwcześniej uruchomionego komponentu akceleracyjnego Scale-up o budżecie 60 mln zł wybrano 10 akceleratorów, które we współpracy z dużymi firmami z różnych branż (m.in. energetycznej, fintech, spożywczej, ochrony zdrowia, motoryzacyjnej, maszynowej, transportowej) zapewniają start-upom uczestnictwo w autorskich programach łączących pomoc finansową (do 250 tys. zł), mentoring oraz poszerzenie kontaktów biznesowych. Efektem ma być komercjalizacja innowacyjnych rozwiązań przez wspierane start-upy, w tym produktów i usług odpowiadających na potrzeby dużych firm współpracujących w realizacji programu.

Jeśli chodzi o instrumenty kapitałowe, Polski Fundusz Rozwoju pod marką PFR Ventures utworzył pięć funduszy dysponujących łącznie kwotą 2,2 mld zł na finansowanie wejść kapitałowych na różnych etapach działalności start-upów. W najwcześniej uruchomionym z tych funduszy, PFR Starter, wprowadzono istotną zmianę w stosunku do zasad obowiązujących w KFK, tj. ustalono maksymalny próg udziału środków publicznych w całości kapitalizacji wspieranych funduszy venture capital na 80 %, w porównaniu ze stosowanym w KFK progiem 50 %. Krok ten można oceniać jako jeden ze sposobów ograniczania problemu rozmijania się oczekiwań strony publicznej i inwestorów prywatnych odnośnie do kwestii podziału ryzyk, zysków i uprawnień decyzyjnych związanych ze wspieranymi inwestycjami[90].

5.3 Infrastrukturalne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości

Nowoczesna i sprawna infrastruktura (transportowa, energetyczna oraz telekomunikacyjna) to niezbędny element konkurencyjnej gospodarki, w ujęciu zarówno regionalnym jak i krajowym. Odpowiednia infrastruktura wspólnie z przejrzystym systemem prawa gospodarczego wpływa na decyzję o rozpoczęciu prowadzenia własnej działalności gospodarczej, a także stanowi jedną z podstaw jej dalszego rozwoju.

5.3.1 Transport drogowy

Podstawowe problemy transportu drogowego pozostają wciąż aktualne: brak kompletnej sieci autostrad i dróg szybkiego ruchu, niedostosowanie wielu dróg do nośności 11,5 tony na oś, duże natężenie ruchu odbywającego się przez tereny zabudowane, spowodowane brakiem obwodnic wielu kluczowych miast oraz wciąż nie w pełni zadowalający stan techniczny dróg. Istotnym wyzwaniem, choć w mniejszym stopniu uwarunkowanym stanem infrastruktury, pozostaje w dalszym ciągu bezpieczeństwo na drogach.

Według stanu koniec 2016 r. łączna długość sieci dróg ekspresowych i autostrad wynosi 3.161 km, w tym: ok. 1.627 km autostrad oraz ok. 1.533 km dróg ekspresowych. W realizacji pozostaje ok. 1.311 km nowych dróg krajowych, natomiast w 2017 r. powinno zostać oddanych do użytku ok. 400 km dróg krajowych (w tym ok. 330 km dróg ekspresowych).

Sieć autostrad jest w znacznej mierze zrealizowana lub jest w trakcie realizacji. Istnieją ciągi autostradowe, co dotyczy autostrady A1, A2 oraz A4 (konieczne są dalsze prace odcinkowe dot. m.in. odcinków: Pyrzowice – Tuszyn, Warszawa – Terespol). Konieczne są dalsze prace nad siecią dróg ekspresowych, mającej obecnie charakter niepowiązanych ze sobą odcinków dróg o różnej długości.

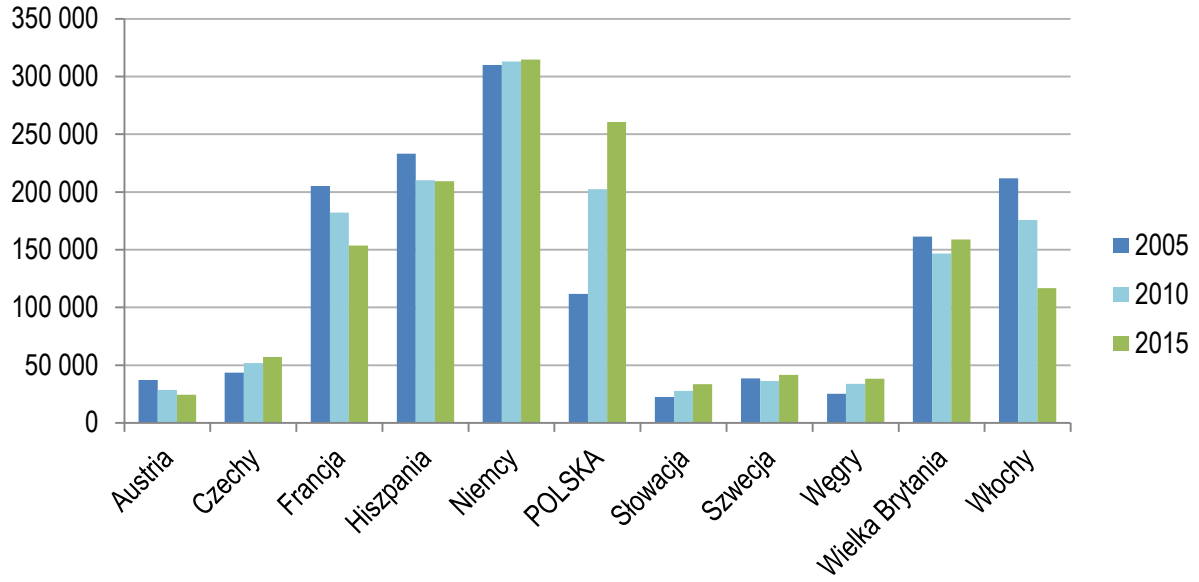
Na koniec 2016 r. stan dróg określony jako dobry wynosił 51,8% (spadek o 8,8 pkt. proc.), a jako niezadowalający i zły wynosił 48,2%. Zwiększeniu do poziomu 16,9% (o 2,8 pkt. proc. względem poprzedniego roku) uległ udział dróg będących w złym stanie technicznym. Ok. 3.474 km spośród 20.984 km dróg krajowych będących pod zarządem GDDKiA, wymaga przeprowadzenia natychmiastowych prac remontowych.[91] Tymczasem według zapisów PBDK 2011 - 2015 na koniec 2013 udział sieci dróg krajowych określonych jako dobre – miał wynieść 66%.[92]

[90] M. Bagiński (wywiad), „Nowy system oferuje kilka ciekawych udogodnień", Parkiet nr 133, 14-18.06.2017.
[91] Zob. *Raport o stanie technicznym nawierzchni asfaltowych i betonowych sieci dróg krajowych na koniec 2016 roku*, GDDKiA, Warszawa marzec 2017, str. 8
[92] Zob. *Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015*, str. 25.

W Polsce nieprzerwanie rosną przewozy sektora transportu drogowego, pomimo zmiennego otoczenia makroekonomicznego. Nawet w latach 2009-2010 miał miejsce rozwój też branży podczas, gdy w pozostałych krajach UE doszło do spadków wielkości przewozów bezpośrednio po rozpoczęciu się kryzysu finansowego. Dodatkowo, żadna z tych gospodarek nie osiągnęła przedkryzysowych poziomów w zakresie wielkości realizowanego transportu towarowego.

Od 8 września 2015 r. obowiązuje przyjęty na mocy uchwały Rady Ministrów *Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (PBDK 2014-2023)*, uaktualniony w maju 2017 r. Program określa cele i priorytety inwestycyjne (budowa i rozbudowa infrastruktury, prace remontowe i utrzymaniowe), wskazuje poziom i źródła niezbędnego finansowania (budżet państwa, Krajowy Fundusz Drogowy) oraz listę zadań do realizacji.

Wykres 42. Transport drogowy w wybranych krajach Unii Europejskiej (w mln tono-km)

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat.

5.3.2 Transport kolejowy

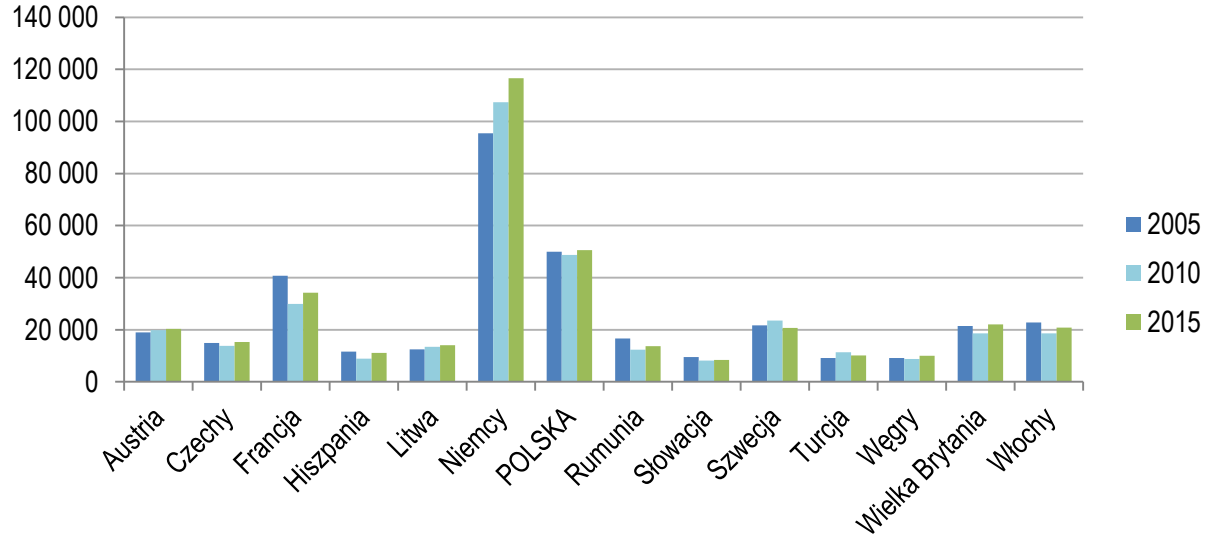
Polska dysponuje relatywnie gęstą siecią linii kolejowych, a pod względem długości linii zajmuje w UE drugie miejsce (ustępując jedynie Niemcom)[93]. Ich stan stan techniczny polepsza się. Według danych PKP PLK. S.A.[94] na koniec 2016 r. już 55,1% torów kolejowych było w dobrym stanie (wzrost o ok. 0,9 pkt. proc. względem roku poprzedniego), 29,3% w dostatecznym, zaś 15,6% w niezadowalającym (spadek o ok. 2,7 pkt. proc. względem roku poprzedniego). Wzrasta również maksymalna prędkość rozkładowa obowiązująca na eksploatowanych torach szlakowych (34,9% do prędkości 120-160 km/h; 33,8% do 80-120 km/h; 30,6 poniżej 80 km/h). Wydatki inwestycyjne na prace związane z remontami i modernizacją linii kolejowych wyniosły w 2016 r. ok. 4,1 mld zł, natomiast na utrzymanie przeznaczono ok. 2,7 mld zł. Stan niedoinwestowania kolei stopniowo się zmniejsza, co skutkuje polepszaniem się stanu technicznego eksploatowanych torów szlakowych. Niemniej wysokość obecnych wydatków względem potrzeb jest wciąż niewystarczająca.

[93] Zob. dane Eurostat (rail_if_tracks) (dostęp 30 czerwca 2017 r.)
[94] Zob. dane PKP Polskie Linie Kolejowe na koniec 2016 r. (pismo ILK2c-071-41/17).

Aktualnie na rynku kolejowym w Polsce funkcjonuje 117 przewoźników kolejowych (o 2 mniej niż rok wcześniej) posiadających 191 licencji na przewozy osób i rzeczy oraz udostępnianie pojazdów trakcyjnych/świadczenie usług trakcyjnych (o 3 mniej niż rok wcześniej).[95] Na rynku widoczna jest wysoka koncentracja udziałów rynkowych oraz daleko posunięta specjalizacja poszczególnych przewoźników (zarówno pasażerskich jak i towarowych).

Na rynku przewozów towarowych w 2016 r. wciąż dominowała spółka PKP Cargo S.A. (ok. 44% udziału w rynku liczonego wg przewiezionej masy towarów oraz ok. 51% wg wykonanej pracy przewozowej), chociaż jej udział w rynku zmniejszył się o ok. 3 pkt. proc. względem roku poprzedniego. Jednocześnie następują zauważalne zmiany wśród podmiotów zajmujących pozostałe pozycje, w wyniku podejmowanych działań konsolidacyjnych przez przewoźników prywatnych.

Wykres 43. Praca przewozowa – transport towarów drogami kolejowymi w wybranych krajach Unii Europejskiej (w mln tono-km)

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat.

5.3.3 Infrastruktura telekomunikacyjna

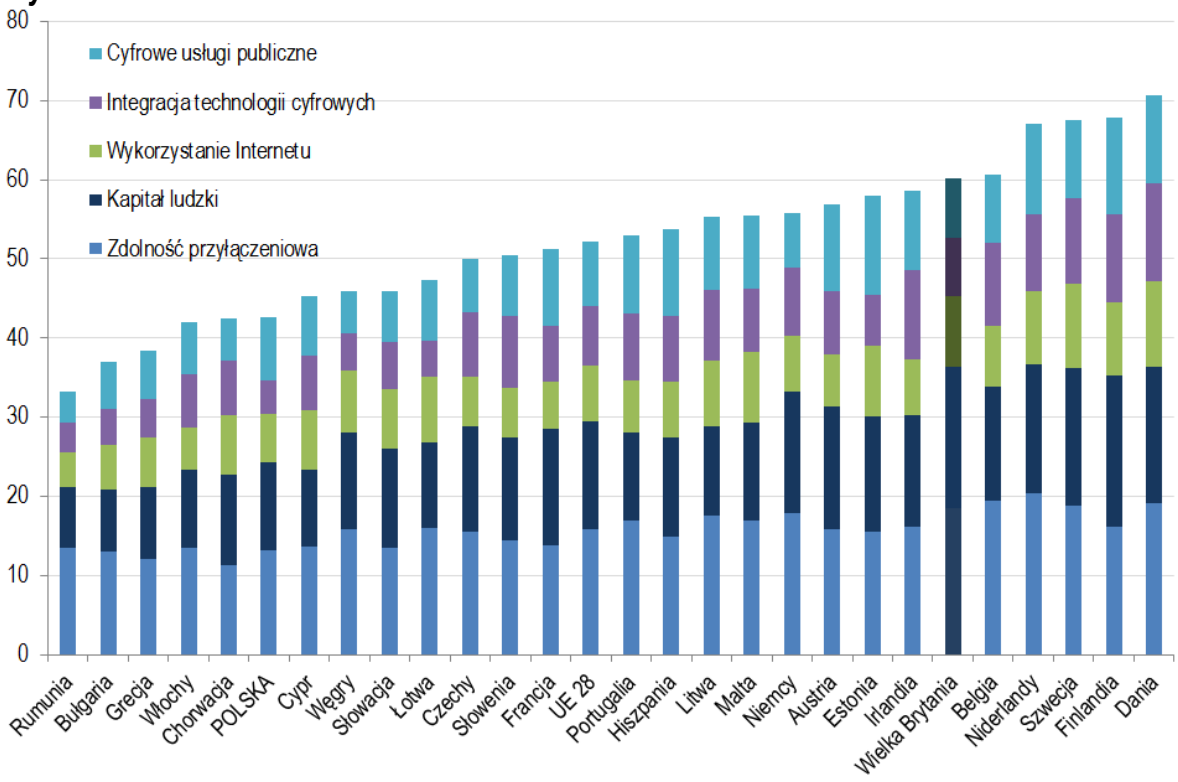
Infrastruktura telekomunikacyjna odgrywa ważna rolę w funkcjonowaniu przedsiębiorstw. W dobie postępującej digitalizacji, większość obszarów działalności firm jak sprzedaż/zakupy, komunikacja wewnętrzna i zewnętrzna, finanse, HR opiera się na infrastrukturze sieciowej. Dlatego też dostępność, jakość i koszty związane z wykorzystaniem infrastruktury telekomunikacyjnej wpływają na konkurencyjność przedsiębiorstw.

Syntetycznym miernikiem, mierzącym poziom cyfryzacji poszczególnych krajów UE jest publikowany przez Komisję Europejską - wskaźnik gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego DESI - Digital Economy and Society Index. Na kompozycję tego wskaźnika składa się ok. 30 danych przyporządkowanych do zbiorów i odpowiednio ważonych. Główne wskaźniki cząstkowe to: zdolność przyłączeniowa (waga 25%), kapitał ludzki i jego umiejętności cyfrowe (waga 25%), integracja technologii cyfrowych przez biznes (waga 20%), wykorzystanie internetu (waga 15%) i cyfrowe usługi

[95] Zob. https://www.utk.gov.pl/pl/rejestry/licencjonowani-przewozn/13081,Wykaz-licencjonowanych-przewoznikow-kolejowych.html (dostęp 30 czerwca 2017 r.)

publiczne (waga 15%). Warto podkreślić, że w przypadku ostatniej składowej Polska tylko nieznacznie odbiega od średniej UE, natomiast w pozostałych komponentach wypada znacznie gorzej, przy czym stopień integracji technologii cyfrowych (komponenty: cyfryzacja przedsiębiorstw i handel elektroniczny) umiejscawia nasz kraj na przedostatnim miejscu. Polska z wynikiem 42,6 plasuje się poniżej średniej unijnej 52,3.

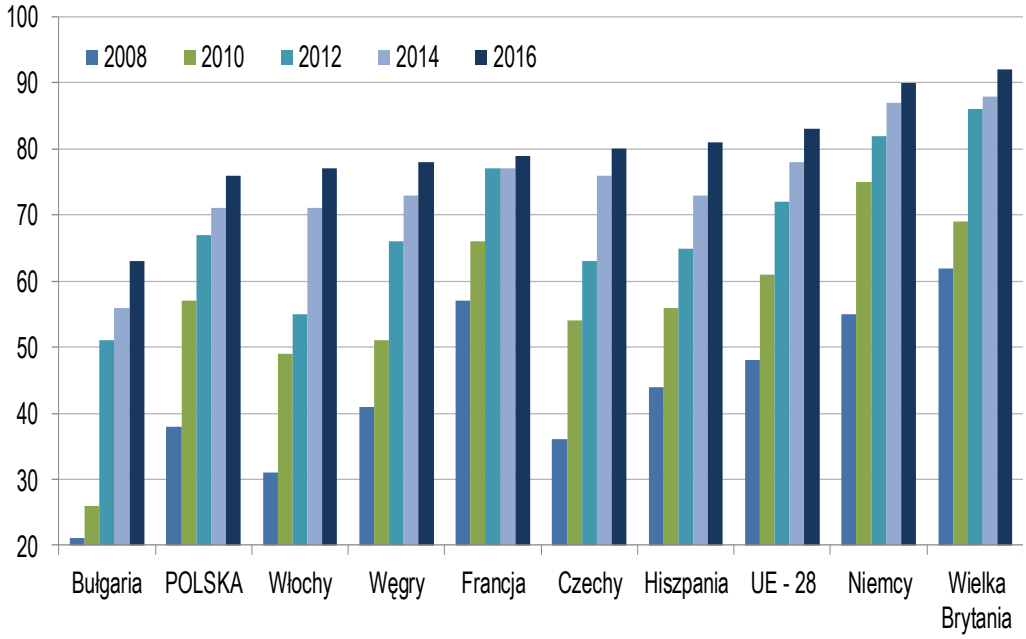
Wykres 44. Wskaźnik DESI 2017

Źródło: DSR MR na podstawie danych DESI.

Dostęp do internetu jest coraz powszechniejszy. Szerokopasmowy dostęp do internetu posiadało w 2016 r. 76% gospodarstw domowych w Polsce. Chociaż to kilka punktów proc. mniej niż średnia unijna (83%), to w sytuacji malejącej dynamiki wskaźnika, odległość od liderów cyfryzacji (92%) wydaje się być znacząca. Sytuacja wśród przedsiębiorstw w Polsce jest zbliżona do tej obserwowanej w Unii Europejskiej – w 2016 r. 93% spośród nich posiadało dostęp do szerokopasmowego internetu, w porównaniu z 94% dla UE-28. Natomiast spośród przedsiębiorstw, które posiadają dostęp do internetu, 99% korzysta z łącz szerokopasmowych, a więc porównywalnie jak w UE-28, gdzie takie łącza wykorzystuje 98% podmiotów gospodarczych, w poprzednim roku te odsetki były identyczne co świadczy o wysokim nasyceniu.

Wykres 45. Udział (%) gospodarstw domowych z szerokopasmowym dostępem do internetu w wybranych krajach UE w latach 2008-2016[96]

Źródło: DSR MR na podstawie danych Eurostat.

Prawie wszystkie przedsiębiorstwa w Polsce są skomputeryzowane oraz posiadają dostęp do globalnej sieci. W 2016 r.[97] 94,7% przedsiębiorstw było wyposażonych w komputery, 93,7% miało dostęp do internetu, a 93,2% do szerokopasmowego. Występują natomiast pewne strukturalne nierównomierności, uwzględniając wielkość przedsiębiorstw. Podczas gdy spośród dużych i średnich firm prawie wszystkie (odpowiednio 99,7% i 98,8%) miały w 2016 r. dostęp do internetu, wśród firm małych (10-49 pracujących) było to 92,5%. W 2016 r. przedsiębiorstwa najczęściej korzystały z łącza szerokopasmowego typu DSL – 86,9% podmiotów, natomiast z internetu mobilnego (smartfony, notebooki, laptopy itp.) korzystało 64,7% firm.

Marketing internetowy, w tym poprzez własną stronę www, to nowe spojrzenie na strategię rynkową przedsiębiorstw, które każde przedsiębiorstwo powinno mieć na uwadze. W 2016 r. 2/3 badanych firm miało swoją stronę internetową, natomiast zaledwie co ósme wysyła do swoich odbiorców newslettery. Własna strona www używana jest głównie do przedstawiania swojej oferty rynkowej (63,6%). Nadal niewykorzystany jest potencjał stron internetowych w zakresie zakupów/rezerwacji (13,5%), czy rekrutacji (informacji nt. ofert pracy, składania aplikacji – 18,3%). Warto też dodać, że 27,7% firm płaci za reklamę w internecie.

Przedsiębiorstwa zaczynają doceniać w mediach społecznościowych szanse biznesowe w kontekście komunikacji i promocji. W 2016 r. 25,3% firm korzystało z tej platformy komunikacji (głównie serwisy społecznościowe) - wśród przedsiębiorstw dużych, co drugie korzystało z tej formy komunikacji, a wśród średnich co trzecie. I chociaż było to o parę punktów proc. więcej niż w 2015 r., to nadal pod tym względem Polska jest na jednym z ostatnich miejsc w UE-28 (wg danych Eurostat za 2016 r. Polska – 22%, UE-28 42%).

[96] Brak danych dla Wlk. Brytanii z 2010 r. – na wykresie dane z 2009 r.
[97] Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Digitalizacja zmienia oblicze handlu. Rynek handlu detalicznego dynamicznie przenosi się do sieci, zmieniając wzorce konsumpcji i dystrybucji. E-handel - najszybciej rozwijający się kanał sprzedaży był odpowiedzialny w 2016 r. za ok. 16% obrotów firm europejskich[98]. W Polsce udział e-handlu w obrotach firm wyniósł 14,4%, dla porównania w 2010 r. wyniósł ok. 8%. Liderami handlu elektronicznego są: Irlandia (ok. 35%), Czechy (ok. 31%), Belgia (ok. 29%).

12,4% przedsiębiorstw prowadziło sprzedaż elektroniczną w 2015 r. i było to znacznie mniej niż średnia unijna (ok. 18%). W e-sprzedaż najczęściej angażują się duże podmioty (35,5%), następnie średnie (18,8%), najgorzej sytuacja wygląda wśród małych – zaledwie co 10 podmiot prowadzi ten kanał dystrybucji. Sprzedaż swoich produktów i usług drogą elektroniczną prowadzą najczęściej firmy branży turystycznej (58%), wydawniczej w zakresie oprogramowania (46,1%), hotelarskiej (43,1%), mediów (41,5%), jak również zajmujące się serwisem komputerowym (35,8%). Jednocześnie co drugie przedsiębiorstwo za barierę w handlu internetowym uznało brak możliwości – niezdatność - sprzedaży wyrobu/usługi przez internet.

34,8% firm deklaruje drogę elektroniczną w zakupach tzw. e-zakupy, a uwzględniając ich strukturę wielkościową w 2015 r. było to 68,7% firm dużych, 44,8% firm średnich i 31,5% małych. Średnia dla UE-28 wyniosła ok. 42%, gdzie prym wiodły m.in. Austria (ok. 66%), Czechy (ok. 62%), czy Francja (ok. 55%). W e-zakupach przodują firmy zajmujące się serwisem komputerowym (82,1%) oraz działające w sektorze IT (71,2%).

E-administracja nie tylko usprawnia działanie przedsiębiorstw, poprzez oszczędność czasu, ale też obniża koszty prowadzonej działalności. W 2015 r. 93,7% firm kontaktowało się z administracją publiczną za pośrednictwem Internetu, głównie składając w ten sposób wypełnione formularze (93,5%), pobierając je (84,9%) i pozyskując informacje (77,9%), najrzadziej natomiast w celach związanych z zamówieniami publicznymi (18,5%).

5.3.4 Infrastruktura energetyczna

Głównym wyzwaniem, przed którym, pomimo realizowanych projektów inwestycyjnych i odtworzeniowych, stoi polska elektroenergetyka, to działania na rzecz zwiększenia mocy wytwórczych i zdolności przesyłowych. Większość linii przesyłowych o napięciu 400 kV, 220 kV, a także jednostek transformatorowych (transformatorów) zostało wybudowanych w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku. Nie oznacza to jednak, że system przesyłowy jest niesprawny.

Długoterminowe plany modernizacyjne PSE S.A.[99] uwzględniają koncepcję rozwoju sieci 400 kV po trasach istniejących linii 220 kV, co spowoduje wydłużenie łącznej długości linii 400 kV i jednocześnie skrócenie łącznej długości linii 220 kV. Jako Operator Systemu Przesyłowego (OSP), spółka PSE S.A. prowadzi eksploatację (w tym remonty urządzeń stanowiących majątek sieci przesyłowej) w celu wywiązania się z obowiązku utrzymania dyspozycyjności elementów składowych sieci przesyłowej, na poziomie zapewniającym wymaganą niezawodność dostaw energii elektrycznej.

Najistotniejsze inwestycje w sieci przesyłowe obejmują obszar północnej, północno-wschodniej oraz zachodniej części Polski. Obejmują one przede wszystkim inwestycje związane z przyłączeniem i wyprowadzeniem mocy z nowych jednostek wytwórczych, w tym elektrowni konwencjonalnych

[98] Wg danych Eurostat.
[99] Spółka pełniąca funkcję Operatora Systemu Przesyłowego (OSP) na terytorium Polski.

i odnawialnych źródeł energii (OZE). Rozbudowa połączeń transgranicznych natomiast jest ukierunkowana na zwiększenie transgranicznych zdolności przesyłowych.

Zgodnie z *Planem rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016-2025*[100], suma planowanych całkowitych nakładów inwestycyjnych spółki PSE S.A. w całym okresie objętym planem wynosi blisko 13,3 mld zł w cenach stałych 2015 r., w tym 9,8 mld zł przeznaczone zostanie na zamierzenia związane z budową i rozbudową obiektów sieci przesyłowej.

Rozwój infrastruktury energetycznej zmierza w kierunku innowacyjności, opartej w głównej mierze na budowie inteligentnych sieci. Umożliwią one zarządzanie bezpośrednimi interakcjami i komunikacją między konsumentami i dostawcami energii, jak również pozwolą stosować mechanizmy zarządzania popytem na energię elektryczną.[101]

Obecnie prowadzone są prace nad wdrożeniem jednego z elementów wchodzących w skład inteligentnych sieci tj. liczników energii elektrycznej ze zdalnym odczytem. Spośród ok. 12,8 mln liczników w Polsce, do końca 2016 r. wielkość wdrożenia inteligentnych liczników wynosi ok. 1,4 mln sztuk.

Obecnie w Polsce prowadzone są zgodnie z harmonogramem inwestycje systemowe o łącznej mocy ponad 5.200 MW. Najważniejsze realizowane obecnie projekty to elektrownie: Płock (PKN ORLEN S.A.) – 608 MW, Włocławek (PKN ORLEN S.A.) - 463 MW, Kozienice (ENEA S.A.) – 1.000 MW, Opole (PGE S.A.) - 2 x 900 MW, Turów (PGE S.A.) - 450 MW, Jaworzno (TAURON Polska Energia S.A.) - 910 MW.

Zgodnie z raportem Banku Światowego *Doing Business 2017* Polska zajmuje 46. miejsce (awans o 2 pozycje) w subrankingu dotyczącym dostępu do energii elektrycznej (*getting electricity*). W subrankingu analizowana jest łatwość uzyskiwania przez przedsiębiorstwo stałego przyłącza do energii elektrycznej. Negatywny wpływ na ocenę Polski ma czasochłonność całego procesu (122 dni wobec 115 średnio dla krajów Europy i Centalnej Azji).

W Polsce od kilku lat trwa realizacja intensywnego programu inwestycyjnego w zakresie rozwoju infrastruktury służącej dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego. Dzięki zrealizowanym inwestycjom w nowe połączenie gazowe z Czechami (Cieszyn) oraz rozbudowę połączenia z Niemcami (Lasów) zwiększyły się techniczne możliwości przywozu gazu ziemnego do Polski z nowych kierunków, alternatywnych wobec wschodniego.

Ponadto dzięki realizacji inwestycji w zakresie rozbudowy podziemnych magazynów gazu ziemnego, ich pojemność wzrosła z dostępnego w 2009 r. poziomu ok. 1,6 mld m^3 do obecnego poziomu ok. 2,7 mld m^3. W dalszym ciągu realizowane są trzy projekty dotyczące rozwoju pojemności magazynów podziemnych przez PGNiG S.A. Ich zakończenie nastąpi po 2020 r. i zwiększy dostępną pojemność o ok. 0,4 mld m^3. Jednocześnie dzięki ukończeniu realizacji budowy terminalu LNG w Świnoujściu, Polska zwiększyła możliwość dostaw gazu o 5 mld m^3 rocznie. Rozpoczęto również proces kontraktowania dostaw LNG z nowych kierunków (m.in. USA, Katar).

[100] Zatwierdzony w styczniu 2016 r. przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki.
[101] DSM – demand system management

Obecne zużycie gazu w Polsce wynosi ok. 15,2 mld m^3 rocznie, a już obecnie zdolności dostaw do Polski gazu z kierunku innego niż wschodni wynoszą ok. 12,4 mld m^3, przy wydobyciu krajowym sięgającym ok. 4,4 mld m^3).

Aktualnie trwają prace nad realizacją kolejnych inwestycji, których realizacja umożliwi zwiększenie dywersyfikacji dostaw gazu, a tym samym pozytywnie wpłynie na bezpieczeństwo energetyczne Polski. Planowane inwestycje uzyskały status Projektów wspólnego zainteresowania UE[102], tym samym zostały uznane za kluczowe z punktu widzenia rozwoju europejskiego rynku gazu. Inwestorem w zakresie projektów PCI w obszarze gazu ziemnego planowanych do realizacji na terytorium RP jest spółka GAZ-SYSTEM S.A.

Dotychczas przedstawiciele Polski zapewnili przyznanie statusu PCI dla następujących projektów z obszaru infrastruktury przesyłu gazu ziemnego:

1. Batic Pipe (połączenie Polska-Dania);
2. Rozbudowa terminala LNG w Świnoujściu;
3. Połączenie gazowe Polska-Litwa (GIPL);
4. Połączenie gazowe Polska-Słowacja;
5. Połączenie gazowe Polska-Czechy (Stork II).

Ponadto planowana jest rozbudowa połączenia z Ukrainą, z uwagi na niewystarczającą zdolność przesyłową istniejącej infrastruktury. Rozbudowa umożliwi znaczące zwiększenie możliwości przesyłu gazu z Polski do Ukrainy, w tym także nabywanie gazu przez przedsiębiorstwa ukraińskie z dowolnego kierunku z wykorzystaniem terminala LNG w Świnoujściu.

[102] PCI – Projects of Common Interest.

6. POZYCJA KONKURENCYJNA POLSKIEJ GOSPODARKI

6.1 Międzynarodowe rankingi konkurencyjności

Na przestrzeni ostatnich lat pozycja Polski w niektórych międzynarodowych porównaniach i rankingach konkurencyjności systematycznie się poprawiała. Świadczy to o dokonanym postępie i słusznie obranym kierunku zmian, zwłaszcza tych o charakterze deregulacyjnym.

Oceny zawarte w rankingach mogą być pomocne w przypadku podejmowania decyzji inwestycyjnych, jednakże należy mieć na uwadze, że mają one ograniczenia metodologiczne i dlatego powinny być odczytywane jedynie w określonych kontekstach.

Poniżej przedstawiono oceny pozycji konkurencyjnej polskiej gospodarki, na tle innych państw, w świetle wybranych publikacji na ten temat.

1. Raport Banku Światowego i IFC[103] „Doing business 2017"

Raport Banku Światowego jest jednym z najbardziej znanych i najczęściej cytowanych opracowań dotyczących konkurencyjności. Eksperci BŚ oceniają jedynie aspekty mikroekonomiczne prowadzenia działalności gospodarczej. Są one związane zasadniczo z regulacjami w 10 obszarach, uznanych za kluczowe w prowadzeniu biznesu, takich jak np. płacenie podatków, egzekwowanie zobowiązań umownych, zakładanie firmy, czy pozyskiwanie kredytu.

Zgodnie z wynikami najnowszej edycji raportu – Doing business 2017 – Polska zajęła **24.** miejsce (w gronie 190 państw) w ogólnym rankingu łatwości prowadzenia działalności gospodarczej (*ease of doing business*). Uwzględniając coroczną zmianę metodologii oraz aktualizację danych[104], oznacza to poprawę o 1 miejsce w stosunku do raportu z 2016 r.

Polska, ex aequo z 15 innymi krajami UE-28, zajmuje **1**. miejsce w subrankingu „handel zagraniczny". Tym samym zaliczono ją do grupy krajów charakteryzujących się minimalnymi kosztami i czasochłonnością procedur eksportowych/importowych.

Podobnie jak w poprzedniej edycji rankingu, wysoko oceniono 'łatwość uzyskiwania kredytu' (**20**. – spadek o 1 pozycję w stosunku do 2016 r.). Relatywnie dobrze zostało ocenione również prawo upadłościowe (**27**. miejsce). Usprawnienie przepisów w tym zakresie pozwoliło przesunąć się w subrankingu o 6 pozycji w stosunku do DB 2016. Wyraźną poprawę – również o 6 pozycji, na miejsce **46**. – zanotowaliśmy w kategorii „uzyskiwanie pozwoleń budowlanych". Udało się w tym zakresie wyraźnie obniżyć liczbę wymaganych procedur (z 19 do 12) oraz ich czasochłonność (z 212 do 153 dni). Należy jednocześnie zwrócić uwagę na utrzymujący się bardzo niski – na tle średniej krajów OECD – koszt uzyskania pozwolenia (0,3% vs 1,6% wartości budowanego magazynu).

O ile w DB 2016 zanotowaliśmy spektakularną (o 38 miejsc) poprawę w subrankingu „płacenie podatków", w obecnej edycji rankingu Polska spadla o 3 pozycje, na 47. miejsce. Obecnie, zgodnie z szacunkami autorów raportu, przedsiębiorca, który chciałby spełnić wymagania polskich przepisów podatkowych, musi dokonać w ciągu roku 7 płatności (wobec średnio 10,9 w OECD) i poświęcić na to

[103] International Finance Corporation (Międzynarodowa Korporacja Finansowa).
[104] Należy zwrócić uwagę, że ranking DB 2017 został przygotowany na podstawie danych zebranych do czerwca 2016 r.

271 godzin (163,4 w OECD). Całkowita stopa opodatkowania jest niższa niż średnio w OECD (40,4% vs 40,9%). Najwyższą pozycję w grupie UE-13 zajęły: Łotwa (15.), Estonia (21.), Słowenia (24.), Malta (33.) oraz Cypr (34.). Należy przy tym zauważyć, że wszystkie te kraje wyraźnie awansowały w subrankingu względem poprzedniej edycji raportu.

Lepiej niż rok wcześniej oceniono Polskę pod względem dostępu do energii elektrycznej. W tym przypadku spadek czasochłonności wymaganych procedur ze 133 do 122 dni (głównie dzięki wyeliminowaniu konieczności uzyskania pozwolenia na wykopy w celu dokonania podłączeń zewnętrznych) dały awans w rankingu o 2 pozycje, na **46**. miejsce.

Pod względem egzekwowania zobowiązań umownych Polska zajmuje obecnie **55**. Pozycję (poprawa o 1 miejsce). Jeszcze w 2012 r. czas dochodzenia należności z umów, wg wyliczeń autorów raportu, wynosił 830 dni. Aktualnie został on ograniczony do 685 dni (średnio 553 dni w krajach OECD). Najlepiej ocenione pod tym względem kraje UE-13 to Litwa, Chorwacja i Estonia (odpowiednio 6. ,7. i 11. miejsce). Jednocześnie Litwa i Chorwacja zostały najwyżej sklasyfikowane spośród krajów UE.

W zakresie rejestracji prawa własności nieruchomości zanotowano spadek Polski o 2 pozycje (**38**. miejsce). Choć koszt rejestracji jest wielokrotnie mniejszy niż średnio w krajach OECD (0,3 vs 4,2% wartości nieruchomości), poprawy wymagają pozostałe elementy poddanie ocenie: liczba wymaganych procedur, czasochłonność procesu oraz jakość zarządzania gruntami (liczona jako indeks). Również spadek o dwie pozycje, na **42**. miejsce, miał miejsce w przypadku kategorii „ochrona inwestorów mniejszościowych"

Najniżej została oceniona kategoria 'rozpoczynanie działalności gospodarczej'. W tym przypadku, zanotowaliśmy spadek o 5 miejsc, na **107**. pozycję. Na niskiej ocenie najbardziej ciąży liczba dni potrzebna, zdaniem autorów rankingu, do uruchomienia działalności (37 wobec średnio 8,3 w krajach OECD) oraz koszt (12,1% dochodu *per capita* wobec średniej 3,1% w krajach OECD). Najwyżej ocenionymi pod tym względem krajami z grupy UE-13 są: Estonia (14.), Łotwa (22.) oraz Litwa (29.).

Tabela 29. Ranking swobody prowadzenia działalności gospodarczej

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2016	6	14	28	33	21	26	44	30	**25**
Ranking 2017	7	17	29	32	21	27	50	33	**24**

Źródło: DSR MR na podstawie Doing Business 2017.

2. Raport Atrakcyjność Inwestycyjna Europy Ernst & Young 2017 (European Attractiveness Survey)

Tegoroczna edycja Raportu Atrakcyjność Inwestycyjna Europy została przygotowana przez firmę Ernst & Young już po raz piętnasty. Polska, podobnie jak w zeszłorocznym raporcie, została uznana za najbardziej atrakcyjne miejsce do inwestowania w Europie Środkowo-Wschodniej. W 2016 r. w Polsce ogłoszono 256 nowych projektów BIZ (o 21% więcej r/r), co pozwoliło nam uplasować się na 5. miejscu w tej kategorii. Inwestycje te przełożą się na 22.074 miejsca pracy (o 12% więcej r/r). Jest to drugi, po Wielkiej Brytanii, wynik na tle całej Europy.

Tabela 30. Ranking krajów pod względem liczby stworzonych dzięki BIZ miejsc pracy

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2016	1	3	5	12	-	11	17	10	**2**
Ranking 2017	1	3	5	9	-	8	20	12	**2**

Źródło: DSR MR na podstawie Ernst & Young European Attractiveness Survey 2016, 2017.

3. Ranking globalnej konkurencyjności Światowego Forum Ekonomicznego 2017-2018

Ranking globalnej konkurencyjności jest kluczowym elementem corocznego raportu Światowego Forum Ekonomicznego pt. *The Global Competitiveness Report*. Powstaje on na podstawie oceny tzw. indeksu globalnej konkurencyjności (*The Global Competitiveness Index* – GCI), który mierzy ogólną konkurencyjność gospodarki. Indeks został wyliczony na podstawie ponad 100 wskaźników cząstkowych ujętych w 12 kategorii (filarów konkurencyjności) i przypisanych do trzech głównych obszarów (podstawowe wymogi; bodźce wymuszające efektywność; innowacje oraz stopień rozwoju biznesu). Część wskaźników cząstkowych, w oparciu o które dokonano oceny, ustalono na podstawie wyników badania ankietowego przeprowadzonego wśród przedsiębiorców/menedżerów w okresie pomiędzy lutym a czerwcem 2017 r.[105]

W ostatnim rankingu WEF – GCI 2017-2018 - Polska odnotowała spadek o 3 pozycje, plasując się na **39.** miejscu w gronie 137 państw. Jednocześnie wyprzedzamy w rankingu 12 krajów UE-28: Litwę, Portugalię, Włochy, Słowenię, Bułgarię, Łotwę, Słowację, Węgry, Cypr, Rumunię, Chorwację i Grecję.

Spośród 12 kategorii relatywnie najlepsze oceny uzyskały: wielkość rynku (21. miejsce – b/z), zdrowie i szkolnictwo podstawowe (38. - b/z), szkolnictwo wyższe i szkolenia (40. – spadek o 3 miejsca) oraz otoczenie makroekonomiczne (41. – poprawa o 4 miejsca).

Najniżej oceniono: efektywność rynku pracy (78. miejsce, poprawa o jedną pozycję), instytucje (72. – spadek o 7 miejsc), innowacje (poprawa o 1 pozycję, na miejsce 59.), stopień rozwoju biznesu (*business sophistication* – 57. miejsce, spadek o 3 pozycje). Pomimo relatywnie nie najlepszej oceny infrastruktury (44. pozycja) należy zauważyć, że odnotowano tutaj wyraźną poprawę w stosunku do zeszłorocznego rankingu (o 10 miejsc).

W badaniu ankietowym wśród kadry zarządzającej za największe bariery w prowadzeniu działalności uznano: przepisy podatkowe (17,6% wskazań), stawki podatkowe (13,8% wskazań), restrykcyjne prawo pracy (12,5%) oraz niestabilność polityczną (11,5%).

Tabela 31. Ranking wg indeksu globalnej konkurencyjności (GCI)

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2016-2017	7	5	21	32	35	31	44	65	**36**
Ranking 2017-2018	8	5	22	34	41	31	43	59	**39**

Źródło: DSR MR na podstawie The Global Competitiveness Report 2016-2017 oraz 2017-2018.

4. Indeks wolności gospodarczej 2017 – Heritage Foundation i Wall Street Journal

Autorzy corocznego rankingu pn. *Index of Economic Freedom* oceniają m.in. swobodę prowadzenia działalności gospodarczej, politykę handlową, obciążenia podatkowe, politykę budżetową, politykę rynku pracy czy poziom korupcji.

W aktualnej edycji rankingu wolności gospodarczej, w którym ocenie poddano 180 krajów, Polska zajęła **45.** miejsce, notując tym samym spadek o 6 pozycji. W chwili obecnej Polska sklasyfikowana została na 15. pozycji wśród krajów UE-28.

[105] W badaniu wzięło udział 204 przedstawicieli top managementu firm działających w Polsce.

W porównaniu do rankingu z 2016 r. poprawę zaobserwowano w trzech obszarach (wydatki budżetowe, obciążenia podatkowe, rynek pracy), natomiast pogorszenie w pięciu (transparentność rządów, ochrona praw własności, wolność biznesowa, polityka monetarna, wolność handlowa), natomiast ocena pozostałych czterech kryteriów (wolność inwestycyjna, stopień fiskalizmu, wolność finansowa, sprawność sądów) pozostała bez zmian.

Spośród badanych kategorii najwyższe oceny uzyskały: wolność handlu (87,0), polityka monetarna (84,7), stopień fiskalizmu (76,1) oraz obciążenia podatkowe (76,0) Z kolei wolność gospodarczą w Polsce w największym stopniu ogranicza, wg autorów raportu, polityka budżetowa (46,9).

Tabela 32. Ranking wolności gospodarczej

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2016	10	17	75	43	13	21	86	56	**39**
Ranking 2017	12	26	72	69	16	28	79	57	**45**

Źródło: DSR MR na podstawie Index of Economic Freedom 2016, 2017.

5. Światowy Rocznik Konkurencyjności 2017 - International Institute for Management Development (IMD)

Najnowszy raport IMD „World Competitiveness Yearbook" ocenia konkurencyjność 63 państw, w oparciu o ponad 300 kryteriów szczegółowych. Czynnikami branymi pod uwagę w tej ocenie są m.in. wyniki gospodarcze (wzrost gospodarczy, wyniki w HZ, zatrudnienie, poziom cen itp.), finanse publiczne, polityka fiskalna, jakość ustawodawstwa biznesowego, efektywność przedsiębiorstw (m.in. produktywność, finanse przedsiębiorstw, zarządzanie, innowacyjność), infrastruktura (m.in. infrastruktura techniczna, technologiczna, naukowa, zdrowotna, edukacyjna). W aktualnym zestawieniu najbardziej konkurencyjnych gospodarek Polska zajęła **38**. miejsce (spadek o 5 pozycji), wyprzedzając 10 krajów UE[106].

Tabela 33. Ranking IMD

	W. Brytania	Niemcy	Francja	Hiszpania	Litwa	Czechy	Włochy	Słowacja	Polska
Ranking 2016	18	12	32	34	30	27	35	40	**33**
Ranking 2017	19	13	31	34	33	28	44	51	**38**

Źródło: DSR MR na podstawie The World Competitiveness Scoreboard 2016, 2017.

6.2 Polska na tle krajów UE

Do oceny postępu w zakresie realizacji strategii społeczno-gospodarczej UE - *strategii Europa 2020*, służy zestaw dziesięciu tzw. wskaźników głównych, pogrupowanych w pięciu kategoriach problemowych. W kontekście konkurencyjności warto zwrócić uwagę przede wszystkim na wskaźniki z obszaru innowacyjności oraz edukacji.

Z porównania ze średnią unijną wynika, że Polska zajmuje relatywnie dobrą pozycję pod względem wskaźników edukacji, natomiast w obszarze innowacyjności nasz kraj plasuje się wyraźnie poniżej średniej unijnej.

[106] Spośród krajów UE-28 w rankingu nie uwzględniono Malty.

Ramka 4. Wskaźniki główne – definicje

1. **Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata** to udział osób pracujących w wieku 20-64 lata w ogólnej liczbie ludności w tej samej grupie wiekowej.
2. Wskaźnik **wydatków na badania i rozwój** odzwierciedla udział krajowych wydatków brutto na badania i rozwój w PKB. Uwzględnia on wydatki ponoszone przez podmioty gospodarcze, instytucje szkolnictwa wyższego, budżet państwa oraz prywatny sektor non-profit.
3. Wskaźnik **emisji gazów cieplarnianych** jest to wielkość emisji 6 głównych gazów cieplarnianych, ważony ich potencjalnym wpływem na globalne ocieplenie, w stosunku do roku bazowego (1990=100).
4. Wskaźnik **udziału odnawialnych źródeł energii** został zdefiniowany jako relacja energii elektrycznej wyprodukowanej ze źródeł odnawialnych do całkowitego zużycia energii elektrycznej.
5. Wskaźnik **zużycia energii pierwotnej** oblicza się jako zużycie krajowe energii brutto z wyłączeniem zużycia nieenergetycznego (np. gaz ziemny używany nie do spalania, ale do produkcji chemikaliów). Ilość ta jest istotna dla pomiaru rzeczywistego zużycia energii.
6. Wskaźnik **finalnego zużycia energii** oblicza się jako całkowite wielkość energii dostarczonej do przemysłu, transportu, gospodarstw domowych, sektora usług oraz rolnictwa (z wyłączeniem dostaw dla sektora przetwarzania energii oraz przemysłu energetycznego) Ilość ta jest istotna dla pomiaru zużycia energii w końcowym punkcie jej odbioru.
7. Wskaźnik **emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych ETS** (mln ton ekwiwalentu CO2) jest obliczany jako poprzez odjęcie od wskaźnika emisji gazów cieplarnianych zweryfikowanej emisji w sektorach ETS, emisji CO2 krajowego lotnictwa oraz emisji NF3.
8. **Odsetek młodych ludzi przedwcześnie porzucających naukę** - jest to odsetek populacji w wieku 18-24 lata posiadający co najwyżej niższą edukację średnią i nie kontynuujący nauki ani nie dokształcający się.
9. **Odsetek osób z wykształceniem wyższym w grupie wiekowej 30-34** lata to udział osób w podanym wieku, które ukończyły co najmniej studia wyższe, w ogólnej populacji osób z tej grupy wiekowej.
10. Wskaźnik **Osoby żyjące w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy** informuje o odsetku populacji w wieku od 0 do 59 lat, żyjącym w gospodarstwie domowym, którego członkowie w wieku produkcyjnym w ostatnim roku pracowali mniej niż przez 20% ich całkowitego potencjału pracy. Potencjał pracy został zdefiniowany jako proporcja liczby miesięcy, w których pracowali wszyscy członkowie gospodarstwa w wieku produkcyjnym w trakcie roku i liczba miesięcy, która mogła być teoretycznie przepracowana przez tych samych członków gospodarstwa w danym okresie. Ponadto, osoba w wieku produkcyjnym jest określano jako osoba w wieku od 19 do 59 lat, nie będąca studentem w wieku od 18 do 24 lat.
11. **Stopa ryzyka ubóstwa** definiowana jest jako udział w całej populacji osób o dochodach do dyspozycji poniżej granicy ubóstwa. Granicę tę ustalono jako 60% mediany rozkładu dochodów w poszczególnych krajach (dochody po transferach socjalnych).
12. Wskaźnik **Osoby zagrożone deprywacją materialną** jest wyrażony jako odsetek populacji deklarującej brak możliwości realizacji ze względów finansowych przynajmniej czterech z dziewięciu potrzeb (np. opłacenie tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku, brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych telewizora kolorowego, pralki, samochodu czy telefonu).

Tabela 34 Wskaźniki główne strategii „Europa 2020" – Polska na tle krajów UE-28

Lp.	Nazwa wskaźnika	Rok	Polska	UE-28	Cel dla Polski do roku 2020	Cel dla UE do roku 2020
	Zatrudnienie					
1	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata	2016	69,3	71,1	71%	75%
		2015	67,8	70,1		
	Badania i rozwój oraz innowacje					
2	Relacja nakładów na badania i rozwój do PKB	2015	1,0	2,03p	1,7%	3%
		2014	0,94	2,04		
	Zmiany klimatu i energia					
3	Wskaźnik emisji gazów cieplarnianych	2015	82,76	77,88	Redukcja o 14% w porównaniu z rokiem 1990	Redukcja o 20% w porównaniu z rokiem 1990
		2014	82,11	77,39		
4	Wskaźnik udziału odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii	2015	11,8	16,7	15,48%	20%
		2014	11,5	16,1		
5	Wskaźnik zużycia energii pierwotnej (indeks, 2005=100)	2015	102,7	89,3	Zwiększenie efektywności energetycznej o 14%	Zwiększenie efektywności energetycznej o 20%
		2014	101,7	88,0		
6	Wskaźnik finalnego zużycia energii (indeks, 2005=100)	2015	106,5	90,8	Zwiększenie efektywności energetycznej o 14%	Zwiększenie efektywności energetycznej o 20%
		2014	105,4	88,9		
7	Wskaźnik emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych ETS	2015	102,3p	86,5p	114	90,7
		2014	102,28	85,04		
	Edukacja					
8	Odsetek młodych ludzi przedwcześnie porzucających naukę	2016	5,2	10,7	4,5%	10%
		2015	5,3	11,0		
9	Odsetek osób z wykształceniem wyższym w grupie wiekowej 30-34 lata	2016	44,6	39,1	45%	40%
		2015	43,4	38,7		
	Ubóstwo i wykluczenie społeczne					
10	Osoby żyjące w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy (jako % populacji)	2015	6,9	10,7	Redukcja liczby osób wykluczonych o 1,5 mln	Redukcja liczby osób wykluczonych o 20 mln
		2014	7,3	11,2		
11	Stopa ryzyka ubóstwa (jako % populacji)	2015	17,6	17,3		
		2014	17,0	17,2		
12	Osoby zagrożone deprywacją materialną (jako % populacji)	2015	6,7p	8,1		
		2014	8,1	8,9		
	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (wskaźnik zbiorczy trzech powyższych) (jako % populacji)	2015	23,4	23,8		
		2014	24,7	24,4		

p – szacunek wstępny
Źródło: Eurostat.

ANEKS I TABELE STATYSTYCZNE – DANE DOT. PRZEDSIĘBIORSTW

Tabela 35. Podmioty gospodarki narodowej według przewidywanej liczby pracujących oraz wybranych sekcji PKD

Wyszczególnienie a – 31.12.2016 b – dynamika (2015=100)		razem	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej
ogółem	a	4 237 691	4 055 946	148 002	29 280	3 703	760
	b	101,3	101,3	100,6	100,1	100,8	99,0
górnictwo i wydobywanie	a	4 863	4 256	438	132	27	10
	b	102,6	102,8	101,9	99,2	96,4	100,0
przetwórstwo przemysłowe	a	377 167	342 127	26 993	6 606	1 239	202
	b	100,5	100,6	100,1	99,5	100,2	96,7
wytwarzanie, zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	a	9 223	8 594	362	198	44	25
	b	105,7	106,4	95,8	96,6	102,3	96,2
budownictwo	a	494 724	477 114	15 535	1 896	157	22
	b	101,4	101,5	99,9	99,2	101,3	95,7
handel, naprawa pojazdów samochodowych	a	1 044 727	1 013 668	27 616	3 067	317	59
	b	98,6	98,5	100,0	99,4	100,0	103,5
transport i gospodarka magazynowa	a	260 156	254 376	4 818	757	163	42
	b	101,4	101,4	101,4	100,0	98,8	105,0
zakwaterowanie i gastronomia	a	130 927	125 438	5 152	293	38	6
	b	100,9	100,9	100,5	99,7	105,6	85,7
informacja i komunikacja	a	142 561	139 326	2 770	378	69	18
	b	107,2	107,4	100,6	98,7	109,5	90,0
działalność finansowa i ubezpieczeniowa	a	124 643	122 577	1 506	454	73	33
	b	97,7	97,6	100,1	99,6	102,8	103,1
obsługa rynku nieruchomości	a	240 621	236 716	3 132	694	74	5
	b	103,3	103,3	102,8	102,7	98,7	83,3
działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	a	421 565	414 491	6 164	753	135	22
	b	104,2	104,2	102,9	103,4	108,9	100,0
administrowanie i działalność wspierająca	a	126 902	122 118	3 709	830	197	48
	b	103,3	103,2	104,7	101,7	100,0	98,0
administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	a	27 113	21 033	3 359	2 275	375	71
	b	100,8	100,9	101,3	100,0	100,8	102,9
edukacja	a	149 834	115 460	27 605	6 626	86	57
	b	101,5	101,8	100,7	100,4	101,2	100,0
opieka zdrowotna i pomoc społeczna	a	234 019	225 224	6 566	1661	466	102
	b	103,1	103,2	100,9	100,4	100,2	100,0
działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	a	76 480	72 772	3 069	603	31	5
	b	102,5	102,6	100,9	100,2	106,9	100,0
pozostała działalność usługowa	a	276 891	271 442	4 495	812	118	24
	b	102,1	102,2	100,3	101,0	98,3	96,0

Źródło: Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w 2016 r., GUS, Warszawa 2016.

Tabela 36. Dane finansowe przedsiębiorstw wg sektora własności

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
przychody z całokształtu działalności (mld zł)								
sektory razem	2 322,61	2 451,58	2 791,26	2 898,81	2 916,62	2 995,71	3 087,98	3 194,12
sektor publiczny	296,18	294,40	311,62	310,47	290,05	275,18	279,72	261,38
sektor prywatny	2 026,43	2 157,18	2 479,64	2 588,34	2 626,58	2 720,54	2 808,26	2 932,74
koszty całokształtu działalności (mld zł)								
sektory razem	2 206,55	2 319,65	2 650,35	2 770,06	2 782,60	2 859,61	2 945,49	3 030,23
sektor publiczny	282,45	271,97	283,56	290,61	271,55	257,60	263,08	244,79
sektor prywatny	1 924,10	2 047,68	2 366,78	2 479,44	2 511,05	2 602,01	2 682,41	2 785,43
wynik finansowy brutto (mld zł)								
sektory razem	116,09	131,76	141,01	128,86	134,11	136,29	142,65	163,89
sektor publiczny	13,74	22,41	28,09	19,88	18,53	17,56	16,61	16,59
sektor prywatny	102,35	109,35	112,92	108,97	115,58	118,73	126,03	147,31
wynik finansowy netto (mld zł)								
sektory razem	95,81	109,94	116,63	107,41	114,77	114,98	120,57	138,30
sektor publiczny	10,44	18,72	23,41	16,16	15,61	13,70	12,37	12,93
sektor prywatny	85,37	91,22	93,22	91,24	99,16	101,27	108,20	125,37
wskaźnik rentowności obrotu brutto (%)								
sektory razem	5,00	5,37	5,05	4,45	4,60	4,55	4,62	5,13
sektor publiczny	4,64	7,61	9,01	6,40	6,39	6,38	5,94	6,35
sektor prywatny	5,05	5,07	4,55	4,21	4,40	4,36	4,49	4,89
wskaźnik rentowności obrotu netto (%)								
sektory razem	4,13	4,48	4,18	3,71	3,93	3,84	3,90	4,33
sektor publiczny	3,53	6,36	7,51	5,21	5,38	4,98	4,42	4,95
sektor prywatny	4,21	4,23	3,76	3,53	3,78	3,72	3,85	4,15
stopa rentowności aktywów (%)								
sektory razem	5,00	5,30	5,11	4,53	4,62	4,36	4,32	4,71
sektor publiczny	2,32	3,88	4,73	3,12	3,06	2,57	2,10	2,22
sektor prywatny	5,83	5,72	5,22	4,93	5,03	4,82	4,92	5,31
udział jednostek rentownych (%)								
sektory razem	76,96	77,75	77,43	76,08	77,70	79,52	81,12	79,98
sektor publiczny	70,40	70,31	68,66	69,67	72,36	71,40	72,71	70,27
sektor prywatny	77,33	78,17	77,90	76,41	77,98	79,93	81,54	80,47

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 37. Przychody i wynik finansowy netto na 1 przedsiębiorstwo i na 1 pracującego

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
przychody z całokształtu działalności na 1 przedsiębiorstwo (tys. zł)								
pow. 9 pracujących	45 915,1	50 197,2	55 517,7	56 343,3	56 876,5	57 215,9	59 032,3	60 704,0
10-49	11 269,5	12 531,7	14 016,9	14 148,3	14 334,3	14 541,7	15 033,7	15 282,5
50-249	42 502,4	44 237,1	50 260,1	50 578,1	51 941,6	53 480,0	54 899,7	55 077,7
pow. 249	428 423,4	456 992,1	516 682,4	535 510,4	536 111,7	529 055,2	531 145,4	534 801,3
wynik finansowy netto na 1 przedsiębiorstwo (tys. zł)								
pow. 9 pracujących	1 894,0	2 251,1	2 319,7	2 087,6	2 238,0	2 195,9	2 304,9	2 628,3
10-49	470,9	588,2	254,0	632,0	542,1	579,0	659,2	688,0
50-249	1 493,6	1 518,7	1 564,8	1 499,0	1 796,0	2 086,7	2 345,7	2 344,9
pow. 249	18 941,7	22 452,2	27 586,8	20 458,2	22 465,6	19 935,6	19 145,0	23 056,4
przychody z całokształtu działalności na 1 pracującego (tys. zł)								
pow. 9 pracujących	474,5	498,6	565,2	589,7	588,9	589,4	594,8	596,0
10-49	476,9	519,6	589,6	608,8	619,7	627,5	638,6	642,1
50-249	430,7	433,9	493,9	509,3	513,2	518,7	527,7	526,4
pow. 249	499,6	529,3	597,5	628,5	620,6	614,7	616,5	617,7
wynik finansowy netto na 1 pracującego (tys. zł)								
pow. 9 pracujących	19,6	22,4	23,6	21,9	23,2	22,6	23,2	25,8
10-49	19,9	24,4	10,7	27,2	23,4	25,0	28,0	28,9
50-249	15,1	14,9	15,4	15,1	17,7	20,2	22,5	22,4
pow. 249	22,1	26,0	31,9	24,0	26,0	23,2	22,2	26,6

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 38. Dane finansowe przedsiębiorstw wg liczby pracujących

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
przychody z całokształtu działalności (mld zł)								
pow. 9 pracujących	2 322,6	2 451,6	2 791,3	2 898,80	2 916,60	2 995,70	3 088,0	3 194,1
10–49	360,3	388,6	457,3	474,5	483,8	509,5	523,5	532,2
50–249	662,0	652,3	731,2	747,6	747,3	750,9	775,0	786,9
pow. 249	1 300,3	1 410,7	1 602,7	1 676,7	1 685,5	1 735,3	1 789,4	1 875,0
koszty całokształtu działalności (mld zł)								
pow. 9 pracujących	2 206,5	2 319,6	2 650,3	2 770,1	2 782,6	2 859,6	2 945,5	3 030,2
10–49	342,3	366,9	446,0	449,6	462,7	486,0	497,2	504,7
50–249	633,6	624,9	703,6	721,0	716,9	716,8	736,6	747,9
pow. 249	1 230,6	1 327,8	1 500,8	1 599,4	1 603,0	1 656,8	1 711,7	1 777,7
wynik finansowy brutto (mld zł)								
pow. 9 pracujących	116,1	131,8	141,0	128,9	134,1	136,3	142,6	163,9
10–49	18,0	21,7	11,4	24,9	21,1	23,6	26,5	27,5
50–249	28,5	27,1	27,6	26,6	30,4	34,2	38,4	39,0
pow. 249	69,6	83,0	102,0	77,3	82,6	78,6	77,8	97,4
wynik finansowy netto (mld zł)								
pow. 9 pracujących	95,8	109,9	116,6	107,4	114,8	115,0	120,6	138,3
10–49	15,1	18,2	8,3	21,2	18,3	20,3	23,0	24,0
50–249	23,3	22,4	22,8	22,2	25,8	29,3	33,1	33,5
pow. 249	57,5	69,3	85,6	64,1	70,6	65,4	64,5	80,8
wskaźnik rentowności obrotu brutto (%)								
pow. 9 pracujących	5,00	5,37	5,05	4,45	4,60	4,55	4,62	5,13
10–49	5,00	5,58	2,49	5,25	4,37	4,62	5,05	5,17
50–249	4,30	4,16	3,77	3,56	4,07	4,55	4,96	4,96
pow. 249	5,35	5,88	6,37	4,61	4,90	4,53	4,35	5,19
wskaźnik rentowności obrotu netto (%)								
pow. 9 pracujących	4,13	4,48	4,18	3,71	3,93	3,84	3,90	4,33
10–49	4,18	4,69	1,81	4,47	3,78	3,98	4,39	4,50
50–249	3,51	3,43	3,11	2,96	3,46	3,90	4,27	4,26
pow. 249	4,42	4,91	5,34	3,82	4,19	3,77	3,60	4,31
stopa rentowności aktywów (%)								
pow. 9 pracujących	5,00	5,30	5,11	4,53	4,62	4,36	4,32	4,71
10–49	5,43	5,93	2,40	5,82	5,05	4,94	5,25	5,41
50–249	4,70	4,56	4,24	3,93	4,29	4,76	5,10	4,89
pow. 249	5,03	5,42	6,12	4,44	4,66	4,06	3,79	4,47
udział jednostek rentownych (%)								
pow. 9 pracujących	77,0	77,8	77,4	76,1	77,7	79,5	81,1	80,0
10–49	76,7	77,3	77,1	75,7	76,7	78,5	80,2	79,2
50–249	76,8	77,8	77,8	76,2	78,9	81,3	82,7	81,3
pow. 249	80,6	81,7	79,6	79,9	83,2	83,1	83,5	82,7

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 39. Zadłużenie przedsiębiorstw

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
zobowiązania krótkoterminowe (mld zł)								
pow. 9 pracujących	522,4	571,0	644,1	639,2	662,4	672,2	715,5	775,9
10–49	82,6	97,0	118,0	110,5	109,4	119,7	128,3	141,4
50–249	148,3	151,3	172,1	172,6	178,6	179,2	182,2	196,2
pow. 249	291,5	322,7	354,0	356,1	374,4	373,3	405,1	438,4
zobowiązania długoterminowe (mld zł)								
pow. 9 pracujących	248,4	263,1	317,0	325,5	346,6	414,9	437,2	473,7
10–49	43,0	47,8	58,9	59,8	54,8	70,0	75,0	71,6
50–249	63,7	70,6	75,1	83,0	91,7	96,6	100,0	105,4
pow. 249	141,8	144,8	182,9	182,7	200,2	248,4	262,2	296,6
zobowiązania długoterminowe na 1 przedsiębiorstwo (tys. zł)								
pow. 9 pracujących	4 910,7	5 387,2	6 304,4	6 326,1	6 759,2	7 925,2	8 358,0	9 002,1
10–49	1 344,9	1 540,6	1 806,0	1 781,7	1 622,6	1 997,3	2 153,0	2 056,5
50–249	4 086,7	4 785,3	5 164,2	5 615,6	6 371,5	6 879,1	7 086,6	7 379,5
pow. 249	46 705,4	46 899,3	58 967,0	58 354,6	63 670,6	75 725,3	77 824,6	84 604,5
zobowiązania długoterminowe na 1 pracującego (tys. zł)								
pow. 9 pracujących	50,7	53,5	64,2	66,2	70,0	81,6	84,2	88,4
10-49	56,9	63,9	76,0	76,7	70,1	86,2	91,5	86,4
50-249	41,4	46,9	50,7	56,5	62,9	66,7	68,1	70,5
pow. 249	54,5	54,3	68,2	68,5	73,7	88,0	90,3	97,7

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 40. Współczynniki charakteryzujące zadłużenie podmiotów

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
współczynnik długu (zobowiązania/aktywa)								
pow. 9 pracujących	0,40	0,40	0,42	0,41	0,41	0,41	0,41	0,43
10–49	0,45	0,47	0,51	0,47	0,45	0,46	0,46	0,48
50–249	0,43	0,45	0,46	0,45	0,45	0,45	0,43	0,44
pow. 249	0,38	0,37	0,38	0,37	0,38	0,39	0,39	0,41
zobowiązania/kapitał własny								
pow. 9 pracujących	0,77	0,78	0,85	0,80	0,79	0,82	0,82	0,87
10–49	0,89	0,99	1,2	0,98	0,92	0,96	0,97	1,03
50–249	0,83	0,93	0,97	0,95	0,92	0,93	0,88	0,90
pow. 249	0,72	0,68	0,73	0,71	0,72	0,75	0,77	0,82
zobowiązania długoterminowe/kapitał własny								
pow. 9 pracujących	0,25	0,25	0,28	0,27	0,27	0,31	0,31	0,33
10–49	0,31	0,33	0,40	0,34	0,31	0,35	0,36	0,35
50–249	0,25	0,30	0,30	0,31	0,31	0,32	0,31	0,32
pow. 249	0,24	0,21	0,25	0,24	0,25	0,30	0,30	0,33
zobowiązania długoterminowe/przychody ze sprzedaży produktów i usług podstawowych								
pow. 9 pracujących	0,19	0,19	0,20	0,20	0,22	0,25	0,25	0,27
10–49	0,33	0,33	0,35	0,34	0,31	0,36	0,36	0,34
50–249	0,19	0,21	0,20	0,21	0,23	0,24	0,24	0,25
pow. 249	0,17	0,16	0,18	0,18	0,19	0,23	0,24	0,26

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 41. Wskaźniki płynności finansowej

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
wskaźnik płynności								
pow. 9 pracujących	1,47	1,49	1,48	1,48	1,45	1,52	1,50	1,48
10–49	1,56	1,59	1,49	1,66	1,62	1,66	1,64	1,55
50–249	1,52	1,53	1,48	1,52	1,51	1,53	1,59	1,58
pow. 249	1,42	1,45	1,47	1,40	1,37	1,46	1,40	1,42
wskaźnik podwyższonej płynności finansowej								
pow. 9 pracujących	1,05	1,08	1,05	1,03	1,02	1,08	1,06	1,06
10–49	1,10	1,16	1,09	1,20	1,16	1,19	1,18	1,13
50–249	1,06	1,07	1,03	1,05	1,05	1,07	1,12	1,11
pow. 249	1,03	1,06	1,05	0,97	0,97	1,04	1,00	1,02
wskaźnik wysokiej płynności finansowej								
pow. 9 pracujących	0,40	0,42	0,40	0,38	0,38	0,42	0,41	0,40
10–49	0,40	0,46	0,42	0,49	0,44	0,46	0,44	0,42
50–249	0,36	0,36	0,33	0,35	0,37	0,39	0,42	0,40
pow. 249	0,41	0,43	0,42	0,36	0,36	0,41	0,39	0,40

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 42. Wskaźniki działalności eksportowej

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
udział sprzedaży eksportowej w przychodach z całokształtu działalności (%)								
pow. 9 pracujących	16,37	17,53	18,30	19,08	20,17	20,37	20,40	21,41
10–49	6,79	7,52	7,84	8,24	9,15	9,66	9,25	9,64
50–249	12,01	12,82	13,06	14,55	15,72	15,81	15,92	16,91
pow. 249	21,24	22,46	23,67	24,17	25,30	25,48	25,61	26,64
dynamika przychodów z całokształtu działalności (%)								
pow. 9 pracujących	100,9	105,6	113,9	103,9	100,6	102,7	103,1	103,4
10–49	98,2	107,8	117,7	103,7	102,0	105,3	102,8	101,7
50–249	101,5	98,5	112,1	102,2	100,0	100,5	103,2	101,5
pow. 249	101,5	108,5	113,6	104,6	100,5	103,0	103,1	104,8
dynamika sprzedaży eksportowej (%)								
pow. 9 pracujących	100,1	113,0	118,9	108,3	106,3	103,7	103,3	108,5
10–49	95,7	119,5	122,7	109,0	113,2	111,1	98,4	106,0
50–249	104,8	105,2	114,2	113,9	108,0	101,1	103,9	107,9
pow. 249	99,2	114,7	119,7	106,8	105,2	103,7	103,6	109,0

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 43. Aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 pracowników

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
wartość nakładów inwestycyjnych (mld zł)[1]								
pow. 9 pracujących	118,7	113,9	127,5	124,7	129,1	146,1	164,2	145,6
0–49	15,2	15,3	17,1	15,3	14,6	15,9	17,5	15,3
50–249	26,0	25,3	28,7	27,1	30,0	31,2	34,7	31,0
pow. 249	77,6	73,3	81,7	82,3	84,6	99,0	111,9	99,2
wartość nakładów inwestycyjnych na 1 przedsiębiorstwo (tys. zł)								
pow. 9 pracujących	2 347,4	2 332,7	2 535,1	2 424,0	2 517,9	2 789,5	3 138,2	2 766,2
10–49	476,1	494,1	522,8	455,3	431,4	452,7	502,9	438,7
50–249	1 667,0	1 717,8	1 970,4	1 835,5	2 084,4	2 222,8	2 458,5	2 172,7
pow. 249	25 552,6	23 736,9	26 348,4	26 288,9	26 899,3	30 177,3	33 227,5	28 304,1
wartość nakładów inwestycyjnych na 1 pracującego (tys. zł)								
pow. 9 pracujących	24,3	23,2	25,8	25,4	26,1	28,7	31,6	27,2
10–49	20,1	20,5	22,0	19,6	18,6	19,5	21,4	18,4
50–249	16,9	16,8	19,4	18,5	20,6	21,6	23,6	20,8
pow. 249	29,8	27,5	30,5	30,9	31,1	35,1	38,6	32,7
relacja nakładów inwestycyjnych do przychodów ze sprzedaży produktów i usług podstawowych (%)								
pow. 9 pracujących	9,3	8,3	8,2	7,7	8,0	8,8	9,5	8,1
10–49	11,6	10,6	10,2	8,7	8,1	8,2	8,5	7,4
50–249	7,9	7,6	7,7	6,9	7,6	7,7	8,2	7,2
pow. 249	9,4	8,3	8,0	7,9	8,2	9,3	10,1	8,6
relacja nakładów inwestycyjnych w nadwyżce finansowej[%]								
pow. 9 pracujących	62,3	55,0	57,2	55,8	55,9	62,3	65,1	54,9
10–49	60,9	53,6	84,6	44,5	47,0	46,5	47,3	40,3
50–249	57,3	57,0	61,3	56,0	57,9	56,5	58,2	50,4
pow. 249	64,5	54,6	52,4	58,6	57,1	68,2	71,9	60,0
udział nakładów inwestycyjnych w amortyzacji								
pow. 9 pracujących	1,62	1,50	1,58	1,45	1,46	1,57	1,54	1,43
10–49	2,36	2,18	2,24	1,86	1,73	1,72	1,79	1,51
50–249	1,61	1,56	1,67	1,48	1,59	1,60	1,65	1,38
pow. 249	1,53	1,39	1,46	1,38	1,39	1,54	1,48	1,43

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 44. Liczba podmiotów zatrudniających powyżej 9 pracowników i liczba pracujących w nich osób

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
liczba badanych podmiotów gospodarczych								
pow. 9 pracujących	50 585	48 839	50 277	51 449	51 280	52 358	52 310	52 618
10–49	31 974	31 007	32 627	33 536	33 748	35 037	34 824	34 825
50–249	15 576	14 745	14 548	14 782	14 388	14 041	14 117	14 287
pow. 249	3 035	3 087	3 102	3 131	3 144	3 280	3 369	3 506
liczba pracujących								
pow. 9 pracujących	4 895 073	4 916 471	4 938 733	4 915 414	4 952 889	5 082 495	5 191 272	5 359 026
10–49	755 646	747 761	775 680	779 367	780 683	811 971	819 817	828 825
50–249	1 537 021	1 503 426	1 480 406	1 468 112	1 456 350	1 447 572	1 468 717	1 494 899
pow. 249	2 602 406	2 665 284	2 682 647	2 667 935	2 715 856	2 822 952	2 902 738	3 035 302
liczba pracujących na 1 przedsiębiorstwo								
pow. 9 pracujących	96,8	100,6	98,2	95,5	96,6	97,1	99,2	101,8
10–49	23,6	24,1	23,8	23,2	23,1	23,2	23,5	23,8
50–249	98,7	101,9	101,8	99,3	101,2	103,1	104,0	104,6
pow. 249	857,5	863,4	864,8	852,1	863,8	860,7	861,6	865,7

Źródło: MR na bazie GUS F-01.

Tabela 45. Liczba aktywnych przedsiębiorstw w latach 2009–2015

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ogółem	1 673 527	1 726 663	1 784 603	1 794 943	1 771 460	1 842 589	1 914 141
pon. 10 pracujących	1 604 417	1 655 064	1 710 598	1 719 187	1 693 785	1 764 597	1 838 365
10–49	50 189	52 591	54 999	57 071	59 128	59 166	56 713
50–249	15 808	15 841	15 817	15 484	15 329	15 470	15 631
pow. 249	3 113	3 167	3 189	3 201	3 218	3 356	3 432

Źródło: GUS: Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2015 r. (i wcześniejsze).

Tabela 46. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w przedsiębiorstwach w latach 2009–2015 (w zł)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ogółem	3 139	3 300	3 481	3 628	3 761	3 899	4 017
pon. 10 pracujących	1 879	2 006	2 059	2 172	2 210	2 315	2 437
10–49	bd.	bd.	bd.	3 309	3 441	3 508	3 652
50–249	3 242	3 363	3 568	3 706	3 850	4 015	4 180
pow. 249	3 850	4 012	4 255	4 430	4 563	4 731	4 832

Źródło: GUS: Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2015 r. (i wcześniejsze).

Tabela 47. Przychody, koszty, dochody oraz nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach (wartości nominalne)

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Przychody ogółem w mld zł	ogółem	3 079	3 297	3 666	3 763	3 793	3 908	4 076
	pon. 10 pracujących	699	719	761	762	780	808	896
	10–49	417	449	520	555	562	580	578
	50–249	657	689	769	767	765	778	802
	pow. 249	1 306	1 439	1 616	1 680	1 686	1 743	1 801
Koszty ogółem w mld zł	ogółem	2 872	3 046	3 425	3 542	3 550	3 653	3 818
	pon. 10 pracujących	614	618	665	675	681	705	776
	10–49	393	420	501	523	531	543	538
	50–249	625	649	738	736	730	736	757
	pow. 249	1 239	1 358	1 521	1 608	1 608	1 670	1 748
Zysk brutto w mld zł	ogółem	256	291	298	276	294	311	335
	pon. 10 pracujących	105	121	114	106	118	121	142
	10–49	30	34	36	39	41	45	47
	50–249	39	46	41	40	43	51	53
	pow. 249	81	89	107	90	93	94	93
Nakłady inwestycyjne ogółem w mld zł	ogółem	143	141	161	155	162	183	201
	pon. 10 pracujących	22	25	28	24	26	30	30
	10–49	16	17	19	17	18	19	20
	50–249	31	29	34	33	34	36	40
	pow. 249	75	70	80	80	83	98	111

Źródło: GUS: Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2015 r. (i wcześniejsze). W stosunku do danych prezentowanych w poprzednich tabelach (pochodzących z modułu Polgos na bazie GUS-F01) prezentowane powyżej dane (zbiorowość podmiotów niefinansowych) nie obejmują sekcji A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) oraz K (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa), za to uwzględniają sekcję P (Edukacja), z wyłączeniem szkolnictwa wyższego.

ANEKS II RANKING WOJEWÓDZTW POD WZGLĘDEM ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Przedstawiony ranking województw został stworzony przy wykorzystaniu metody odległości od wzorca, na bazie dziewięciu zmiennych, składających się, w zamyśle autorów, na syntetyczną miarę rozwoju przedsiębiorczości. Wszystkie poniższe zmienne są stymulantami, ponadto każdej przypisano tą samą wagę:

- Z1 - Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1 tys. ludności (2016)
- Z2 - Liczba aktywnych przedsiębiorstw niefinansowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (2015)
- Z3 - Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w stosunku do PKB (2014)
- Z4 - Osoby fizyczne prowadzące działalność na terenach wiejskich na 100 tys. osób w wieku produkcyjnym (2016)
- Z5 - Przychody na 1 podmiot w sektorze MŚP (przedsiębiorstwa niefinansowe) (2015)
- Z6 – 3-letnia dynamika przychodów z całokształtu działalności firm małych i średnich (2016, 2013=100, ceny bieżące)
- Z7 - 3-letnia dynamika nakładów inwestycyjnych firm małych i średnich (2016, 2013=100, ceny bieżące)
- Z8 - 3-letnia dynamika liczby pracujących w firmach małych i średnich (2016, 2013=100)
- Z9 - Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych[107] - w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych i z sektora usług (2015)

[107] Przedsiębiorstwo przemysłowe/z sektora usług innowacyjne w zakresie innowacji produktowych i procesowych — jest to przedsiębiorstwo, które w badanym trzyletnim okresie wprowadziło na rynek przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową (nowy lub istotnie ulepszony produkt bądź nowy lub istotnie ulepszony proces) i którego przeważająca działalność została zaliczona do sektora przemysłu/usług wg klasyfikacji PKD 2007.

Tabela 48. Dane wykorzystane w rankingu województw pod względem rozwoju przedsiębiorczości.

	z1	z2	z3	z4	z5	z6	z7	z8	z9
Dolnośląskie	9,92	52,6	0,105	13	1 030	114	103	106	0,142
Kujawsko-pomorskie	7,69	43,5	0,090	11	1 089	105	88	99	0,125
Lubelskie	6,69	37,4	0,073	10	948	107	82	101	0,135
Lubuskie	9,18	46,4	0,071	12	979	81	130	102	0,116
Łódzkie	8,17	48,6	0,093	12	994	108	133	104	0,125
Małopolskie	9,62	52,7	0,077	13	1 108	99	94	106	0,152
Mazowieckie	12,69	64,5	0,088	16	1 711	109	134	106	0,145
Opolskie	6,29	39,4	0,106	11	1 071	109	76	101	0,150
Podkarpackie	6,74	36,0	0,085	9	1 005	110	75	102	0,142
Podlaskie	6,81	39,0	0,073	10	1 061	106	87	108	0,153
Pomorskie	11,13	54,1	0,099	14	1 138	108	81	103	0,126
Śląskie	7,57	47,6	0,090	12	1 204	104	91	101	0,131
Świętokrzyskie	7,28	38,8	0,067	11	920	104	102	101	0,115
Warmińsko-mazurskie	7,21	38,0	0,076	10	900	109	105	102	0,113
Wielkopolskie	9,71	56,5	0,086	14	1 219	114	114	106	0,130
Zachodniopomorskie	10,41	55,7	0,081	15	927	108	78	107	0,158

Źródło: DSR MR na podstawie danych GUS

Po przekształceniach zmiennych[108], powstał następujący **ranking**:

Tabela 49.Ranking województw pod względem rozwoju przedsiębiorczości

Pozycja w rankingu	Województwo	Odległość od "wzorca" (0-1)
1.	**Mazowieckie**	0,29
2.	**Dolnośląskie**	0,39
3.	**Zachodniopomorskie**	0,40
4.	**Wielkopolskie**	0,41
5.	**Łódzkie**	0,48
6.	**Pomorskie**	0,49
7.	**Małopolskie**	0,51
8.	**Śląskie**	0,62
9.	**Podlaskie**	0,69
10.	**Opolskie**	0,69
11.	**Kujawsko-pomorskie**	0,70
12.	**Warmińsko-mazurskie**	0,72
13.	**Lubuskie**	0,73
14.	**Lubelskie**	0,74
15.	**Świętokrzyskie**	0,74
16.	**Podkarpackie**	0,75

[108] Obliczenia zostały dokonane przez DSR MR przy wykorzystaniu programu „Taksonomia numeryczna" autorstwa K.Kolendy – będącego załącznikiem do książki „Taksonomia numeryczna", M.Kolenda, Wrocław 2006.

Pomimo, iż wyeliminowano zmienne, które umożliwiłyby niejako dodatkowe premiowanie danego województwa za potencjał gospodarczy regionu (np. globalna wielkość nakładów inwestycyjnych czy przychodów sektora przedsiębiorstw), koncentrując się m.in. na dynamice procesów rozwojowych, otrzymany ranking okazuje się być w dość istotnym stopniu skorelowany z tym potencjałem.

Pewnym wyjątkiem jest wysoko plasujące się, pomimo wyraźnie ujemnej dynamiki nakładów inwestycyjnych małych i średnich firm, województwo zachodniopomorskie. Na jego pozycję wpływa przede wszystkim duża skłonność do prowadzenia działalności gospodarczej, zobrazowana przez zmienne z1, z2 i z4, ale również najwyższy spośród wszystkich województw udział przedsiębiorstw innowacyjnych (przynajmniej tak wynika z deklaracji badanych firm – w oparciu o które ten miernik jest wyliczany).

Ranking potwierdził relatywnie słabą pozycję pięciu województw Polski Wschodniej. Jedną z przyczyn jest słabe nasycenie tych województw przedsiębiorstwami, nawet w relacji do liczby mieszkańców – co szczególnie widać w odniesieniu do województwa podkarpackiego.

ANEKS III WDRAŻANIE SMALL BUSINESS ACT W POLSCE W 2016 R.

I. Wdrażanie obszarów priorytetowych Small Business Act (SBA) na szczeblu centralnym.

Jednym z priorytetów polskiej polityki gospodarczej jest zapewnienie optymalnych możliwości funkcjonowania, rozwoju oraz konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw. Głównym dokumentem strategicznym na poziomie wspólnotowym, określającym ramy kształtowania polityki dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw (MŚP) jest Komunikat „Think Small First. A Small Business Act for Europe" COM(2008) 394. Opiera się ona na osiągnięciach polityki KE i państw członkowskich, tworzy nowe ramy polityki, integrujące istniejące instrumenty polityki przedsiębiorstw oraz nowoczesnej polityki w zakresie MŚP.

Dokument SBA określa m.in. zasady oraz środki wsparcia MŚP na każdym etapie ich cyklu życia w ramach 10 obszarów priorytetowych, które powinny zostać objęte innowacją:

1) stworzenie warunków, w których przedsiębiorcy mogą dobrze prosperować, a przedsiębiorczość jest nagradzana;
2) zagwarantowanie, by uczciwi przedsiębiorcy, których przedsiębiorstwo zostało postawione w stan upadłości, dostali szybko druga szansę;
3) przygotowywanie regulacji zgodnie z zasadą „MŚP przede wszystkim";
4) zapewnienie odpowiedniej reakcji organów administracji publicznej na potrzeby MŚP;
5) dostosowanie instrumentów realizowanych polityk do potrzeb MŚP: ułatwienie MŚP udziału w zamówieniach publicznych oraz wykorzystanie możliwości pomocy państwa dla MŚP;
6) ułatwianie MŚP dostępu do finansowania i rozwijanie otoczenia prawnego i biznesowego w zakresie realizacji terminowych płatności w transakcjach handlowych;
7) wspieranie MŚP w lepszym korzystaniu z możliwości oferowanych przez Wspólny Rynek;
8) wspieranie podnoszenia kwalifikacji w MŚP i wszelkich form innowacji;
9) umożliwienie MŚP przekształcania wyzwań związanych z ochroną środowiska na nowe możliwości rozwoju;
10) zachęcanie i wspieranie MŚP w czerpaniu korzyści z dostępu do rynków.

Program SBA tworzy nowe ramy polityki przedsiębiorczości, integrujące istniejące instrumenty wsparcia, koncentrując się w szczególności na kreowaniu nowoczesnej polityki wobec MŚP. Jednym z kluczowych warunków skutecznej implementacji założeń SBA, jest systematyczne monitorowanie prowadzonych działań, według określonej metodologii gromadzenia informacji. W celu określenia efektywności oraz stopnia wdrażania działań w poszczególnych obszarach priorytetowych SBA w Polsce zebrano informacje dotyczące realizowanych, jak również zaplanowanych do wdrożenia inicjatyw z zakresu SBA. Informacje przedstawione poniżej uwzględniają działania zainicjowane i realizowane w poszczególnych obszarach SBA w okresie lipiec 2016 r. – czerwiec 2017 r. Należy podkreślić, iż poza działaniami przedstawionymi poniżej, w Polsce funkcjonowały równocześnie systemy wsparcia/działania zainicjowane w latach poprzednich.

Materiał sprawozdawczy z realizacji SBA na poziomie krajowym ma na celu określenie efektywności oraz stopnia wdrażania działań w poszczególnych obszarach priorytetowych SBA.

Obszar priorytetowy	Opis przedsięwzięć
I. Stworzenie warunków, w których przedsiębiorcy mogą dobrze prosperować, a przedsiębiorczość jest nagradzana.	• Program ***Zwiększenie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu*** *(CSR)* realizowany przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) w ramach Szwajcarsko - Polskiego Programu Współpracy. Cel główny projektu to wzrost świadomości i wiedzy na temat społecznej odpowiedzialności biznesu wśród przedstawicieli MŚP, urzędów marszałkowskich oraz Centrów Obsługi Inwestora i Eksportera. Projekt ma również na celu promocję przedsiębiorców społecznie odpowiedzialnych poprzez działania jednostek samorządu terytorialnego. Ponadto ma zachęcać do wdrażania idei CSR przez realizację pilotażowych projektów MŚP. • Program pożyczkowy ***Pierwszy biznes – Wsparcie na starcie II*** (MRPiPS + BGK). Celem jest rozwój przedsiębiorczości oraz tworzenie nowych miejsc pracy, jako elementów rozwoju rynku pracy, przeciwdziałania bezrobociu i promowania zatrudnienia.
II. Zagwarantowanie, by uczciwi przedsiębiorcy, których przedsiębiorstwo zostało postawione w stan upadłości, dostali szybko drugą szansę.	• Projekt ***Early Warning Poland*** (PARP) przeznaczony jest dla przedsiębiorców, którzy znaleźli się w sytuacji kryzysowej lub widzą u siebie pierwsze oznaki nadciągających trudności. Wspierać ich będą przy tym konsultanci i mentorzy – doświadczeni przedsiębiorcy, którzy sami niejeden kryzys mają już za sobą.
III. Przygotowywanie regulacji zgodnie z zasadą „MŚP przede wszystkim”.	• Wprowadzono nowe regulacje: o Ustawa z dnia 26 stycznia 2017 r. *o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej*, na podstawie której wszelkie projekty aktów normatywnych dotyczące praw i obowiązków majątkowych przedsiębiorców oraz ich praw i obowiązków wobec organów administracji publicznej, są badane pod kątem ich wpływu na MŚP. Rezultat tychże badań jest obowiązkowym elementem uzasadnienia do projektu aktu normatywnego; o Ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. *o zmianie niektórych ustaw w celu poprawy otoczenia prawnego przedsiębiorców*, której celami są redukcja niektórych obowiązków administracyjnych, wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i zwiększenie efektywności pracy czy usprawnienie procesu inwestycyjnego; o *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (SOR) – w obszarze *Prawo w służbie obywatelom i gospodarce* zaplanowano realizację projektu strategicznego: *Rozwój systemu oceny wpływu regulacji oraz partycypacji społecznej w procesie stanowienia prawa*. W ramach strategii planuje się m.in. wzmocnienie oceny skutków regulacji czy rozwój metodologii szacowania kosztów i korzyści regulacji. • Od 2016 r. prace nad Pakietem 100 proprzedsiębiorczych ułatwień w prowadzeniu działalności gospodarczej (MR). Celem jest zlikwidowanie: problemów w zakresie postępowań w urzędach, nieadekwatnych do przewinień kar administracyjnych, czasochłonnego odzyskiwania długów, licznych przepisów, które utrudniają działanie firmy i sprawiają, że przedsiębiorstwom nie opłaca się rozwijać skali działalności, braku formy prawnej działalności odpowiedniej dla innowacyjnych startup-ów i innych młodych firm poszukujących finansowania oraz braku przepisów

	pozwalających na niezakłócone działanie firmy po śmierci właściciela. • Rozpoczęcie w 2016 r. drugiego etapu reformy polskiego prawa gospodarczego, który stanowi pakiet pn. *Konstytucja Biznesu* (MR). Na przedmiotowy pakiet składają się projekty: ustawa *Prawo przedsiębiorców*, ustawa *o uproszczeniach dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym*, ustawa *o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym* oraz ustawa *o uproszczeniach w zakresie wydatkowania środków UE*. • Wdrożenie wytycznych do przeprowadzania oceny wpływu oraz konsultacji publicznych w ramach rządowego procesu legislacyjnego z 5 maja 2015 r., pod kątem nacisku na analizę kosztów i korzyści regulacji dla sektora MŚP. W przypadku istotnego negatywnego wpływu projektu na sektor MŚP należy rozważyć, w konsultacji z przedstawicielami MŚP, wprowadzenie alternatywnych mechanizmów i elastycznych rozwiązań, które ułatwią dostosowanie się tych podmiotów do nowych procedur (tzw. test MŚP). Obowiązek przeprowadzania oceny projektowanych regulacji na MŚP został odzwierciedlony we wzorze formularza OSR, który obowiązuje w rządowym procesie legislacyjnym. • Ustawa z dnia 5 września 2016 r. *o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych* (Dz. U. poz. 1550) wprowadza obniżoną 15-procentową stawkę podatku dochodowego od osób prawnych, z której może skorzystać blisko 400 tys. firm. (MF) • Ustawa z dnia 1 grudnia 2016 r. *o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 2024) - określa podwyższenie limitu zwolnienia podmiotowego w podatku od towarów i usług dla podatników, których roczne dochody nie przekraczają 200 tys. zł (poprzednio 150 tys. zł). Zwolnienie tego typu jest dużym przywilejem i szansą dla mniejszych przedsiębiorców. Dzięki temu nie muszą oni tracić czasu na naliczanie podatku i odprowadzanie go do urzędu skarbowego oraz na przygotowywanie okresowych deklaracji, a przy transakcjach z nieuczciwymi kontrahentami, którzy nie dokonają zapłaty za sprzedany towar lub wykonaną usługę, nie płacą do urzędu skarbowego kwoty podatku z własnej kieszeni. (MF)
IV. Zapewnienie odpowiedniej reakcji organów administracji publicznej na potrzeby MŚP.	• Nowelizacja *Kodeksu postępowania administracyjnego* dla poprawy sprawności i elastyczności administracji. Ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 r. *o zmianie ustawy - Kodeks postępowania administracyjnego oraz niektórych innych ustaw* wprowadza zmiany, które mają na celu szybsze rozpoznawanie spraw, wykreowanie partnerskich relacji między organem i stronami oraz dostosowanie wysokości kar administracyjnych do naruszeń prawa. (MR) • Polski Komitet Normalizacyjny (PKN) oferuje elektroniczne narzędzie do zarządzania normami – *System Zarządzania Normami SZN – PKN* oraz usługi *E-dostęp* i *Lex-norma*. Ponadto od 2016

	roku możliwy jest bezpłatny wgląd w treść projektów norm oraz zgłaszanie do nich uwag za pośrednictwem platformy internetowej w ramach ankiety powszechnej. PKN aktywnie uczestniczy w pracach Europejskich Organizacji Normalizacyjnych CEN i CENELEC mających na celu poprawę dostępu do norm i procesu normalizacji przez MŚP. • Urząd Patentowy RP prowadzi trwałą współpracę z Urzędem UE ds. własności intelektualnej w celu poprawy sytuacji MŚP. Dzięki wspólnej pracy następuje wdrażanie istotnych projektów technicznych i IT.
V. Dostosowanie instrumentów realizowanych polityk do potrzeb MŚP: ułatwienie MŚP udziału w zamówieniach publicznych oraz wykorzystanie możliwości pomocy państwa dla MŚP.	• Projekt ustawy *o zasadach wspierania nowych inwestycji* zakładający zmiany modelu funkcjonowania Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE), sprzyja dostosowaniu instrumentów realizowanych polityk do potrzeb MŚP. Chodzi o ułatwienie MŚP udziału w zamówieniach publicznych oraz wykorzystanie możliwości pomocy państwa dla MŚP. Przygotowany projektu ustawy ułatwi MŚP dostęp do instrumentu zwolnień podatkowych. Warunki uzyskania są uzależnione od wielkości przedsiębiorcy Możliwości i potrzeby MŚP zostały uwzględnione zarówno w nowych kryteriach ilościowych, jak i jakościowych. Kryteria ilościowe dotyczące minimalnej wysokości nakładów inwestycyjnych zostały zredukowane w stosunku do kryteriów standardowych dla dużych firm. (MR) • Projekt ***Efektywne zamówienia publiczne*** służy wzmocnieniu potencjału administracji w zakresie zamówień publicznych. Jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, implementowany przez Urząd Zamówień Publicznych. Jednym z celów projektu jest podniesienie świadomości MŚP na temat dostępnego dla nich wsparcia w tym procesie. • Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. *o zmianie ustawy - Prawo zamówień publicznych oraz niektórych innych ustaw*, która ma na celu przekształcenie prawa zamówień publicznych w silny instrument polityki gospodarczej i społecznej państwa. Państwo ma stać się wymagającym technologicznie klientem, zamawiającym wysokiej jakości dobra. Zmiany stanowiące wdrożenie przepisów dyrektyw unijnych przyczyniły się do zwiększenia przejrzystości prawa i uproszczenia procedur przetargowych. • Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w porozumieniu z Ministrem Finansów wprowadziło tzw. pierwszą ustawę *o innowacyjności*, która ma doprowadzić do zwiększenia poziomu wydatków na badania i rozwój polskich przedsiębiorstw. Obejmuje m.in.: o zniesienie (na stałe) opodatkowania podatkiem dochodowym aportu własności intelektualnej i przemysłowej; o wydłużenie z 3 do 6 lat możliwości odliczenia kosztów na działalność B+R; o zwrot gotówkowy dla nowo powstających przedsiębiorstw; o ustabilizowanie finansowania działań związanych z komercjalizacją wyników badań naukowych i prac

	rozwojowych; o modyfikacja (o charakterze deregulacyjnym) procedury „uwłaszczenia naukowców" (nabywania przez nich praw majątkowych do wynalazków); o usunięcie ograniczenia czasowego (obecnie pięć lat), w jakim twórcom wynalazków przysługiwały udziały w korzyściach z komercjalizacji; o uelastycznienie zasad dysponowania przez państwowe osoby prawne posiadaną infrastrukturą (również badawczą); o umożliwienie finansowania przedsięwzięć związanych z wdrażaniem i funkcjonowaniem systemu weryfikacji technologii środowiskowych.
VI. Ułatwianie MŚP dostępu do finansowania i rozwijanie otoczenia prawnego i biznesowego w zakresie realizacji terminowych płatności w transakcjach handlowych.	• W ramach **Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych** (EFIS) wdrażane są instrumenty gwarancyjne oraz kapitałowe obsługiwane przez **Europejski Fundusz Inwestycyjny** (EFI) dedykowane dla MŚP oraz spółek średniej kapitalizacji. W ramach EFIS finansowane są następujące programy ramowe: o instrument ***InnovFin SMEG*** w programie Horyzont 2020 – program UE na lata 2014 – 2020 w celu wsparcia badań naukowych i innowacyjności, o ***COSME*** *– program UE na lata 2014 – 2020* w celu wzmocnienia przedsiębiorczości i konkurencyjności MŚP, o ***EaSI*** *– program UE na lata 2014 – 2020* w celu promowania wysokiego poziomu zatrudnienia i innowacji społecznych. Od początku 2016 r. w ramach okna MŚP i spółek średniej kapitalizacji zawartych zostało 6 umów na dystrybucję gwarantowanego przez EFI wsparcia przez 4 narodowych pośredników finansowych: BGK, PKO Leasing, Nest Bank oraz Idea Bank. • Instytucje Zarządzające Regionalnymi Programami Operacyjnymi na lata 2014 - 2020 podjęły decyzję o wdrażaniu instrumentów finansowych w nowej perspektywie finansowej UE z wykorzystaniem modelu funduszu funduszy. BGK powierzono rolę menadżera odpowiadającego za wdrażanie instrumentów finansowych w zakresie m.in. wsparcia rozwoju MŚP czy poprawy efektywności energetycznej w sektorze mieszkaniowym i MŚP. Dotychczas zawarto umowy o finansowaniu projektów z 15 województwami na łączna kwotę ok. 6 mld PLN. • Przyjęto ustawę z dnia 7 kwietnia 2017 r. *o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności,* która ma za zadanie usprawnienie dochodzenia należności i zapobieganie zatorom płatniczym.
VII. Wspieranie MŚP w lepszym korzystaniu z możliwości oferowanych przez Wspólny Rynek.	• Dostęp do wyszukiwarki oferowanej przez platformę edukacyjną WIEDZA, zarządzanej przez PKN jest ważnym źródłem informacji o normach i procesie ich tworzenia, zarówno dla MŚP, jak i dla każdego podmiotu zainteresowanego zagadnieniami normalizacji.
VIII. Wspieranie podnoszenia kwalifikacji w MŚP i wszelkich form innowacji.	• Działanie *Sektorowe programy B+R* służy wsparciu realizacji dużych przedsięwzięć B+R, istotnych dla rozwoju poszczególnych branż/sektorów gospodarki. W obszarze MŚP podjęto czynności mające na celu promowanie rozwoju kompetencji MŚP w dziedzinie badań i innowacji, zwiększenie konkurencyjności, a także

	finansowanie w zakresie innowacyjności. Na lata 2015 – 2023 ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na dofinansowanie projektów w tym działaniu dostępnych będzie blisko 875 mln EUR. Wyróżniono pomoc dla przykładowych konkursów w odpowiednich sektorach: GAMEINN – przemysł gier wideo, INNOCHEM – sektor chemiczny, INNOLOT – przemysł lotniczy, INNOMED – medycyna innowacyjna, INNOMOTO – przemysł motoryzacyjny, INNONEUROPHARM – przemysł farmaceutyczny, INNOSBZ – sektor bezzałogowych statków powietrznych, INNOSTAL – przemysł stalowy, INNOTABOR – branża kolejowa, INNOTECH – różne obszary naukowe i sektory przemysłu ze szczególnym uwzględnieniem zaawansowanych technologii, INNOTEXTILE – przemysł włókienniczy. • Planuje się zastąpienie obecnie obowiązującego *Programu wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej na lata 2011 – 2023*, w ramach którego udzielane jest wsparcie dla przedsiębiorców na zasadzie pomocy publicznej, nowym *Programem wsparcia dla przedsiębiorców*. Minimalne wymagania w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy sprawią, że firmy z sektora MŚP w ramach Programu będą mogły starać się o uzyskanie grantu na inwestycje innowacyjne, badawczo-rozwojowe oraz centra *Business Support Systems*, co pozwoli na stymulowanie innowacyjności tego sektora. Zakłada się obniżenie kryteriów wejścia do *Programu wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej* w zakresie miejsc pracy stworzonych w ramach nowych inwestycji, co umożliwi uzyskanie wsparcia szerszej grupie przedsiębiorców z sektora MŚP. • Wzorem innym krajów planuje się wprowadzenie instrumentu pomocy szkoleniowej. W procedurze przyznawania pomocy publicznej zakłada się premiowanie tworzenia wysokopłatnych miejsc pracy dla pracowników z wykształceniem wyższym inżynieryjnym. Zmiany te przyczynią się do polepszenia kwalifikacji pracowników firm z sektora MŚP. • Utrzymanie i rozwój *Bazy Usług Rozwojowych* – jest to ogólnodostępna i bezpłatna baza ofert usług rozwojowych świadczonych w różnych formach (np. szkolenia, kursy zawodowe, doradztwo, studia podyplomowe, mentoring czy coaching). Dzięki temu, MŚP mogą rozwijać swoje kompetencje oraz realizować zamierzone cele edukacyjne i biznesowe. Administratorem bazy jest: PARP. • Działanie wdrażane przez PARP *Erasmus* dla młodych przedsiębiorców – transgraniczny program wymiany, które daje przyszłym i początkującym przedsiębiorcom możliwość uczenia się od doświadczonych partnerów, prowadzących małe firmy w innych państwach Unii Europejskiej. • Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego monitoruje sytuację osiągnięć naukowych, zwiększania ich wpływu na rozwój innowacyjności i wzmocnienia współpracy między środowiskiem

	naukowym a środowiskiem gospodarczym. W tym celu powstał *Inkubator Innowacyjności+*. Jest on wsparciem procesu zarządzania wynikami badań i rozwoju, szczególnie w dziedzinie komercjalizacji.
IX. Umożliwienie MŚP przekształcania wyzwań związanych z ochroną środowiska na nowe możliwości rozwoju.	• Projekt *Ogólnopolski system wsparcia doradczego dla sektora publicznego, mieszkaniowego oraz przedsiębiorstw w zakresie efektywności energetycznej oraz OZE* realizowany jest przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we współpracy z partnerami na terenie całego kraju. Głównym celem jest pomoc MŚP w nabywaniu niezbędnych umiejętności, by biznes podążał w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów. Odbywa się to między innymi za pośrednictwem funduszy unijnych. Projekt ułatwia MŚP dostęp do funduszy strukturalnych, umożliwiając im przedkładanie wszystkich danych niezbędnych do uzyskania wsparcia.
X. Zachęcanie i wspieranie MŚP w czerpaniu korzyści z dostępu do rynków.	• Wystawy EXPO to jedne z najbardziej prestiżowych wydarzeń organizowanych na skalę międzynarodową. Polscy przedsiębiorcy zainteresowani promocją swoich produktów i usług mają możliwość sfinansowania kosztów udziału w wydarzeniach ze środków europejskich. Przedsiębiorca może m.in.: uczestniczyć w targach branżowych, uczestniczyć w misjach gospodarczych czy tworzyć materiały informacyjno-promocyjne. PARP bierze aktywny udział w organizacji obecności Polski na EXPO 2017.

II. Wdrażanie obszarów priorytetowych SBA na szczeblu regionalnym.

MŚP często cechują się wysokim stopniem integracji z regionem, angażując się w działania na wielu płaszczyznach życia społecznego. Wiele działań, których realizacja na szczeblu centralnym jest utrudniona, mogłaby zostać podjęta na szczeblu regionalnym. Dlatego też niezwykle istotne w dalszym, skutecznym wdrażaniu SBA w Polsce jest zaangażowanie regionów. Poniżej zaprezentowane zostały wybrane działania z 16 województw, jako dobre praktyki.

Obszar priorytetowy	Opis przedsięwzięć
I. Stworzenie warunków, w których przedsiębiorcy mogą dobrze prosperować, a przedsiębiorczość jest nagradzana.	• Poszczególne województwa wyróżniają wiele konkursów, które z pewnością przyczyniły się do poprawy działania przedsiębiorstw na ich terenach, jak ***Światowy Tydzień Przedsiębiorczości***, w ramach którego zorganizowano projekty takie jak: Spotkanie Młodego Biznesu, Małopolska Nagroda Gospodarcza, Małopolska – tu technologia staje się biznesem, *Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce II*, Konkurs Innowator Mazowsza. • *Podmiotowy System Finansowania usług rozwojowych w województwie podlaskim* jest dedykowany podlaskim przedsiębiorcom i ich pracownikom. Umożliwia przedsiębiorcom skorzystanie z możliwości refundacji części kosztów (dofinansowanie od 50% do 80% wartości usługi rozwojowej) poniesionych na kształcenie personelu. Do końca czerwca 2017 r. ze wsparcia w ramach projektu skorzystało 104 przedsiębiorców oraz 630 pracowników. W pierwszym półroczu 2017 r. podpisano umowy z 232 przedsiębiorcami. Łączna wartość zawartych umów to ok. 3,8 mln zł. • W drugiej połowie 2016 roku odbyły się dwa posiedzenia *Małopolskiej*

	Rady ds. Społeczeństwa Informacyjnego. Pierwsze z nich, poświęcone było projektowi Kierunek kariera, adresowanemu do osób dorosłych, mieszkających, pracujących lub uczących się na terenie Małopolski, znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Dotyczyło ono także projektu SKILLS+ pt. Wspieranie zdolności MŚP działających w obszarze technologii komunikacyjno-informacyjnych do rozwoju i innowacji poprzez poprawę polityki regionalnej i infrastruktury. Drugie posiedzenie poświęcono cyberbezpieczeństwu, w tym kwestiom ochrony danych osobowych, bezpieczeństwa informatycznego środowiska naukowego Krakowa oraz bezpieczeństwa cyfrowego administracji publicznej. • Województwo podlaskie aktywnie działa w zakresie podnoszenia kwalifikacji w MŚP poprzez m.in.: działania realizowane przez Centra Informacji i Planowania Kariery Zawodowej w Wojewódzkich Urzędach Pracy w Białymstoku, Łomży i Suwałkach, których misją jest promowanie postaw przedsiębiorczych i wspieranie rozwoju indywidualnej działalności gospodarczej. • *Celem Programu Mentoringu Biznesowego w Województwie Opolskim* jest upowszechnienie i promocja idei mentoringu w biznesie. Program polega na transferze wiedzy i doświadczenia opolskich przedsiębiorców, którzy odnieśli sukces rynkowy do mikro i małych firm o dużym potencjale wzrostu. • Województwo dolnośląskie przyczynia się do pobudzenia zainteresowania społecznego produktami i usługami rzemiosła. *Program wsparcia rzemiosła* ma za zadanie promocję zakładów rzemieślniczych i ich produktów wśród mieszkańców regionu oraz zainteresowanie niszowymi branżami rzemieślniczymi młodego pokolenia.
IV. Zapewnienie odpowiedniej reakcji organów administracji publicznej na potrzeby MŚP.	• Województwo lubuskie w ramach rozwoju społeczeństwa informacyjnego kontynuuje działania z zakresu e-administracji zrealizowane w ramach projektów *Lubuski e-Urząd* i *Elektroniczny System Obiegu Dokumentów (ESOD) etap II* dofinansowanych z Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013. Planowana jest realizacja projektu *Lubuski e-Urząd II*, którego celem jest poprawa dostępu do e-usług publicznych dla mieszkańców i przedsiębiorców województwa oraz zwiększenie zastosowania systemów teleinformatycznych w administracji. Planowane jest uruchomienie 14 e-usług. • W całym kraju działa sieć *Punktów Informacyjnych Funduszy Europejskich*. Specjaliści zatrudnieni w Punktach udzielają potencjalnym beneficjentom, w tym przedsiębiorcom, bezpłatnych konsultacji na temat możliwości wsparcia danego projektu przy wykorzystaniu środków europejskich. Punkty informacyjne, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom beneficjentów, organizują spotkania informacyjne i szkolenia z zakresu Funduszy Europejskich, realizacji projektów dofinansowanych ze środków unijnych, a także specjalistyczne. • Województwo podlaskie realizuje *Działanie 8.1 Rozwój usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną* RPOWP 2014 – 2020. W jego ramach przewidziano kontynuację interwencji polegającej na wsparciu projektów dotyczących rozwoju elektronicznych usług publicznych oraz rozwoju

	infrastruktury informatycznej, w tym dostępu do aplikacji i systemów bazodanowych służących poprawie wdrażania usług elektronicznych w administracji. Priorytetowo traktowane są działania w ramach e-usług adresowanych do przedsiębiorców, których spodziewane korzyści ekonomiczne mogą być najwyższe.
VI. Ułatwianie MŚP dostępu do finansowania i rozwijanie otoczenia prawnego i biznesowego w zakresie realizacji terminowych płatności w transakcjach handlowych.	• Kujawsko–pomorski Fundusz Pożyczkowy sp. z o.o. w Toruniu w 2016 r. realizował 3 projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, których celem było ułatwianie przedsiębiorcom z sektora MŚP dostępu do kapitału oraz minimalizowanie zjawiska luki finansowej. Były to projekty: *Pożyczki dla przedsiębiorczych*, którego celem było wsparcie samozatrudnienia w województwie kujawsko-pomorskim, *Zwiększenie dostępności przedsiębiorstw z regionu kujawsko-pomorskiego do kapitału pożyczkowego* oraz *Pożyczki inwestycyjne dla przedsiębiorstw z regionu kujawsko-pomorskiego*. Na koniec 2016 r. wypłacono całkowitą wartość udzielonych pożyczek. • *Access to Microfinance for Small and Medium – sized Enterprises* w województwie świętokrzyskim polega na współpracy w zakresie wymiany doświadczeń i dzieleniu się wiedzą pomiędzy lokalnymi instytucjami mikrofinansowania, w celu stworzenia lepszego dostępu do finansowania dla sektora MŚP oraz zwiększenia społecznego zasięgu instytucji finansowych. Efektem ma być powstanie regionalnych planów działań oraz nowych instrumentów polityki wsparcia sektora MŚP. • Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Zielonej Górze, której akcjonariuszem jest samorząd województwa lubuskiego, utworzyła w swojej strukturze Lubuski Fundusz Pożyczkowy . Fundusz ten działa od 2005 roku, a zgromadzony przez niego kapitał wynosi obecnie 32,15 mln zł. Od chwili powstania Fundusz wypłacił 623 pożyczki na kwotę 58,46 mln zł. • *Reporęczenia i pożyczki szansą na zwiększenie finansowania zewnętrznego MŚP. Instrumenty wsparcia funduszy poręczeniowych i pożyczkowych w Polsce Wschodniej*. Projekt ten jest realizowany na terenie 5 województw Polski Wschodniej. Środki są dystrybuowane poprzez pośredników finansowych, którzy oferują pożyczki i poręczenia dla MŚP. Aktualnie wsparcie realizowane jest przez BGK w ramach projektu *Przedsiębiorcza Polska Wschodnia – Turystyka*, w ramach zawartej umowy z Ministerstwem Rozwoju. • Opolski Regionalny Fundusz Poręczeń Kredytowych sp. z o.o. – udziela poręczeń standardowych, stanowiących zabezpieczenie kredytów i pożyczek obrotowych i inwestycyjnych oraz poręczeń bezpłatnych w ramach pomocy *de minimis* do kredytów i pożyczek przeznaczonych na cele rozwojowe. • Rozwój instrumentów finansowych w województwie warmińsko-mazurskim realizowany był dzięki kontynuacji czterech projektów w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury 2007 – 2013: *Dokapitalizowanie funduszy pożyczkowych na Warmii i Mazurach*, *Wzrost potencjału funduszy pożyczkowych na Warmii i Mazurach*, *Dokapitalizowanie funduszy poręczeniowych na Warmii i Mazurach* oraz *Dofinansowanie funduszy poręczeniowych na Warmii i Mazurach*.

	• W ramach projektu RPO Województwa Podkarpackiego *Wdrażanie instrumentów finansowych w działaniu 1.4 Wsparcie MŚP, Poddziałaniu 1.4.2 Instrumenty finansowe* udzielane jest wsparcie w postaci pożyczek i poręczeń dla sektora MŚP, w szczególności przedsiębiorstw MŚP znajdujących się na początkowych etapach rozwoju lub realizujących innowacyjne przedsięwzięcia
VII. Wspieranie MŚP w lepszym korzystaniu z możliwości oferowanych przez Wspólny Rynek.	• Centrum Business in Małopolska to wyjątkowa w skali Polski inicjatywa, której celami są: usprawnienie obsługi inwestora i eksportera oraz promocja gospodarcza regionu. Centrum to stało się najczęściej odwiedzaną przez gości zagranicznych instytucją promocji gospodarczej w Małopolsce. Każdego roku gości ok. 20-30 delegacji zagranicznych. • *Główne założenia projektu* Promocja gospodarcza województwa dolnośląskiego na rynkach krajowych i międzynarodowych to promocja gospodarczego i inwestycyjnego potencjału województwa poprzez m.in.: kampanię medialną, udział w międzynarodowych targach (Hannover Messe 2018, CeBIT 2018, CIFIT 2018), produkcję materiałów informacyjno-promocyjnych oraz zastosowanie innowacyjnych technologii multimedialnych.
VIII. Wspieranie podnoszenia kwalifikacji w MŚP i wszelkich form innowacji.	• Opracowanie i przyjęcie w 2016 roku *Programu Rozwoju Innowacji* (PRI) województwa lubuskiego pozwoliło na prowadzenie efektywnej polityki innowacyjności w oparciu o obszary inteligentnych specjalizacji województwa lubuskiego, stanowiących dziedziny o największym potencjale wzrostu innowacji dla regionu. Rozpoczęto nabory do RPO – Województwa Lubuskiego, w tym w ramach *Osi Priorytetowej I Gospodarka i innowacje* adresowanej głównie do przedsiębiorców. • Małopolska Rada Innowacji jest gremium opiniodawczo-doradczym dla Zarządu Województwa Małopolskiego w zakresie innowacyjności i przedsiębiorczości. Stanowi kluczowy element regionalnego systemu innowacji, uczestniczy w procesie przedsiębiorczego odkrywania oraz wdrażania inteligentnych specjalizacji w województwie małopolskim. • *Fundusz Badań i Wdrożeń – Voucher Badawczy* to projekt grantowy realizowany na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, dotyczący budowy i rozwoju systemu innowacji oraz programu bezzwrotnego wsparcia finansowego na realizację działań badawczo-rozwojowych dla przedsiębiorstw dla MŚP. Spodziewanym efektem realizacji projektu są wzrost poziomu współpracy sektora przedsiębiorstw z wyspecjalizowanymi jednostkami badawczymi i komercjalizacja wyników prac badawczo-rozwojowych. • Przykładami wsparcia innowacyjności w województwie podlaskim są m.in.: *Plan rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015 – 2020+ wsparcie*, który zakłada przede wszystkim realizacje inwestycji w infrastrukturę B+R instytucji nauki, wykorzystywanej we wspólnych projektach badawczych z przedsiębiorstwami w odpowiedzi na zapotrzebowanie ze strony gospodarki; *Wspieranie transferu wiedzy, innowacji, technologii i komercjalizacji wyników B+R oraz rozwój działalności B+R w przedsiębiorstwach* przewiduje, iż przedsiębiorstwa uzyskają wsparcie

	w zakresie tworzenia lub rozwoju zaplecza badawczo-rozwojowego, służącego działalności innowacyjnej. W bezpośrednim związku z wyżej wskazanymi działaniami pozostaje zakres projektu *Wspieranie inwestycji w przedsiębiorstwach*. Jego głównym celem jest wzrost konkurencyjności MŚP, który ma służyć wsparciu szeroko rozumianych innowacji obejmujących wdrożenie nowych produktów, procesów, sposobów organizacji i marketingu. • *Kooperacyjne Opolskie* - profesjonalne otoczenie biznesu polega na tworzeniu i udoskonalaniu sieci współpracy w zakresie innowacji i przedsiębiorczości w województwie opolskim. Celami są zacieśnienie współpracy oraz poprawa komunikacji pomiędzy firmami z pomiędzy MŚP a instytucjami otoczenia biznesu, a także stworzenia nowego, zintegrowanego modelu kooperacji. • W województwie warmińsko-mazurskim zainicjowano współpracę instytucji otoczenia biznesu na rzecz podnoszenia jakości usług dla MŚP poprzez koordynację Regionalnego Systemu Usług. Obecnie w Systemie zrzeszonych jest 14 instytucji otoczenia biznesu z obszaru tego województwa. • *Dolnośląski Bon na Innowacje* wspiera realizację przez jednostki naukowe na rzecz MŚP usług o charakterze badań przemysłowych, prac rozwojowych lub badawczo-rozwojowych. Efektem ma być poprawa działalności przedsiębiorstw, dzięki wykorzystaniu wiedzy wywodzącej się ze środowisk naukowych. • W województwie dolnośląskim wdrożono działanie *Rozwój produktów i usług w MŚP*. Ma ono na celu zwiększone zastosowanie innowacji w przedsiębiorstwach, podniesienie konkurencyjności produktywności oraz zaawansowania technologiczno-organizacyjnego, wprowadzanie na rynek nowych produktów i usług oraz nowych technologii produkcyjnych. • *SHOES MADE in EU* to projekt realizowany w ramach programu *ERASMUS+ Kształcenie i szkolenia zawodowe*, przygotowany z inicjatywy Europejskiej Konfederacji Przemysłu Obuwniczego, której Polska od wielu lat jest członkiem. Celem projektu jest opracowanie innowacyjnego programu nauczania w sektorze obuwniczym, dopasowanego do potrzeb współczesnego rynku pracy (zarówno dla nowych pracowników, jak i już zatrudnionych). Pomysł na projekt wziął się z potrzeby podniesienia kompetencji zawodowych pracowników zatrudnionych w sektorze obuwniczym, a także z konieczności wymiany starzejącej się kadry.
IX. Umożliwienie MŚP przekształcania wyzwań związanych z ochroną środowiska na nowe możliwości rozwoju.	• *Wspieranie inwestycji w przedsiębiorstwach* RPO województwa Podlaskiego 2014 – 2020przewiduje rozwiązania służące zintegrowanemu podejściu do kwestii efektywnego wykorzystania zasobów, w tym energii i surowców. W tym obszarze mieści się również zakres interwencji przewidziany w skierowanym do MŚP działaniu *Efektywność energetyczna w przedsiębiorstwach* RPOWP 2014 – 2020.. • Działanie *Efektywność energetyczna w MŚP* to głęboka modernizacja energetyczna obiektów, w tym wymiana lub modernizacja źródła energii. Ma to spowodować zwiększenie efektywności energetycznej poprzez

	zmniejszenie strat ciepła oraz zużycia energii elektrycznej. Działanie doprowadzi do spadku zapotrzebowania na energię konwencjonalną oraz zmniejszenia zużycia energii elektrycznej w procesach produkcyjnych poprzez zmiany w procesach technologiczno-produkcyjnych, termomodernizacje mocno zdekapitalizowanych, starych i bardzo energochłonnych obiektów, będących zapleczem działalności przedsiębiorstw w województwie dolnośląskim.
X. Zachęcanie i wspieranie MŚP w czerpaniu korzyści z dostępu do rynków.	• Urząd Marszałkowski województwa lubuskiego zorganizował 5 wyjazdowych misji gospodarczych: na Białoruś, do Belgii i Luksemburga, Włoch, USA i Niemiec. W efekcie odbytych ekspedycji lubuskie firmy nawiązały kontakty handlowe. Misje, połączone z udziałem w konferencjach, warsztatach i wizytach w parkach technologicznych, umożliwiły lubuskim przedsiębiorcom zapoznanie się z nowymi technologiami i materiałami, jak również pozyskanie wiedzy nt. wspierania działań innowacyjnych i promowania start-upów. Następnie pracownicy Urzędu Marszałkowskiego województwa lubuskiego zrealizowali projekt systemowy pt.: *Sieć Centrów Obsługi Inwestorów i Eksporterów* (COIE).Zorganizowano spotkania informacyjne dotyczące możliwości eksportowych na rynki zagraniczne, planowanych misjach, wystawach, spotkaniach B2B w kraju i za granicą. W okresie odbyło się 10 spotkań. • *Lodzkie4business* polega na wypracowaniu zintegrowanego mechanizmu wspierania eksportu, uruchomieniu narzędzi wsparcia MŚP w zakresie podnoszenia poziomu ich innowacyjności, konkurencyjności i internacjonalizacji. Uruchomiono dwóch doradców zajmujących się m.in.: optymalizacją schematów działalności przedsiębiorstwa pod kątem biogospodarki, zamknięciem obiegu produkcji, poszukiwaniem nowych technologii prośrodowiskowych, a także wyszukiwaniem na arenie międzynarodowej partnerów biznesowych. Projekt ma za zadanie zwiększać poziom handlu zagranicznego MŚP oraz promować aktywność gospodarczą i inwestycyjną województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem specjalizacji regionalnych.